

Marcel Priescu

Amalia Purda

Șiria pe treptele istoriei

1169 – 2019

Un compendiu de istorie
șiriană

„Historia magister vitae est!”

„Istoria este învățătoarea vieții!”

- Cicero, De Oratore, II, 9.

Marcel Priescu

Amalia Purda

Șiria pe treptele istoriei

1169 – 2019

Un compendiu de istorie

șiriană

Promun

2019

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

Marcel Priescu, Amalia Purda / Țiria pe treptele
istoriei 1169-2019 - Un compendiu de istorie țiriană

ISBN 978-606-8196-39-8

CUPRINS

Cuvânt înainte.....	7
Recunoștință.....	9
Repere geografice.....	11
Șiria sub mărturiile arheologice.....	14
Referiri documentare și bibliografice la istoria Șiriei. Cronologie (1169-2019)	17
Cetățenii de onoare ai Comunei Șiria, începând cu anul 1996....	233
Șiria – imagini grăitoare de vreme istorică.....	237
Epilog.....	314
Bibliografie.....	315

Cuvânt înainte

Proiectul editorial „Șiria pe treptele istoriei” este rod al unei munci susținute, depuse de cei doi autori, prof. Marcel Priescu și consilier cultural Amalia Purda, fiind concretizat prin ore și zile de neobosită documentare petrecute între manuscrise, ziare și cărți, aflate în arhive și biblioteci, transportatoare de informații istorice. Se derulează, înaintea ochilor și minții noastre, o istorie a Șiriei „de când vorbesc urmele arheologice și până astăzi”, cu toate realitățile semnificative ale acestui îndelungat timp.

Cartea este o sinteză în cuvinte și imagini, într-o ordine cronologică a evenimentelor care s-au perindat pe pământul șirian și care au fost semnalate prin diverse surse scrise sau orale. Ea vine în întâmpinarea dorinței mele, ca edil al acestei localități de care mi-am legat întreaga viață, ca fiu al satului, de a ridica standardul nostru cultural, de a ne cunoaște și cinsti valorile istorice locale acumulate de-a lungul celor 850 de ani. Multitudinea evenimentelor, marcate prin fapte de eroism și oameni de seamă, au conturat istoria acestei localități de așa natură ca numele ei să ajungă a fi răspândit nu numai în țară, ci și peste hotare.

Autorii au consacrat un număr mai mare de pagini unor personalități de seamă, care s-au născut sau au trăit cu mult folos, numele lor înscriindu-se în tezaurul cultural al Șiriei. Reprezentând diferite domenii, ei au fost un „veritabil cuib de făclieri”, care au fost așezați într-o ordine cronologică asigurând încărcătura istorică a acelor ani și rămânând pentru posteritate niște simboluri și modele de urmat. Este de remarcat faptul că autorii au strâns cu râvnă și imparțialitate informațiile despre evenimentele semnificative ale celor 850 de ani, încercând să ne convingă că reconstituirea istoriei locale nu poate fi ignorată din memoria colectivă a șirienilor. Această idee am susținut-o și eu sprijinindu-i pe autori în drumul lor de realizare a cărții, drum în care au întâlnit multe intemperii necesitând răbdare și multă

voință. Prin intermediul lucrării, istoria Siriei se recreionează în fața ochilor noștri, dintr-o perspectivă inedită, într-o veritabilă premieră istoriografică, începând cu anul 1169, an al atestării documentare, și până în anul 2019. În acest fel, trecutul se înfrățește cu prezentul, surprinzând istoria locală aflată în derulare, realizată în carte prin ilustrația textului, cât și prin cea fotografică. Albumul de fotografii completează, prin intermediul imaginilor de epocă, textele istorice, ele fiind grăitoare în chip neverbalizat, dar explicit și vizual despre această așezare, despre locuitorii din vechime și de acum, despre personalitățile ale căror succinte biografii au fost prezentate cu o reală considerație.

Toate aspectele enumerate mai sus îmi permit să recomand cu căldură regăsirea în casele tuturor sirienilor a acestei lucrări, care face parte integrantă din viața noastră, pentru că între copertile ei se regăsesc nu doar cuvinte, ci viața localității noastre, istoria Siriei cu care putem și trebuie să ne mândrim. Felicitându-i pe cei doi autori, reiterez dorința mea sinceră de a promova Siria pe toate compartimentele vieții sociale, spre a putea completa istoria contemporană a localității noastre cu noi împliniri.

Închei exprimându-mi convingerea că atât cartea „Siria pe treptele istoriei”, cât și toate celelalte acte de cultură prin care se promovează valorile, întregesc educația noastră, a tuturor. Prin ele, acordăm o sporită legitimitate drumului schimbărilor, spre folosul tuturor sirienilor, drum care să poată să ne marcheze o luminoasă istorie contemporană.

**Primarul comunei Siria,
Ing. Valentin Bot**

Recunoștință

Apariția cărții „Șiria pe treptele istoriei” o considerăm ca un act de cinstire a marelui eveniment al anului 2019, sărbătoarea tuturor șirienilor, pentru că el marchează împlinirea a 850 de ani de la atestarea documentară a localității Șiria.

În realizarea ei, am hotărât să traversăm cronologic dintr-o vreme istorică în alta, începând cu anul 1169 și ajungând în prezent, încercând să ne finalizăm munca printr-o adevărată schiță istorică a Șiriei. Informațiile despre locurile și oamenii care au trăit la un moment dat, au fost reeditate folosind o multitudine de surse, unele făcând parte dintr-o bibliografie mai ușor gășibilă, iar altele necesitând un îndelungat timp de căutări.

Le mulțumim tuturor celor care ne-au sprijinit cu informațiile primite, marea majoritate dintre ei, din păcate, fiind călători în lumea veșniciei, celor care, purtători fiind de dovezi și amintiri istorice, aflându-se în viață ne-au furnizat informații cu multă bunăvoință. Fără darul oral sau scris lăsat de ei, nu am fi putut realiza această modestă mini-istorie a Șiriei. Au alternat perioadele în care ritmul de muncă optim a fost înlocuit cu cel sacadat, dar în final a biruit cel dintâi, informațiile, unele uneori primite în valuri, reșezându-le la locul lor și contopindu-le într-un tot unitar.

Ne-am străduit ca rezultatul condeiului nostru să emane un profund sentiment de prețuire pentru acest pământ, pentru oamenii săi contopiți cu țărâna din care au fost plămădiți și pe care – precum eroii șirianului Ioan Slavici – au sărutat-o cu patima iubirii infinite. Am încercat ca mesajul acestei istorii căutătoare de adevăruri, aducătoare de bine sau rău, să-l învelim cu armura credinței sincere în Dumnezeu și cu sentimentul iubirii față de neamul românesc pe care îl purtăm și noi.

Am ales ca formă de realizare a cărții nu o monografie clasică, ci o cronologie istorică și din speranța de a trezi mai mult curiozitatea cititorilor asupra evenimentelor din Șiria din anii cei mai apropiați sufletului lor. De asemenea, această formă

de realizare dă posibilitatea completării permanente a istoriei locale cu alte momente semnificative necunoscute sau insuficient elucidate.

Strădania noastră a fost îndreptată spre a realiza o carte documentară, cu multe mărturii, fără prejudecăți partinice asupra Țiriei și lumii țirienilor de-a lungul celor 850 de ani.

Aflându-ne la cea de-a doua carte scrisă împreună, am ajuns la concluzia că generațiile umane se pot completa între ele și că experiența vârstei și elanul tinereții pot să dea ceva de folos prezentului și sperăm și viitorului acestei localități.

Ca autori, trăim cu speranța că din neuitarea individuală și colectivă am reușit să naștem această modestă istorie a Țiriei, pe care am considerat-o a fi un testament de viață, pe care îl lăsăm urmașilor așa cum făceau bunăoară luminătorii de odinioară, apostolii neamului.

Munca noastră de căutare și realizare a acestei cărți rămâne ca o nouă donație spirituală, a autorilor, care deși aflați atât de departe ca vârstă unul față de celălalt, suntem uniți în cuget și simțire. O începem și o încheiem într-un puternic temei de optimism, care am dori să genereze în mintea limpede și sufletul cald al cititorului încrederea în forța de regenerare a acestui popor. Pilda istoriei Țiriei este plină de învățătură, fiind o părticică din viața plină de pilde istorice proprii acestei țări „mândre și binecuvântate între toate țările lăsate de Domnul pe Pământ”.

Tipărirea ei se datorează generozității și mărinimosului gest al primarului ing. Valentin Bot, al consilierii județene Garofița Popa și Consiliului Local Țiria, cărora se cuvine să le aducem mulțumiri și să le păstrăm o deplină recunoștință.

Autorii

Repere geografice

Comuna Șiria este amplasată în zona central-vestică a județului Arad. Este situată la o distanță de aproximativ 25 de km de municipiul Arad și 25 de km față de Lipova. În raport cu localitățile din vecinătate, se află la o distanță de 6 km de comuna Covăsânt și 16 km de comuna Horia.

Șiria este situată în zona de contact dintre Câmpia Aradului (la est) cu extremitatea vestică a Munților Zarandului - Masivul Highiș Drocea (la vest) încadrați în grupa munților Apuseni, pe canalul Matca. Câmpia Aradului face parte din unitatea mare a Câmpiei de Vest, fiind situată între Munții Zarandului și albiile Ierului și Mureșului Mort, în continuarea Câmpiei Crișurilor la sud de linia localităților Pâncota, Caporal Alexa, Olari, Șimand și Sânmartin până în valea Mureșului între Păuliș și Pecica.

Spre rama muntoasă are altitudini de aproape 120 m, iar în vest puțin peste 100 m. La poalele Munților Zarandului se distinge o fâșie de câmpie piemontană (aici fiind situată și comuna Șiria) care nu ajunge până la Mureș și care trece treptat într-o fâșie ceva mai joasă (puțin peste 100 m) cu caractere de câmpie de divagare vizibilă la Curtici.

Din punct de vedere genetic, Câmpia de Vest este o câmpie acumulativă, formată prin depunerea sedimentelor într-un bazin marin și apoi lacustru în timpul Miocenului și Pliocenului: argile, marne, nisipuri, pietrișuri. Geologii numesc aceste depozite cu termenul de Pannonian (de la Depresiunea Panonică), din cauza monotoniei acestora și dificultății separării orizonturilor de diferite vârste.

Comuna este localizată pe hartă la intersecția paralelei de 46°3' latitudine nordică cu meridianul de 21°7' longitudine estică. Comuna Șiria are în componență trei localități: Șiria (sediul comunal), Gașa și Mâsca, cele trei sate traversând în diagonală teritoriul administrativ al comunei.

Vecinii comunei Șiria sunt:

- La nord – vest orașul Sântana
- La nord – est orașul Pâncota
- La est – comuna Târnavă
- La sud – est comuna Păuliș
- La sud – vest comuna Covăsânț
- La vest comuna Zimandu Nou.

Ca mărime, comuna Șiria se încadrează în categoria localităților mari, suprafața totală a comunei măsurând 13.673 ha (sau 1.367,33 km²).

Clima Șiriei este influențată de masele de aer dinspre ocean și de vânturile din Valea Mureșului. Verile nu sunt excesiv de călduroase (25°C), iernile relativ blânde, umede, cu temperaturi sub 0°C. ploile sunt determinate de ciclonele din Atlantic și din Mediterană. Media precipitațiilor atmosferice este de cca. 600mm. Rari sunt anii bântuiți de secetă excesivă (1817, 1818, 1873, 1928, 1946) (Voștinaru, 1996: 14).

Denumirea localității de-a lungul istoriei:

- **Villa Seuri** – 1169: *Codex Diplomaticus Hungariae Ecclesiasticus ac Civillis*;
- **Sery** (cetatea Vilagoswar) – documentul soției lui Dezideriu Hedervari din 8 septembrie 1331;
- **Serenia** – există supoziția că localitatea ar fi existat din vremea colonizării romane și s-ar fi aflat sub această denumire;
- **Șiriuța** – vechiul amplasament al localității după denumirea omonimă a dealului pe care se afla așezarea românească, la sud, spre Covăsânț. Amplasamentul ei este lângă baraj, drumul se bifurcă la via lui Sălandăș, având Șiriuța în stânga, iar în dreapta drumul ce urcă la Feredeu.
- **Vilagoș** – denumirea maghiară a comunei. Referirea se face la amplasamentul actual, traducerea în limba

română fiind „Cetatea Luminoasă”. Denumirea este cunoscută în timpul imperiului Austro-Ungar.

- **Hellburg** – este denumirea germană. Turcii învinși prin pacea de la Karlowitz, 1699, au retrocedat austriecilor Transilvania și Banatul, ajungându-se la colonizarea nemților în localitățile din Transilvania și Banat (Ban, 2004: 16-17).

Au mai existat ca denumiri și Siri, Syry, Chyry (Ciuhandru, 1940: 207).

Șiria sub mărturiile arheologice

Originea comunei Șiria și a cetății ei se prelungește în trecutul îndepărtat al dacilor (Voștinaru, 1996: 28). Cercetările arheologice executate de-a lungul anilor în perimetrul comunei Șiria, pe dealurile apropiate și în incinta cetății, demonstrează existența dacilor pe aceste meleaguri (Greffner, 1976: 17).

Pe coasta văii Fântânele de la poalele cetății, la 300 metri depărtare sud-est, au fost descoperite urme de locuire preistorică, apoi ceramică din timpul statului dac și o întinsă așezare dacică aparținând dacilor liberi, din secolele II-IV. (Greffner, 1976: 17). Din ceramică face parte un vas de provizii ornamentat cu două brâuri alveolare, cu o scenă între brâuri, probabil luată din viața comunității, apoi fragmente de vase lucrate cu mâna, părți ale unor oale de culoare gri cu buza evazată și o chingă de fier. În incinta cetății, spre latura de nord, între șanțul de apărare și ruinele zidului, la 2 metri sub dărâmături, au fost descoperite resturi de ceramică cenușie gri, vase lucrate cu mâna, cu brâuri alveolare (Voștinaru, 1996: 30). O altă descoperire importantă a fost făcută pe o pantă de deal, în hotarul comunei Șiria, la locul numit „Jîtei”. Aici s-au găsit numeroase piese de ceramică cenușie lucrată la roată, precum și ceramică dintr-o pastă brută, lucrată cu mâna. Cercetările au relevat că este vorba despre o așezare dacică din secolele II și III î.e.n. (Greffner, 1976: 18).

Luând în considerare faptul că în hotarul Șiriei au fost descoperite urme ale unor așezări dacice și ținând cont de importanța strategică acordată dealului cetății în perioada feudală, apare natural că folosirea acestuia de către daci a fost evidentă și sigură, pretându-se foarte bine ca loc de refugiu, de apărare și rezistență, adică pentru o davă dacică (Voștinaru, 1996: 31).

Somogy Iuliu afirmă că unii istorici susțin originea romană a Șiriei, care, în vechime s-a numit „Serenia”. Marki

Sandor spunea că cetatea Șiriei a purtat numele de „Castrum Lucidum”, nume care datează din timpul romanilor, de unde rezultă originea romană a Șiriei, de la acest nume izvorăște și cel de Vilagoswar (Voștinar, 1996: 33).

Chiar dacă la 105-106 Dacia a fost cucerită de către romani, teritoriul la nord de Mureș nu a intrat efectiv în stăpânirea romană. Deci regiunea podgoriei arădene nu a fost sub stăpânire romană. Totuși, unele indicii vorbesc despre prezența romană pe aceste meleaguri. Marki Sandor spune că în 1861, Ioan Bohus, domnul de pământ al Șiriei a donat Muzeului din Budapesta mai multe țigle aflate în fântâna din cetatea Șiriei, care aveau imprimate pe ele inscripția L(egio) XIII, adică Legiunea a XIII-a Gemina. Această legiune a fost cantonată în Dacia până la 271 și pe timp de pace făcea construcții de interes militar. Țiglele în formă de trapez au fost fabricate în Șiria de soldații acestei legiuni. Un alt indiciu al prezenței romanilor este că în incinta cetății s-a găsit și o monedă romană mare din aramă, din timpul împăratului Antonius Pius (138-168) (Greffner, 1976: 19). Nenumărate monede, care aparțin atât perioadei romane, cât și perioadei turce, au mai fost găsite în incinta cetății (Voștinar, 1996: 34-35).

Prin așezarea geografică, Șiria putea aparține fie Ducatului lui Menumorut, fie celui lui Glad-Ahtum. E. Gluck afirmă că în Evul Mediu apropiat, Șiria a fost centrul unui voievodat român apărut de cetatea din deal. Despre cetate el spune că a fost zidită în secolul al XII-lea, prin munca iobagilor și pentru exploatarea lor, ca și pentru a servi la necurmatele conflicte dintre partidele nobililor. După 1241, cetate a fost mărită pe baza unui plan comun, din 1331 devenind cetate regală păzită de o garnizoană permanentă, în frunte cu un castelan (Voștinar, 1996: 36-37).

Pe lângă mărturiile arheologice de proveniență dacică ori romanică, săpăturile efectuate în incinta cetății au scos la lumină un bogat inventar din epoca feudală. Cam în mijlocul curții

cetății au fost găsite diverse obiecte din fier, clește cu brațe lungi, topoare, ciocane, cuțite cu lame subțiri, multe potcoave de animale, compas, cuie de diferite mărimi și diverse alte unelte din fier. Aceste indicii – alături de cantitatea mare de reziduuri de cărbune și de lemn ars/carbonizat – conduc la concluzia că, cel mai probabil, în locul respectiv a funcționat o fierărie a cetății (Greffner, 1976: 26). Tot în zona centrală a curții au fost găsite fragmente ceramice care datează din secolul XV-XVI. De asemenea, în cetate s-au mai găsit fragmente de săbii, pumnale, ghiulele, buzdugane, toate măturii ale perioadei zbuciumate prin care a trecut cetatea Șiriei (Greffner, 1976: 29).

Referiri documentare și bibliografice la istoria Țiriei. Cronologie (1169-2019)

Precizări asupra primelor mărturii scrise referitoare la localitatea Țiria

1169 – Localitatea Țiria este atestată încă din anul 1169. Ea este amintită sub numele de *vila Seuri* în documentul *Codex Diplomaticus Hungariae Ecclesiasticus ac Civillis* (Fejér, 1831: 161-162). În acest document se întărește o danie regală către mănăstirea din Sâniob (în Bihor), căreia i se adaugă în proprietate 20 de vie și 9 gospodării existente în Țiria. Dania fiind întărită atunci, vechimea așezării ar putea fi evident mai mare. Într-o mănăstire de lemn din Sâniob (Bihor), ridicată de Regele Ladislau (care a devenit și el Sfânt), a fost ținută timp de trei ani în mare secret mâna dreaptă a regelui Ștefan cel Sfânt al Ungariei. Numele localității Sâniob provine din cuvântul maghiar „Szent-Jog” care înseamnă „(mâna) dreaptă sfântă”. Aici existau călugări benedictini cărora regele Sf. Ladislau le-a încredințat paza relicvei. Aceștia purtau motto-ul „Cu crucea și cu plugul. Roagă-te și lucrează”. Numele comunei a fost schimbat ulterior în Ciuhoi, iar din 2012 localitatea și-a reprimut vechia denumire Sâniob. Această atestare a localității Țiria apare menționată și în lucrarea „Ioan Slavici” – bibliografie de Teofil Bugnariu, I. Domșa, D. Vatamaniuc, publicată la Editura Enciclopedia Română, București, 1973. La pagina XVI, în capitolul Cronologie se face următoarea mențiune: „**1169** – Țiria, comuna natală a lui Ioan Slavici, așezare veche din Podgorie, este menționată în documente cu numele „villa Seuri”. Cetatea, ale cărei ruine domină Câmpia Arădană, fusese înălțată cu mult înainte, poate încă în timpul romanilor.” Sub denumirea „vila Seuri” Ștefan al III-lea dăruiește regelui Ladislau acest domeniu.

Documentul de atestare documentară a Şiriei la 1169,
redactat în limba latină veche

(Codex Diplomaticus Hungariae Ecclesiasticus ac Civilis)

161

CXVI.

*A. Ch. 1169. Circiter: Idem Stephanus iura Ecclesiae ad
monasterii dexteram S. Stephani (Szent-Jog) confir-
mat.*

„Post mortem --- Regis (Geyzae) --- filii
Pauli, scilicet Ieronymus et Cornelius, filii ire,
Abbatem de Monasterio (Sz. Jog) expulerunt, Mo-
nasterium desolauerunt, et bona eius diripuerunt;
quos Dominus Lucas Episcopus Strigoniensis pro-
pterea excommunicauit, et vbique in Regno isto
de voluntate Regis Stephani, filii Geyzae, denun-
tiari fecit. Insuper idem Rex Stephanus sua au-
toritate firmavit: quod, si quis huius Ecclesiae
libertatem minuere vel infringere conaretur, ab
omnipotente Deo, et Sanctissima Dextra feriretur.
Ordinavit insuper, quod dictum Monasterium, sub
nullius potestate, nisi Regis Hungariae et Archi-
Episcopi Strigoniensis constituatur; atque etiam
defensionem Fulkonis, et Fensuke Comitum commi-
sit; et postea Boleslaum Praepositum Budensem
destinavit, ut bona monasterii a vicinis et com-
munitate inquireret, metisque consignaret, qui mo-
dis omnibus obtemperavit, et in charta Regio sub
sigillo posuit. Praefatus autem Praepositus regi-
stravit familias a S. Rege Ladislao eidem traditas.
Item decem domos artificum, quatuor domos pel-
lipariorum, duas domos fabrorum, tres cerdonum,
duas abluentium, quatuor molendinariorum, et
duos Molendinarios, quinque domos Tornatorum,
ad faciendum scutellas, portaria, et quaecumque
opus tornatile Abbas praecipere; septem domos
pistorum, tres agazonum, quinque cocorum, tres
pincernarum, duodecim campanistarum, et duode-
cim Libertinorum, in propriis equis seruientium,

Tom. VII. Vol. I.

11

quatuordomos Cubiculariorum Fratrum, tres domos Braxatorum, item custodes nemorum, Praeterea a Marschaldo Comite mansiones seruorum datae sunt ad simile seruitium. Item ab eodem Rege datum est forum in eadem villa ad coenam fratrum, hoc est: Quod nec Iudicem, nec teloniatorem constituere in eo, nec homines novos illuc mittere praesumant, sed omnia ad Abbatem pertineant. Villa Markus data est a Rege Ladislao, cum vndecim domibus libertinorum, cuius villae metas vide in literis Belae Regis; similiter villae datae a Rege Gejza, et plures aliae, scilicet Aqua, Thura, Degust, Keüres, Zakalus, Gyuros, Tamasd, Too, Suur, piscina Saard, Hodos, Viznek, Dud, Seuri, Thorsa, Vduarnuk, Zachy, Zerend, Bekas, Kerys, Setz, Zygethfeö, Kezeügye. Nota quod villa Markus data est cum vndecim domibus, Aqua cum quadraginta domibus; Thura cum duodecim mansionibus operariorum; Degust cum septemdecim mansionibus; Keüres cum decem domibus; Zakalus cum quatuor mansionibus, Gyuros cum duabus mansiouiibus: Tamásd similiter cum duabus; Bas (Bekas) cum sex domibus; Bes-senyeü Too cum quinque mansionibus; Suur cum duodecim domibus piscatorum, et piscina; Zad Hodos cum duodecim mansionibus; Viznek cum viginti domibus; Dud cum sedecim domibus. In villa Seuri sunt viginti vineae cum novem mansionibus: Thura cum vndecim domibus; Vduarnuk cum triginta mansionibus seruorum; Zachy cum novem mansionibus; Zerend cum sex mansionibus: Torsa cum sex domibus Iobbagionum; Keüres cum sex mansionibus vinitorum, et duodecim vineis; Zachy cum sex domibus equitum: in Zetz

duae mansiones vinitorum cum quatuor vineis; Zigehtlut cum sex domibus equitum; in Kesztheltz duae vineae cum vinitoribus; Zigetfeu sex mansiones cum totidem vineis, Kezüge et Danil datae sunt a Marchaldo: Item Augustinus similiter dedit Iray Thukis cum octo mansionibus; praeter haec Petrus dedit duas mansiones servorum“

Haec ex Inventario Monasterii S. Dexteræ a Gregorio Gyöngyösino ex actis eiusdem Monasterii desumpto communicantur in supplemento ad Dissertationem Georgii Pray de S. Dexteræ per Matthæum Simon edito, pagina 94 et sqq.

Documentul de atestare documentară a Țării la 1169, tradus în limba română

A. Ch. 1169. Aproximativ: Același Stephanus confirmă drepturile bisericii și manastirii Sâniob (Bihor).

„După moartea... regelui Geyza... fiii lui Paulus, adică Ieronymus și Cornelius, l-au alungat pe starețul mănăstirii, au împrăștiat bunurile acesteia și de aceea episcopul Lucas Strigoniensis i-a alungat pe aceștia și pretutindeni în acest regat a anunțat despre intenția regelui Stephanus, fiul lui Geyza. Pe lângă acestea, același rege Stephanus a afirmat cu hotărâre: căci, dacă cineva îndrăznește să distrugă sau să îndepărteze libertatea acestei biserici să fie lovit de puterea lui Dumnezeu. A rânduit, pe deasupra, după cuvântul (hotărârea) mănăstirii să nu fie stabilit sub nici o autoritate, nici a regelui Hungariei și nici a arhiepiscopului Strigoniensis; după aceea l-a ales pe Boleslaum din Buda să se informeze de la vecini cu privire la bunurile mănăstirii, a însemnat hotărârile și s-a conformat tuturor regulilor și a pus sub sigiliu scrierea. De asemenea, mai întâi a luat zece case ale meșteșugarilor, patru case ale cojocarilor, două case ale tâmplarilor, trei ale fierarilor, cinci case ale olarilor pentru a face vase și orice lucrări, șapte case ale brutarilor, trei ale randașilor, cinci ale bucătarilor, doisprezece ale celor care lucrează pământul și doisprezece ale sclavilor libertini, patru case ale fraților îngrijitori și de asemenea ale paznicilor pădurilor. De acum înainte au fost date de Marschaldo proprietăți servitorilor. De asemenea, a fost dat de același rege fraților în diviziune. Astfel este: deoarece conducătorul nu a hotărât aceasta și nici oamenii noi (coloniștii) n-au bănuț să fie trimiși acolo, toate au dus către Abbatem. Moșia Markus a fost dată de regele Ladislau cu unsprezece case sclavilor libertini; de asemenea moșiile date de regele Gejza, și multe altele, firește și Aqua, Thura, Degust, Keures, Zakalus, Gzuros, Tamasd, Too, Suur, iayul Saard, Hodos, Viznek, Dud, **Seuri**, Thorsa, Vduarnuk, Zachy, Zerend,

Bekas, Kerys, Setz, Zygethffeo, Kezeugye. Este cunoscut faptul ca moșia Markus a fost dată cu unsprezece case, Aqua cu patruzeci de case, Thura cu douăsprezece proprietăți ale muncitorilor, Degust cu șaptesprezece proprietăți, Keures cu zece case, Zakalus cu patru proprietăți, Gyuros cu două proprietăți, Tamasd, de asemenea, cu două; Bas cu șase case , Besserzeu Too cu cinci proprietăți, Suur cu douăsprezece case și iazul; Dud cu șaisprezece case, Zad Hodos cu doisprezece case, Visnek cu douăzeci de case. **La moșia Seuri sunt douăzeci de posesiuni de viță de vie cu nouă locuințe**, Thura cu unsprezece case, Vduarnuk cu treizeci de proprietăți ale servitorilor, Zachy cu nouă case, Zerend cu șase proprietăți , Torsa cu șase case ale iobagilor, Keures cu șase case ale viticultorilor și cu douăsprezece posesiuni de viță de vie, Zachy cu șase case ale cavalerilor, în Yetz două case ale viticultorilor cu patru posesiuni de viță de vie, Zigetfeu cu șase case cu tot atâtea posesiuni de viță de vie, Zigethkut cu șase case ale cavalerilor, Kezuge și Danil au fost date de Marcaldo. De asemenea, Augustinus a dat Irazy Thukis cu opt case, cu excepția că Petrus a dat două proprietăți servitorilor.

Acestea au fost comunicate de către Gregorio... din inventarul mănăstirii și din actele mănăstirii în completare la Disertația lui Georgius Pray, pg.94.

(Text tradus din limba latină veche de către prof. Munteanu Ioana Laura, Colegiul Național „Elena Ghiba Birta” Arad)

Să ne continuăm drumul istoriei noastre locale...

1186 – Regele Bela III zidește în Țiria o mănăstire pentru catolici, pe locul unde se află astăzi Biserica Romano-Catolică. Din registrul dijmelor papale din Ungaria și Transilvania, în anul 1333 aflăm că Țiria a fost o parohie supusă dijmei. Ea aparținea, împreună cu Gașa, Mâsca și Ineu, diecezei de Agria, arhidiaconatul de Pâncota. După eliberarea de sub jugul otoman, aflăm că în cetate exista o capelă cu preot pentru garnizoană, a cărei existență este atestată în anul 1701. Schematismul diecezei din Cenad din anii 1900, 1913 și 1948, menționează înființarea parohiei din Țiria în anul 1333, sub conducerea unor călugări franciscani. Bela III este o personalitate culturală marcantă, care întreține legături atât cu Bizanțul, cât și cu Occidentul. El se poate mândri cu organizarea unei curii statale, formată din absolvenți ai Universității Sorbona din Paris. Din data de 20 martie 1445, cetatea și domeniul ei aparțin lui Iancu Corvin de Hunedoara, care patronează bisericile ortodoxe și cele catolice. Cetatea, cu tot domeniul, trece din data de 27 februarie 1464, în posesia familiei Bathory. În perioada umanistă de înflorire a artelor și literelor, în teritoriul lui Matei Corvin (1443-1490), au existat în țară patru tipografii, dintre care una funcționa la Țiria. Acest lucru este mărturisit de romancierul maghiar Iokai Mor. Parohia catolică, înaintea luptelor de la Mohaci (1526), a fost distrusă de turci și de năvălirea tătarilor, ea reînființându-se în anul 1753. Conteul Grassalkovich de lângă Budapesta, investește bani pentru rezidirea bisericii, care este terminată în anul 1753 de către baronul Bohus Emeric. La poalele dealului spre Gașa, vedem niște dărâmături. Ele sunt ruinele unor biserici catolice, despre care documentele vorbesc că purtau hramul „Tuturor Sfinților”. Se văd și azi impunătoare ruine; un zid de 55 metri lungime, 15 metri lățime și restul unui turn. Era o biserică clădită în stil romanic, probabil în secolul al XIV-lea, care servea ca loc de

rugăciune pentru garnizoana cetății și pentru funcționarii comitatului. În acele vremuri, în Țiria exista o puternică comunitate catolică (Voștinaru, 1996: 116). După pacea de la Karlowitz din anul 1699, a apărut necesitatea construirii unei biserici mai impunătoare în Țiria, căci mica biserică catolică de pe locul unde se află biserică de azi, nu corespundea necesității, ba mai mult, în anul 1744 a ars. Cu ajutorul episcopului, al autorităților locale, al populației și al baronului Bohus, s-a pornit construcția noii biserici catolice, care a fost sfințită la data de 16 mai 1753, cu hramul „Sfântul Nepomuk”. Forța de muncă a fost depusă de către populația locală, cu zidari din Arad și Sântana. Interiorul a fost pictat și acoperit de fresce, cu scene din Noul Testament, de renumitul pictor Hans Fischer din Timișoara. În turn au fost instalate două clopote. În anii 1798-1799, biserică a fost renovată, dar la data de 21 august 1834, a fost din nou distrusă de un incendiu. Baronul Bohus Janos, cu mijloace proprii, ajutat fiind de localnici, reface biserică, care în anul 1839 este din nou sfințită cu hramul „Sfântul Ioan Nepomuk”. După perioada amintită, parohia funcționează cu un preot paroh și cu un capelan. Ei sunt ajutați în desfășurarea Sfintei Liturghii de un cor bisericesc și un cantor școlat. Acest cor, format din circa 70-80 de persoane, era împărțit în două grupe: germani și maghiari. Baronul Bohus Janos donează bisericii o orgă în anul 1906, care funcționează și astăzi. Colonizările de șvabi în Țiria apar între anii 1770-1780. Țiria numără în anul 1869, 6.762 locuitori, din care 1.621 sunt catolici. La recensământul din anul 1910, comuna avea 7.315 locuitori, din care 4.770 români, 1.524 maghiari, 997 germani, 14 sârbi, 3 slovaci și 7 de alte naționalități. Din anul 1930, putem aminti ca preot paroh pe Teffer Ferenc, ajutat de un capelan, care conduc cu pricepere comunitatea catolică. În perioada anilor 1930-1991, s-a depus o muncă susținută pentru păstrarea tradițiilor și a culturii. În biserică s-au format corurile germane și maghiare, sub îndrumarea lui Akkermann Iosif și Molnar Jakob. Tineretul

catolic era cuprins în corul bisericesc, în echipe de dansuri și echipe de teatru, fiind conduși și îndrumați cu multă competență de dascălii Akkermann, Bauer, Wekerle și Frayna Edit. Programele culturale erau prezentate cu ocazia sărbătorilor, în sala mare a prăvăliei „Raab”, aflată pe ulița nemțească (azi Nicolae Bălcescu). Tinerii germani, la data de 16 mai, de hramul bisericii catolice, organizau faimosul Kirchweih, la care participau, îmbrăcați în straie populare, câte 40-50 de perechi care mergeau pe la casele credincioșilor, împreună cu muzicanții conduși de către Koller Ștefan, spre a-i invita la slujbă și apoi la distracția din fața prăvăliei „Raab”, care ulterior s-a mutat în parcul muzeului. Sfânta Liturghie se desfășoară în limbile germană și maghiară, corurile funcționând cu 40 de persoane germane și 25 de persoane maghiare, cantori fiind Baumann Eva și Molnar Fr., învățător pensionar. În anul 1957 este numit ca preot paroh Krisztinicz Gyula, care funcționează până în anul 1978. Din anul 1978, parohiile Șiria și Galșa sunt conduse de către Marksteiner Francisc până în anul 1991, când pleacă în Germania, unde a decedat în anul 2011, dovedind multă dăruire și pricepere în organizarea implicării bisericii catolice în viața comunității locale. El introduce citirea Evangheliei și a cântecelor bisericești și în limba română, tradiție care se păstrează și azi, iar orele de religie le predă în toate cele trei limbi. Datorită scăderii numărului credincioșilor catolici, în toamna anului 1992, biserica romano-catolică a fost atașată ca filială a bisericii din Ghioroc, trecând sub conducerea preotului paroh Eros Miklos.

1190 – Papa de la Roma, Clement al III-lea, amintește despre cetatea Șiriei într-una din scrisorile sale (Uj Honvédségi, 2003: 123).

1198 – Este notat în documente că în anul 1198, la Vilagos, există o mănăstire denumită în latină Lucentia (lūcēns=strălucire, lumină), care aparține ordinului cistercian și are ca patron pe Sfântul Martin, ocrotitorul potcovarilor,

ofițerilor de poliție, comisarilor armați și soldaților (Fejér, 1832: 321).

1200

1217 – Cavalerii Ioaniți stăpânesc cetatea Șiria pe care au primit-o ca răsplată pentru lupta împotriva turcilor (Bugnariu, Domșa & Vatamaniuc, 1973: XVI).

1241 – Actuala cetate a fost construită cu siguranță după invazia tătarilor, adică după 1241 (Greffner, 1997: 10).

1300

1331 – Carol Robert care oferă cetatea Șiria și satul Șiria de sub cetate arată că „de vor fi unii împotrivitori, vor fi loviți și vor avea parte de mânia sa” (Bugnariu, Domșa & Vatamaniuc, 1973: XVI). La 8 septembrie un document amintește despre comuna Șiria (cetatea cu domeniul), care la această dată au fost donate de văduva magistrului Dezideriu Szekey, comite de Sopron, împreună cu fiul ei, magistrul Heydruch, comitelui Anton, pentru faptele sale de credință și vitejie (Tóth, 2004: 206, Documente, 1954: 30-31). Cetatea Șiriei e pomenită mai întâi sub numele de *castrum* (Prodan, 1960: 1). Cetatea Șiria este o cetate monumente istoric (cod LMI AR-II-a-A-00650), datând din secolul al XIII-lea, zidită pe Dealul Cetății (496 m). Rolul îndeplinit de cetate era strategic, de apărare și economic având arondate 110 sate. Curtea exterioară avea dimensiuni de 36-38 m cu ziduri aproape intacte. Grosimea zidului este 130 cm și înălțimea de 3,5 m. Spre nord se află o deschizătură care funcționa ca una din porțile cetății. Peste șanțul din fața cetății a existat un pod mobil. Donjonul și zidul înconjurător sunt părțile cele mai vechi ale cetății. Donjonul cu vârful ruinat măsoară în

lungime 109 m, iar în lățime 18 m. În fața corpului central este un zid protector la o distanță de 2,5 m, închizând o curte mică de refugiu. Zidul înconjurător are lungimea de 28 m, cu intrare doar din partea de vest. Șanțul cetății situat în fața curții exterioare avea în unele porțiuni adâncimea de 10 m și o lățime de 14 m dar pe unele porțiuni a fost mai puțin abrupt. Tunelurile subterane sunt înalte de 1,9 m și late de 1,8 m. Porțile cetății sunt patru la număr. Materialele de construcție folosite pentru ridicarea cetății au fost piatra adusă din cariera Galșa și varul stins direct pe piatră (mortar cald) de la Agrișul Mare. Etapele de execuție ale lucrărilor de construcție au fost 3, succesive:

1. Donjonul, cu construcțiile anexe: zidul înconjurător și o parte a corpului central (după invazia tătară la 1241 și a doua jumătate a sec. al XIII-lea).

2. Corpul central și îngroșarea zidurilor cu contraforturi (în timpul domniei lui Iancu de Hunedoara).

3. Amenajarea corpului central, curtea exterioară și zidul protector din fața corpului central de vest, în timpul stăpânirii familiei Báthory (a doua jumătate a sec. XV-lea și începutul secolului al XVI-lea). Sub stăpânirea turcilor, zidurile au fost întărite sporind siguranța cetății în fața atacurilor. Stilul cetății este romanic, existând un donjon masiv, locuibil prevăzut cu 2-3 etaje iar la partea superioară dispune de creneluri.

1362 – Regele Ludovic dă ordin castelanului Șiriei, Andrei, fiul lui Dionisie să meargă cu toți românii și „cu alte nații și slugi”, pedestri sau călări, pregătiți ostășește, împreună cu comitele de Sătmar și Maramureș, acolo unde îi va spune omul regelui, Nicolaus de Zudar. De aici rezultă că cetatea Șiriei avea mai multe funcții: 1. Important rol strategic. 2. Abilitatea castelanilor de a organiza o armată consistentă și bine pregătită. 3. Populația era organizată ostășește, având o organizare militară aparte, cu cneji și voievozi care aveau prerogative administrative și militare.

1390 – 14 august: Prin enumerarea diferitelor merite ale lui Ladislau, contele de Timiș, fiul lui Petru din Sáró, regele Sigismund îi acordă acestuia, ca o nouă donație, cetatea Világos din comitatul Zărand, alături de câteva sate printre care și *Seri* și *Galsa* (Lukinich, Gáldi, Nagy & Makkai, 1941: 394).

1400

1404-1407 – Începând cu secolul al XV-lea, sârbii au venit în ținuturile Aradului și Zarandului în număr mare. Astfel că, în această perioadă, Dimitrie – fiul lui Vukașin, regele Albaniei – este comite suprem al Zărandului și castelan regal al cetății Șiria. Acesta l-a decapitat pe Albert Selendi care se răsculase contra regelui Ungariei, Sigismund de Luxembourg (Márki, 1892: 497; Iványi, 1982: 802; Bulboacă, 2013: 21).

1410 – Într-un document emis de capitlul catolic din Arad, document care datează din 10 octombrie 1410, se amintește despre „castelanus nostri” (cetatea Șiria), magistrul Laurențiu din Arad, fiul lui Valentin, care este instalat în proprietatea moșiei Heraclien (Lupaș, 1940: 32).

1412 – Comandantul cetății este Paul Derecskei, care a hărțuit și a conturbat, conform documentelor, pe episcopul de Eger în posesiunea acestuia din Nyüvedtelke și Somboly (Lupaș, 1940: 32).

1431 – Comandant și castelan al cetății Șiria este Ioan Orszag de Guth (Somogyi, 1913: 239).

1439 – 16 ianuarie: Regele Albert donează cetatea, împreună cu 110 sate, despotului sârb Gheorghe Brancovici (Voștinaru, 1996: 41), care zidește aici o biserică de piatră. Vladislav I însă îi reia cetatea, sub motivul că Gheorghe Brancovici prin castelanul său de aici, voievodul Ștefan, a sprijinit pe regele minor Ladislau V, ridicându-se alături de Andrei Bothos, comitele suprem de Timiș (Greffner, 1997: 10).

1439 – Alături de localitățile Arad și Lipova, Șiria este numită târg (*oppidum*), denumire dată orașelor de câmpie.

1441 – La 2 februarie în Esztergom s-a dat o diplomă prin care se specifică faptul că Regele Vladislav, pentru serviciile credincioase și luptele duse contra dușmanilor coroanei, îi donează lui Ladislau de Maroth, comite de Arad, fiul banului de Mačva, Ioan de Maroth, cetatea Șiriei împreună cu nobilii români ce țin de ea. Alături de cetatea Șiriei, Ladislau mai primește trei districte în comitatul Arad, alte 5 districte și 7 târguri cu veniturile lor în comitatul Zarand precum și 109 posesiuni care țin de districtele și târgurile respective. Diploma are formă de pergament, sub text fiind fragmente ale pecetii aplicate în ceară roșie (Pesty, 2014: 112).

1443-1490 – Matei Corvin, regele Ungariei, avea tiparnița la Șiria. Aceasta a fost una dintre cele patru tiparnițe de care a dispus regele.

1444 – Cetatea împreună cu domeniul se află în posesia lui Iancu de Hunedoara, după care trece în mâinile cumnatului său Mihail Szilágyi (Prodan, 1960: 2). Donația s-a făcut ca o răsplată pentru luptele duse de Iancu contra turcilor, care au copleșit Serbia. Deși Ladislau Marothy a protestat, Iancu a fost introdus în posesiunea cetății și a domeniului la 20 martie 1445, cu „drept de patronat” asupra bisericii catolice și românești (Voștinaru, 1996: 41-42). Tot în 1445, Iancu vizitează cetatea de mai multe ori, pentru a se convinge de capacitatea ei militară (Arhivele Statului; Mârki, 1892: 314-315). Poziția strategică a cetății Șiria este extrem de favorabilă, motiv pentru care Iancu de Hunedoara îi acordă o deosebită importanță. Acesta execută o serie de lucrări de construcții și modernizări, cetatea fiind transformată într-un bastion militar important. Această etapă reprezintă cea mai importantă fază de construcție a cetății, devenind un centru de pregătire a trupelor, care au fost trimise în sudul Banatului și în zona Belgrad, unde s-a format un front de apărare împotriva pătrunderii spre Europa centrală și de est a

Imperiului Otoman (Greffner, 1997: 11-12). Cetățile Șiria, Lipova, Șoimoș, Ineu și Dezna formează un brâu de apărare înspre câmpia Mureșului și Crișurilor, împotriva pericolului otoman. Din aceste considerente, centrul comitatului Zărand (din cetatea Zărandului) – fiind localizat la câmpie și deci, fiind greu de apărat – a fost mutat la Șiria, la sfârșitul secolului al XV-lea. Acest fapt duce la creșterea importanței cetății Șiria.

1450 – Gheorghe Brancovici, despotul Serbiei, a început zidirea construcției actualei Biserici Ortodoxe din Șiria, care va rămâne la stadiul de fundație de piatră „pe care a fost construită o bisericuță de lemn cu Hramul *Sfinții Arhangheli Mihail și Gavril*, hram pe care îl are biserica și astăzi. Ea a fost sfințită în anul 1752. Aprobarea pentru construirea altei biserici se va primi la 13 martie 1769, când începe construirea actualei biserici pe vechea fundație”. Biserica a mai fost adăugită încă de două ori, sfințirea ei făcându-se de către Episcopul Pahomie Cnejevici, în 1783. Ea a fost renovată în 1897, apoi în 1903 a fost renovată și pictată, în 1932 a fost reparată, în urma căderii turnului din 1927, din nou reparată în 1965 și 1980. Iconostasul este realizat de vestitul pictor Ștefan Tenetchi în 1789, acesta fiind de o valoare deosebită și fiind încadrat în patrimoniul național (Ursulescu, 2017: 26-27).

1456 – 11 august: după moartea lui Iancu, Șiria ajunge pe mâna lui Matei Corvin, regele Ungariei și fiul lui Iancu de Hunedoara. Matei Corvin cedează cetatea și domeniul unchiului său, Mihail Szilágyi, cumnatul lui Iancu. Szilágyi intră în conflict cu nepotul său, regele Matei, care își arestează unchiul la 8 septembrie 1458 și îl închide în cetate. La intervenția Papei, Mihail Szilágyi rămâne în viață, dar este ținut sub pază în cetatea Șiriei până în 1459, când, printr-un șiretlic al bucătarului castelului, Mihaly reușește să scape din închisoare (Greffner, 1997: 12).

1460 – A funcționat la Șiria o tipografie, fapt mărturisit de scriitorul Jokai Moor.

1461 – Unele surse afirmă că cetatea și domeniul Șiriei, de care aparțineau 99 de sate, este donată de Matei Corvin lui Bathory Ștefan, „ca recompensă pentru serviciile aduse țării” (Greffner, 1997: 12). Alte surse afirmă că, după moartea lui Mihaly Szilagy, cetatea e moștenită de văduva Bathory Margit (Prodan, 1960: 2), care ajunge să o zălogească fiscului, fiscul oferind apoi cetatea lui Andrei, Ștefan, Ladislau, Paul și Nicolae Báthori (Prodan, 1960: 2). Există și ipoteza conform căreia, după recăsătorirea lui Margit Bathory, cetatea trece în stăpânirea fraților ei, până în 1613, când, odată cu moartea lui Bethlen Gabor, dinastia se stinge.

1464 – Cert este că familia Bathory ajunge în stăpânirea cetății în anul 1464, după care operează diverse construcții în perimetrul cetății. Se construiesc noi fortificații, zidul cetății este ridicat și întărit cu noi fortificații-bastioane. Corpul central al cetății este restaurat, se construiesc noi încăperi pentru garnizoana permanentă. Este lărgit și adâncit șanțul care înconjoară cetatea. Peste șanț este construit un pod care se putea ridica în cazul unui atac din afara cetății. Totodată, este construit un drum de acces spre cetate, care permitea transportul armelor și munițiilor cu căruța.

1485-1487 – Voievodul Ștefan Bathory poposește în cetatea Șiriei pentru o perioadă mai lungă, dovadă stând poruncile emise de acesta din cetate (Mârki, 1892: 273).

1493 – Un castelan e Bogdan, iar provizorul e Ladislau Moga. Mai târziu sunt menționați doi voievozi: unul Ladislau, și celălalt din Arăneag, tot Ladislau (Prodan, 1960: 2).

1494 – Regele Matei donează cetatea Șiria cu domeniul din 99 de localități lui Ștefan Bathory și fiilor săi: Andrei, Ștefan, Ladislau, Paul și Nicolae, care o dețin până în 1613, când ultimul din această familie, Gabriel, este ucis, iar castelanii cetății sunt nobilii Ștefan Horváth și Ioan Werbőczy, iar provizorul domeniului este Ladislau Moga (Prodan, 1960: 2).

1500

1514 – Cetatea a căzut în mâinile răsculaților lui Doja. În cadrul răscoalei, în ceea ce privește părțile acestea, cetățile Șoimoș și Șiria opun o rezistență mai mare, întrucât erau „cetăți bine întărite, cu ziduri groase” (Geréb & Székely, 1950: 173). După înfrângerea răscoalei, cetatea revine în stăpânirea familiei Bathory.

1525 – Șiria se găsește sub numele de „Syri” în „Urbariul domeniului Șiria” (urbariu= un fel de carte funciară), un registru extrem de important din punct de vedere statistic. O fotocopie a registrului se găsește la Biblioteca Academiei din Cluj. Este scris în limba latină, conținând informații despre satele domeniului și despre supuși. În total, domeniul Șiriei cu cele 121 de sate ale sale, cuprindea la 1525 un număr de 2038 de înscriși, de capi de familie. Pe domeniul Șiriei se întâlnesc patru mari categorii sociale: iobagi, jeleri, libertini și *familiares castris et castellis*. Aici trăiau 1847 de iobagi (*jobagiones*), adică 90% din totalul populației și 96 de jeleri (*inquilini*), adică 4,7% din totalul populației. Aceste categorii sociale nu sunt menționate consecvent, ceea ce înseamnă că cifrele sunt orientative. A treia categorie socială o reprezintă *libertinii*. Libertinii, care aveau atribuții militare, se împărțeau în libertini călare (*equites libertini*) și libertini pedestri (*liberi*). Domeniul cetății Șiria însuma 77 de libertini (3,77%), din care 48 libertini călăreți (2,35%) și 29 pedestri (1,42%). Cei 18 *familiares castris et castellis* (14 amintiți la localitatea Șiria și 4 la Sârbii de Jos) reprezintă o categorie aparte. Familiaritas era o instituție feudală specifică nobilimii maghiare, prin care orice om liber putea să se angajeze în serviciul sau pe domeniile unui mare proprietar. Alte clase sociale erau: *pauper*, *relicta* (văduvă), *nous colonus* sau *nova domus* (nou-veniții) (Ghiță, 2006/2007: 13-23).

1528 – În luptele pentru tronul Ungariei, voievodul Transilvaniei, Ioan Zápolya, primește ajutor turcesc împotriva

celuilalt pretendent, Ferdinand de Habsburg. În aceste lupte sunt atrase și cetățile Șiria, Ineu și Lipova. La 30 noiembrie 1528, o unitate de 600 de turci sosește la Șiria și asediază de numeroase ori cetatea apărată de comandantul român Balica, castelanul lui Bathory. Balica respinge toate atacurile, iar turcii, nereușind să cucerească cetatea Șiriei, se retrag la sud de Mureș (Mârki, 1892: 511-512; Greffner, 1997: 15).

1528 – Ruinele aflate în partea de nord-est a comunei, spre satul Galșa, sunt complet răvășite și compuse din blocuri mari de piatră și mortar, dislocate cu forță din corpul construcției de-a lungul anilor. Cercetătorii afirmă că ar fi vorba despre ruinele unei biserici ortodoxe românești, orientată în direcția est-vest. Cercetătorul și istoricul Marki Alexandru confirmă acest lucru și arată că în anii 1528 biserica a existat încă intactă. După această dată, ea a căzut probabil pradă luptelor care s-au desfășurat în jurul cetății. Perioada de construcție este greu de stabilit, putând fi secolul al XIV-lea. Dacă este așa, avem de-a face cu una dintre cele mai vechi biserici ortodoxe de piatră din Transilvania (Greffner, 1976: 84-86).

1556 – Căpitanul din Gyula, Magocsi Gaspar, a luptat cu turcii în zonele Șiria, Pădureni și Vărșand, începând aici să construiască castele, dar turcii au venit și le-au distrus (Komáromy, 1834: 14).

1566 – Cetățile Arad, Dezna, Ineu și Pâncota cad, rând pe rând, în mâinile turcilor. Cetatea Șiriei, izolată fiind, își deschide porțile în fața oștilor sultanului Selim. Nu se știe dacă s-a dus o bătălie armată sau nu, dar se crede că cetatea a fost predată fără luptă (Istoria II; 1962: 938). În 1588, turcii zidesc întărituri în jurul cetății pe care o țin sub dominația lor, cu mici întreruperi, până în 1693. Stăpânirea otomană este întreruptă de reocuparea ei de către oștile lui Mihai Viteazul.

1566 – Începând cu acest an și până la 1693, cetatea Șiriei a fost sub stăpânire turcească. În ciuda acestui fapt, cete de

țărani și haiduci viteji au făcut continuu incursiuni în teritoriul turcesc, cauzând pierderi semilunii și neliniștindu-i pe inamici. Nicolae Ciucianul, comandantul palăncii Vârfuri și Hălmagiu, a ajuns cu cetele sale până sub zidurile cetății Șiriei, reușind să îl prindă pe însuși spahiul Hassan al Ineului, care a fost nevoit să-și răscumpere libertatea cu 300 de florini de aur (Mager; 1938: 51).

1572 – Situația grea a locuitorilor, aflați sub stăpânire otomană, se desprinde din plângerea „sărmanilor robi ai cetății Șiria” adresată marelui vizir Mehmet Socoli. În această plângere, locuitorii cer îmbunătățirea situației lor și apărare față de nedreptățile și jafurile turcilor.

1588 – În jurul cetății se dau lupte grele între haiduci și turci pentru stăpânirea cetății. Detașamentele de haiduci, sub comanda lui Pinte, operează multiple incursiuni în teritoriul stăpânit de turci (Greffner, 1997: 17).

1594-1595 – În comună au staționat puternice trupe tătarești, care au fost folosite în lupta împotriva haiducilor și a ardelenilor. Aceste trupe tătarești erau, în fapt, trupe de elită ale sultanilor turci.

1599 – Mihai Viteazul ocupă cetatea Șiriei, dar după moartea sa, asistăm la o a doua fază a stăpânirii turcești, mult mai dură decât prima. Țărănimea a dus-o foarte greu, obligațiile față de turci au crescut și o mare parte a recoltei a trebuit predată stăpânirii. Totodată, a fost intensificată și obligația în muncă față de stăpânirea turcească (Greffner, 1997: 18).

1600

1606 – În urma luptelor cu turcii, cetatea Șiriei, împreună cu cea a Șoimoșului se predă lui Boczkai István (Hajnóci, 1909 : 103).

1658 – Mii de soldați turci ai armatei marelui vizir Mehmet Kopruli au staționat la Șiria, în drum spre Oradea (Greffner, 1997: 20).

1660 – Celebrul călător turc, Evlia Celebi, vizitează în decursul acestui an Banatul și Ardealul. Acesta întreprinde o călătorie și la cetatea și în localitatea Șiria. O descriere a cetății din timpul ocupației turcești o consemnează chiar călătorul, afirmând că cetatea este una solidă, construită din piatră pe o stâncă ce se vede din depărtare și care reprezintă o fortăreață militară importantă, care beneficiază și de o geamie pentru credincioșii musulmani (Greffner, 1997: 18).

1668 – În timpul ocupației turcești, abația a fost administrată de călugări franciscani. Atât Biserica Ortodoxă, care se pare că a fost zidită de despotul Serbiei, Gheorghe Brancovici, cât și abația catolică au fost distruse de turci. La cererea șirienilor, în 1668, Biserica Ortodoxă a fost aprobată de regină pentru a fi rezidită. Din ruinele vechii abații în 1753 s-a terminat construcția actualei Biserici Catolice, începută de Anton Grassalovich și terminată de Emeric Bohus. Fiind apoi avariată, a fost renovată în 1837 de Ioan Bohus.

1688 – Suzeranitatea turcească asupra Transilvaniei ia sfârșit și începe, pentru alte două secole suzeranitatea austriacă (Bugnariu, Domșa & Vatamaniuc, 1973: XVI).

1693 – Armata austriacă, sub comanda generalului Sigbertus Heisterus, eliberează cetatea Șiriei de sub stăpânirea turcească (Greffner, 1997: 18). După izgonirea turcilor, populația a revenit în două locații: în Vilagoșul Vechi (partea sudică, unde au locuit mai ales români) și în Vilagosul maghiar.

1699 – Apar primele unități grănicerești pe linia Mureșului, iar în 1702 se înființează un centru grăniceresc și la Șiria. Inițial, unitățile de grăniceri erau compuse din 51 de oameni cu un căpitan și un vicecăpitan. Numărul membrilor crește vertiginos, iar în 1720 o unitate număra în jur de 216 grăniceri. Țăranii care făceau parte din aceste unități erau scutiți

de obligațiile feudale. La Șiria, precum și în alte centre grănicerești, erau aduși coloniști sârbi, refugiați din Serbia, aflată sub ocupație turcească. Astfel, la Șiria apar câteva zeci de familii de coloniști sârbi, cărora li se dă pământ și loc de casă (Greffner, 1997: 21-22).

1699 – Curtea din Viena înființează în urma păcii de la Karlowitz granița „militară ilirică” cu „generalatul” la Varasdin și prefecturi la Petrovaradin și Timișoara. Granița „militară ilirică” are amenirea să fie o stavilă în calea unei eventuale invazii turcești și se întindea din Croația și Slovenia, peste ținuturile Tisei și cursul Mureșului de Sus până la Ohaba (Săvârșin). Comitatele Arad și Zărand sunt cuprinse în cel de-al doilea regiment și aici intră și Șiria (Bugnariu, Domșa & Vatamaniuc, 1973: XVI).

1700

1701 – În cetatea Șiriei exista o capelă cu preot pentru garnizoana cetății.

1702 – Documentele vorbesc deja despre abandonarea cetății, întrucât, pare-se, nu mai corespundea cerințelor (Greffner, 1997: 18).

1722 – Populația germană se așează în Șiria, numită de ei *Hellburg* (Greffner, 1997: 7).

1725 – Este anul menționat în documentul oficial „Deliberatum” prin care se dovedește înnobilarea familiei Gheorghe Popa de Teiuș, așezată la Galșa. Unul din membrii familiei, Vasile Popa a studiat în Mănăstirea din Șiria și apoi a ajuns preot în Galșa.

1726 – Carol al III-lea donează o parte din domeniul cetății Șiria lui Rinaldo de Modena. Urmașul acestuia, Francisc de Modena, numește, la 1749, pe Emeric Bohus guvernator al domeniului Șiriei.

1735 – Izbucnește răscoala condusă de căpitanul Petru de Seghedinaț, îndreptat împotriva catolicismului și feudalismului. Șirienii participă la răscoală și, ca să scape de represiuni, mulți dintre ei își părăsesc casele și emigrează în alte ținuturi (Bugnariu, Domșa & Vatamaniuc, 1973: XVI).

1744 – Șiria aparține plasei Pâncota, apoi plasei Galșa.

1745 – În ședința de comitat din 16 mai, Șiria devine reședință de plasă - sediul comitatului Zărand. Clădirile oficiale pentru instituțiile plasei sunt construite pe teritoriul donat de proprietarul Grassalcovich. În calitate de sediu de plasă, Șiria a cuprins comunele Șiclău, Macea, Curtici, Comlăuș, Cherechi, Seleuș, Șiria, Galșa și Mâsca (Voștinar, 1996: 47).

1746 – Șiria primește drept de târg trecând de la 4 târguri anual, la unul în fiecare săptămână.

1746 – Meseriașii erau împărțiți în vederea achitării impozitelor, în 3 categorii: categoria I, cu impozit de 1 florin anual, categoria a II-a cu 55 coroane, categoria a III-a cu 25 de coroane. Meseriile care existau erau: blănari, jocari, turtari, fierari, olari, lemnari.

1746 – **1747** – Cele mai vechi știri cunoscute despre familia scriitorului Ioan Slavici (Bugnariu, Domșa & Vatamaniuc, 1973: XVII).

1747 – *Conscriptio Domestica Inclyti Comitatus Aradiensis euquidem Processus Zaradiensis* (1746) îl înregistrează pe Arsinte Slavici „hospite” (iobag cu gospodărie proprie). Se ocupa cu agricultura, cultivarea viței de vie și creșterea animalelor. *Conscriptio Neo-reincorporatorum Militarum Cis-Marusianorum I. Coltus Aradiensis* (1747) îl înregistrează pe Savu Slavici tot „hospite” însurat, ocupându-se și el cu agricultura, cultivarea viței de vie și creșterea animalelor. Este impus să dea, spre deosebire de Arsinte Slavici, și porumb. Conscriptiile se întocmesc cu prilejul desființării graniței „militarilor ilirici” și odată cu încadrarea în administrația comitatelor aceștia pierd privilegiile confesionale

și fiscale. Slaviceștii (militari ilirici, ca și ceilalți șirieni) devin iobagi (hospite). Marii feudali își măresc considerabil posesiunile în timpul acestor „conscrieri” și pun stăpânire pe pământurile cele mai bune, Bohus, „domnul de pământ” (groful din Șiria), slovac venit din nordul Ungariei, ocupă „pusta” Aleuș, iar în 1747 și cea din Zimand. Slaviceștii ajung și ei iobagi ai lui Bohus, dacă nu acum, nu mult după „consciere” (Bugnariu, Domșa & Vatamaniuc, 1973: XVII).

1748 – 15 august, Șiria primește dreptul de a organiza târguri în februarie, mai, august și noiembrie, târgul din Șiria devenind al doilea ca mărime după Arad (Márki, 1895: 874).

1749 – Bohus Emeric este numit Guvernator al domeniului Șiria. Acesta pierde domeniul în favoarea lui Anton Grassalcovich – fișpan al Aradului și Zărandului în 1755. Îl va reprimi din partea erariului la 12 decembrie 1778. Bohus Laszlo este urmașul lui Emeric, care în jurul anului 1800 construiește castelul în mijlocul parcului. Acesta fiind funcționar al tablei regale din Arad, a fost înnobilit. Urmașul acestuia, Bohus Ioan este căsătorit cu Anna Berg. Rămasă văduvă, Anna construiește amonte de castel (pe strada Spiru Haret, nr. 1171, o pivniță cu o capacitate de 18 vagoane – 180.000 litri de vin) și o vinotecă cu 12.000 de sticle. Inscricția în limba latină de pe frontispiciul clădirii glăsuiește: „Prin grația și ajutorul lui Dumnezeu a fost pusă temelia de Anna Berg, văduva lui Ioan Bohus, din orașul Vilagos, în anul 1818”. Fiul acestuia, Bohus Janos Jr. (născut 1801) a fost comite suprem al comitatului Arad, apoi deputat în parlament. La 6 septembrie 1821, se căsătorește cu Szögeny Antonia. Fiii lui Janos și Antonia sunt:

1. Zsigmond – născut la 6 noiembrie 1825, care ajunge membru pe viață al Camerei Superioare a Parlamentului, fiind decorat cu ordinul Leopold cu rangul de Cavaler. Acesta înființează împreună cu ceilalți doi frați fundația „Bohusné Szögeny Antonia”, prin care sprijină elevii eminenti proveniți din familiile sărace spre a putea fi școliți pe mai departe. El se

căsătorește în 1849 cu Iuliana, fiica pretorului Vasar Heilyi Albert.

2. Istvan – născut la 6 octombrie 1835, este membru al Consiliului Municipal Arad.

3. Lászlo – născut la 2 mai 1839, nu s-a implicat în politică, ci în administrarea celor 4165 de ha de teren arabil, deținute de familia Bohus. Lászlo se căsătorește cu Berta, fiica generalului Artúr Görgei la 1867.

1752 – Mai multe familii sârbe din Țiria s-au mutat, cel mai probabil în Noua Serbie, o frontieră militară a Rusiei Imperiale între 1752 și 1764 subordonată direct Senatului și Colegiului Militar. A fost în cea mai mare parte situată în teritoriul de azi Kirovohrad Oblast din Ucraina, deși unele dintre părțile sale au fost amplasate în actualele teritorii ale regiunilor Cerkasî, Poltava și Dnipropetrovsk. Centrul administrativ al Noii Serbii a fost Novomirgorod (literalmente „Noul Mirgorod”), care este acum Novomîrhorod, Ucraina. Regiunea a fost numită după sârbii care au migrat în 1752 în Imperiul rus din jurul graniței militare a Imperiului Habsburgic. Autoritățile ruse au dat acestor coloniști sârbi un teritoriu, care astfel a căpătat numele de Noua Serbie la scurt timp după Războiul de Succesiune Austriac. Scopul politic a fost apărarea frontierelor sudice ale imperiului rus, precum și participarea la operațiunile militare rusești în apropiere de această regiune. În noua lor patrie, noii veniți au înființat noi așezări și, firește, le-au dat aceleași nume cu cele ale localităților din care veneau, cele mai multe din Câmpia Panoniei. Așa s-a ajuns ca localitatea Deriyivka să poarte numele Vilagosh (Vilagoș) la mijlocul secolului al XVIII-lea („Noua Serbie”).

1755 – Fișpanul Aradului și Zărandului, Anton Grassalcovich preia domeniul și cetatea Țiriei.

1755 – La 6 aprilie, este atestat documentar, de către Episcopul Sinesie Jivanovici al Aradului, Protopopiatul din Țiria.

1767 – Din acest an datează primele știri despre preoții din Țiria, fiind menționați următorii: Petru Gheorghevici, Petru Popovici, Mihai Voștinar, Ioan Nulescu, Ignatie Stolnovici. Tot atunci este numit Protopop de Țiria Teodor Popovici (Suciu & Constantinescu, 1980: 294).

1771 – La Țiria erau 475 iobagi and 14 jeleri.

1772 – Conscriptia urbarială (*Consemmatio Tabella Oppidi Vilagoș*) întocmită din ordinul Mariei Tereza, înregistrează în Țiria și doi membri ai familiei Slavici. Nicola Slavici, iobag, dispunea de 1/8 sesie și 1/2 jugăr intravilan, 3 1/2 jugăre arătură, 1 1/2 jugăre fâneată. Făcea 13 zile cu palma și plătea 1 florin dare de fum. Ștefan Slavici, tot iobag, deținea suprafețe de pământ de două ori mai mari, făcea 26 zile de palmă și plătea 2 florini dare de fum. Nicolae Slavici și Stepan Slavici sunt înregistrați ca iobagi ai lui Bohus „domnul de pământ” din Țiria (Bugnariu, Domșa & Vatamaniuc, 1973: XVII).

1773 – Prima mențiune scrisă despre existența unei școli românești. Ea a luat ființă în baza politicii școlare a Curții din Viena, care dobândește un pronunțat accent iluminist în vremea împărătesei Maria Tereza. Ea stimulează înființarea școlilor, considerând învățătura ca factor de progres al comunităților și de întărire a statului. Astfel, școlile devin, dintr-o anexă a bisericii, instituții publice a căror dezvoltare intră în responsabilitatea statului. În 1745 Maria Tereza instituie un organism special care se ocupă cu rezolvarea problemelor ilirice, adică ale ortodocșilor români din imperiu. În 1770, se elaborează Regulamentul Națiunilor Ilirice care dobândește putere de lege, fiind semnat de împărăteasă în 1771. În acest regulament sunt cuprinse și dispoziții școlare și se încurajează înființarea de școli pentru ridicarea gradului de învățatură a poporului. Politica sa merge până la tipărirea manualelor, înființându-se în acest sens o tipografie în Viena. În 1771, Administrația Banatului propunea să se înființeze 142 de școli pe lângă cele existente, între acestea

fiind menționată și Șiria. În accepțiunea absolutismului lămurat, școala era considerată un factor de progres social, iar neștiința de carte era considerată cauza relelor și a viciilor întâlnite la masele populare. Conform acestui document, școala trebuia să formeze cetățeni devotați, supuși statului și disciplinați în activitatea lor socială. Din Conscripția din 1773 aflăm că în Șiria erau înscriși la școală 12 copii.

1778 – Nicolae Popovici din Șiria urmează cursurile la Oradea, iar în 1793 aceleași cursuri le urmează Nicolae Voștinar din Șiria.

1779 – Șiria figurează ca un târg în comitatul Zărandului.

1779 – Matheus Bell (cercetător și călător) remarcă poziția minunată a cetății, care devenise un loc de refugiu pentru haiduci și pentru cei care erau certați cu noua stăpânire (Greffner, 1997: 18).

1779 – Se naște Todor Slavici, din care descind Slaviceștii de azi din Șiria. Nu avem informații despre părinții săi (Bugnariu, Domșa & Vatamaniuc, 1973: XVII).

1782 – Se naște Ilie Slavici, bunicul scriitorului (Bugnariu, Domșa & Vatamaniuc, 1973: XVII).

1784 – Răscoala lui Horia, Cloșca și Crișan are ecouri mari și la Șiria. Emeric Bohus, domnul de pământ al Șiriei, aduce tunurile de la Arad pe dealul Horlea, de unde bate cetatea, pentru ca răsculații să nu își facă din ea un punct de rezistență (Voștinaru, 1996: 52). În zilele de 7-8 noiembrie 1784, cetele de țărani răsculați, sosite dinspre Zărand, intră în Ineu, apoi în localitățile Pâncota, Galșa și Șiria, ridicând întreaga țărănie din podgoria Aradului. Este ocupată și cetatea Șiriei, care era parțial ruinată. Ea devine loc de refugiu și bază de operații a răsculaților. Aici se adăpostesc cete de răsculați din podgoria Aradului și tot aici se crede că a fost una din taberele răsculaților din comitatul Arad. În zilele de 12-13 noiembrie, trupele imperiale comandate de colonelul Petras ocupă comuna Șiria și

încep imediat bombardarea cetății cu tunurile aduse din cetatea Aradului. Acest bombardament de artilerie a contribuit la desăvârșirea stricăciunilor și la ruinarea completă a cetății Șiria. Răscoala țăranilor din 1784 a fost ultimul episod istoric mai important legat de istoria multisecolată a cetății Șiriei. De aici înainte, cetatea va apărea în documente ca o ruină și ca un monument cu o adâncă semnificație istorică (Greffner, 1976: 64).

1785 – În mai, șirienii cer să fie numit învățător Ioan, fiul preotului din Comlăuș.

1787 – Istoricii Fabian Gabor și Marki S. Fabian afirmă că Izvorul Ferede, considerat ca fântână sfântă, are apă vindecătoare, iar schitul cu biserica și două camere ar data din 1787. Tradiția locală susține existența schitului de pe timpul turcilor. După eliberarea Șiriei de sub turci, în 1693, aceștia, în retragerea lor au ajuns la Ferede, unde au dat foc schitului și au ucis călugării. Se precizează chiar, că arhimandritul Filimon, care a trăit la Ferede 20 de ani și care i-ar fi somat pe turci cu crucea în mână să plece, a fost ucis, tăindu-i-se capul. Mormântul s-ar afla în dosul schitului. Nu se știe cine i-a dat numele de Ferede, dar acest nume s-a păstrat în tradiția locală. Lângă acest izvor, se știe că a existat cu sute de ani în urmă un schit în care trăia un pustnic a cărui nume a fost gravat cu litere grecești pe o piatră așezată în fundamentul capelei. Se deduce că acest nume ar fi fost Teofil sau Filotei și că de aici izvorul și-ar fi primit denumirea de Ferede. La 31 august 1926, Oficiul Protopopesc Ortodox Român al Șiriei, prin Părintele Mihai Lucața, Protopop îi face cunoscut Episcopului despre locul unde se află așezat izvorul și oferă unele sugestii cu privire la lucrările ce pot fi întreprinse la acest izvor. El este primul Protopop sub care au început lucrările de amenajare a izvorului și de construire a schitului. În urma relațiilor primite, Episcopia a cerut Primăriei Șiria să predea locul cu izvorul, să dea materialul necesar pentru construirea schitului (lemn, piatră) și ajutor

bănesc. Comitetul Urbarial Şiria răspunde pozitiv acestor solicitări. Construirea capelei intră în atribuțiile Secției Bisericești Şiria, aceasta oferind material lemnos necesar în mod gratuit și vreo 20.000 de lei. În primăvara anului 1928, părintele prof. Nicolae Bâru din Covăsânț a făcut o excursie cu elevii Gimnaziului „Iosif Vulcan” Arad la Sărbătoarea Sfântului Gheorghe la Ferede, continuând să insiste la amenajarea Izvorului Ferede și a locului pentru pelerinaje. 9 iunie 1930 este ziua aniversării realizării, la acest izvor, a unui așezământ monahal, recunoscut în mod oficial. Cele din urmă lucrări au fost făcute în august 1931, când s-au pus ușile și ferestrele. Sfințirea Schitului s-a făcut la 9 iunie 1932 la Praznicul Înălțării Domnului, de către Preasfinția Sa Părintele Episcop, dr. Grigorie Gh. Comșa al Aradului. Au urmat ani în care s-au organizat numeroase pelerinaje. La 9 aprilie 1937, în urma cererii Părintelui Bâru, P.S. Sa Părintele Episcop Andrei, l-a așezat pe P. Cuv. Ierom. Pahomie de la Mănăstirea Hodoș-Bodrog la Schitul Sf. Gheorghe. Acesta și-a început activitatea ca prim-stareț al Schitului, după 226 de ani de la ultimul stareț al fostului schit distrus de turci, când starețul Filimon a fost decapitat, în timpul în care ardea schitul incendiat de aceștia. În 1948 a fost ridicată o troiță. Prin aberantul Decret 117/03.08.1948, completat cu Decretul 410/1959, o mare parte din mănăstirile și schiturile din România au fost desființate. Conducerea schitului a fost preluată de Mănăstirea Hodoș-Bodrog, ca gestionare, dar misiunea religioasă a continuat și în anii următori. Activitatea bisericească a fost condusă de P.S. Sa Episcopul Teoctist al Aradului, prin colaboratorii săi apropiați. Lipsind personal care să întrețină și să conserve cele înfăptuite, edificiile părăsite au intrat într-un proces de degradare. În 1985, a fost redeschis Schitul, P.S. Sa dr. Timotei Seviciu trimițând o delegație spre a vedea starea în care se află și a venit la fața locului spre a oficia Sfânta Liturghie. Autoritățile locale din Şiria, în frunte cu primarul Gheorghe Trif, viceprimarul Dorin Ioan Gurban de la

Primăria Șiria, viceprimarul Petrică Lazăr din comuna Covăsânț, au asigurat desfășurarea reconstruirii Schitului. S-a simțit nevoia unei persoane care să coordoneze la fața locului și să dea viață Schitului, prin oficierea slujbelor religioase. În acest scop a fost însărcinat Ieromonahul Ilarion Tăuceanu, duhovnicul Mănăstirii Gai. A fost renovată și extinsă fosta bisericuță, izvorul a fost reamenajat, părintele Ilarion desfășurând o neobosită muncă, dorindu-și să realizeze tot mai multe pentru acest nou așezământ de mănăstire. Lucrările de construcții au continuat cu același elan neobosit prin aportul direct al Părintelui Ilarion Tăuceanu, construindu-se și așezământul Feredeul de Jos cu bisericuța, chiliile viețuitorilor și gospodăriile anexe. Feredeul din Deal, cu frumoasa sa biserică, îl are ca patron pe Sfântul Mare Mucenic Gheorghe, prăznuit la 23 aprilie, iar Feredeul din Vale îl are ca Patron pe Sfântul Proroc Ilie Tezvitianul, prăznuit pe 20 iulie. Înaltpreasfințitul Arhiepiscop Dr. Timotei Sevcicu, legat suflotește de Șiria, a rămas în continuare purtător de grijă al acestor mănăstiri, care sunt permanent un loc de rugăciune căutat de credincioșii din județ și din întreaga țară (Cucu, 2002: 38-49). Mănăstirea s-a bucurat permanent de sprijinul primarului ing. Valentin Bot și al Consiliului Local Șiria, în toate legislaturile (2004-prezent).

1788 – Este menționat în acte Protopopul Gavril Drăghici.

1791 – Învățător era Lazăr Ioanovici, care avea un stagiu în învățământ de 4 ani. Conform contractului din 1788, i s-a fixat un salariu de 120 de forinți și produse: 4 măji de porumb, 40 de măji de grâu, 2 porci, sare, lumânări și lemne. Neputându-se respecta acest contract, el este revizuit încheindu-se un altul, la 5 mai 1795. În noul contract erau stipulate următoarele obligații:

- comunitatea să întrețină școala și locuința învățătorului și să procure pe cheltuială proprie scaunele, tabla și mesele necesare desfășurării activității școlare;

- comunitatea să plătească 100 de forinți învățătorului, să îi dea 6 cubule de grâu;
- domnul de pământ să asigure, pentru repararea clădirii școlii, cheresteaua și de asemenea lemnul de foc;
- locuitorii să taie lemnele și să le transporte.

1793 – Protopopul Ioan Horga Popovici vine din Seleuș și este vorbitor de limbă română, maghiară și sârbă.

1794 – Învățător era Petru Suboni, care a fost vizitat de inspectorul Teodor Avramovici, care a constatat că localul școlii necesită reparație.

1796 – Se naște Georgie Slavici, fiul lui Ioan sau Neța, cum apare în documente, care este întemeietorul celei de-a treia ramuri a familiei Slaviceștilor, întâlnite în documentele Șiriene din secolul al XIX-lea (Bugnariu, Domșa & Vatamaniuc, 1973: XVII).

1798 – Școala din Șiria, sub același învățător Petru Suboni, este vizitată de inspectorul Iverner, care constată starea degradantă a edificiului și menționează în procesul verbal încheiat, ca primă urgență, trecerea la repararea localului acestei instituții de educație.

1800

1803 – Se naște Antonia Szögyény-Bohus la 6 septembrie 1803 la Pesta. A venit pe lume într-o familie de nobili maghiari, tatăl său, Zsigmond Szögyény, a fost ofițer, apoi procuror regal, iar în cele din urmă cancelar adjunct, iar mama sa, Juliána Pászthory, a fost o mare iubitoare de literatură. Cei doi i-au oferit tinerei Antonia un parcurs educațional înalt, îndemnând-o să studieze filosofia la Universitatea din Pesta, apoi la cea din Viena. În tinerețe, Antonia s-a evidențiat prin ușurința cu care învăța limbi străine. La terminarea studiilor vorbea cursiv nu mai puțin de cinci limbi străine (engleză,

franceză, germană, italiană și latină). În septembrie 1823, se căsătorește cu Janos Bohus, un slovac maghiarizat, moșier în părțile Aradului, după căsătorie cei doi mutându-se la Șiria. Cu sprijinul contesei Tereza Brunswick, în jurul anului 1840 înființează la Arad, Asociația Femeilor Nobile și deschide primele grădinițe de pe meleagurile arădene, la Șiria și Arad. În castelul său a organizat o cantină gratuită care venea în ajutorul copiilor și învățătorilor săraci din sat. Totodată, Antonia a asigurat funcționarea unei croitorii pentru ocuparea forței de muncă feminine din localitate. Pe lângă cele enumerate, a fost membră activă în numeroase alte societăți de caritate de nivel local și național. A finanțat tipărirea unui album („Aradi Vészlapok”), fondurile obținute din vânzare destinându-le victimelor inundației din 1844. Revoluția din 1848-1849 a avut ecouri puternice la Șiria - într-un final aici s-a semnat tratatul de capitulare al armatei maghiare. În timpul revoluției, Antonia a transformat un imobil, situat vis-a-vis de castelul de la Șiria, în spital pentru îngrijirea răniților, unde a adus în jur de o sută de paturi, ea îngrijindu-se personal de cei răniți. Negocierile purtate, care au precedat capitularea de la Șiria din luna august 1849, s-au desfășurat la castelul său din localitate, unde Bohus Szögyény Antonia ținea un jurnal al evenimentelor premergătoare tragicului act și consemna comportamentul părților la negocieri. Marea doamnă se afla în relații de rudenie apropiată cu Artúr Görgey (comandantul suprem al armatei revoluționare) cei doi fiind verișori. Evenimentul a avut loc la 13 august 1849 în Șiria și a pus capăt Revoluției Maghiare de la 1848-1849. Tratatul de pace a fost semnat de generalul maghiar Artúr Görgey (reprezentantul revoluționarilor maghiari) și de contele Theodor von Rüdiger (reprezentatul Armatei Imperiale Ruse). Fire curajoasă și hotărâtă, Antonia a continuat să-i ajute pe maghiari în ciuda presiunilor autorităților. Pe lângă spitalul improvizat în clădirea din fața castelului, ea a deschis și liste de donații prin care nobilii au contribuit la ajutorarea deținuților

maghiari. În semn de mulțumire, conașionalii ei i-au adus un dar constând într-o cutie decorativă, în care fiecare dintre cei 150 de deținuți a depus câte o hârtie colorată, pe care și-a scris numele, alături de o poezie sau de un gând bun adresat vrednicei lor binefăcătoare din Țiria. Antonia a întemeiat „Fundatia pentru împărțirea pâinii”, o organizație caritabilă cu rol în sprijinirea celor afectați de seceta anului 1863. În orașul Arad a pus bazele unei școli speciale pentru copiii suferinzi de cecitate și a finanțat spitalul pentru copii din Pesta. Antonia Bohus a trecut la cele veșnice la 5 ianuarie 1890 în Țiria. Înainte de aceasta, a donat o parte din averea sa Asociației Femeilor din Budapesta, Spitalului de copii din Budapesta, Refugiului din Budapesta, Orfelinatului Gospodinelor Maghiare, Orfelinatului din Arad, fundației caritabile „Casa Dragostei”, precum și grădinițelor din localitățile Țiria și Galșa. Din 1910 statuia Antoniei Bohus - realizată în bronz pe un soclu de marmură, de sculptorii Philipp István și Vass Gyöz - veghează asupra celor veniți la „helăștăul” din localitate ca să își potolească setea. Statuia a fost amplasată la inițiativa „Cercului de citire comunal” și „Comitetului pentru ridicarea monumentului”. În 1950, regimul comunist a vrut să distrugă această operă de artă, însă datorită intervențiilor Muzeului Județean Arad, statuia baronesei a fost salvată (Roman, 2012: 71-85).

1804 – 1807 – Are loc căsătoria lui Ilie Slavici, bunicul scriitorului cu Mărie, al cărei ascendenți ne sunt necunoscuți. Din căsătoria lor rezultă 7 copii, 6 băieți și o fată. Ilie Slavici era om cu trecere și-l vedem cununând în vreo 7 rânduri în cele mai de seamă familii din Țiria (Bugnariu, Domșa & Vatamaniuc, 1973: XVII).

1808 – Se naște Nicolae Slavici, primul copil al lui Ilie Slavici și unchi ai scriitorului (Bugnariu, Domșa & Vatamaniuc, 1973: XVII).

1811 – Se naște, la 4 mai, Pavel al doilea copil al lui Ilie Slavici și unchiul scriitorului.

1816 – În acest an se menționează, pe lângă funcția de învățător, și cea de director a localnicului Ioan Dima. În anul școlar 1817-1818, frecvența a scăzut doar la 10 copii. Greutățile materiale au făcut ca părinții să își folosească de la o vârstă fragedă copiii în lucrările din agricultură, ceea ce a fost în detrimentul posibilității de a frecventa cu regularitate cursurile.

1817 – La 30 august se căsătorește Todor Slavici cu Elca din Păuliș din căsătoria lor rezultând mai mulți copii.

1817 – Este numit ca învățător tânărul Mihai Vidovici, care era originar din Țiriac și absolvent al Preparandiei din Arad, promoția 1815. Menționăm faptul că deschiderea Preparandiei din Arad la 3/15 noiembrie 1812, a avut urmări fericite în asigurarea învățământului românesc elementar din vestul țării cu cadre de specialitate. Biserica Sârbească, care conducea destinele ortodoxiei române, nu vedea cu ochi buni acest curent de renaștere a poporului și de separare bisericească. În 1818, lecțiile erau predate unui efectiv de 21 de elevi, iar datorită îndemnului învățătorului Mihai Vidovici, adresat consătenilor săi, se ajunge în anul școlar 1820-1821 să fie frecventate cursurile de 36 de elevi, organizați pe 3 clase. În clasa I: 7 elevi, în clasa a II-a: 11 elevi, în clasa a III-a: 18 elevi. Din totalul de 36 de elevi, 2 erau fii de nobili, iar 34 erau fii de agricultori.

1818 – La 16 martie se naște Savu Slavici, tatăl scriitorului, al patrulea copil al lui Ilie și al Măriei Slavici. Este botezat de Savu Milovanu din Țiriac, pe care îl întâlnim menționat des în mitrici. Savu rămâne orfan de tată la vârsta de 11 ani și este crescut de Mihai Fercu, „tata bătrân” (Bugnariu, Domșa & Vatamaniuc, 1973: XVIII).

1820 – La 10 noiembrie se naște Stepan, primul băiat al lui Todor Slavici și al Elcăi din Păuliș, care duce pe mai departe numele familiei.

1820 – Se căsătorește George Slavici cu Varvara și au 5 copii, dintre care 4 mor de timpuriu, supraviețuind doar Teodor

(1831-1861). Odată cu moartea sa, familia se stinge în linie bărbătească.

1822 – În toamna acestui an, este numit ca învățător la Șiria Petru Vasilevici, în vârstă de 24 de ani, care avea o vechime în învățământ de 6 ani. Vorbea limbile română și sârbă și era apreciat pentru activitatea lui școlară. Director școlar era Gheorghe Chirilovici, care a desfășurat o lăudabilă activitate culturală. El solicită comunității locale construirea unui local nou. Învățământul era organizat pe 3 clase. Clasa I era numită a *începătorilor*, a II-a a *silabitorilor*, și a III-a a *cititorilor*.

1823 – După căsătoria Antoniei Bohus cu nobilul Janos Bohus, mare moșier, în septembrie 1823 tânăra baroană s-a mutat împreună cu acesta la castelul din Șiria. Noul ei loc de viață îl descria „drept un rai pe pământ”. Aici, Antonia își împărțea timpul între organizarea unor întâlniri la care erau invitate personalități culturale și aristocratice ale vremii și inițierea unor acte caritabile. În anul 1840, din inițiativa ei, este înființată la Șiria în imobilul situat vis a vis de castel, o primă grădiniță. În organizarea ei și desfășurarea acțiunilor educative, este antrenată tânăra evreică Kirschner Rozalia, căsătorită ulterior Grunberger, al cărei deces la 71 de ani are loc în același an, 1890, cu cel al baronesei Antonia Bohus, ea fiind înmormântată în cimitirul evreiesc din Șiria. Datorită talentului său artistic, evidențiat prin calitățile vocale și interpretările făcute la pian, această tânăra ajunge să fie cunoscută de către personalitățile culturale invitate la castelul Bohus. În urma secetei mari din anul 1863, care s-a abătut și asupra Șiriei, Antonia Bohus a pus bazele așa numitei „Fundații pentru împărțirea pâinii”. Aici l-a avut ca sprijinitor pe comerciantul evreu Abeles Ianasz, prin magazinele cărui se distribuiau alimente, aducându-și la rândul său și el contribuția în ajutorarea celor năpăstuiți. Datorită faptului că după anul 1842, evreii aveau dreptul să cumpere case și să ia în arendă proprietăți, în următorii 8 ani s-au mai așezat la Șiria încă 18 evrei. Astfel s-a

ajuns ca în anul 1851, cei 45 de evrei care se aflau într-o bună conviețuire cu ceilalți creștini catolici și ortodocși, prin comerțul organizat să-și aducă un simțitor aport la creșterea puterii economice a comunei Șiria. Anul 1882 are o semnificație deosebită pentru istoria Șiriei, reprezentând primul an al dezvoltării unei industrii proprii. Este vorba de înființarea fabricii de coniac „R. Marty” care folosea ca materie primă strugurii achiziționați de la populația din podgorie. Preocuparea pentru realizarea unui coniac de calitate la Șiria s-a remarcat în activitatea conducerii acestei fabrici, care l-a adus în acest scop pe expertul francez Depanich din localitatea „Cognac” din Franța. Solicitățile de export au venit din toată Austro-Ungaria și Cehia. La un moment dat, nemaifiind suficient ambalaj de sticle, la Praga a fost acceptat cumpărarea acestui coniac și în butoaie de 100 de litri. Pentru confecționarea acestor butoaie, evreul Kauffmann Pal înființează un vestit atelier de drogherie, în care angajează peste 50 de muncitori proveniți din populația română, maghiară și germană, existentă în Șiria. Mărturiile istorice spun că acest atelier s-a dezvoltat atât de mult încât, fiecare meșter avea pe lângă el câte 15-20 de ucenici. Prin procesul verbal din data de 20.12.1893, încheiat cu ocazia întrunirii acționarilor fabricii de coniac din Vilagoș, se precizează că membrii fondatori ai acesteia erau cei doi evrei Pfau Nathan și Pfau Jakob, care sunt parteneri și proprietari ai fabricii, deținând un număr de 967 de acțiuni. Alături de ei, figurează cu acțiuni și nobilul Janos Bohus. În anul 1922, deoarece cei mai mulți acționari au rămas în Ungaria, fabrica a fuzionat cu „Zwack S.A.” și s-a mutat la Arad în anul 1933. După ce în anul 1895 religia mozaică era recunoscută alături de confesiunile creștine din imperiu, în anul 1898 evreii din Șiria îl invită pe rabinul Dr. Alexandru Rosenberg în această localitate pentru a discuta despre construirea unei sinagogi, cunoscută fiind atitudinea mediatoare a rabinului între evrei și creștini, spre a se evita izolarea acestora. Cu toată poziția favorabilă a

acestui, construcția a fost realizată mult mai târziu, evreii continuând mai mulți ani la rândul să frecventeze sinagoga din Arad. Prin Constituția din anul 1923, comunitatea evreiască din România intră sub protecția statului. Ca urmare a Legii Învățământului din anul 1925 și a Legii Cultului Mozaic din anul 1928, li se oferă drepturi evreilor, îngăduindu-li-se spre a avea proprietăți. La recensământul din anul 1930, din cele 6.042 de suflete înregistrate la Șiria, 42 erau evrei. Peste 2 ani este semnalată existența în viața cultului mozaic și sinagoga din Șiria, care era frecventată de peste 45 de evrei. Ea a funcționat până în anul 1940, când a fost trecută în proprietatea statului, ca după câțiva ani să fie vândută comisarului șef al Poliției Șiria, pe nume de Vidican. Acesta la rândul său, după trecerea la pensie a revândut-o familiei Buzdulă, a cărei proprietate este și în prezent. Interiorul clădirii păstrează și astăzi dușumeaua cu o lățime de 60 de cm, într-un stadiu nedeteriorat așa cum era în vremea sinagogei. De asemenea mai există și alte elemente ale construcției, care sunt mărturii ale existenței acestei sinagoge. Ea este prima casă situată după sediul Poliției din Șiria. Anul 1940 a dus tot mai multe legi care au îngrădit drepturile evreilor, fiind înlăturați din viața publică, economică și culturală. Li s-a interzis practicarea comerțului și li s-a ridicat dreptul de proprietate, fiind expropriați în climatul dur al progromurilor din anii 1940-1941. Între cei care au avut de suferit se numără evreii Pless, care se ocupau cu strângerea prunelor pentru piața de la Mako, Bartok, care comercializa vinurile provenite din Șiria, Friedmann, comerciant în textile, frații Farcaș Ioska și Mihai, deținători de magazine și deportați în anul 1940. Deasemenea, în anul 1938 a plecat din Șiria cel mai bogat evreu, Mendy, proprietar de moară și de peste 200 de hectare de pământuri agricole. Personalitățile evreiești s-au remarcat și în domeniul juridic, precum Dr. Neumann Mihaly. Acesta a înființat în anul 1898 un prim birou de avocatură la Șiria, spre a răspunde necesităților și cerințelor populației din podgorie. Se pare că este

un prim birou de avocatură înființat într-o altă localitate din județ, în afară de orașul Arad. Acesta oferea consultanță juridică gratuită clienților săi, scutindu-i de repetate drumuri la Judecătoria Arad. Este respectat și apreciat de locuitorii Șiriei pentru înaltul său profesionalism și pentru preocuparea de a aplana ajungerea în instanță a unor conflicte minore dintre localnici, ele referindu-se îndeosebi la necunoașterea legilor privind tranzacțiile de pământuri și imobiliare. O altă personalitate evreiască așezată la Șiria a fost Dr. Lengel, a cărui dăruire de excepție pentru profesia de medic a făcut să-și înscrie numele la loc de respect și cinste printre personalitățile de seamă ale comunei Șiria. Aceste calități l-au făcut să răspundă prezent, pe jos sau cu căruța, la toate solicitările bolnavilor indiferent de naționalitate sau de starea lor materială. O mărturie istorică a prezenței și conviețuirii etniei mozaice cu celelalte etnii de-a lungul istoriei în această localitate, o constituie și existența „Cimitirului Evreiesc” din Șiria. Cele 34 de nume înscrise pe monumentele funerare existente, precum și celelalte locuri de veci cărora le-au dispărut dovezile asupra numelor și anilor de viațuire, susțin memorii, amintiri, realități, ce nu pot fi contestate. Acest cimitir face parte din patrimoniul spiritual al comunei Șiria iar din respect pentru om, care nu trebuie să se încheie odată cu plecarea de pe acest tărâm, Consiliul Local Șiria a aprobat în data de 21.03.2012 hotărârea privind asigurarea bunei întrețineri și îngrijiri a acestui cimitir. Alături de celelalte cimitire din comună, el este locul în care prezența celor care au plecat dintre noi se transformă într-o prezență tăcută și devine parte din memoria noastră ca popor, din memoria care ne face să supraviețuim. Cimitirul în care timpul capătă alte dimensiuni, anii măsurându-se în înălțimea copacilor și în duritatea pietrei, ne amintesc de fapt de nevoia de a ne întoarce mereu la rădăcini. Dacă vremea, natura și timpul au înclinat sau răsturnat pietrele, datoria sacră ne obligă să intervenim pentru a pune lucrurile în ordine. Acestea sunt locuri

în care tăcerea înseamnă respect iar lumina înseamnă o frumoasă aducere aminte.

1827 – La 4 noiembrie moare Todor Slavici, la 48 de ani. Se stinge cu el întemeietorul primei ramuri a familiei Slaviceștilor întâlnite în documentele șiriene din secolul al XVIII-lea și începutul secolului al XIX-lea.

1827 – Sigismund Borlea se naște la Șiria, fiind fiul preotului Mihai Borlea (1801-1865), căsătorit cu Maria Vancu (1802-1845). Sigismund Borlea este vărul primar al Elenei Slavici și unchiul lui Ioan Slavici. Încrengătura valorică a familiei Borlea continuă, la rândul ei Lena (căsătorită Slavici) îi are copii pe Maria (căsătorită cu Iosif Rusu) și pe scriitorul Ioan Slavici. Sora marelui principe al scrisului românesc, Ioan Slavici, îl are ca fiu pe Ioan Russu-Șirianu, fruntașul mișcării de emancipare națională a românilor. Îndemnat spre a-și lua „cartea”, ca prieten de nădejde, el înlocuiește destul de repede pasiunea jocului cu cea a cititului, refugiindu-se în biroul de lucru al tatălui său, unde, sub mirosul filelor de carte, îndeosebi cu conținut istoric, uită de sine până târziu în noapte. Își amintește cu nemăsurată bucurie de figura proeminentă a profesorului său de istorie din liceul făcut la Arad. Acesta, din prima oră de curs, își statornicește autoritatea profesională, prin firul povestirilor și trăirilor interioare, cu care îi captează într-o liniște desăvârșită pe elevi. Cu aceste articulații vibrante de la orele de istorie, i se consolidează, din liceu, puternice sentimente de dragoste de neam și de țară. Studiază la Facultatea de Teologie de la Arad și apoi urmează Facultatea de Drept la Budapesta. În anii de studenție își continuă pasiunea pentru istorie, pledând pentru cunoașterea și răspândirea adevărului istoric, având convingerea că un neam nu este mare prin oamenii săi mari, ci prin felul în care îi recunoaște. Evenimentele anilor 1848 l-au găsit la vârsta la care arde mai vie flacăra idealismului. Îmbărbătat de ideile revoluționare de libertate, egalitate și frățietate, propagate de Kossuth, trece de partea

acestui, ca atâția alți intelectuali din podgoria Aradului. Această trecere n-a influențat însă cu nimic poporul, care „orientându-se cu bun simț, a rămas credincios împăratului” (I. Slavici – Amintiri). Aflăm că, trecând prin Țiriac spre Hălmagiu, o trupă ungurească a fost ținta populației, murind împușcați 16 unguri. Drept răzbunare, comandantul ungar a executat 16 șirieni, printre care și pe tatăl deputatului Gheorghe Popa, pe care din grație nu l-au spânzurat, ci l-au împușcat. Notarul comunei, Pop, ginerele protopopului și cumnatul deputatului Popoviciu, a căutat să îi scape pe unii, dar i s-a cerut să fie jertfiți alții. Acesta s-a sinucis în noaptea următoare execuției. În ziua de 19 martie 1861, pe teritoriul județului Zărand pășește noul prefect Ioan Pipoș care este întâmpinat cu alai la graniță. El înființează noua administrație românească, în care îl numește ca notar șef pe Sigismund Borlea, care redactează toate documentele în limba română, ajungând în acest fel să devină una dintre figurile reprezentative ale românismului din acea epocă. Lui Borlea i se încredințează rezolvarea marilor probleme ale administrației Comitatului. Fire ambițioasă, asemeni moșilor, sprijină ridicarea de noi școli cu învățători plătiți exclusiv de popor și înființarea primei școli gimnaziale românești de 8 ani în orașul Brad. Lui i se datorează și organizarea unui Birou notarial în Hălmagiu și deschiderea primei farmacii în această localitate. Sigismund Borlea îi caracterizează pe moși ca fiind „niște oameni care se însuflețesc repede și au o mare tărie de caracter, fiind serioși și nefățarnici, cumpătați și foarte religioși”. Firea lui, de om al muncii și ordinii, îi aduce o mare popularitate în rândul moșilor. În 1865 la alegerile pentru Parlamentul de la Budapesta, este ales deputat de Hălmagiu, exercitându-și acest mandat în ciclul parlamentar 1865-1868, fiind în continuare reales în ciclurile parlamentare 1869-1872, 1872-1875 și 1875-1878. De patru ori deputat de Hălmagiu, Sigismund Borlea i-a reprezentat pe moși în cei 13 ani, dezvoltând o bogată activitate parlamentară, prin critica și controlul exercitat asupra tuturor

proiectelor de legi ungurești, care urmăreau la început, în mod deghizat, iar mai târziu fățiș, desființarea naționalităților. În acest sens, a rostit zeci de discursuri, a dezvoltat numeroase interpretări și a înaintat memorii prin care a susținut dreptul la autonomie a ținuturilor românești, dreptul la limba română ca limbă oficială a acestui comitat și predarea în școli în limba română. Pretutindeni unde se dezbate o problemă de interes național și de făurire a aspirațiilor neamului, Sigismund Borlea este prezent. Așa îl găsim la înființarea „asociațiunii fondului de teatru românesc”. În anul 1868, îl vedem în polemică cu Francisc Deak asupra proiectului Legii naționalităților. În anul 1869, înființează împreună cu alți 8 deputați Clubul Parlamentar Roman. În ședința din 14 iunie a acestui an, face interpelare parlamentară, protestând energic împotriva retragerii ziarului românesc „Albina” ce apărea la Viena. În ședința din 2 iulie 1869, când se discuta proiectul legii pentru exercitarea puterii judecătorești, Borlea intervine de două ori, văzând marea primejdie a aplicării ei, acest lucru însemnând depunerea în mâinile guvernului a dreptului de numire a funcționarilor din justiție și prin urmare dreptul la libertate al deciziei celor ce lucrează în administrația judecătorească. Borlea îi acuză pe unguri că practică metoda germană din absolutism atât de mult detestată de ei, imputându-le în plus lipsa de sinceritate. Ca notar al Zărândului, arborează pe clădirea administrației tricolorul românesc. Între el și Avram Iancu, craiul munților, se statornicesc puternice legături. În 10 septembrie 1872, Avram Iancu a fost găsit mort în casa țăranului Ioan Stupină din Baia de Criș. Vestea s-a răspândit cu o repeziciune uluitoare. Sigismund Borlea a convocat de urgență intelectualii la Baia de Criș și a format un comitet de înmormântare, în fruntea căruia s-a situat el însuși. A fost pregătit un car mortuar, iar Borlea a anunțat toți tribunii de la 1848, care au sosit la înmormântare. De asemenea el a ținut ca în fruntea cortegiului să fie un june îmbrăcat în doliu, cu flamura națională, care să fie urmat de cei 36 de preoți,

apoi sicriul cu carul funebru, pe lângă el fiind așezați 25 de tineri cu făclii aprinse. După ei urmau intelectualii și poporul întristat. Ceremonia de înmormântare s-a încheiat printr-o frumoasă cuvântare funebră a avocatului Sigismund Borlea, care a subliniat că Avram Iancu, adevăratul martir al românismului ne-a învățat să ne iubim națiunea, subliniind din însemnările acestuia cuvintele sale testamentare: „unicul dor al vieții mele este să văd națiunea mea fericită”. La câteva zile după înmormântare, au venit la avocatul Sigismund Borlea, din Baia de Criș, doi moți tineri care au cerut să li se spună costul înmormântării, pe care l-au achitat pe loc, fără să dorească să le fie cunoscut numele. Nici astăzi nu se știe cine au fost aceștia. În ultima parte a vieții, Sigismund Borlea s-a retras la biroul său notarial de la Baia de Criș. Aici îl ajunge sfârșitul vieții, trecând în lumea dreptilor, în vârstă de numai 56 de ani, în anul 1883. A fost înmormântat în Panteonul Moșilor din Țebea, aproape de Avram Iancu, pe mormântul său fiind scrisă următoarea inscripție: „Sigismund Borlea, născut în anul 1827, răposat în anul 1883. Fie-i țărâna ușoară și memoria binecuvântată. În semn de pietate, soția Elena, fiica Tereza și soțul ei.”

1829 – La 13 martie moare Ilie Slavici, bunicul scriitorului la 47 de ani, fiind înmormântat în „țintirim de obște”. Astfel se stinge întemeietorul celei de-a doua ramuri a familiei Slaviceștilor.

1830 – 25 iulie: s-a născut, în Țiria, Paul Vela Ventrariul, din cei doi părinți Floare și Petru Vela. Ocupația de bază a celor doi părinți o constituia munca câmpului și a dealului, acestea fiind îndeletnicirile specifice majorităților dintre cei 5.000 de locuitori existenți în Țiria în anul 1830. Paul începe Școala Confesională Greco – Catolică la Țiria. Aici s-a înființat în 1834 Parohia Greco – Catolică, care din 1838 a avut și o capelă pentru credincioșii de această religie, purtând Hramul Sfântul Ștefan. Din clasa a doua este luat sub oblăduirea preotului Ioan Munteanu, care îi descoperă inteligența și chemarea spre cele

duhovnicești și începe să-i dea diferite misiuni bisericești, pe care le duce la îndeplinire cu seriozitatea care depășește limitele copilăriei. În anul 1838 existau în Țiria 1.554 credincioși greco – catolici, iar parohia era patronată de Fondul religios. Preotul le inoculează părinților ideea de a-l trimite la studiu mai departe, spre a se reîntoarce peste ani ca preot în comunitatea în care s-a născut. Cei doi țărani de frunte au primit cu bucurie propunerea făcută și au hotărât să se supună sacrificiilor pentru a putea face din fiul lor un viitor preot. Studiile liceale le-a început la Arad, apoi le-a continuat la Beiuș și Oradea. Mișcările naționale din 1848 au avut o imediată înrâurie și asupra dezvoltării ideii unei culturi, cu adevărat românești, prin școlile naționale, între care se numărau cele de la Arad, Beiuș și Oradea Mare. În 1851 îl găsim spre finalul studiilor secundare la Oradea, unde în acest an ia ființă catedra de Limba și Literatura Română pentru elevii români de la Liceul Premonteorilor de la Oradea. Titularul catedrei de Limba Română a fost numit profesorul Alexandru Roman. El a fost confirmat în acest post prin Înaltul Decret Imperial. Spre sfârșitul anului școlar 1851-1852, tineretul școlar, în frunte cu Paul Vela Ventrariul, se grupează cu tot elanul într-o formațiune literară, tocmai în momentul când, așa cum mărturisește acesta, mai târziu „în romînimea întregă nu ieșise nimeni la iveală cu un asemenea proiect, cel puțin nu se află nici o urma de o atare mărturie”. Formațiunea literară primește denumirea de „Societatea de leptură a junimei studioase la Academia de drepturi și Arhigimnaziul din Oradea Mare”. În cursul acestui an școlar, Societatea primește aprobarea oficială. La 25 iunie 1852 Societatea de lectură își ține prima ședință de constituire în localul „Seminarului tinerimei române unite”. În conformitate cu prevederile statutare, membrii societății aleg cel dintâi comitet de conducere între care apare și numele Paul Vela Ventrariul, cu funcția de casier. Din inițiativa acestuia s-a organizat, la deschidere, o horă națională urmată de recitări din poezia noastră națională precum „Muma lui Ștefan cel Mare” a

lui Bolintineanu, iar repertoriul coral s-a deschis cu „Răsunetul” lui Andrei Mureșanu. În vara acestui an încearcă să înființeze și la Șiria o grupare care să țină legătură cu Societatea de lectură din Oradea. În ședința din 24 mai 1853, la care participă episcopul, preoțimea și o mulțime de intelectuali, Paul Vela îi reprezintă pe tinerii studioși și ține o conferință despre „puterea spirituală a limbii și datoria sfântă a tineretului de a-și aduce aportul la înălțarea ei”. La îndemnul său, ședințele literare s-au combinat cu cele muzicale, fiind tot mai cunoscute în rândul românilor din Oradea, care veneau cu mare bucurie în mijlocul lor, chiar dacă nu făceau parte din breasla intelectualilor. Continuă să activeze în această societate și ca student la teologia din Oradea. Remarcat de marii teologi ca un student cu un deosebit potențial intelectual, este trimis de episcopie să-și continue studiile universitare în institutul „A. D. Sancta Barbara” din Viena, instituție fondată de împărăteasa Maria Tereza pentru greco-catolicii din Imperiu. Licențiat în teologie, se reîntoarce în țară și îl găsim în 1858 ca profesor la Liceul din Beiuș, unde cândva fusese elev. Se remarcă de la început prin ținuta sa profesională. Sever, dar apropiat de elevi, știe să-i facă să iubească materiile pe care le predă: religia, filozofia și câteva ore de limba română. Această ultimă materie îi dă posibilitatea să înființeze și aici un cerc al tinerilor lecturiști pe care îl afiliază Societății literare din Oradea, de care se simte în continuare atât de mult legat. A reușit, în cei 7 ani cât a stat la Beiuș, să ridice un mănunchi de condeieri și stihuitori, a căror scris a apărut ulterior în paginile publicațiilor literare din acele vremuri și a promovat și aici creația literară patriotică. În 1865 se reîntoarce în Oradea unde este numit profesor la Preparandie, funcție pe care o deține până în 1876. Este o mare bucurie pentru Societatea de lectură a Junimei române din Oradea Mare reîntoarcerea unui membru fondator – Paul Vela Ventrariul. Revenirea lui face să crească interesul pentru „curățirea limbii și îndreptarea ei spre o scriere înțeleasă de masele populare”.

Majoritatea membrilor s-au ridicat ca fii de țărani, ajunși intelectuali, cu gândul de a se reîntoarce acasă, cu misiunea ridicării vieții spirituale în mediul rural. Era cuprins și el de frământările reîntoarcerii la Șiria, unde, în 1854, s-a terminat construcția Bisericii Monumentale. Știe să-și selecteze elevii dotați cu înclinații spre creație și îi sprijină spre a-și putea publica lucrările lor originale în almanahul „Diorile Bihorului”. Când Societatea se confruntă tot mai mult cu probleme de ordin material, îl găsim în fruntea inițiatorilor care solicită ajutorare din partea unor oameni înstăriți care frecventau manifestările culturale ale Societății de Lectură. Beneficiile obținute au avut o destinație filantropică: ajutorarea tinerilor fără mijloace și strângerea de sume pentru „înființarea unei școli civile de fete în Oradea”. Tot în însemnările sale, Paul Vela mărturisește că cel dintâi bal național românesc a fost aranjat la 1 februarie 1868 în sala din hotelul „Arborele verde”. Astfel, societatea orădeană își polarizează în jur un important cerc de colaboratori și sprijinitori, activitatea ei revenindu-și și bucurându-se de o largă audiență în rândul tineretului studios român, al intelectualilor și numeroșilor simpatizanți. După 1870 începe amurgul Societății de lectură, care, în 1875 este dizolvată prin ordin guvernamental, iar peste 4 ani catedra liceală de Limba și Literatura Română are aceeași soartă. Ca profesor mînat de înnobilarea înaltelor sentimente patriotice în sufletele elevilor, scrie cartea „Biografiile celor mai vestiți români” pe care o publică la Oradea, lucrare care nu se mai păstrează, lipsind orice informație despre soarta ei. În 1879 îl găsim o scurtă vreme vice-rector al Seminarului orădean, apoi director al Cancelariei Diecezanei. Anul 1879 este anul în care este promovat canonic. A fost apreciat atât de scaunul episcopal, cât și de preoții din Diecezană. În 1893 este promovat în înalta funcție de episcop vicar. În această calitate, primul său gând este să cunoască starea morală și materială a clerului de rând, a cantorilor, învățătorilor și comunităților, inspectând cât mai multe parohii. Lucrul cel

mai valoros în opera lui duhovnicească a fost exemplul pe care l-a dat atât călugărilor, cât și mirenilor. Din fragedă tinerețe, a ținut un jurnal sufletesc pe care nu l-a întrerupt decât la capătul existenței, în el consemnând multiplele momente de război lăuntric, de luptă cu sine însuși. Episcopul cu suflet de văpaie a trecut la 4 aprilie 1909 la cele veșnice.

1832 – La 31 ianuarie are loc căsătoria lui Pavel Slavici, al doilea fiu al lui Ilie Slavici, cu Sofia Cojan. Fiul lor nu se căsătorește și familia se stinge odată cu moartea sa (Bugnariu, Domșa & Vatamaniuc, 1973: XVIII).

1834 – Se înființează în Țiria Parohia Greco-Catolică. În 1838, Parohia Greco-Catolică avea o capelă pentru credincioși cu Hramul Sfântul Ștefan. Paroh era preotul Ioan Munteanu. În 1838 existau în Țiria 1554 credincioși greco-catolici.

1834 – Conscripția din 1834 îl înregistrează pe George Slavici, fiul lui Ioan, iobag cu 2/8 sesie. Avea o situație materială, se pare, mai bună decât a altor Țirieni.

1835 – Curtea din Viena intensifică propaganda pentru trecerea la „uniți” în Podgoria Arădeană. Misionarii catolici speculează situația grea a iobagilor români și promet că dacă își părăsesc credința, „vor fi slobozi de multe rele”, dijam vor da la domnie a zecea parte, „numai 12 zile vor lucra urbaria”. Trec la „uniți”, cum arată documentele, cei mai săraci care nu aveau „pâinea cea de toate zilele”. Domnii de pământ își vedeau primejduite interesele prin asemenea promisiuni și Bohus, groful din Țiria, îl pune în martie 1834, pe învățătorul din Galșa în lanțuri pentru că îndemna pe locuitori să treacă la „uniți”, spre a-i scăpa de sarcinile iobăgești, el având nevoie de forță de muncă. Promisiunile făcute de misionari nu sunt îndeplinite și cei care au trecut la uniți cer revenirea la vechea credință. Nu li se dă voie și atunci încep să bată drumurile Vienei. La 15 martie țărani din Țiria se răzvrătesc împotriva lui Bohus care își formează, cu prilejul conscripției din anii precedenți, marele „domeniu alodial”. Bohus, care era și fișpan (prefect) aduce

armata. Șirienii pornesc proces împotriva grofului și ajung până la curtea din Viena. Între cei care iau parte la aceste acțiuni se numără și Slaviceștii (Bugnariu, Domșa & Vatamaniuc, 1973: XVIII).

1840 – Se înființează Comuna Promontorială care are menirea de a face ordine în cultivarea viței de vie. Aceasta era o organizație de sine stătătoare, care avea ca scop apărarea intereselor proprietarilor de vii. Comunele Promontoriale au fost atestate la nivelul județului Arad, între acestea figurând și Șiria. În organizarea lor aveau în componență un comitet format din: căpitan, primar și 12 membri care erau aleși pe trei ani. Căpitanul stabilea numărul de paznici care trebuiau să garanteze pentru pagubele avute în zona lor de activitate. Scoaterea strugurilor din vii nu se putea face fără autorizarea eliberată de către notar, după ce erau achitate taxele promontoriale. La Șiria a funcționat ca și căpitan promontorial, în 1863, Sigismund Popovici. Pentru combaterea fraudelor în viticultură a fost promulgată în 1915 o astfel de lege. După proprietatea avută în stăpânire au existat 5 categorii de țărani:

1. Chiaburii care aveau peste 50 ha de pământ și foloseau mâna de lucru plătită.

2. Țăranii înstăriți ce dețineau între 10-50 ha și lucrau împreună cu cei plătiți.

3. Micii proprietari cu 3-10 ha care dețineau animale pentru a lucra pământul.

4. Gospodarii dependenți cu 1-3 ha, care nu aveau unelte agricole sau animale și lucrau pământul pentru a-și întreține familia.

5. Muncitorii agricoli fără pământ, care în 1930 erau în jur de 500.000.

1840 – La 17 noiembrie moare Maria, soția lui Ilie Slavici și bunica scriitorului, la vârsta de 57 de ani.

1840 – Este numit învățător Dumitru Voștinar, originar din Șiria, care este absolvent al Preparandiei din Arad. De

numele lui se va lega dezvoltarea învățământului, pe o lungă perioadă de acum înainte. Ioan Slavici, în „Lumea prin care am trecut” (1924) vorbește despre Dimitrie Voștinar, primul său învățător, care era și cântărețul bisericii. El mărturisește că „nu mi-l pot închipui decât cu *joarda* în mână, fie arătându-ne slovele de pe tăblii, fie pișcând mai pe unul, mai pe altul dintre cei neastâmpărați”. Mai amintește de asemenea, că acest învățător îi tunde pe școlari și primea pentru osteneală de la cei tunși „câte zece ouă” (Slavici VI, 2001: 197). Deoarece școala se ținea în biserică, duminicile și în zilele de sărbători, învățătorul Dimitrie Voștinar îi ducea înșiruiți doi câte doi la biserică, unde dădeau răspunsurile liturgice la început într-un glas, iar mai apoi pe patru voci. El preda la toate trei clasele. În clasă avea trei table, pe una erau desenate literele de tipar mici și mari, pe a doua tablă silabele, cuvintele mai scurte și numele începute cu litere mari, iar pe a treia tablă, literele de mână mici, apoi cele mari și la sfârșit cifrele arabe până la 10. Învățătura se limita la citit. Începătorii erau supravegheați de monitorii care aveau „joarde”. Clasa nu avea decât câteva bănci lungi, primele două pentru fete, iar celelalte pentru băieți. Așezarea în bănci se făcea după înălțime, începând cu cel mai mic. Odată cu trecerea anilor, numărul elevilor care frecventează cursurile este în creștere, ajungându-se ca în anul 1854-1855 să se înscrie în clasa I 39 de elevi, iar anul următor școala ajunge la 110 elevi. În „Tabelnica relației semestriale” (un fel de foaie matricolă) cu referință la anul școlar 1854-1855, îl găsim elev în clasa I pe Ioan Slavici, care la sfârșitul semestrului I este singurul care nu are absențe. La rubrica „ce năravuri are” învățătorul notează „bune”. Ca școlar în sat, Slavici va cunoaște Esopia și Alexandria și scrieri ale unor scriitori transilvăneni. De asemenea, citea calendarele vremii și alte cărți procurate de la „Voștinarii” care colindau și aduceau desagi cu cărți „de la Sibiu, Călindar, Isopia, Leonat, Arghie și Elena, Alexandria și încă câteva cărți tipărite cu slove. Cea dintâi carte tipărită cu

litere a fost pentru mine Graiul Românesc, un fel de gramatică română-maghiară, scrisă de Moise Bota, atunci vestitul învățator de la Lipova” (Slavici VI, 2001: 199). Dimitrie Voștinar îl avea colaborator în pasiunea sa pentru vânat pe învățatorul catolic care era un șvab de la care Slavici lua lecții particulare de limbă germană, căci „limba maghiară o-nvățasem jucându-mă cu copiii vecinilor” (Slavici VI, 2001: 200). Dascălul își trimitea elevii să adune pene de gâscă, cu care să scrie. Această practică îl va marca și pe marele scriitor Ioan Slavici, el utilizând pana de gâscă întreaga lui viață, ca obiect de scris (Slavici I, 2001: XXII). În organizarea acestui învățământ confesional, exista și funcția de protopop tractual, care avea și atribuțiile unui inspector școlar. Programul școlilor triviale (cu trei clase) conținea 25 de ore săptămânal. Joia nu era program, fiind zi „de răsuflare”, iar sâmbăta era dedicată religiei. La început, învățătura se limita doar la citit și scris, adăugându-se ulterior și socotitul și cunoștințe elementare de economie. Școala la care învăța Ioan Slavici cu Dimitrie Voștinar era clădirea din fața Bisericii Ortodoxe Șiria.

1841 – Se naște, la Șiria, Ehrenguber Jakob, un artist în fier forjat, atât de renumit încât a primit distincții din partea familiei imperiale, devenind colaborator al casei imperiale (Major, 1985: 168).

1842 – La 1 februarie Savu Slavici se căsătorește cu Elena Borlea. Au ca naș pe Sava Vidovici din Galșa, prieten apropiat al familiei. Borleștii apar în documentele arădene înainte de jumătatea secolului al XVIII-lea, părându-se că ar fi venit din Moldova în timpul domniei lui Grigore Ghica Vodă. Familia era numeroasă și cu multe ramificații în comunele din câmpia arădeană și chiar în ținuturile crișene. Mai cunoscut între ei este deputatul de Hălmagiu Sigismund Borlea. Elena Borlea care se naște la 3 noiembrie 1822 este fiica lui Iova Borlea, menționat în Conscripția din 1834 și a Petrei Borlea. Savu Slavici și Elena Borlea, părinții scriitorului, coborau astfel din

vechi familii românești, cu întinse ramificații în câmpia arădeană și în părțile crișene (Bugnariu, Domșa & Vatamaniuc, 1973: XXX).

1843 – Se naște la 16 aprilie, Mărie, primul copil al lui Savu Slavici, fiind botezată de soția lui Sava Vidovici din Galșa.

1847 – Începe construcția Bisericii Monumentale Greco-Catolice și se termină în 1854. Casa parohială a fost zidită în 1874 – 1875, iar Școala Confesională în 1880. Multă vreme Șiria a fost sediu de Protopopiat Ortodox și Greco-Catolic.

1847 – Ia ființă prima farmacie umană, care până la naționalizare este condusă de farmaciști funcționând în regim privat. Între 1938-1944 au funcționat în Șiria două farmacii, iar din 1947, farmacia a devenit de stat (Voștinariu 1996: 92). După revoluție, din nou sistemul privat a dominat în totalitate activitatea din domeniul farmaceutic.

1848 – martie: Ioan Bohus, domnul de pământ al Șiriei, dorind să fie simpatizat de popor, trimite notarului să publice că îi iartă pe șirieni de plata fumăritului, a robotei și a dijmei. Cu ocazia publicării în primărie, notarul afișează și portretul lui Kossuth, pe care îl laudă, acest lucru produce agitație în comună (Voștinariu, 1996: 54 - 55).

1848 – La 13 septembrie, Podgoria a fost cuprinsă de o răscoală cu centrul în Șiria, care s-a extins și la Covăsânț, Cuvin, Galșa, Mâsca, Moderat. Împotriva răsculaților a fost trimisă armata care a făcut uz de arme. La 24 octombrie, armata generalului Bern trece prin Șiria îndreptându-se spre Hălmagiu, fiind condusă de maiorul Ladislau Gall. Această armată trece la represalii, la Șiria spânzurându-i pe 16 români. Tot ei sunt aceia care îi execută pe conducătorii răscoalei.

1848 – 18 ianuarie: Se naște Ioan Slavici, al doilea copil din cei cinci ai lui Savu Slavici („maiestru” cojocar) cu Elena, născută Borlea. Micuțul Slavici este botezat de Mihail Secula („parohielnic” în sat), având ca naș pe Sava Vidolovici,

gospodar din Țiria. Cel care l-a inițiat pe copilul Ioan în tainele credinței ortodoxe a fost „tata bătrân, Mihai Fercu, unchiul după mamă și părintele adoptiv al tatei, care rămăsese de mic copil orfan” (Slavici VI, 2001: 187). În copilărie este atât de atașat față de el, încât îl consideră ca „cel mai însemnat dintre părinții mei sufletești, în tot cazul mai mult decât tata, care, om de o fire duioasă, trăia mai mult pentru alții decât pentru sine și umbla mereu în voile celor mai apropiați ai săi și mai bucuros primea decât dădea-ndrumări” (Slavici VI, 2001: 188). El nu putea să conceapă să lipsească de la vreo slujbă bisericească, iar în zilele de duminică și celelalte sărbători, putea fi văzut permanent așezat în locul său central, lângă „strana din dreapta.” Ioan Slavici își amintește de frământările bunicului său, atunci când s-a vestit la Țiria venirea într-o zi de duminică, în vizită canonică, a Episcopului Procopie Ivașcovi, Episcop al Aradului între anii 1852-1873. În această calitate, a ridicat Catedrala Episcopală „Nașterea Sfântului Ioan Botezătorul” din Arad. A fost membru fondator și primul președinte al „Asociațiunii Naționale Arădene pentru cultura poporului român” (1863), și care, pentru meritele sale, a fost ridicat în anul 1873 la rangul de Mitropolit al Sibiului, unde a slujit doar un an, după care a devenit Patriarh al Bisericii Ortodoxe Sârbe, cu reședința în Carloviț, pe care a păstorit-o din august 1874, până în august 1880. În ultima parte a vieții s-a retras la Biserica Albă, unde a murit. Evenimentul sosirii la Țiria a frământat întreaga comunitate, dornică să participe la această întâlnire cu Înalt Preasfințitul Episcop Procopie. Bunicul Mihai Fercu își dorea ca nepotul său să citească la slujba arhierescă „Apostolul”. A fost susținut în împlinirea dorinței sale, atât de către învățător, cât și de către Parohul localnic și Protopop, dar nu s-a învoit „localnic directorul”, care avea cuvântul final de decizie „fără el nici birăul, nici chiar protopopul nu puteau să facă nimic”. Ca bun pedagog ce era, Mihai Fercu a știut să-și ascundă supărarea, spre a nu se răsfrânge și asupra nepotului său

și a reușit în acest sens, dându-i lui Slavici misiunea să spună în fața Episcopului o „orație, pe care o recitam în fiecare zi în fața învățătorului cu glas tare și răspicat” (Slavici VI, 2001: 188). Evenimentul a fost simțit și în împrejurimi, de unde, din zorii zilei veneau căruțe, trăsură și oameni pe jos, însuflețiți de a participa la întâlnirea cu înalta față bisericească. Ioan Slavici a rămas impresionat până la lacrimi de felul în care a fost primit Episcopul Procopie, încă de la intrarea în Țiria: „era ceva nemaiînchipt alaiul acela: în frunte, la dreapta și la stânga, precum și după trăsura Episcopului se aflau călăreții, după aceea urmau vreo 50 de trăsură, iar departe pe deal bubuiau treascurile descărcate”. După ce fetele îmbrăcate în straiile populare de sărbătoare i-au dat Episcopului smocuri de flori, corul a cântat „Pre Arhiereul nostru” iar „localnicul director” l-a primit cu un „bine ați venit!” (Slavici VI, 2001: 189). Mare a fost bucuria tatălui bătrân Mihai Fercu, când și-a văzut nepotul, în timpul liturghiei, îngenunchind „la poalele preasfinției-sale, care mi-a dat binecuvântarea arhierescă și m-a făcut citeț” (Slavici VI, 2001: 190). Vreme îndelungată s-a vorbit în Țiria despre această vizită canonică. Viitorul scriitor își amintește că în anul următor, Episcopul Procopie a făcut o vizită canonică la Radna, unde corul bisericesc din care făcea și el parte, a fost dus „ca să primim iar pe Preasfinția-sa și să-i cântăm: Pre Arhiereul nostru. S-a-ngrămădit și la Radna lume multă și era de data aceasta lucru mare, dar nu ca la Țiria. Noi am dat în timpul liturghiei răspunsurile, căci la urma urmelor și la Radna, tot Episcopul nostru era” (Slavici VI, 2001: 190). Spre a întări și mai mult legătura sufletească a copilului Ioan Slavici cu lumea bisericească, a fost pregătită din timp în familie, vizita la Mănăstirea Hodoș-Bodrog, care are o biserică ce datează de la sfârșitul secolului al XIV-lea. Vizita a fost făcută tot de sărbătoarea Sfânta Maria Mare, „când mama, tata și noi copii, sora mea mai mare și eu am plecat cu Parohul nostru și cu vreo alți 50 de credincioși la Bodrog, dar nu cântând, nici cu prapori

fluturați în vânt, ci urmându-ne drumul în liniște pe jos” (Slavici VI, 2001: 191). A fost cel mai lung drum făcut pe jos, cu un popas în orașul Arad, unde „ne-am dus la Biserica Episcopiei și ne-am închinat, apoi am petrecut noaptea fiecare unde și-a putut găsi adăpost” (Slavici VI, 2001: 191). Și pentru că a ținut, împreună cu întreaga familie postul Sfintei Marii, s-au spovedit și au luat Sfânta Cuminecătură la această mănăstire. La întoarcere, drumul l-au făcut în căruțe, dar Ioan Slavici mărturisește că acesta i s-a părut mai lung decât la dus. Mănăstirea Bodrog avea în acea vreme un bogat fond de manuscrise și cărți, între care menționăm Biblia Slavonă din anul 1581, Canoanele Sfântului Vasile cel Mare, în limba slavonă de la 1594, Cazanica veche slavonă, din anul 1623, Îndreptarea Legii, tipărită la Târgoviște în anul 1652, pe timpul domnitorului Matei Basarab. Cărțile și manuscrisele deținute de către biblioteca mănăstirii aveau o deosebită semnificație, indicând preocupările culturale ale viețuitorilor mănăstirii de-a lungul secolelor, și mai ales deschiderea lor spre cultura europeană. Nu știm dacă această bibliotecă a fost sau nu vizitată de către Ioan Slavici mai târziu, în amintirile sale negăsind alte însemnări despre Mănăstirea Bodrog. Copilul Slavici se trezește în Siria, în mijlocul unei lumi al cărei iubiri o poartă după el pe drumul întregii vieți. La biserică învață să cânte și să citească, principalele sale lecturi fiind Catehismul și Viețile Sfinților. Strana bisericii este scena pe care el crește în fața preotului, a părinților, a finilor și a tuturor rudelor venite în zi de duminică sau de sărbătoare să asiste la slujba religioasă. Face pelerinaje la mănăstiri, se roagă, postește, se mărturisește și se cuminecă cu Trupul și Sângele lui Hristos, alături de părinți și bunici. Memorialistica scriitorului oferă date care confirmă realitatea unei astfel de copilării, devenită mai târziu sursă de creație. Legătura dintre Dumnezeu și om apare la această vârstă sub forma iubirii, pe care cei din jur, cu multă deschidere i-o arată copilului. Deprinderile acestea, determinate de o educație

religioasă, nu dispar odată cu timpul, ci se păstrează, dacă nu vizibil, cel puțin într-un stadiu latent. Personajele lui Ioan Slavici evoluează permanent, dar se raportează mereu la modelul acela perfect al copilăriei. Ele recuplează viața direct la acea imagine a copilăriei frumoase, la care este dornic să se întoarcă, indiferent de vârsta pe care o are. Lumea șirienilor avea atunci o consecvență în credință, de aceea, indiferent de vârstă, credincioșii se adunau în număr mare în biserică, duminica și în sărbători, spre a se ruga lui Dumnezeu. Credința în nemurirea sufletului se înscrie în seria valorilor care sunt transmise din generație în generație în codul comunității. În perioada 1854-1858, Slavici frecventează școala elementară greco-ortodoxă din Șiria, avându-l ca dascăl pe Dimitrie Voștinari, figură luminoasă, evocată în scrierile lui de mai târziu. În anul 1859-1860, Slavici este nevoit să facă din nou clasa a IV-a la o școală elementară din Arad, pentru a intra la liceu, urmând ca între 1860-1965 să frecventeze liceul din Arad, făcând aici clasele I-V. În timpul liceului, Slavici stă în „cortelaș” (în gazdă), după cum însuși scriitorul mărturisește în „Budulea Taichi”. În perioada octombrie 1865-1867, face clasele VI-VII la Liceul Piarist din Timișoara. Profesorul său de română, George Crăciunescu, îi găsește un loc de meditator în familia unui proprietar de restaurant. Astfel, trecând examenul în clasa a VII-a, el află că unul dintre cei mai buni prieteni ai săi din Șiria, al doilea fiu al grofitei, rămăsese repetent în clasa a IV-a. Asemeni unui dascăl profesionist, analizându-și puterea de sacrificiu, și-a proiectat intervenția sa pedagogică asupra prietenului său. Își proiectează mijloacele de acțiune, și cu rigurozitate îmbină munca unui adult, pedagog, aflat în relații prietenești cu un elev capabil să-și depășească propriul eșec: „Ne pregăteam nu numai stând închiși în iatac, ci și-n timpul mesei, precum și plimbându-ne pe ici pe colo. Simțământul meu era că mai ales cele învățate așa îți rămân pe toată viața bine așezate-n cap” (Slavici VI, 2001: 217). Aceste afirmații

subliniază tactul pedagogic de care trebuie să dea dovadă dascălul, pentru a putea obține rezultatele dorite în munca cu elevul, la sfârșitul anului școlar. Și Ioan Slavici, împreună cu prietenul său, au avut bucuria de a simți răsplata efortului muncii lor „prietenul meu a trecut examenul de clasa a IV-a și a V-a, iar eu examenul de clasa a VIII-a”. Dorința de acumulare de noi cunoștințe, de autoperfecționare, este o altă calitate indispensabilă pentru cel care dorește să îmbrățișeze profesia de dascăl, spre a putea modela profilul ființei umane. În casa grofiței, unde își lua masa și tânărul Ștefan Bohus, o parte din timpul zilei era petrecut în lectura cărții, și mai ales a celei franțuzești. În acest mediu, deseori era prezent și Ioan Slavici. Implicat într-un proces de hrănire spirituală, de autoinstruire în folosul personal și al celor din jur, Ioan Slavici își continuă ascensiunea sa pe drumul dascăliei. Mai întâi, desparte într-un mod gospodăresc binele de rău, virtutea de „nemernicie”, fapta bună de „ingraturitate”, apoi în termeni exacti definește datoria morală față de patrie, părinți, prieteni și familie. Ținta supremă în viață o consideră mulțumirea de sine, acordul cu lumea care să-i aducă fericire. De aceea, consideră că prin educație se pot dobândi calități precum cumpătarea, generozitatea și sociabilitatea. De aceea, omul trebuie să-și înfrâneze pornirile tulburi care zac în fiecare. Ioan Slavici recurge mereu la filozofie, în care caută mulțumirea convingerii. Citindu-i pe Kant și pe Schopenhauer, își întărește convingerea că ființa umană este rodul oarbei voințe universale care ne determină destinul. Înțeleptul Confucius îl poartă prin „împărăția bunului cumpăt, unde toate numai sub supravegherea omului răsar și cresc”. Schema imaginii lui despre lume este simplă și simetrică: pe de-o parte materia finită, cu elementele vieții concrete, iar pe de altă parte, omul dornic de plăceri nemăsurate, mânat de cotropitoarea voință de a fi, de dorința de a poseda. Între cele două tendințe divergente, Ioan Slavici descoperă o soluție intermediară, de natură etică, atunci când propune ca

dreaptă măsură a faptei omenești „stăpânirea de sine a omului care știe și înțelege, deci nu voiește să facă decât ceea ce este în natura lucrurilor să fie”. Spre a putea măsura efortul elevului, educatorul trebuie să poată să se măsoare corect pe sine însuși. Prin profesia sa, dascălul trebuie să se implice în asigurarea dimensiunii vieții sociale prin cultura pe care o posedă, situându-se într-un proces continuu de noi acumulări valorice. Titu Maiorescu, ajungând ministru al Instrucțiunii Publice, îi scrie la data de 20 aprilie 1874 o scrisoare lui Ioan Slavici, prin care îi propune să se gândească la o funcție de profesor, fie una administrativă în ministerul său, fie de inspector școlar „cu misiunea de a revedea și însufleți învățământul din sat în sat și din oraș în oraș”. Meditând asupra acestor propuneri, în anul 1875, Ioan Slavici se întoarce la București și este neplăcut surprins când află că în școlile secundare din România, limba română nu constituie un obiect distinct de studiu. Îl susține pe Titu Maiorescu în realizarea introducerii limbii române ca obiect de studiu, care să-și aducă un aport deosebit în cunoașterea culturii și apărarea ființei noastre naționale. Titu Maiorescu a luat hotărârea ca până în momentul când se va crea prin lege o catedră pentru studiul limbii române „profesorii de limbă română să înceapă să-i învețe pe elevi gramatica românească”. În această viziune în calitatea sa de ministru, Titu Maiorescu l-a numit pe Ioan Slavici, la data de 16 octombrie 1875, ca profesor de filozofie, limba română, logică și psihologie. Lecțiile și le pregătea cu o conștiinciozitate deosebită, convins fiind că nu are ce căuta în fața elevilor pregătindu-și superficial ceea ce are de predat, deoarece în acest fel, în loc să construiască ceva în plus spre înălțarea și folosul elevului, „îi aduce daune spirituale”. Pregătirea zilnică a lecțiilor constituie o altă trăsătură a muncii cadrului didactic. Ioan Slavici mărturisește: „îmi făceam lecțiile cu multă plăcere, încât școlarii în curând mi-au dus vestea de bun dascăl”. La 16 aprilie 1876, este destituit din postul de profesor la Liceul „Matei Basarab”, odată cu venirea unui nou

ministru al Instrucțiunii Publice, în locul lui Titu Maiorescu. Întrerupe pentru o perioadă activitatea de la catedră, până în septembrie 1882, când este numit profesor de limba română și filozofie la Azilul Elena Doamna. Doctorul Carol Davila și soția sa Ana, în primăvara anului 1861, au adunat un grup de fete orfane în casa lor din Dealul Cotrocenilor pentru a le adăposti, a le crește și a le educa. Aflând de inițiativa doctorului Carol Davila, doamna Elena Cuza, soția domnitorului Alexandru Ioan Cuza a hotărât întemeierea unei instituții publice și, la data de 29 iulie 1862, s-a pus piatra de temelie a viitoarei clădiri a Azilului. La început, Azilul se afla sub oblăduirea doamnei Elena și răspunderea directă a Anei Davila, găzduind un număr restrâns de orfane, dar după un an numărul lor ajunsese la 120, iar după 5 ani, la 200. Pentru a se face educația acestor copii, s-au constituit 4 clase primare, 2 normale și un atelier. Pentru a face educație artistică, mai târziu Carol Davila înființează în localul Azilului Elena Doamna, primul Ateneu. Corpul didactic era alcătuit din 13 membrii, iar Ioan Slavici a fost chemat spre a insufla elevilor dragostea pentru limba și cultura națională. În această calitate de profesor, a publicat două cursuri: unul de literatură populară și altul de estetică. Primul dintre acestea are meritul de a fi cel dintâi curs de folclor românesc predat în învățământ. Între capitolele lui menționăm: dialectele limbii române, genurile literaturii populare iar la sfârșitul fiecărui capitol se indică o scurtă bibliografie. Prin activitatea sa didactică, a luptat pentru cultivarea limbii române pe care o considera ca cel mai „important element al solidarității naționale”, apreciind importanta ei funcție social-culturală. Perioada cea mai lungă a misiunii sale de dascăl și-a îndeplinit-o la Institutul „Ioan Oteteleşeanu”, unde a fost numit director la data de 15 iunie 1894 iar soția sa, ca subdirectoare. El se mută cu familia la Măgurele, unde va conduce Institutul până în anul 1908. Aici, Ioan Slavici studiază publicațiile străine de specialitate și școlile din Germania și Elveția, pentru a elabora

documentația acestei școli. Pe data de 15 septembrie 1894, el organizează examen de admitere, pe baza unei programe de limba română, concepută de către el însuși. În structurarea învățământului, el concepe ca elevii să-și însușească atât cunoștințe temeinice, cât și deprinderi practice, de aceea introduce ca noutate structurarea anilor de învățământ pe gospodării. Astfel, clasele I-III erau organizate într-o gospodărie, iar clasa a IV-a în gospodăria a doua. Cea de-a treia gospodărie, compusă din elevele clasei a V-a, se baza pe autogospodărire și avea sub observație clasele mai mici. Trecerea de la o gospodărie la următoarea se făcea nu doar după vârstă, ci și după cunoștințele și deprinderile practice dobândite. În rapoartele Academiei Române, privind această instituție de la Măgurele se vorbește despre rezultatele foarte bune, obținute la nivelul studiului teoretic, dar și despre activitățile practice, desfășurate de către eleve cu succes, sub îndrumarea profesorilor, în frunte cu cei doi directori: Ioan și Eleonora Slavici. În anul 1906, Institutul condus de către familia Slavici prezintă produsele elevilor la o expoziție națională, unde câștigă numeroase distincții și medalia de aur. Pe lângă manualele de limba română, Ioan Slavici a scris și alte cărți folositoare în școlile românești, ca: „Educația rațională”, „Educația morală”, „Educația fizică”. În „Educația rațională”, el definește intelectul ca și capacitatea omului de a gândi, de a avea o activitate rațională, de a opera cu noțiuni. De nivelul de înțelegere a cunoștințelor asimilate, de gradul de dezvoltare a proceselor intelectuale depind în mare măsură rezultatele întregii educații. Ioan Slavici precizează că se regăsește în știință, în tehnică, în artă, în cultură, conținutul educației raționale. Ea trebuie realizată printr-o minuțioasă prelucrare pedagogică a conținutului învățământului. Despre procesul de asimilare a cunoștințelor se subliniază că el trebuie pregătit din clasele primare, prin învățarea modului de folosire a instrumentelor, cu ajutorul cărora se dobândește cultura: cititul, scrisul, calculul

matematic. Asimilarea cunoștințelor nu se limitează la o simplă depozitare a lor, ci trebuie ca „orice se învață să poată fi utilizat, altfel nu are rost însușirea lui”. Această concepție a lui Ioan Slavici, referitoare la implementarea în mintea elevului a unor cunoștințe care, prin actul de învățare, să-l pună pe elev în situația de a opera cu ele, este o altă misiune a cadrului didactic care lucrează în învățământul de azi. Scopul fundamental al fiecărui act de învățare este de a dovedi viitoarea utilitate, prin rezultatele obținute. În cartea de „Educație morală”, se definește morala ca un fenomen social, o formă a conștiinței sociale, care reflectă relațiile ce se stabilesc între oameni, având o funcție reglatoare asupra conviețuirii umane. Ea stimulează și orientează comportamentul uman în concordanță cu cerințele sociale. El militează pentru cultivarea valorilor morale, precum patriotism, umanism, dreptate, libertate, onestitate, onoare, demnitate, modestie. În activitatea școlară din zilele noastre, trebuie să acordăm o mare atenție conturării prototipului de comportare morală a elevului de azi, care își dorește propriul său dascăl ca model de urmat. Dar acest lucru nu se poate realiza decât printr-o unitate de acțiune, simțire și gândire din partea întregului colectiv didactic, renunțându-se la modelul de interpretare unilaterală a obiectivelor fiecărei discipline de învățământ. În 1867-1868, face clasa a VIII-a ca „privatist” la liceul maghiar din Arad. În 12-13 august 1868 ia examenul de bacalaureat la Satu Mare. În octombrie-decembrie 1868 îl găsim înscris la Facultatea de Drept și Științe de Stat a Universității din Budapesta. În ianuarie 1869, ca urmare a privațiunilor ce și le impusese, Slavici se îmbolnăvește și este internat la spitalul Rokus din Budapesta. În același an în luna aprilie, se înscrie la Facultatea de Drept a Universității din Viena, iar în august intră „scrietor” (secretar) la un notar din Cumlăuș. Pe Eminescu, Slavici l-a cunoscut la Viena în 1869. În luna septembrie a acestui an a fost încorporat ca „voluntar” la un regiment din Viena. Paralel cu stagiul militar, Slavici face aici și studii de

drept. Din primul moment, între cei doi viitori mari scriitori, s-a legat o prietenie. Eminescu îi va rămâne toată viața „prieteni și sfătuitori”. La Universitatea din Viena, Eminescu și Slavici audiază împreună unele cursuri, iar după orele de instrucție citesc intens din opera lui Platon, Kant, Hegel, Schopenhauer, Rousseau, Pestalozzi, iar din filozofia orientală îl citesc pe Confucius, pe care Slavici îl consideră „cel mai cuminte dintre oamenii care le-au dat altora sfaturi”. Dezbaterele în urma celor citite se întindeau atât de mult încât numai oboseala îi face să-și întrerupă printr-o scurtă odihnă dialogul frământărilor filozofice. În ciuda diferențelor dintre ei, atât ca structură, cât și ca temperament, poate și ca formație, Slavici mărturisea în „Amintiri”: „Oricât de multe și de mari ar fi fost deosebirile dintre noi, erau câteva lucruri care ne legau pentru toată viața” (Slavici VI, 2001: 17). Slavici a fost fascinat de la început de inteligența scilpitoare a lui Eminescu, dotat cu o extraordinară capacitate de înțelegere a universului, înzestrat cu jocurile scilpitoare ale fanteziei, manifestându-și cu o impetuoasă clocotitoare valoroasele sale convingeri. La rândul său, Eminescu a intuit în Slavici pe „omul disciplinat, maniac de corect, cu o anume îngustime în vederi, crescut în respectul măsurii în toate”. Cu siguranță Eminescu s-a apropiat de Slavici ca și de Creangă, datorită zestrei folclorice cu care acesta venise de la Siria. Eminescu, deși mai tânăr cu doi ani, începe să se preocupe serios de formarea lui Slavici ca scriitor. Plimbările lor filozofice, până noaptea târziu și de multe ori până la apariția zorilor unei noi zile i-au fost de mare folos scriitorului șirian „Așa a trecut iarna și primăvara. Nu era zi fără ca să ne întâlnim și toate orele libere ni le petreceam împreună. În urma străduințelor lui am început să citesc românește; m-am deprins încetul cu încetul cu rostirea literară a vorbelor și am scris, cum zicea el în șirienasca mea comedioară „Fata de birău”, apoi povestea „Zâna zorilor” și în cele din urmă studiul „Noi și maghiarii”. Deoarece eu nu eram în stare să scriu corect, el îmi

copia manuscrisele făcând în ele corecturi cu multă discreție, unele și le trimitea la Convorbiri literare, cu care avea legături” (Slavici VI, 2001: 19). La numai un an de la contactul cu Slavici, Eminescu a început să-l recomande lui I. Negruzzi, unul dintre fondatorii Junimii „Eu cred că Slavici este un scriitor de viitor – îi scrie Eminescu redactorului Convorbirilor literare – El cugetă drept, are idei originale și va scrie foarte bine când va mânui mai ușor limba românească”. Toate acestea i-au facilitat lui Slavici apropierea de revista Convorbiri literare, unde la recomandarea lui Eminescu era așteptat de toată lumea. Acesta era așteptat cu nerăbdare și pentru faptul că sectorul de proză era deficitar la revistă în comparație cu cel de poezie, unde Eminescu și Alecsandri erau două nume de referință. Slavici era conștient tot timpul de imensul rol pe care l-a jucat Eminescu în viața sa și mai ales în cea scriitoricească. Slavici l-a cunoscut și l-a iubit pe Eminescu, ca nimeni altul. Eminescu l-a învățat pe Slavici să nu judece strâmb, să fie un luptător cu convingeri statornice, un observator sănătos, care uitându-se la oamenii din jur, fie că-i cunoștea, fie că nu, să le poată creiona figura, gesturile, atunci când era nevoie să-i așeze ca eroi în vreuna din operele sale. În opera lui sună un accent blajin și cumpănit și se mișcă o lume împăcată și bună. Eminescu, referindu-se la „Novele din Popor”, îl consideră pe Slavici ca un autor sănătos în concepție, care în prezentare personajelor se dovedește a fi un bun cunoscător al naturii omenești. Purtători ai unui întreg și autentic „credo” al acestui popor, păstrându-și inconfundabilă identitatea, cei doi buni prieteni călători vin înspre noi dint-un alt veac, rămânând fără vârstă pentru că materia gândului lor este inepuizabilă și ne însoțește generații la rând în fiecare moment al existenței noastre. Amândoi sunt proclamați „membri definitivi” ai societății literare „România”, întemeiată încă din 1864 de studenții români aflați la Viena. În mai 1870, susține „examenul de stat”. În timpul studiilor la Viena, Slavici audiază cursurile unor prestigioși savanți. Slavici debutează în 1871 în

Convorbiri Literare cu comedia „Fata de birău”. La 8 aprilie 1871, se constituie, la Viena, Societatea academică social-literară „România Jună”, prin stăruința lui Slavici și a lui Eminescu, primul ajungând președinte al acestei societăți, iar celalalt bibliotecar. În august 1870, împlinindu-se 400 de ani de la zidirea mănăstirii Putna, ctitoria lui Ștefan cel Mare și Sfânt, studenții români din Viena, la sugestia lui Mihai Eminescu și Ioan Slavici, au luat hotărârea de a organiza festivități la mormântul marelui voievod și de a transforma acest eveniment într-un prilej de manifestare a conștiinței unității naționale a românilor de pretutindeni. Pentru organizarea festivităților s-a constituit un Comitet central de acțiune, al cărui președinte a fost o vreme Nicolae Teclu, iar secretar Ieronim G. Barițiu. Acest Comitet a luat legătură cu studenții români din celelalte centre universitare, formându-se comitete de filiale la București, Iași, Graz, Paris, Pesta, Berlin, Leipzig, Sibiu, Oradea, Cernăuți, Arad și Blaj. A fost lansat un apel către toți conaționali, invitându-i să participe la serbările de la Putna. Ioan Slavici, în „Amintiri” (VI, 2001: 41-43), arată că izbucnind războiul franco-german, serbarea a fost amânată și banii necheltuiți, peste 5.000 fl., au rămas la o casă de economie. „Președintele Nicolae Teclu, brașovean, a încredințat libretul casei de economii altui brașovean, bancherul Murășanu, ca să îl păstreze în casa de fier a lui; iar acesta, jucând la bursă și având pierderi mari, a scos de la casa de economii banii adunați pentru serbare, i-a pierdut și a fugit apoi în America. Noi ceilalți am aflat acestea numai în primăvara anului următor, 1871.” În aceleași „Amintiri”, Ioan Slavici precizează că „nu junimea română academică a produs ideea serbării; ea purcede din conștiința națională română. Națiunea română voiește cultură și cultura ei trebuie să fie una omogenă la Prut și la Someș, omogenă în sânul Carpaților cărunți și pe malurile Dunării bătrâne.” Studenții din Viena, uniți într-o singură societate intitulată „România Jună”, cu Slavici și Eminescu în frunte, au reușit să-și vadă gândul

împlinit în anul următor, tot de hramul mănăstirii, pe data de 15 august 1871. Comitetul central de la Viena a stabilit programul organizării serbării de la Putna, și l-a transmis tuturor filialelor care s-au constituit în acest scop, încă din ziua de 21 iunie 1871. S-a apreciat că a sosit „timpul suprem de a ne interesa mai mult ca oricând despre viitorul patriei și al națiunii, de a ne aduna spre acest scop din toate unghiurile românești, a ne întruni sub flamura unității, a ne grupa sub drapelul românismului.” S-a considerat că este necesar ca la această serbare, poporul român să ridice „un monument viu” la mormântul lui Ștefan cel Mare, căci numai așa se va putea pune fundamentul unei ere noi în viața națiunii române și numai așa se vor putea realiza marele aspirații ale lui Ștefan cel Mare: renașterea, unirea și înflorirea neamului românesc. Pentru întâia oară, românii din cele patru unghiuri s-au adunat la un loc ca să preamărească împreună numele unuia dintre marii oameni ai neamului, și să-și întărească credința în viitor. Pentru eveniment a fost ridicat un arc de triumf „portic festiv”, după planul pictorului Bucevschi, împodobit cu steaguri tricolore. În seara premergătoare hramului „deabia preoții intrase în altar, deabia se începuse sfintele ceremonii, când la pomenirea numelui neuitatului erou, clopotele se clatină, salve de tunuri vuiesc pe vârful munților”. Duminică, 15 august, la ora 8 dimineața „trei rânduri de salve succesive anunță adunarea oaspeților în porticul festiv.” În fața unei mulțimi de peste 3.000 de oameni, Ioan Slavici face deschiderea oficială a acestei mari serbări. Liturghia a fost încheiată de cuvântul starețului de atunci, Arcadie Ciupercovici, viitorul mitropolit al Bucovinei. A urmat sfințirea darurilor, care să fie depuse la mormântul lui Ștefan cel Mare și Sfânt. Unul dintre ele a fost urna de argint, care conținea câte un pumn de țărână din toate provinciile românești, care a fost comandată la o fabrică din Viena, pe ea având următoarea inscripție: „Eroului Învingătorului. Apărătorului Existenței Române. Scutului Creștinătății. Lui Ștefanu celu Mare. Junimea Română

Academică.” De asemenea, s-au lucrat de către doamnele din Bucovina și România, două minunate veluri, una de catifea roșie și alta albastră, cu măiestre cusături de aur, care au fost și ele sfințite. Această urnă a fost așezată la căpătâiul mormântului, pe un pedestal de marmură neagră; cele două epitafe au fost întinse pe mormânt. În momentul suprem al serbării, un ofițer român, maiorul Boteanu, care se întorcea din Franța, unde luase parte la război, a rostit cu multă emoție câteva vorbe, apoi „și-a descins centurionul de la brâu și l-a lăsat drept prinos din partea tinerei oștiri române pe mormântul marelui căpitan.” Tot în „Amintiri”, Ioan Slavici menționează că oaspeții care au sosit în ziua de 14 august, „mulți în trăsuri, chiar și unii din Moldova; cei mai mulți au venit însă pe calea ferată până la Hadikfalva, iar de acolo în căruțe”. Ioan Slavici, împreună cu câțiva dintre membrii Comitetului, i-au primit pe oaspeți la arcul de triumf, care s-a ridicat la hotarul satului, urându-le „bun venit!”. Comitetul a mobilizat pe seminariștii din Cernăuți și pe băieții de la celelalte două gimnazii din Bucovina. Corul studenților teologi din Cernăuți a intonat imnuri religioase. A fost prezent și vestitul taraf de la Suceava, cu 30 de lăutari, care au cântat „Imnul lui Ștefan cel Mare” (text de V. Alecsandri, muzica de Al. Flechtenmacher). A fost prezent și elevul Ciprian Porumbescu, care, adresându-se tatălui său, profund entuziasmat a rostit cuvinte devenite celebre: „tată, am cântat Daciei întregi”. Prima zi a serbării s-a încheiat cu o mare petrecere populară. În acest timp, studenții s-au adunat în trapeza mănăstirii și în turnul porții, pentru a ține un congres, în care să discute problemele junimii române și perspectivele de viitor, care să fie folositoare neamului românesc. În proiectul ordinii de zi al desfășurării congresului se preciza necesitatea alegerii unui birou permanent, care să-i convoace pe studenți în diferite locuri, pentru ca să se facă „o întinsă și stăruitoare propagandă pentru restabilirea unității în viața culturală a poporului român.” Mijloacele de propagandă aveau să fie o bibliotecă populară, o foaie literară,

un ziar național, întruniri și serbări naționale, ca cea de la Putna, toate acestea fără nici o tendință politică. Cuvântarea festivă la această mare manifestație, în prezența a peste 3.000 de oameni, a fost rostită de către A. D. Xenopol, atunci student la Universitatea din Berlin, care a câștigat acest drept în urma alegerii făcute de către domnii T. Maiorescu, I. Negruzzi și V. Pogor. Au rămas memorabile cuvintele: „Tu, umbră măreață a lui Ștefan cel Mare, coboară-te în sufletul poporului tău și cu puterea ta de fier încoardă-ți voința pentru împlinirea acelor datorii pe care natura le impune oricărui popor ce năzuiește către nemurire. Pe mormântul lui Ștefan cel Mare, pe astă amintire comună tuturor, venim noi deci astăzi cu credința în un viitor comun.” A doua zi, după tradiție, s-a ținut parastasul de pomenire pentru ctitori și s-au depus la mormânt darurile sfințite mai înainte, după care a urmat masa în porticul festiv, unde Ioan Slavici a declarat închisă serbarea de la Putna. În amintirea evenimentului, arhimandritul Arcadie Ciupercovici a ridicat în curtea mănăstirii o cruce comemorativă. Darurile depuse la mormântul voievodului vor rămâne acolo, în biserică, în jur de 50 de ani, iar în secolul al XX-lea, turnul porții va fi denumit „Turnul Eminescu”. Întâlnirea studenților la Putna nu a rămas fără urmări. Pe lângă o vie amintire în sufletele celor prezenți și în tradiția mănăstirii Putna, din generația care a pregătit serbarea s-au ridicat cei care au luptat pentru drepturile românilor din Bucovina, și mai târziu pentru Unirea Bucovinei cu Patria-Mamă. La 1 iunie 1872, în Convorbiri literare, apare „Zâna zorilor”, prima poveste a lui Slavici. O lună mai târziu părăsește Viena, viața sa studentească încheindu-se aici. În vara anului 1873, Slavici își pierde amândoi părinții. În 21 iulie este numit arhivar la consistoriul din Oradea-Mare, funcție care îi permite cercetarea unor documente pe care le va utiliza în studiile sale istorice. La 1 iunie 1875 apare, tot în Convorbiri literare, nuvela „Popa Tanda”. În 11 septembrie 1875, se căsătorește cu Ecaterina Szöke Magyarosy, de care divorțează la

18 noiembrie 1885. În 16 octombrie 1875, printr-un ordin al lui Maiorescu, Slavici este numit profesor de filozofie la liceul „Matei Basarab”, unde predă română, logică și filozofie, dar în 16 aprilie 1876 este destituit, odată cu venirea unui nou ministru. În 1877, Slavici intră în redacția cotidianului „Timpul”. În 1880 apare nuvela „Budulea Taichii”, în Convorbiri literare. În 1881 primește medalia „Bene merenti” pentru contribuția adusă la editarea documentelor Hurmuzaki și pentru lucrările sale istorice și literare, iar în 1882 este ales membru corespondent al Academiei. În toamna aceluiași an, este numit profesor la Azilul „Elena Doamna”, unde predă româna și filozofia și unde are colegi pe Carol Davila, A. Saligny și pe viitoarea lui soție, Eleonora Tănăsescu. La 26 aprilie 1884, apare la Sibiu, cotidianul „Tribuna”. În următoarea perioadă i se intentează numeroase procese, Slavici fiind amendat și întemnițat. În 1887, în cadrul unui congres, scriitorul este ales ca secretar al Comitetului Central al Partidului Național Român. De asemenea, congresul hotărăște întocmirea unui memorandum care să fie înaintat Curții imperiale de la Viena și în care să fie prezentate doleanțele românilor de sub stăpânirea ungară. La 25 aprilie 1888, Slavici primește o grea sentință: 1 an de temniță și 100 de florini amendă, fiind învinuit de „delict de agitațiune”. În 1892 se semnează Memorandumul românilor din Transilvania și Ungaria (construit după o schiță realizată de Slavici) și se hotărăște ca acesta să fie dus la Viena de o delegație de 300 de persoane. Împăratul refuză să primească delegația, iar Memorandumul este trimis guvernului din Budapesta, care intentează cunoscutul proces al Memorandumului. În 1894, alături de Caragiale și Coșbuc, scoate la București revista Vatra, în primele 24 de numere, Slavici publică romanul „Mara”. La 15 iunie 1894, Slavici este numit director al Institutului „Ioan Oteteleșanu” din Măgurele, iar soția este subdirectoare. Va conduce Institutul până în 1908. În 1897, la Arad, apare Tribuna poporului, unde scriitorul va publica sute

de articole. La 3 decembrie 1909, chiar de la constituire, Slavici este ales membru al Societății Scriitorilor Români. În 1914 conduce ziarul filogerman Ziua, în care pledează pentru o politică pacifistă. Colaborează și cu alte publicații ale vremii, drept care, la 18 ianuarie 1919 este din nou arestat pentru activitatea gazetărească din timpul războiului și întemnițat la închisoarea Văcărești. La 25 februarie începe judecarea în procesul ziariștilor, iar după 13 zile de dezbateri, scriitorul este condamnat la 5 ani de temniță. Ca urmare a campaniei de presă, Slavici este eliberat un an mai târziu. În 1921 apare volumul memorialistic „Închisorile mele”, iar în 1924 publică volumul „Amintiri”. La 25 aprilie 1925, pleacă la Crucea-de-Jos (Panciu) la fiica sa Lavinia. La 17 august 1925 Slavici trece la cele veșnice la ora 18:30, în casa fiicei sale Lavinia. Este înmormântat la schitul Brazi (Panciu). La înmormântare, alături de familie, participă din partea Societății Scriitorilor: Liviu Rebreanu, Gala Galaction și Mihail Sorbul.

1848 – 3-5 mai: la adunarea de pe Câmpia Libertății din Blaj, participă o delegație de 40 de șirieni, condusă de luptătorul naționalist Iovu Crestici (Voștinaru, 1996: 53).

1848 – În toamna acestui an – când conducătorii revoluției maghiare în frunte cu Lajos Kossuth refuză să acorde drepturi naționalităților – românii din munții Apuseni se răscoală, în frunte cu Avram Iancu, luptând pentru drepturile naționale. La Șiria au loc puternice mișcări cu caracter național, care se extind asupra întregii podgorii. Au loc și ciocniri militare, soldate cu pierderi de vieți omenești (Greffner, 1997: 22). La Șiria are loc ultimul episod al revoluției maghiare de la 1848-1849: capitularea armatei revoluționare maghiare în fața armatei țariste (Albini, 1910: 56). În 1849, în noaptea de 11 spre 12 august, armata revoluționară maghiară s-a îndreptat spre Șiria, pe drumul de țară, ajungând în zori la destinație și așezându-și armata în satele din jur pe câmpie, până la Seleuș. În zona Șiria-Seleuș au fost concentrați peste 40.000 de oameni,

gata să lupte în continuare. Pe dealurile din jur au fost instalate piesele de artilerie. În Castelul Bohus a fost instalat cartierul general al armatei conduse de generalul Arthur Görgey. Aici a fost convocat Marele Sfat al Generalilor Comandanți din mari unități militare, alături de trei miniștri din fostul guvern al lui Kossuth, care demisionase și plecase peste graniță în Turcia. Kossuth predase, la Arad, toată puterea civilă și militară generalului Görgey, care instalase dictatura militară. În ziua de 13 august, generalul Görgey face cunoscută hotărârea marelui sfat de a capitula. După semnarea actului de capitulare, generalii maghiari sunt rugați să poftescă în stradă, în fața castelului. Aici, o unitate de cazaci a încercuit grupul de ofițeri cerându-le să predea armele și să se pună în mișcare spre Chișineu-Criș, escortați fiind de cazaci. Ajunși la cartierul general rus, sunt predați austrieșilor, în afară de generalul Görgey, care scapă de procesul de înaltă trădare intentat celorlalți 13 generali care sunt condamnați la Arad la moarte. Episodul capitulării este descris cu multă însuflețire de către baroneasa Antonia Szögyény-Bohus, care a fost martora oculară a acestui eveniment. Ea declară: „Căpetenia trupelor rusești, însoțită de câțiva ofițeri și ostași ruși-cazaci și de o mulțime mare, au venit cu toții de peste deal, spre curtea noastră. Generalul Görgey, ducându-l pe omologul său rus în camera care privea spre drum, la fel ca și castelul nostru, a semnat, fără martori, documentele de capitulare pe acea masă, pe care cu tristă amintire o păstrăm și acum”.

1848 – 23 octombrie: maiorul Ladislau Gal împreună cu o unitate de honvezi sunt trimiși să reprime răscoalele din Șiria, Covăsânț, Galșa, Mâsca. Ei înconjoară comuna, răsculații se retrag, iar curtea marțială condamnă la moarte și executare imediată pe Teodor Văgălău și pe Pantea Gorcea. Primarul și principalul instigator Deia Lăzărescu, sunt puși sub urmărire pentru a fi judecați în 24 octombrie. Între cei condamnați și executați prin spânzurătoare sunt: Pavel Borlea, pentru că a tras

clopotele în semn de alarmă, Verde Ștefan pentru agitație antirevoluționară, Tămaș Petru pentru posedare de arme, Crișan Micula și Codrean Gheorghe, ambii pârâți (Voștinaru, 1996: 53-54).

1855 – Iacob Hotăran s-a născut la 27 decembrie 1855 în Șiria, unde și-a făcut și primii ani de studii, continuându-le apoi la Arad. A absolvit Facultatea de Drept din Cluj. Iubindu-și plaiul natal, s-a reîntors ca avocat și notar public în Șiria împreună cu soția sa Virginia dr. Hotăran. Au avut 4 copii dintre care trei băieți și o fiică. La Șiria, pe lângă activitatea profesională, a desfășurat și o bogată activitate politică deținând funcția de Președinte al PNR. În această calitate, a elaborat o platformă politică cu acțiuni privind recâștigarea autonomiei Transilvaniei, dreptul de a folosi limba română în administrație și justiție, revizuirea Legii Naționalităților din decembrie 1868, adoptarea unei noi legi electorale vizând lărgirea dreptului de vot, menținerea autonomiei bisericii și a școlii confesionale românești și lupta împotriva tendințelor de deznaționalizare. În Nr. 2 al „Tribunei” din 17 ianuarie 1905, este menționată Adunarea de Alegeri de la Șiria. La 10 ianuarie a fost constituit Comitetul Național Central, alegătorii cercului electoral din Șiria, în unanimitate, stabilindu-l ca președinte pe dr. Iacob Hotăran, vicepreședinți dr. Ion Rațiu și Traian Terebențiu. Ca membri au fost desemnați: Axente Secula, Nicolae Lăzărescu, Petru Beuca, Petru Dulhaz, Savu Baciș, Savu Borlea, Avram Avrămuț, Petre Binchiciu, Marcu Păscuț, preotul Romul Măerușan, preot Vasile Popoviciu, Ioan Bogdan, Savu Crișan, Ioan Pui, Georgiu Maghiar, Todor Debeleac, George Dronca Hereț, George Crișan a Iovii, Savu Cui, Avram Ignuța, George Petica, Petru Cismaș, George Petica a lui Nicolae, Petru Miclăuș, Nicolae Ludae, Mihaiu Orb, Pătru Văduvoi, Mitru Sărăndan, Mitru Tămaș, Pavel Borlea, Petru Ludae, Mihai Dulhaz, Petru Dulhaz, Ioan Orb, Mitru Cui, Todor Lăzărescu, Petru Tămaș, Iova Amar, Todor Suciuc, Pavel Vanc, Petru Vela.

La această ședință, care a fost deschisă de însuși dr. Iacob Hotăran, a avut loc și desemnarea ca și candidat dietal a dr. Ștefan Cicio-Pop. În cuvântul său, dr. Iacob Hotăran a făcut o scurtă incursiune asupra stărilor politice cu referiri în mod deosebit la populația română și la drepturile acesteia. Spiritul revoluționar a dominat întreaga adunare a participanților din pieptul cărora răsunau strigăte de libertate. Dr. Iacob Hotăran a mulțumit tuturor participanților pentru spiritul lor însuflețitor, pentru încrederea pe care au manifestat-o alegându-l în unanimitate ca și candidat de deputat dietal „pe frunțașul și zelosul nostru luptător domnul dr. Ștefan Cicio-Pop, avocat în Arad”. De asemenea, i-a rugat pe frunțașii din provincie să treacă la constituirea unui comitet local, în fiecare din comunele care fac parte din Cercul Electoral Șiria. La chemarea lui, sute de țărani se întruneau în parcul comunei, căutând să-i pătrundă de aceleași gânduri și simțiri comune privind soarta țării, însuflețindu-i să nu dea înapoi în fața tuturor opreliștilor care se pun. Numele său și ideile pe care le propaga au deranjat autoritățile vremii. Sub conducerea lui, s-a trecut la organizarea Gărzii Naționale, care la 3 noiembrie 1918 a început să sape tranșeele la marginea comunei și să asigure paza drumurilor care duceau spre Pâncota, Covăsânț și Arad. Frământările din întreg comitatul Aradului erau puternic resimțite și în Șiria unde pe străzi se putea auzi strigătul „Trăiască România Mare!”. La case au apărut drapelele românești ca un simbol al dorinței de împlinire a unității naționale. Soldații, care se întorceau de pe front, erau primiți cu urale și își rupeau vechile insigne ale Armatei Imperiale. Tensiunea creată la Șiria a dus la trimiterea unui batalion maghiar spre supravegherea tuturor evenimentelor și intervenția lor în cazul în care apar noi acțiuni dedicate realizării Unirii. La 8 noiembrie 1918 a avut loc, la Șiria, o adunare populară impresionantă condusă de dr. Iacob Hotăran, în care participanții au declarat unirea cu România și au luat în primire întreaga administrație comunală. Preluarea puterii s-a

făcut în liniște deoarece pretorul Hanto devenise conștient de transformările ce au avut loc după război. El s-a refugiat la Arad, dar a revenit după câteva zile la Șiria încercând să organizeze grupul de rezistență din soldații maghiari aflați la gară. Acești soldați au desfășurat acțiuni agresive prin care i-au maltrat pe unii țărani precum George Crișan, George Petica, Mitru Tămaș, Pavel Borlea. Acest lucru nu i-a înfricat însă pe șirieni, iar dr. Iacob Hotăran, care a preluat comanda prin însărcinarea primită din partea Comitetului Executiv al PNR și în mod special a deputatului Ștefan Cicio-Pop, a convocat adunarea reprezentanților Cercului Electoral Șiria. Atunci au fost aleși delegații care să participe la Adunarea de la Alba-Iulia, dr. Iacob Hotăran fiind al doilea votat în unanimitate după Ștefan Cicio-Pop, care și el precum și ceilalți trei: Axente Secula, Nicolae Lăzărescu și Ioan Burza din Pâncota au fost votați în procent de 100%. În activitatea sa de Președinte al Cercului Electoral Șiria, a fost ajutat și de cei 2 vicepreședinți, dr. Ioan Rațiu și pr. Traian Terebențiu din Galșa, precum și de membrii: Axente Secula, Nicolae Lăzărescu, pr. Romul Măerușan din Șiria, Vasile Popovici, Petru Ludae, Petru Dulhaz, Iova Amar, Todor Suciuc, Pavel Vanc, Petru Vera. A fost un apropiat al lui Ștefan Cicio-Pop, făcând parte alături de el din delegația Cercului Șiria participantă la 1 decembrie 1918 la marele eveniment de la Alba-Iulia. La întoarcerea la Șiria, împreună cu ceilalți membri ai cercului electoral, a organizat o adunare având ca scop informarea locuitorilor asupra celor întâmplate la Adunarea Națională de la Alba-Iulia. Dr. Hotăran a prezentat textul Revoluției de la Alba-Iulia, precum și cuvântarea Episcopului Ioan I. Papp de la Arad, care la încheierea ședinței Adunării Constituante a mulțumit tuturor pentru însuflețirea cu care au participat la dezbateri. De asemenea, au fost informați că în dimineața zilei de 2 decembrie 1918, Marele Sfat Național – în care Șiria era reprezentată prin Ștefan Cicio-Pop, Emil Monția și Iuliu Grofșoreanu – a ales

Consiliul Dirigent ca Guvern provizoriu al Transilvaniei până la întâlnirea Constituantei întregii României. A ținut să precizeze atmosfera de sărbătoare în care s-a desfășurat Marea Adunare Națională, în această capitală de suflet a românilor de pretutindeni. A făcut și el referiri la rezoluția Adunării Naționale, insistând asupra reformei agrare radicale, care va face posibil țăranului să își creeze o proprietate cel puțin atât cât să poată să o muncească întreaga familie. Principiul conducător al acestei politici agrare va fi de a satisface nevoile pe de o parte, promovând nivelările sociale, iar pe de altă parte potențarea producției. Astfel, la 1 decembrie 1918, s-a născut o țară întregită cu toate teritoriile rupte de vitregia timpului, momentul fiind un triumf al libertății românești. A simțit puternic momentul răzbunării autorităților la 20 februarie 1919, când hoardele barbare ale bolșevicilor maghiari au năpustit asupra casei sale. Atunci, dr. Hotăran a fost bătut și ridicat, iar soția sa Virginia dr. Hotăran și fiul său, inginerul Gheorghe, au fost omorâți. Durerea pierderii celor dragi o va simți întreaga viață. Gestul lor l-a făcut să-și adune ultimele puteri pentru a putea continua lupta prin care să răsplătească jertfa celor doi martiri din familia sa. Numărul 34 din ziarul „Românul”, scos miercuri, 11 iunie 1918, la Arad, vorbește despre „Marea Adunare din Șiria pentru Banat”. Aceasta a avut loc a doua zi de Rusalii, având ca scop continuarea luptei pentru alipirea Banatului ca parte integrantă a României Mari. Aflăm că de dimineață au început să sosească la Șiria în parc sătenii în haine de sărbătoare în frunte cu preoții, învățătorii, autoritățile comunei și intelectualii cu steaguri naționale în mână. Printre cei dintâi sosiți s-a aflat un numeros grup de bănățeni de peste Mureș, care după ce au luat parte la serviciul divin oficiat la Biserica Ortodoxă din Șiria, s-au reîntors în parc pentru ora 12, unde urma să aibă loc Adunarea. La acea oră, parcul era neîncăpător pentru că sosiseră între timp zeci de mii de oameni din comunele de peste Criș și Mureș. Unii dintre ei au sosit cu trenurile

manifestând pe drum spiritul românismului. Ei n-au uitat că vin în localitatea în care ungerii au depus armele la 1848, Generalul Görgei semnând actul de capitulare. Autoritățile locale au improvisat o tribună așezată pe o verandă „în parcul Baronului Bohus frumos împodobită cu scoarțe naționale, ghirlanzi de flori și drapelul tricolor așteptând să audă cuvântul românesc”. La orele 2 și jumătate, în aclamațiile mulțimii, au sosit la tribună dr. Ștefan Cicio-Pop cu soția, dr. Suciu, dr. Amos Frîncu, Prefectul Marșieu și un mare număr de intelectuali. S-a constituit un birou în care a fost ales dr. Iacob Hotăran ca președinte asistat de domnii Pleș învățător și Victor Stan. Dr. Iacob Hotăran a mulțumit pentru marea cinste ce i-a fost acordată prin alegerea ca Președinte al acestei Adunări, al cărei scop este lupta pentru alipirea Banatului la România Mare. Tot el a fost acela care în cuvântul de închidere a lucrărilor acestei Mari Adunări, a ținut să sublinieze că a venit ziua în care românii au reușit să-și redobândească „Țara Mamă”, de aceea 1 decembrie 1918 aparține nu doar unei zile sau unui an, ci întregii noastre istorii, idealului unității naționale care a străbătut toate epocile și i-a însuflețit pe românii din toate laturile gliei strămoșești. Îndurerat și plin de emoție, a însoțit întreaga adunare în pelerinajul făcut la mormântul celor doi martiri, Virginia dr. Hotăran, soția sa, și Gheorghe Hotăran, fiul său. Mai mult ca oricând, a simțit mângâierea neamului său românesc. Dr. Hotăran a simțit cum durerea din sufletul său se transmite tuturor celor participanți, căroră cu lacrimi în ochi și glasul tremurând le-a spus „vă mulțumesc pentru frăția de cruce”. Dr. Hotăran și-a plătit împlinirea idealului dreptății și unității naționale cu sacrificiul uman al celor mai apropiate și iubite ființe omenești – soția și copilul. L-a educat în același spirit și pe fiul său dr. Victor Hotăran, avocat în Arad, care s-a înrolat în Garda Națională Română ca voluntar, făcând și el parte din reprezentanții Gărzii Naționale care au participat la Alba-Iulia. În Nr. 2 din 1 ianuarie 1927 a săptămânalului „Românul”, care apare sub îngrijirea

Organizației Tinerimei Național-Țărăniste, într-un amplu articol cu titlul „Marea manifestație populară din 22 decembrie”, se vorbește despre Congresul Partidului Național-Țărănesc din Arad. În sala mare a restaurantului Central din Arad, a avut loc întrunirea comună a partidelor Național și cel Țărănesc, cu scopul de a desăvârși fuziunea proclamată de congresele din București. La această întrunire au fost prezenți și țărani din Șiria care și-au exprimat dorința contopirii celor două forțe politice. Congresul a fost deschis la ora 10 de dr. Ștefan Cicio-Pop, președinte al Partidului Național din Arad, avându-l la dreapta sa pe dr. Victor Hotăran, președintele Partidului Țărănesc, iar în stânga pe domnii dr. Iustin Marșieu, deputat și Constantin Teodorescu, profesor. În cuvântul său, dr. Victor Hotăran și-a exprimat asentimentul realizării fuziunii dintre Partidul Național și Țărănesc, decretată la congresele de la București. Crescut ca un luptător, el mărturisește că-l leagă de Partidul Național amintiri comune de jertfe și izbânzi. „În momentul când lupta pentru aceleași idealuri a avut drept rezultat unirea celor două partide, noi, țărăniștii Ardeleni, țărani și nădrăgari, avem o mare bucurie, de a ne vedea în aceeași tabără cu generalii și comandanții din luptele cu ungurii; cu aceeași intelectuali români cari în România întreagă nu și-au părăsit postul de dragul puterii.” Tot la acest congres a fost ales Comitetul Județean, în care pe primul loc ca reprezentant al orașului Arad, în unanimitate de voturi, a fost ales dr. Victor Hotăran. Din plasa Șiria au fost aleși: dr. Romulus Laza – avocat în Șiria, dr. Bârsan Ion – avocat Șiria, Iuliu Grofșoreanu – învățător Gașca, Ion Burza – economist Pâncota, Mihaiu Vortan – economist Covăsânț. Ca președinte al acestui Comitet Județean a fost ales dr. Ștefan Cicio-Pop, iar vicepreședinți dr. Iustin Marșieu și dr. Victor Hotăran. Aproape de ultimele clipe ale vieții, amintirile despre Șiria le trăia cu o intensitate tot mai mare. Ele l-au determinat să lase fiului său rugămintea de a considera ca ultimă dorință aducere trupului său la Șiria, atunci când va trece la cele

veșnice. I s-a împlinit această dorință, slujba de înmormântare săvârșindu-se în incinta Bisericii Ortodoxe din Țiria, unde, pe lângă mulțimea țirienilor, se vedeau și multe persoane necunoscute. Au venit să-și ia rămas bun de la dr. Iacob Hotăran, de la omul care și-a așezat viața pe altarul sfânt al dreptății și libertății naționale. Același preot – părintele Măerușan, care la 21 februarie 1919, având dreptul să spună doar o singură rugăciune la mormântul martirilor Virginia dr. Hotăran și dr. Gheorghe Hotăran – cu vocea-i tremurândă și ochii înlăcrimați, a reamintit cutremurătoarea tragedie petrecută la Țiria. Numele doctorului Iacob Hotăran, a soției sale Virginia dr. Hotăran și a fiului său dr. Gheorghe Hotăran, au rămas o legendă vie pentru Țiria, faptele lor duse până la sacrificiul vieții, situându-i între eroii și martirii neamului românesc. Dr. Iacob Hotăran nu a renunțat la ideile sale și la suflul patriotic, pe care a continuat să-l răspândească printre locuitorii Țiriei până în ziua în care aceștia cu respect și mulțumire, l-au condus îndurerăți pe ultimul său drum în toamna anului 1936 la cimitirul de la Biserica Ortodoxă din Țiria (Priescu & Purda, 2018: 28-32).

1855 – 4 decembrie: s-a născut Nicolae Ștefu, în satul Cladova de lângă Lipova. Tatăl său, Giorgiu Ștefu și mama sa, Vinca, au fost „țărani gospodari, harnici, respectați pentru omenia lor, bucurându-se de multă simpatie în rândurile consătenilor, simpatie concretizată în alegerea lui ca primar pe o perioadă de mai mulți ani, până în 1888, când moare”. Clasele primare le-a urmat la școala din satul natal, evidențiindu-se ca un element excepțional, fapt ce atrage atenția notarului din Ghioroc, Buțurcă, care neavând copii, cu toată împotrivirea tatălui micului Nicu, care dorea să-și vadă feciorul „birău” (primar) în locul lui, îl înscrie la Școala civilă din Lipova, luându-l în întreținerea sa. Pe când era în clasa a IV-a, notarul tutore moare, dar preotul din Cladova se preocupă de el, înscriindu-l la Preparandia din Arad. Ca tânăr absolvent al

Preparandiei din Arad, promoția 1875-1876, pleacă din școală cu o temeinică pregătire profesională și pasiune pentru muzică. În vara anului 1876, este ales și confirmat de Consistoriul Eparhial Arad ca învățător interimar la Școala Primară Confesională greco-ortodoxă din Șiria. Vine în această „frumoasă grădină de întâlnire a muntelui cu șesul”, în satul cu „Vilagoș”, în localul de școală aflat lângă Biserica Ortodoxă, unde cu 20 de ani în urmă, învățătorul și cântărețul Dimitrie Voștinar l-a introdus pe elevul său Ioan Slavici în tainele cititului, scrisului și socotitului și l-a deprins să cânte în renumitul cor pe patru voci al școlarilor, care a dat răspunsurile liturgice la vizitele la Șiria și Lipova ale episcopului Procopie Ivașcovici. Nicolae Ștefu vine la Șiria cu gândul de a înjgheba „un cor al plugarilor”. Ideea s-a născut în urma audierii concertului dat de primul cor de plugari, înființat la Chizătău de Popa Trif Sepețan, cor care a concertat la Arad în anul școlar 1875-1876. Ștefu reușește să întemeieze un prim cor al plugarilor din Șiria, care la început numără 20 de membri și ajunge în scurt timp la 30 de coriști. În această formație corală mixtă au fost recrutați și foști colegi ai lui Ioan Slavici, care au cântat în corul școlarilor și care au rămas acasă ca și plugari. Printre ei s-au aflat și tineri, printre care și nepotul lui Ioan Slavici, Ioan Russu-Șirianu. Calitățile vocale ale cântăreților și preocupările lui Nicolae Ștefu pentru cizelarea interpretării, au făcut ca, în scurt timp, toți membrii corului să devină cunoscători ai notelor muzicale și să poată realiza, pe baza partiturilor, interpretarea cântecelor din repertoriul muzical. La data de 29 august 1877, sinodul comunal Șiria îl alege „cu aclamațiune” ca învățător definitiv la Șiria, fiind confirmat la data de 15 septembrie 1877 de Consistoriul Eparhial Arad. Aprecierea de care se bucura atât din partea protopopiatului cât și a sătenilor, l-au ambiționat și mai mult în planurile sale. A reușit în scurt timp să-și îmbogățească repertoriul cu cântece bisericești și naționale, inițiind diverse acțiuni culturale. „La

spectacole participau un număr însemnat de țărani din localitățile apropiate și mai îndepărtate: Gașca, Mâsca, Măderat, Pâncota, Ineu, Mocrea, Covăsânț, Miniș, Arad, ș.a.". Fondurile obținute în urma spectacolelor și a concertelor susținute de corul mixt al plugarilor din Șiria, au fost folosite „în favoarea școalei de fete sau pentru ajutorarea elevilor săraci și diligenți”. La un an după înființarea primului cor mixt, prin anul 1877, Ciprian Porumbescu i-a trimis un marș: „Marșul corului plugarilor”. Despre prietenia și colaborarea dintre ei, din datele culese de fiul lui Nicolae Ștefu, Aurel Ștefu, rezultă că cei doi se cunoșteau înainte de venirea la Șiria, iar Ciprian Porumbescu îl vizita la Șiria, consultându-se prin interpretare la două viori asupra anumitor compoziții. După terminarea corecturilor, lui Nicolae Ștefu îi revenea misiunea tipăririi cântecelor. În timp ce își trimitea compozițiile sale, Nicolae Ștefu le făcea cunoscute în partea de vest a țării, făcea ca ele să fie cântate de poporul pe care îl iubea atât de mult. Existau la Șiria tradiții împământenite, legate de sfintele sărbători, precum mersul cu colindul, cu steaua, cu plugușorul. Despre ele Nicolae Ștefu a aflat de la „administratorul protopopial și inspectorul cercual al Școalei din Șiria”. Acesta era preotul Atanasie Mera, în casa acestuia, care era deschisă permanent pentru credincioși, s-a născut prietenia dintre fiul său, Iuliu Traian Mera și dascălul Nicolae Ștefu. Iuliu Traian Mera și-a făcut o parte din studii la Brașov, unde a ajuns în perioada în care cultul pentru Junimea era în floare. Întorcându-se acasă, Iuliu Traian Mera împreună cu Nicolae Ștefu înființează „Junimea Română din Șiria”. Aceasta organizează la data de 7/19 august 1877 un spectacol cu comedia muzicală într-un act „Mireasă pentru mireasă”, în care interpreții sunt aleși de Nicolae Ștefu, dintre cei mai buni coriști ai săi. În sală a fost prezent și Iosif Vulcan, care se afla în relații de prietenie atât cu Nicolae Ștefu cât și cu Iuliu Traian Mera. Tot „Junimea Română din Șiria” a organizat în data de 13/25 august 1878, după declararea independenței de stat, un concert și

bal la Șiria iar fondurile obținute au trecut în „favoarea fondului școlar”. Manifestarea a avut un mare răsunet în presa vremii. În cadrul programului, pe lângă corul dirijat de Nicolae Ștefu, au fost recitate și poezii cu caracter național, de către Iuliu Traian Mera. În program a fost trecut printre coruri și „Cântecul Gintei Latine”, pe versurile lui Vasile Alecsandri și muzica lui Filippo Marchetti. Un alt moment de semnificație istorică pentru Șiria l-a constituit întâlnirea lui Nicolae Ștefu cu personalități de seamă din arborele genealogic al familiei Slavici. La data de 21 februarie 1880, la vârsta de 37 de ani, a trecut în veșnicie sora lui Ioan Slavici, Maria, mama lui Ioan Russu-Șirianu. Matricele precizau ca și cauza morții „nașterea”. La acest eveniment trist a venit acasă la Șiria, Ioan Slavici, care se afla la București. A sosit și unchiul scriitorului, Sigismund Borlea, vărul primar al mamei sale, care a fost 13 ani reprezentantul Ținutului Hălmeagului în Parlamentul de la Budapesta, care acum era notar la Baia de Criș. Ioan Russu-Șirianu, fiul decedatei, era acasă la Șiria. El împlinise până la această dată dorința bunicii sale de a nu se despărți de cei cu care a copilărit, „că n-are să vă primească pământul, dacă nu veți purta grijă de mormintele părinților”. La data de 10 august 1881, administratorul protopopesc Constantin Aiudan, trimite un act Consistoriului din Arad, prin care cere aprobarea înființării „Societății corului din Șiria”. Consistoriul acordă această aprobare menționând că societatea nou înființată sub denumirea „Corul plugarilor din Șiria” să aibă „ca patron Comitetul parohial din localitate, iar în caz de desființare, fondurile lui să rămână acestuia”. Anul 1882 are o semnificație deosebită pentru istoria Șiriei, reprezentând primul an al dezvoltării unei industrii proprii în Șiria. Este vorba de înființarea fabricii de coniac „R. Marty”, care folosea ca materie primă strugurii achiziționați de la populația din podgorie. La festivitatea de inaugurare a fabricii au participat două coruri ale adulților. Cu siguranță este vorba atât despre corul mixt al plugarilor din Șiria, cât și despre al doilea cor, cel

bărbătesc, realizat tot de Nicolae Ștefu, care în anul 1883, solicitându-i muzică corală lui G. Dima, îl înștiințează despre existența acestor două coruri. După ce a reușit să mai înființeze la Șiria și un cor bărbătesc, la data de 1 septembrie 1883, Nicolae Ștefu s-a transferat ca învățător la Cuvin, de unde mai venea adesea să dirijeze corul șirian. Din anul 1884, acesta a fost preluat de învățătorul Alexiu Doboș, care l-a menținut ca formație artistică recunoscută în părțile Aradului timp de 11 ani. Din data de 14 septembrie 1890, Nicolae Ștefu s-a mutat la Arad, unde îl va reîntâlni pe Ioan Russu-Șirianu, care pune bazele publicației „Tribuna poporului”, cât și pe Ioan Slavici. Aceștia îl vor sprijini spre a-și putea publica în presa locală articolele izvorâte din activitatea didactică și culturală, creațiile și compozițiile personale, încurajându-l și apreciindu-l și pentru munca de gazetar. Ca învățător, Nicolae Ștefu a acordat la Șiria o deosebită importanță intuiției, principiului concentric și stărilor afective oferite de cântec. El considera că învățătorul, în perioada preabecedară, trebuie să consolideze noțiunile de familie, vecini, școală, obișnuindu-i totodată pe elevi să fie în contact cu obiectele din clasă și utilitatea lor. Lecțiile se desfășurau sub forma unui dialog apropiat cu elevii. Nicolae Ștefu știa să valorifice conținutul educativ al lecțiilor, pentru a realiza un fundament solid în construcția caracterelor elevilor săi. S-a preocupat și pentru formarea deprinderilor practice ale elevilor, susținând ideea că școala trebuie să aibă în dotare o grădină de legume, în care să li se dezvolte elevilor prin activitățile desfășurate, dragostea pentru agricultură. Ca simbol de prețuire, din inițiativa strănepotului său, prof. univ. dr. Radu Homescu, s-au sărbătorit la Șiria, la data de 12 decembrie 1976, 100 de ani de la înființarea corului din Șiria și a fost dezvelit bustul lui Nicolae Ștefu, realizat de sculptorul Iosif Constantin. La Șiria l-au urmat ca dascăli de vocație, cei doi nepoți, Georgina și Vasile Homescu, care la vatra înțelepciunii lor, i-au crescut și educat pe cei doi copii, Maria și Radu Homescu, care

s-au născut și și-au petrecut copilăria la Țiria. Doamna doctor Maria Homescu Pop a fost cadru universitar în cadrul Facultății de Medicină din Oradea, iar domnul prof. univ. dr. Radu Homescu, în anul 1990 a fost primul rector al Universității „Aurel Vlaicu” din Arad, apoi ambasador al României în Israel și Filipine, parlamentar, cadru universitar și cercetător în cadrul Universității din București. Acum, Nicolae Ștefu străjuiește alături de Sigismund Borlea și Ioan Russu-Șirianu intrarea în castelul Bohus, în care creația literară a marelui Ioan Slavici se întâlnește cu muzica lui Emil Monția.

1857 – Documentele ne vorbesc despre excursii cu săniuța ale unor cercuri ale burgheziei arădene, la Țiria. Inițiatorii acestor sporturi de iarnă au fost baronul Bohus Ladislau și contele Robert Zselinsky (Greffner, 1997: 31).

1858 – Conform ziarului arădean „Aradi Kozlony”, din 1858, de pe pantele dealurilor din Țiria au loc adevărate concursuri de săniuțe. Până în anii 1960-1965, Țiria a fost un important centru al sporturilor de iarnă (Greffner, 1997: 31-32).

1861 – Ioan Bohus, domnul de pământ al Țiriei, a donat Muzeului din Budapesta mai multe țigle aflate în fântâna din cetatea Țiriei, pe care se afla inscripția „L XIII” adică Legiunea a XIII-a Gemina, care a existat în Dacia până în 271. Aceste țigle, de formă trapezoidală, au fost fabricate în Țiria de soldații acestei legiuni, pe timp de pace.

1861 – Iuliu Traian Mera s-a născut la data de 14 octombrie 1861 în Țiria, fiind fiul lui Atanasie Mera (1834-1893) și al Elenei Mera (1835-1912). Familia Mera provenea din părțile Moldovei, preotul ortodox Atanasie Mera așezându-se la Țiria spre a păstori credincioșii din această parohie. Însuflețit fiind de strădania de a semăna în jurul său cât mai multă credință, a fost apreciat de conducerea Eparhiei Aradului, încredințându-i-se și misiunea de administrator protopopesc, în urma decesului bătrânului protopop al Țiriei. I. T. Mera face Școala primară la Țiria și se bucură de o copilărie

fericită având mulți prieteni de naționalitate germană de la care învață să vorbească această limbă. Casa preotului Atanasie Mera era întotdeauna deschisă și pentru întâlniri ale intelectualilor satului, întâlniri la care îi permitea și fiului său să ia parte, sesizând că este pătruns de interesul pentru cultură. Pe lângă aceste întâlniri, Iuliu se inițiază și în tainele cititului cărților, răscolind cu neșat biblioteca tatălui său. Cu acest patrimoniu înșușit la Șiria, pleacă la liceul din Arad, își continuă apoi studiile la Timișoara și ajunge absolvent de liceu în 1880 în Brașov. Ultima parte a studiilor făcute în Brașov are un puternic efect asupra formării personalității lui. Ajunge în acest oraș în perioada în care cultul pentru Junimea era în floare. Mentorul acestei societăți culturale întemeiate la Iași în 1863 este Titu Maiorescu, iar Iuliu Traian Mera se numără printre tinerii care îl admiră și îl iau ca model pe acesta. Între 1881-1886, I. T. Mera își desăvârșește studiile universitare la Viena, urmând Facultatea de Medicină. Ca student, continuă să aibă preocupări literare, iar din primul an este ales ca secretar al Societății Academice Literare „România Jună” din Viena, care a fost constituită la 20 martie 1871, președinte fiind ales tocmai consăteanul său Ioan Slavici, iar bibliotecar poetul Mihai Eminescu. Cu ocazia unei ședințe festive închinată scriitorilor de la Junimea, între cei care conferențiază îl găsim și pe studentul la medicină Iuliu Traian Mera, cu prelegerea „Scriitorii de la Junimea” pe care ulterior i-o trimite lui Iosif Vulcan spre publicare în revista „Familia”. „România Jună” promova spiritul național al studenților români aflați la Viena. Pe plan editorial, societatea românească din Viena s-a impus prin editarea în anul 1883 a Almanahului „România Jună”. I. T. Mera a fost unul dintre cei care s-a îngrijit de realizarea tipăriturii, la tipografia W. Stein din Viena, cartea reprezentând, prin ținuta sa, o ediție bibliofilă de excepție. Printre cei care și-au publicat creațiile literare în acest volum se numără și cei doi mentori ai lui I. T. Mera – Titu Maiorescu și Ioan Slavici. Mera ia, încetul cu încetul, calea scrisului,

alegându-și ca specii literare basmul și nuvela. Subiectul nuvelor sale este luat în majoritate din viața satului natal, luându-l ca model pe Slavici. Talentul descriptiv al lui Mera se vedește în nuvela „Lumea albă”. Între creațiile sale mai amintim „Mitru dascălul”, „Ioan Covrig” și „La umbra teilor”. Din basme rezultă că l-a luat ca model tot pe consăteanul său Ioan Slavici. Sunt prezente formulele caracteristice basmului și specifice locului natal. La 26 aprilie 1884, sub conducerea lui Ioan Slavici, apare la Sibiu cotidianul „Tribuna”, în care își va publica o mare parte din basmele sale. Continuă să colaboreze la revista „Familia”, unde publică creații în versuri. O primă poezie este „Scrisoare”, care relevă prin pesimismul ei accentuat influența lui Mihai Eminescu. Mai reușite sunt poeziile în proză apărute în aceeași revistă, adevărate imnuri închinare iubirii și naturii. Desigur sunt evocate în primul rând frumusețile locurilor natale de unde consideră că nu își va smulge niciodată rădăcinile. Amintim în acest sens poeziile „Ardeal”, „Către Podgoria Șiriei”. Prezența lui Slavici la conducerea ziarului „Tribuna” face să poată publica în acest oraș o parte din opera sa: „Ce n-a fost și nu va fi”, „Pipăruș Petru”, „Cenușotca”, toate editate la Sibiu în anul 1884. După absolvirea Facultății de Medicină de la Viena în 1886, revine în țară și continuă să activeze pe tărâm cultural, stând de multe ori pe gânduri dacă drumul ce-l are de continuat este cel al slujirii neamului său prin scrieri literare sau prin profesia de medic. Decide să le facă pe ambele. Duce cu sine suflul proaspăt al luptei național-politice românești arădene la Gräfenberg, unde în anul 1890, își începe stagiatura spre a se specializa în balneologie. Stagiul îl face între anii 1890-1892 la renumitul doctor Ioan Hozan, provenit și el din județul Arad și originar din comuna Șoimoș. Hozăneștii au ajuns și ei pe aceste meleaguri tot din Moldova ca și preotul Atanasie Mera. Este necesar să ne oprim asupra câtorva elemente biografice ale doctorului Ioan Hozan, deoarece numai astfel putem să înțelegem legătura cimentată între acesta și

discipolul său, I. T. Mera. Asemeni lui Mera, doctorul în medicină Ioan Hozan este un precoce cântăreț de strană la biserica satului Șoimoș, fiind remarcat de preoți și mireni care vedeau în persoana copilului un viitor preot. Rămas orfan de tată, cu o mamă fără posibilități financiare, Ioan Hozan este adoptat de către preotul Moise Mogdu, care îl trimite pe acesta la Gimnaziul regal din Arad, unde în primii ani l-a cunoscut pe colegul său Ioan Slavici, cu care a locuit la aceeași gazdă. Începe primul an de studenție în medicină la Viena, cu o bursă primită de la Consistoriul Greco–Oriental Român din Arad. Este sprijinit în continuare de asociația culturală arădeană și de protopopii din Lipova și Vărădia cu banii necesari pentru a-și termina studiile. Între 1870-1872, cei doi foști colegi la Arad își întăresc prietenia și mai mult la Viena. Slavici sosind o dată pe înserate la Viena și neavând o „locuință angajată”, s-a dus direct la cafeneaua unde se adunau studenții. Prietenul Hozan i-a oferit o saltea în odaia închiriată. În vara anului 1880, preia conducerea Stațiunii Balneare Gräfenberg. În anul 1883 este contactat de Slavici și Maiorescu pentru mijlocirea internării lui Eminescu în sanatoriul Ober Döling de lângă Viena. Hozan a poposit de nenumărate ori la Sibiu în calitate de naș al lui Titu-Liviu, primul copil după căsătoria lui Slavici cu profesoara Eleonora Tănăsescu. În anul 1888, Hozan primește ordinul „Coroana României” în grad de Cavaler pentru meritele sale în domeniul balneologiei, an în care îl vizitează și pe Slavici la Vacz unde acesta își ispășea închisoarea politică. Vechea prietenie cimentată de-a lungul anilor între Ioan Hozan și Ioan Slavici i-a fost de mare folos și tânărului șirian I.T. Mera, care este primit la intervenția lui Slavici să se specializeze în balneologie la băile Gräfenberg, conduse de renumitul doctor Ioan Hozan. Acesta îl instruește cu temeinicie în aplicarea procedurilor terapeutice noi în balneologie. În același timp, amândoi țin legătura cu țara. La 26 martie 1892 la Sibiu se semnează Memorandumul Românilor din Transilvania și

Ungaria și se hotărăște să fie dus la Viena de o delegație de 300 de persoane. Memorandumul este întocmit pe baza proiectului schițat de Ioan Slavici în anul 1887. Mera este conducătorul arădenilor care au făcut parte din marea delegație a celor ce vor înainta Memorandumul împăratului de la Viena. El plătește din bani personali transportul a 5 țărani din Țiria la Viena, în delegație fiind cuprinși în totalitate 12 șirieni. În perioada 1892-1908, doctorul I. T. Mera, devenit medic specialist balneolog, își deschide cabinet la Carlsbad (nume de origine germană, care semnifică „băile lui Carol”). Aici a fost fondată această stațiune balneară în anul 1370, de împăratul romano-german Carol al IV – lea, având cetatea de scaun la Praga. Când germanii au fost expatriați din Cehia în 1945, numele de Carlsbad a fost schimbat oficial în Karlovy Vary. În cei 16 ani de activitate, doctorul I.T. Mera a obținut rezultate miraculoase în tratamentul balnear al bolilor reumatice. Efectele curative ale celor 12 izvoare minerale fierbinți cu temperatură între 420 – 730 grade Celsius (cel mai fierbinte fășnind în aer la 15 metri), au dat rezultate neașteptate, renumele doctorului I.T. Mera, răspândindu-se în lumea aristocrată din toată Europa. A scos lucrarea „Litiază biliară și apele de Carlsbad”. Sezonul de vară era extenuant dar, doctorul I. T. Mera avea o putere de muncă deosebită și știa să-și încurajeze pacienții vorbind în limba lor, căci stăpânea 7 limbi: română, germană, franceză, italiană, engleză, maghiară, sârbă. Extrasezonul și-l petrecea în călătorii prin Italia, Germania, Franța, Belgia, Elveția, Olanda, Suedia, Serbia, Bulgaria, și bineînțeles România. Impresiile de călătorie culese, din păcate, sunt publicate doar postum, în anul 1911, în volumul „Din țări străine”, volum reeditat în anul 2001, de Fundația „Ioan Slavici” Arad. Durerea pierderii tatălui, în anul 1893, l-a făcut să revină mai des acasă la Țiria, unde le avea pe mama și pe sora sa. Cu toate faptele lui generoase, nu a fost iertat de vizita unei boli necruțătoare. Doctorul I. T. Mera s-a stins din viață la 11/24 august 1909, în Viena, după ce și-a supus pentru a treia oară

cancerul de la gât la operație. În ziua de Sfântă Mărie a anului 1909, clopotele din Karlovy Vary și cele din Șiria au plâns împreună, anunțând trista veste a dispariției celui care a fost Dr. I. T. Mera. S-a stins cu gândul la cultura națională a neamului său pe care ar fi vrut să o slujească și a lăsat o fundație de 90.000 de coroane pentru tinerimea română universitară (Priescu, 2014: 131-137; Lupaș, 1933: 11-13).

1863 – În urma secetei mari din anul 1863, care s-a abătut și asupra Șiriei, Antonia Bohus a pus bazele așa numitei „Fundații pentru împărțirea pâinii”. Aici l-a avut ca sprijinitor pe comerciantul evreu Abeles Ianasz, prin magazinele căruia se distribuiau alimente, aducându-și la rândul său și el contribuția în ajutorarea celor năpăstuiți.

1864 – 22 iunie: se naște la Șiria cel ce avea să devină marele luptător și apărător al drepturilor românilor – Ioan Russu-Șirianu. A urmat școala primară în Șiria, copilăria oferindu-i prilejul să cunoască obiceiurile, tradițiile și lumea satului, care de pe acum și-au pus amprenta asupra viitoarei personalități a scriitorului. După terminarea școlii primare, urmează Școala Normală din Arad, unde are parte de o formație de dascăli de elită, care îi conturează un puternic profil intelectual și moral pentru întreaga viață. Nu se învrednicește mult cu munca didactică și trece munții în România, plecând pe jos de acasă, de la Șiria, către capitala țării. Așa se stabilește la București în anul 1884. Lucrează aici ca pedagog la Școala de Institutori și ca profesor la Școala Particulară a lui Eniu Bălțeanu. Se hotărăște să renunțe la cariera didactică și demisionează din învățământ, intrând în redacția ziarului „Românul” a lui Vintilă C. A. Rosetti. După mai mulți ani petrecuți la București se reîntoarce în Transilvania, pentru că acolo este locul luptei naționale și continuă să susțină crezul politic și literar al unchiului său, Ioan Slavici. După retragerea lui G. Bogdan-Duică, preia direcțiunea faimosului ziar „*Tribuna*” de la Sibiu, pe care o conduce până la criza prin care

a trecut publicația în anul 1896. În paginile ziarului, el apără cu o rară energie, curaj și vehemență, cauza românilor în procesele de presă intentate de autoritățile maghiare unor ziariști sau gazetelor „Tribuna” și „Foaia poporului”, aceasta din urmă fiind întemeiată de către el. Pentru curajul dovedit prin conținutul articolelor sale publicate în ziarul „Tribuna”, este condamnat la 6 luni de închisoare, în primăvara anului 1894. Își ispășește pedeapsa la Seghedin. Țăranul Nicolae Lăzărescu din Șiria a organizat, în sat, o colectă bănească pentru a-i trimite întemnițatului Ioan Russu-Șirianu. Cei 8 florini și 70 creițari pe care i-a primit Șirianu, au fost întregiți de către el până la 10 florini, pe care i-a trimis ziarului „Tribuna” din Sibiu, drept început al unui fond din care să se ridice pe mormântul lui Avram Iancu o cruce. Din închisoare, îi răspunde, la 6 aprilie 1894, Ioan Russu-Șirianu și preotului Zaharie Milian din Dezna, care colectase și el bani pentru întemnițat, motivând de ce nu poate primii banii: „iată de ce și ofertul ce mi-ai trimis l-am adăugat fondului pentru ridicarea unui monument național lui Avram Iancu. Pentru toți românii e o datorie să depună prinosul lor de recunoștință pe mormântul aceluia a cărui memorie ne e sfântă tuturor”. Așa a luat naștere ideea ridicării unui monument în memoria eroului național Avram Iancu, monument care să întruchipeze cinstirea ce se aduce de urmaș faptelor străbunilor. În anul 1898, înființează împreună cu Vasile Goldiș ziarul „Tribuna poporului” cu sediul la Orăștie. După încetarea activității ziarului „Tribuna” din Sibiu, ziarul i-a preluat numele și s-a mutat la Arad. Prin acest ziar, Aradul devine un centru politic al românilor ardeleni. Prin articolele sale, își aduce contribuția asupra răspândirii ecourilor acțiunii memorandiste în Europa. Memorandumul constată că în toate ținuturile Transilvaniei, Banatului, Crișanei și Maramureșului „noi românii, o populațiune compactă de peste 3 milioane de suflete, contribuim cu sângele și cu averea noastră pentru susținerea statului, nu avem însă pentru înaintarea noastră culturală nici un

așezământ susținut de către stat”. Români sunt excluși de la dreptul de a lua parte la conducerea țării. În legătură cu legea de presă, Memorandumul constată că în decursul celor 25 de ani de guvernare „constituțională”, nici un ziar politic maghiar nu a fost tras la răspundere pentru tulburarea bunei înțelegeri între popoarele conlocuitoare, pe când ziarele românești au fost mereu trimise în fața judecății, pronunțându-li-se verdict de condamnare. Într-un articol publicat în ziarul „Tribuna”, Ioan Russu-Șirianu arată că soarta Memorandumului a fost hotărâtă înainte ca delegația română să sosească la Viena, deoarece împăratul Francisc Iosif a semnat raportul prin care guvernul maghiar cerea să nu fie primită delegația română de către împăratul Austro-Ungariei. Ca un vehement apărător al drepturilor românilor, el publică în ziarul „Tribuna”, „Scrisoarea poporului din Gașa”, în care se recunoaște martirul memorandiștilor: „Mântuitorul a suferit, a răbdat lovituri, palme, scuișări și moarte pe cruce; conducătorii neamului românesc sunt pe aceeași cale. Mântuitorul a suferit, dar, oh Doamne cât de înălțător, cât de triumfător s-a sculat a treia zi din mormânt, zdrobind, sfărâmând lanțurile întunericului și ale ticăloșiei românești. Dumnezeu dreptății, Dumnezeu luminii e cu noi. El va dispune de sosirea grabnică a învierii neamului românesc, va face să piară dușmanii lui, precum piere fumul și precum se topește ceara de fața focului, va face după atâtea jertfe aduse pe altarul cauzei noastre sfinte să răsară odată soarele dreptății și asupra neamului nostru”. Intrând în viața politică, ajunge membru marcant al Partidului Național Român din Transilvania și între anii 1905 și 1906 devine deputat în Parlamentul de la Budapesta, unde susține, cu un curaj ieșit din comun acordarea drepturilor românilor din Ardeal. Prima lui soție, Constanța Hodoș, s-a născut la Zimbru, lângă Gurahonț, ea fiind o colaboratoare la publicațiile semănătoriste ale vremii. Cea de-a doua soție, Lucreția, face traduceri din limba franceză și germană. Și-a strâns o parte din scrierile sale literare în volumul

„Moara din vale” (1894), iar ultima carte „Iobăgia” (1908), a fost premiată cu un premiul special „Udriște Năsturel”. Constanța Hodoș mărturisește că în urma veștii triste primite și anume că la data de 12 decembrie 1909, la București, unde fusese nevoit să se retragă, a încetat din viață Ioan Russu-Șirianu, sufletul său a intrat într-un doliu definitiv iar volumul de nuvele pe care îl terminase de scris, a hotărât, ca în amintirea lui, să poarte titlul „Departee de lume”. Ioan Russu-Șirianu a plecat prea devreme, la doar 45 de ani, din mijlocul celor pe care i-a iubit și pentru care și-a sacrificat viața. În semn de recunoștință, șirienii i-au ridicat la 5 ani de la trecerea în neființă, în fața bisericii ortodoxe, un bust în bronz, care a fost primul monument de artă figurativă realizat de către Constantin Bălăcescu din București, dedicat unei personalități politice și culturale române din Imperiu, înainte de Unire. Pe el a fost scris textul: „țeranii români recunoscători a celui ce prin scris și grai i-a chemat la conștiință națională”. Bustul a fost mutat după al doilea război mondial în parc.

1865 – Nicolae Lăzărescu s-a născut în 1865 în Șiria, în familia unor țărani gospodari frunțași, cultivându-i-se dragostea de pământ și creșterea animalelor, din copilărie. Părinții sunt preocupați să îi dezvolte atât dragostea de muncă în agricultură, cât și calitățile morale cu care poate să ajungă să fie așezat între țărani frunțași ai satului. Face școala primară la Șiria, împrietenindu-se din primul an cu Ioan Russu-Șirianu, care era cu un an mai mare decât el. Prietenia lor s-a întărit prin jocurile comune specifice vârstei copilăriei, dar și prin participarea împreună în grupurile de colindători, care în preajma Crăciunului și a Anului Nou străbăteau ulițele satului îmbrăcați în costumație identică, purtau cu ei clopoței care le anunțau prezența din casă în casă, fiind răsplătiți cu merinde și colaci pentru frumoasele urări de sănătate și fericire pe care la răspândeau peste tot. Fiind un elev frunțuș și cu pasiune pentru citit, îl găsim prezent recitând poezii la serbările școlare.

Rămâne în lumea satului cu îndeletnicirile spre domeniul agricol, dar nu se desparte de contactul cu cartea, acordând în continuare timp lecturii, cărților și presei vremii. În 1883, la vârsta de 18 ani, este primit între membrii ultimului cor bărbătesc înființat de învățătorul Nicolae Ștefu la Șiria, înainte de transferul lui ca învățător în satul Cuvin. Acest cor avea în repertoriu și cântece patriotice, pe care tânărul Nicolae Lăzărescu le interpreta sub impulsul unor trăiri puternice, fiind însuflețit de sentimentele de dragoste, de neam și de țară. Plin de temperament și vervă, din tinerețe este preocupat de soarta țării, simțind nevoia implicării sale în realizarea unor vremuri mai bune. La 12 mai 1881 a fost creat Partidul Național Român din Transilvania, prin unificarea Partidului Național Român din Banat și Ungaria, constituit la 7 februarie 1869, cu Partidul Național Român din Transilvania, care a luat naștere în 8 marie 1869. Noul partid și programul său au adunat împreună forțele politice românești din Transilvania, Banat, Crișana și Maramureș care și-au stabilit platforme politice de acțiune comune privind: lupta pentru recăștigarea autonomiei Transilvaniei, folosirea limbii române în justiție și administrație, egalitatea în drepturi cu celelalte naționalități, o nouă lege electorală, autonomia bisericii și a școlii confesionale românești, lupta împotriva tendințelor de denaționalizare manifestate de organele statului. La 8/20 ianuarie 1892, a fost convocată, la Sibiu, Conferința extraordinară a PNR, unde s-a hotărât alcătuirea unui Memorandum către împăratul Franz Joseph I, prin care s-au solicitat o serie de revendicări pentru cele peste 3 milioane de români din monarhia Austro-Ungară și aducându-se o critică puternică asupra politicii Guvernului Ungar. Memorandumul a ajuns și la Șiria, unde populația română suferea și ea din plin din cauza nedreptăților făcute de Guvernul Ungar. Astfel, s-a instalat și la Șiria un climat de luptă pentru susținerea acestor revendicări. Nicolae Lăzărescu face parte, alături de alți patru șirieni, din delegația celor 300 de

memorandiști, care la 28 mai 1892, se prezintă la reședința împăratului spre a depune acest memorandum. La cererea Guvernului de la Budapesta, împăratul Franz Joseph refuză să primească delegația, deși nu cunoștea conținutul memorandumului. Acest fapt a nemulțumit profund atât delegația, cât și pe toți românii care au considerat că împăratul nu dorește rezolvarea problemelor naționalităților din Imperiu. Semnatarii și conducătorii acțiunii au fost trimiși în judecată, iar între 25 aprilie și 25 mai 1894 s-a desfășurat la Cluj „Procesul Memorandiștilor”, în urma căruia 15 membri ai Comitetului Central al PNR, în frunte cu Ioan Rațiu, au fost condamnați la închisoare. Răsunetul internațional, favorabil memorandiștilor, a făcut ca împăratul Franz Joseph să hotărască amnistierea acestora. Memorandumul reprezintă cel mai important moment al luptei românilor transilvăneni până la Unire. În toamna anului 1893, Ioan Russu-Șirianu scrie un articol prin care arată că soarta memorandumului a fost hotărâtă înainte ca delegația română să sosească la Viena, deoarece împăratul Franz Joseph a semnat raportul prin care Guvernul maghiar cerea să nu fie primită delegația română de către împăratul Austro-Ungariei. Pentru acest articol el a fost acuzat de atitudine dușmănoasă împotriva statului și a fost condamnat la 12 luni de închisoare. În primăvara anului 1894, Ioan Russu-Șirianu își ispășea această condamnare în urma proceselor de presă la închisoarea de la Seghedin. Acest lucru a fost aflat de către prietenul său din copilărie, țăranul Nicolae Lăzărescu, care a luat hotărârea de a face o colectă bănească prin sat pentru a-i trimite un sprijin financiar lui Ioan Russu-Șirianu, crezându-l în lipsă de bani. A reușit să adune 30 de florini pe care Ioan Russu-Șirianu nu i-a acceptat spre a-i folosi pentru el, ci i-a înmulțit adăugând o sumă și din partea lui. Acești bani au fost trimiși ziarului „Tribuna” din Sibiu ca să fie folosiți drept început al unui fond din care să se ridice pe mormântul lui Avram Iancu o cruce. Din închisoare, Russu-Șirianu îi răspunde, la 6 aprilie 1894, și preotului Zaharie

Milian din Dezna, care colectase de asemenea bani pentru el ca întemnițat, rugându-l să acorde aceeași destinație acestei sume pentru a cinsti memoria eroului național Avram Iancu. În articolul „Fondul lui Iancu” – scris de Russu-Șirianu și publicat pe prima pagină a revistei „Tribuna” nr. 229 din 17 decembrie 1904 – autorul ne relatează acest moment. Russu-Șirianu apreciază marea dragoste cu care au fost strânși acești bani de către țaranul fruntaș din Șiria, Nicolae Lăzărescu, de la cei „în mijlocul cărora am petrecut cei mai buni ani ai vieții. Am fost bogat răsplătit pentru câte am îndurat. Bani nu i-am primit, ci am mai dat și eu tot atâta și astfel s-a incilipat Fondul Iancu”. Presa maghiară din acea vreme a fost revoltată de acest gest de îndrăzneală a românilor care doreau să-l cinstească pe marele erou Avram Iancu. Pe de altă parte, spune că stăpânirea ungurească s-a speriat de „nenumăratele semne date de românii din cele patru unghiuri, până și românii din America, numai vorbind de frații duși în România pentru această împlinire.” Prin mârșăviile Guvernului, Fondul a primit o altă destinație. Revoltat, autorul își încheie astfel articolul „cu puterea ta, stăpânirea poate să ne ia Fondul Iancu și să-l dea pentru alte lucruri. Să se știe însă că nici un român, nici un dăruitor nu s-a învoit la asta, ci dorul nostru al tuturor rămâne să ridicăm pe Mormântul de la Cebea o cruce care să mărturisească de dragostea tuturor românilor pentru Iancu. Și crucea asta se va ridica. Dacă nu de noi, apoi de urmașii noștri, căci să nădăjduim că vremurile se vor schimba ele și în bine. Iar până atunci, să ardă neconținut în sufletul nostru para dragostei pentru aducerea aminte a celui ce fu podoabă a neamului și în vremuri de furtună veghease cu atâta bărbăție pentru ca să nu fim stinși din șirul popoarelor.” În Nr. 2 din „Tribuna” din 17 ianuarie 1905, aflăm despre faptul că în Adunarea de alegeri din Cercul Electoral Șiria, care a avut loc în 10 ianuarie, a fost constituit Comitetul Național Central, al cărui președinte a fost ales dr. Iacob Hotăran, iar printre membri, Nicolae Lăzărescu. În această

Adunare, care a fost deschisă de dr. Iacob Hotăran, se menționează că i s-a dat cuvântul domnului Nicolae Lăzărescu, care a propus Comitetul pentru Alegători, iar propunerea făcută de el de a fi ales ca și candidat de deputat dietal a avocatului dr. Ștefan Cicio-Pop, a fost primită cu aplauze și „într-un strigăt de bucurie și de învoire”. Din inițiativa lui Nicolae Lăzărescu a fost organizată, duminică, 17 aprilie 1914, dezvelirea bustului prietenului său, Ioan Russu-Șirianu, care a fost ridicat de șirieni în fața Bisericii Ortodoxe, la 5 ani de la trecerea lui în neființă. Nicolae Lăzărescu l-a înștiințat pe Ioan Slavici despre acest eveniment, iar acesta l-a înștiințat pe nepotul său, Vintilă Russu-Șirianu. Prin grija lui Nicolae Iorga, Vintilă Russu-Șirianu primise sarcini de bibliotecar și secretar la Liga Culturală din București. Cu emoții i-a prezentat lui Nicolae Iorga această înștiințare, iar Iorga, fără să stea mult pe gânduri, i-a confirmat acceptul plecării la Șiria, acordându-i totodată banii necesari. Am aflat că unchiul său a găsit în acea duminică neîncăpătoare Biserica din Șiria. În final, la mulțimea enoriașilor participanți la Sfânta Liturghie, s-a adăugat o altă mulțime venită din alte localități spre a cinsti memoria lui Ioan Russu-Șirianu. Slujba de sfințire s-a făcut de către preoții Romul Măerușan și Vasile Popovici. Puternicele voci ale corului bărbătesc, compus din circa 80-100 de tineri șirieni, sub bagheta înv. Mihai Pleșu, a răsunat peste întregul sat: „Atunci m-am simțit și eu un adevărat șirian, iar iubirea tatălui meu a atins apogeul.” Un emoționant cuvânt de prețuire a fost rostit de dr. Ștefan Cicio-Pop, după care Nicolae Lăzărescu, cu vocea plină de emoții, a rostit un cald discurs încheind cu citatul de pe monumentul sfințit: „Țărani români, recunoscători al celui ce prin scris și grai i-a chemat la conștiința națională”. Toate acestea le-am aflat de la distinsa Doamnă Cristina Hoffman, prin strădania căreia s-a realizat deshumarea din Cimitirul Bellu a lui Ioan Russu-Șirianu și Vintilă Russu-Șirianu. Astăzi, prin grija primarului ing. Valentin Bot și a Consiliului Local, Ioan Russu-Șirianu și fiul său s-au

reîntors acasă, rămășițele osemintelor fiind depuse în cele două morminte din Cimitirul Bisericii Ortodoxe Șiria. Neînfricat luptător pentru apărarea pământului, limbii, credinței și demnității naționale a românului. În ședința din 25 noiembrie 1918 a Colegiului Electoral al Cercului Electoral al Șiriei i se încredințează „Credenționalul”, document prin care este autorizat de a lua parte cu vot decisiv la Marea Adunare Națională de la Alba-Iulia. Alături de el, din delegația Cercului Electoral al Șiriei fac parte dr. Ștefan Cicio-Pop, dr. Iacob Hotăran, Axente Secula și Ioan Burza din Pâncota. În Nr. 34 al Ziarului „Românul” din 11 iunie 1919, este prezentată Marea Adunare de la Șiria, ca un mare eveniment al Banatului, ce a avut loc a doua zi de Rusalii. Îmbrăcați în haine de sărbătoare, sătenii în frunte cu preoții, învățătorii, autoritățile din comună și intelectualii, cu steaguri naționale și alături de grupuri de bănașeni veniți de peste Mureș, au participat în Piața Mare la această adunare. Printre cei care au luat cuvântul se numără și Nicolae Lăzărescu, care se adresează în cuvinte pline de însufletire mulțimii, el își motivează cuvântul prin faptul că exprimă modul de a gândi al tuturor șirienilor țărani care au venit să își exprime durerea prin el. De asemenea, spune că „dacă vom fi chemați, ne vom aduna sub arme și brațul nostru înarmat va ști să facă dreptate”. Își încheie cuvântul cerând tuturor celor prezenți să fie gata de luptă pentru Banat, neacceptând ca cineva să îndrăznească să se atingă de el. Nicolae Lăzărescu rămâne o prezență luptătoare pentru drepturile țaranilor, bucurându-se de prețuire atât din partea lumii satului, cât și a autorităților vremii. El trece în veșnicie la 7 octombrie 1923, mormântul aflându-se în Cimitirul Mare al Șiriei. Prin meritele sale, Nicolae Lăzărescu face parte din galeria marilor personalități ale Șiriei, iar faptele rămân a fi păstrate ca o memorie vie atât pentru generațiile prezente, cât și pentru cele viitoare (Priescu & Purda, 2018: 36-39).

1868 – Cursurile se deschid pe baza Legii Învățământului stabilită de instaurarea dualismului austro-ungar în 1867. Este stabilit un nou cadru legislativ pentru școala populară. În documentul conspect despre toate școlile populare din „Protoprezbiteratul Vilagoșului” pe anul 1868-1869, întocmit la 7 aprilie 1871, aflăm că la Șiria existau două școli, una condusă de învă. Dimitrie Voștinar și cealaltă de învă. Porferie Popescu. La învă. Dimitrie Voștinar frecventau cursurile în acest an 130 de elevi din care 98 băieți și 32 de fete, iar la învă. Porferie Popescu, frecventau doar 50 de elevi, din care 42 băieți și 8 fete. Din circumscripția școlară a lui Dimitrie Voștinar nu frecventau cururile 138 de copii, iar din cea a lui Porferie Popescu, 87. Zilele de cursuri erau luni, marți, miercuri, vineri și sâmbătă și activitățile școlare se desfășurau dimineața de la 8 la 11 și după-masa de la 14-16. Obiectele de studiu erau: religia, scrierea frumoasă, citirea românească, maghiară și germană, aritmetica, gimnastica, drepturile și îndatoririle civile și cântarea bisericească.

1869 – Populația totală a Șiriei era de 6.672 de locuitori, din care: 3.926 români, 1.062 maghiari, 1.024 germani, 12 sârbi, 19 slovaci și 34 alte naționalități.

1872 – Conducerea comitatului Zarandului hotărăște înființarea unei închisori cu caracter temporar în Șiria, datorită supraaglomerării celei din comitat. Aceasta ia ființă în pivnița casei lui Tărcău de pe strada Mihai Eminescu unde sunt vizibile și astăzi lanțurile temniței.

1873 – Exista în Șiria școala de sus, de lângă biserică, iar în baza deciziei Consistoriului Diecezan din 10/22 mai 1873, s-a hotărât construirea în cursul anului 1874 a unei noi clădiri.

1874 – În cimitirul catolic, Ioan Bohus a zidit capela familiei Bohus.

1875 – S-a născut Axente Secula, un mare luptător pentru drepturile românilor. Face parte dintr-o familie de șirieni băștinași, fiind nepotul vicanotarului Gheorghe Secula de la

Baia de Criș, cel care a rostit un emoționant discurs la înmormântarea lui Avram Iancu, căruia i-a scris și o odă dedicată memoriei eroului, pe care a distribuit-o tuturor participanților. Și-a făcut studiile primare la Șiria, după care a continuat Școala Gimnazială în orașul Arad, iar apoi a absolvit Școala Superioară de profil economic la Viena. S-a întors acasă și deoarece familia Secula a fost una dintre cele mai bogate familii din Șiria. Tânărului Axente i-a revenit misiunea de a dirija averea familiei, părinții fiind mai în vârstă. Averea familiei se ridica la 50-60 de hectare de pământ, 12 perechi de boi și suprafețe de vii. Din informațiile culese de la doamna Elena Decu-Borlea, care are o respectabilă vârstă, aflăm că despre Axente Secula i-a vorbit bunicul său, Baltă Ioan și bunica Baltă Maria, pe care el împreună cu soția sa, i-au cununat. Aceștia i-au spus că oamenii din sat, când erau nevoiți să-și cumpere ceva ce necesita o urgență și mergeau la Axente Secula, acesta îi împrumuta de bani, iar atunci când nu puteau să îi restituie la timp, având un suflet mare, le prelungea termenul împrumutului. La sărbătoarea Floriilor, școlarii în șir câte doi, de mână, într-o ordine și disciplină admirabilă, împreună cu învățătorii, mergeau la casa lui Secula ca să ia sălcuțe pe care le duceau la biserică să fie sfințite. Doamna Elena Decu-Borlea își amintește de un astfel de moment din anul 1940 când avea 5 ani și, participând împreună cu părinții, a primit o bucată de plăcintă cu măr și nucă. Axente Secula valorifică cu chibzuință cunoștințele însușite în domeniul economic, în modul de comercializare a cerealelor, animalelor și fructelor pe care le are. De aceea, putea fi frecvent văzut în târgurile săptămânale de cereale și animale din Pâncota, Șiria, Păuliș și Arad. Aici ținea legătura și cu meșteșugarii, pe care-i aduna de multe ori, discutând despre mersul afacerilor și greutățile întâmpinate, încercând ca ideile sale să le fie de folos. Sărbătorile religioase erau ținute cu sfințenie. În locuința acestuia se pregăteau bunătăți pentru cei ai casei, fiind nelipsite sortimentele de „plăcinte țărănești” cu care

erau așteptați oaspeții. Vinul de casă – băutura tradițională a șirienilor – era folosit într-un simbol de urări de „sărbători fericite!” sau „multă sănătate și bunăstare!”. În sat se bucura de un mare prestigiu. În zilele de sărbătoare era mereu prezent la spectacolele ce se dădeau în sala națională. Se înscrie în Partidul Național Român din localitate și devine și membru al Gărzii Naționale Române din Șiria, al cărei comandant era locotenentul Ștefan Peneș. Aceste Gărzi Naționale aveau o autoritate morală asupra poporului. Era un susținător al păstrării obiceiurilor locului și a tot ceea ce însemna tradiție românească. În adunările organizate de Partidul Național Român, cu mult curaj vorbea despre nedreptățile suferite de români, despre tendințele de deznaționalizare manifestate de organele statului, militând pentru recunoașterea egalității în drepturi a tuturor naționalităților. A făcut parte din delegația Cercului Electoral al Șiriei, care a participat la Marea Adunare Națională de la Alba-Iulia. La întoarcere, le-a vorbit sătenilor despre acest moment unic în istoria românilor, despre faptul că Alba-Iulia a devenit capitala de suflet a românilor de pretutindeni, înfăptuindu-se visul lor de veac. S-a simțit mândru atunci când a văzut că ședința de deschidere este făcută de dr. Ștefan Cicio-Pop, care era și conducătorul delegației Șiriei. În urma Plenarei CC al PRM din martie 1949, au fost introduse noțiunile de „burghezia satelor” și „clasele exploatare de la sate”. Cei care aveau suprafețe întinse de pământ ca proprietate și mijloace de producție (tractor, batoză, secerătoare etc.) și obțineau venituri din creșterea animalelor, stupărit și alte activități la care era utilizată munca celor săraci, erau considerați „chiaburi”. În această clasă a fost introdus și Axente Secula. Făcând parte din această țărănime înstărită, regimul comunist i-a aplicat obligația de a acorda cote mari de cereale, impozite pentru lucrările agricole, valoarea acestora fiind peste posibilitățile lor. Printre cei care s-au revoltat a fost și Axente Secula motiv pentru care a fost deportat în Bărăgan, în primul val de deportare a chiaburilor

din satele județului Arad și Bihor care s-au revoltat asupra măsurilor luate. Această deportare s-a declanșat pe data de 3 august 1949. În baza Decretului 358 din 11 iunie 1948, cele două case, cea în care s-a instalat Gospodăria Agricolă pe str. Tudor Vladimirescu și cea în care s-a instalat Gospodăria de Stat pe str. 85 Infanterie, precum și proprietățile lor agricole și întreaga zestre a gospodăriilor, au fost confiscate, aceștia devenind, în primăvara anului 1950, zestrea gospodăriilor agricole colective și de stat înființate. Familia Secula a fost considerată de comuniști ca o familie periculoasă noii societăți, motiv pentru care, la întoarcerea din Bărăgan, i s-a interzis să mai locuiască în localitatea Șiria. Și-a stabilit domiciliu forțat în localitatea Agrișu Mare, localitatea de naștere a soției sale Sofia, unde i s-a pus la dispoziție o colnă pentru a o amenaja spre a fi folosită ca locuință. Aici rudeniile soției, care făcea parte din familia Tripon, au ajutat familia lui Axente Secula în amenajarea unui adăpost modest și în asigurarea hranei zilnice. Din informațiile culese de la doi bătrâni ai satului care își mai amintesc de el, dorul de casă, de Șiria, îl măcina mereu. De aceea, aproape săptămânal, după ce se însera, pe scurtătură pleca la Șiria, iar dimineața era văzut în Agrișul Mare, ducându-se la postul de miliție unde trebuia să dovedească că nu și-a părăsit domiciliul. A suferit de pe urma regimului comunist, locuind în această colnă, răbdând frigurile iernii și fiind la mila locuitorilor. Era prezent în fiecare duminică la biserică, iar atunci când Episcopul Aradului, Andrei Magieru, a venit la Agrișu Mare la sfințirea noii biserici, s-a aflat în grupul de cetățeni care l-au întâmpinat, preotul locului dându-i misiunea să exprime cuvântul de bun venit al cetățenilor satului. Suferințele din anii deportării și restricția de a reveni pe plaiurile natale, s-au răsfrânt puternic asupra sănătății lui, odată cu trecerea anilor. În 1955 și-a pierdut și soția Sofia, ceea ce l-a îndurerat și mai mult, având efecte asupra stării șubrede a sănătății sale. Este ajutat de un nepot, care atunci când nu mai poate să îl îngrijească, îl duce

la azilul de bătrâni din Arad. Aici nu și-a găsit liniștea de care avea nevoie, ba dimpotrivă, după fiecare zi trecută se simțea mai slăbit, ajungând să mărturisească nepotului său că își dorește să ajungă cât mai curând să-și reîntâlnească iubita soție în lumea cerească. A trecut la cele veșnice în 1961, mormântul său aflându-se în cimitirul din satul Agrișu Mare, comuna Târnova. Numele Secula s-a moștenit pe mai departe în Șiria, iar rostirea lui nu poate să nu amintească și de acest înflăcărat patriot șirian, prezent la marele eveniment al Unirii de la 1 decembrie 1918 (Priescu & Purda, 2018: 33-35).

1876 – Nicolae Ștefu este numit învățător la Șiria.

1877 – Vine ca învățător, la Șiria, Ioan Vancu, născut în **1857** în localitatea Cil, județul Arad. Acesta a fost învățător în Arad, apoi a venit la Șiria la școala din Cremenite, de unde întreținea relații strânse cu Nicolae Ștefu. După plecarea lui Nicolae Ștefu la Cuvin, învățătorul Ioan Vancu cere să fie transferat de la școala din Cremenite la cea de lângă biserică. Simțindu-se nevoia de a exista în comună un continuator în pregătirea corului de adulți realizat de Nicolae Ștefu, Traian Terebențiu, care era preot în Gașa și care ținea locul administratorului protopopesc Georgiu Popovici, care a funcționat ca asesor consistorial, propune ca învățătorul Ioan Vancu, care a slujit de 6 ani în Șiria, să fie mutat în locul învățătorului Nicolae Ștefu la școala de lângă biserică. El motivează că în acest fel va exista o continuitate în activitatea corului vocal și a pregătirii cântăreților din strană. Tot în acest act, care este semnat și de Georgiu Popovici, se atestă că învățătorul Ioan Vancu „în anul 1883, în biserică, prin cântările sale și prin înființarea de cor, și-a câștigat iubirea credincioșilor noștri, și a câștigat multă laudă comunei Șiria, atât în școală cu băieții elevi, cât și în afară de școală, cu tineretul adult, pe care chiar în detrimentul lui sanitar și material l-a instruit spre fala și lauda șirienilor”. El va continua să mărească corul lui Ștefu, care ajunge la 80 de persoane; de asemenea va mai înființa un cor

bărbătesc puternic care va da răspunsul la Sfânta Liturghie și va organiza concerte. Acesta rămâne la conducerea corului până în 1895, când renunță la postul de învățător din Șiria, mutându-se în Arad (Ursulescu, 2017: 72).

1877 – A fost construită linia ferată care inițial aparținea Societății Arad-Cenad până în 1922, apoi a intrat în proprietatea statului. Stația avea două rampe, două magazii, iar personalul era format din impiegat de mișcare, doi acari și un șef de stație.

1880 – Șiria rămâne definitiv centru de plasă (Voștinaru, 1996: 47).

1880 – Populația totală era de 5.461 de persoane din care: 991 maghiari, 3.610 români, 671 nemți și 189 alte naționalități.

1882 – A fost numit învățător Alexie Doboș, care s-a născut în Șiria la 1 martie 1862. Este absolvent al Institutului Teologic Ortodox din Arad, fiind repartizat ca învățător în Șiria. Prin activitatea la clasă, s-a străduit să-i învețe pe elevi cititul și socotitul, ca acestea să le fie de folos în activitățile gospodărești și cele agricole, majoritatea școlarilor rămânând acasă după absolvirea școlii primare. A avut o bogată activitate culturală, organizând concerte cu tineretul din comună, reprezentații teatrale. El cere învoire „pentru ținerea petrecerii intenționate cu scop filantropic” (Ursulescu, 2017: 75). Această petrecere însemna un spectacol cu participarea corului alcătuit din țărani, precum și a formației de teatru, urmată de dans. Activitatea învățătorului Alexie Doboș la Șiria se încheie în anul 1897.

1882 – A luat ființă în Șiria vestita fabrică de coniac „R. Marty S. A.” care a avut un rol important în viața economică a comunei. Aici au lucrat aproximativ 50 de muncitori. Materia primă pentru fabricarea coniacului era vinul din podgorie. Calitatea excelentă a coniacului l-a făcut foarte căutat în toată Austro-Ungaria, în Cehoslovacia. La Praga, ne mai fiind suficiente sticle, s-a acceptat ca exportul să fie realizat în butoaie de 100 de litri. Pentru confecționarea acestor butoaie, evreul

Kauffmann Pal a organizat un vestit atelier de dogărie, în care lucrau între 15-20 de ucenici, pe lângă meșterii de bază. Prin procesul verbal din data de 20 decembrie 1893, încheiat cu ocazia întrunirii acționarilor fabricii de coniac din Vilagoș, se precizează că membrii fondatori ai acesteia erau cei doi evrei Pfau Nathan și Pfau Jakob, care sunt parteneri și proprietari ai fabricii, deținând un număr de 967 de acțiuni. Alături de ei, figurează cu acțiuni și nobilul Janos Bohus. Finanțarea producției acestei fabrici a fost făcută de familia Bohus cu ajutorul unei bănci din Ungaria. Calitatea coniacului șirian s-a datorat expertului francez Depanich, provenit din localitatea „Cognac” din Franța. În 1922, deoarece cei mai mulți acționari au rămas în Ungaria, fabrica a fuzionat cu „Zwack S.A.”. În 1933, fabrica s-a mutat de la Șiria la Arad, în 1945, a fost naționalizată, iar apoi transformată în fabrică de lichior la Arad. În această perioadă mai existau în Șiria și cazane pentru fiert țuică, 3 mori, o presă de ulei, un atelier mecanic, o brutărie și un atelier mecanic.

1884 – Bohus Lászlo, amenajează în parc o fântână, un apeduct ce vine de la „fântânele” din apropierea cetății. Pe zidul unde se află montat terminalul apeductului s-a pus următoarea inscripție: „Anunț. Această fântână a fost zidită de Baronul Bohus Ladislau, în anul 1884, spre folosința publică”, deasupra anunțului s-a pus o pictură în ulei reprezentând ruinele cetății Șiria, iar deasupra zidului tronează statuia doamnei Antonia.

1886 – Steagul aparținând Formației de Pompieri Voluntari din localitatea Șiria. Acest steag are următoarele componente: flamura, hampa și vârful hampei. Flamura steagului confecționată din două fețe detașabile din mătase (brocart) de culoare bordo, ornamentată cu motive florale și vegetale are o formă dreptunghiulară cu dimensiunile de 130 cm x 110 cm, iar laturile exterioare dotate cu franjuri din fir de mătase de aceeași culoare. Pe o față a flamurei, pe o broderie lucrată cu fir de mătase colorată este înfățișat Sfântul Florian,

patronul pompierilor, în picioare, cu plete aurii, înveșmântat în costum asemănător ostașilor romani purtând togă roșie ușor modelată cu alb, prinsă pe umărul stâng cu o fibulă de culoare aurie, platoșă gri și tunică scurtă albă. Pe cap poartă coif gri cu panaș negru, iar în picioare, sandale maronii, legate de pulpe cu curelușe. Personajul menționat este reprezentat stând pe nori albi și însoțit de figuri heraldice care definesc plastic atribuțiile sale: cu mâna dreaptă el ține o cofă maronie cu care toarnă apă peste o casă având pereții gri și acoperiș ascuțit roșu, în flăcări, iar cu mâna stângă susține un burduf gri în formă de scut, plin cu apă; de burduful menționat alimentat din nori atârână o sfoară. Pe cealaltă față a flamurei identificăm următoarea compoziție (realizată din același fir de mătase): un colac gri format din frânghia de salvare peste care s-au plasat o cange și un târnăcop de pompier, încrucișate, ambele trecute prin colac și susținând în centru un furtun verde, încolăcit de două ori pe cozile portocalii ale celor două unelte specifice și o dată pe sfoara strânsă în formă de colac; extremitățile furtunului sunt adecvate operațiunilor de stingere a focului, la un capăt având un dispozitiv de fixare – racordare la pompă, sprijinit pe mânerul cangei, iar la celălalt o terminație în formă conică – țeava de refulare a apei atârnată pe coada cangei prin colac. Deasupra colacului format din frânghie, între cele două unelte s-a plasat o cască de pompier neagră așezată în profil și dotată cu o creastă aurie Hampa steagului cu o lungime de 3,36 m confecționată din lemn de esență tare (probabil stejar) vopsită galben are extremitatea superioară (vârful hampei) din alamă, în formă de lance cu marginile laterale scobite care stă pe un disc ornamentat din același metal. Lungimea vârfului hampei este de 36 cm. Pe ambele părți ale vârfului hampei s-au redat însemne specifice acestui domeniu de activitate: două toporașe de pompier plasate cu vârful în sus și încrucișate, legate la mijloc cu o “panglică furtun”, iar deasupra acestora între cele două unelte casca de pompier înfățișată celei reprezentate pe flamură.

Interpretate aceste simboluri reprezentate pe flamură și pe vârful hampei definesc instituția posesoare, atestă nivelul tehnicii, nivel desigur reflectat de uneltele specifice utilizate la acea dată în stingerea incendiilor. Flamura este prinsă de hampă prin 38 de ținte (cuie) de alamă. Pe hampă s-au bătut 79 plăcuțe din același metal. În dreptul flamurei s-au plasat 44 plăcuțe de formă dreptunghiulară dintre care 19 prevăzute cu inscripții. Începând de sub flamură, alte 35 plăcuțe în formă de scut toate cu inscripții sunt fixate de jur împrejurul hampei. De sus în josul hampei, pe floarea plăcuțelor se află înscrise numele și prenumele unor localnici care au sprijinit formația de pompieri, numele și prenumele unor pompieri și formații de pompieri voluntari care au participat și s-au remarcat la diferite activități specifice, inclusiv reprezentanți ai organelor politico-administrative locale, o adevărată cronică ce amintește lupta oamenilor cu focul și stihiiile naturii. Privind și citind cu atenție inscripțiile de pe plăcuțele metalice bătute pe hampă aflăm următoarele nume și prenume, formații de pompieri voluntari și alte date: Bohuș Z. Antonia, Gr. Breda Bohuș, Gr. Breda Ilona, Bohuș V. Iulia, Bohuș Laszlo, Bartha Mona, Bohuș Istvan, Vallerian Iosif, Barthe Lajos, Török János, Steger Vendel, Schmidt Iacob, Fritz Lajos, Klement Lajos, Majasai Lajos, Szabó Karoly, Szabó Gyula, Staul Iózsef, Schmidt Terecz, P. V. Ch.[ișineu Criș], P. V. Ineu, P. V. Nădlac, P. V. Aradul Nou, P. V. Vladimirescu, P. Selejan-primar, Zimmermann C.- secretar, P. V. Radna, P. V. Sebiș, P. V. Sânicolau, P. V. Covăsânț, P. V. Jimbolia, P. V. Grefner I com.(andant) de formație, P. M. R. Șiria, P. V. Aj. (utor) com.(andant)- Haas Ioan, P. V. Teodorovici Ioan, P. V. Turzan D.(aniel), P. V. Vamosi Iosif, P. V. Zimmermann Ioan, Notar-Sasu Todor, Tov. Pretor Șandru, P. V. Mureșel, P. V. Frumușeni, P. V. Săvoi Pavel, P. V. Sfânta Ana, P. V. Șiria-8 mai 1949, P. V. Iuhasz Ioan, P.V. Teodorovici Ioan, P. V. Lipova, P. V. Pecica, P. V. Traunau, P. V. Rovine, P. V. Pădureni, P. V. Acs Iosif, P. V. Mayer Iacob,

com.(andant) de grupă. Deși a fost confecționat în anul 1886, acest steag a fost folosit și în 1949 așa cum aflăm înscris pe plăcuța menționată mai sus și probabil și în anii următori până când a fost înlocuit cu unul nou. Valoarea acestui steag constă în aceea că a aparținut unei puternice formații de pompieri voluntari din secolul al XIX-lea care și-a desfășurat activitatea de apărare contra incendiilor folosind forțe și mijloace proprii. El exprimă preocuparea localnicilor pentru apărarea vieților omenești, bunurilor materiale și spirituale având la bază ca modalitate de organizare principiul voluntariatului (Mureșan, 2013: 209-215).

1889 – În toamna acestui an, ia ființă Biserica Baptistă din Șiria. Primul misionar baptist ce a călcat pe pământurile Șiriei a fost Luca Budiu. Până în anul 1904, întrunirile bisericești ale baptiștilor au avut loc în unele case, iar din 1904, în localul actual situat pe Calea Aradului. Primul păstor ce a funcționat la Șiria a fost George Crișan, băștinaș al comunei Macea, un om înzestrat cu talent de vorbitor și apreciat și de către baptiștii din Șiria. Cu o activitate deosebită în viața acestui cult, se remarcă Lajos Vilmos care ajunge să fie cunoscut în întreaga țară și care a fost la Șiria predicator, dirijor de cor și instructor pentru dirijori, instructor de armoniu, dirijor de fanfară, confecționar și reparator de instrumente muzicale și instructor de orchestră de coarde. Biserica, întărindu-se tot mai mult de-a lungul anilor, la Șiria au fost prezente personalități baptiste din întreaga lume, iar păstorii, în totalitate, au fost profesioniști desăvârșiți, cu înaltă ținută morală, bucurându-se de respect și apreciere în localitate, datorită strădaniei dovedite pentru ridicarea calității educației.

1889-1893 – Funcționează, la Șiria, Atanasie Mera, care a deținut și funcția de administrator protopopial și inspector cercual de școală, fiind tatăl medicului balneolog Iuliu Traian Mera.

1890 – 22 ianuarie: se naște Gheorghe Tămaș din tinerii țărani șirieni Gheorghe și Măriuța Tămaș. Gheorghe este primul din cei 10 copii cu care au fost binecuvântați Gheorghe și Măriuța Tămaș. Cei 10 vlăstari de mici au fost învățați să prețuiască munca câmpului și să își ajute părinții pentru creșterea bunăstării familiei. Gheorghe de mic s-a remarcat prin dragostea lui pentru învățătură. A pornit studiile primare și le-a terminat și pe cele liceale la o școală de renume, Liceul „Samuil Vulcan,, din orașul Beiuș. În monografia acestui liceu sunt menționați câțiva absolvenți de excepție, printre ei numărându-se și absolventul anului 1908, viitorul medic, Gheorghe Tămaș din Șiria. Aceste rezultate l-au făcut să se gândească să se îndrepte spre o profesie intelectuală de mare responsabilitate, aceea de medic. A pornit la drum mai mult pe forțe proprii, fiindcă din partea părinților nu putea aștepta un mare sprijin material. Așa, a plecat în septembrie 1908, pe un drum necunoscut, spre Facultatea de Medicină din Budapesta. A reușit să se întrețină prin bursa meritore, primită an de an până în anul 1912, apoi a continuat studiile la Facultatea de Medicină din Viena, între anii 1913-1914. Primul război mondial nu l-a iertat, și a fost luat prizonier în Rusia, unde a lucrat ca medic într-un orașel din munții Urali, simțindu-și ziua și noaptea nevoia de a răspunde chemării soldaților răniți. A făcut un curs de obstetrică și ginecologie la Oradea, între anii 1919-1920, după care a lucrat la secția de obstetrică și ginecologie a Spitalului din Sighetul Marmației. În martie 1922, a fost numit medic de circumscripție la Sanislău, județul Sălaj. Medicul Gheorghe Tămaș, deși departe de casă, nu putea să se simtă un dezdăcinat. Era mereu preocupat să afle câte ceva despre cei de acasă, căci trecuseră mai mulți ani de când n-a mai fost la Șiria. Clipele depărtării s-au răsfrânt ca niște fâlfâiri ușoare de aripi peste el, deschizându-i gândul de a se întoarce în căldura odihnitoare a plaiurilor natale. Ziua de 20 aprilie 1932 i-a rămas în memorie ca una dintre cele mai frumoase zile din viața sa. La

poarta casei se oprise poștașul, care îi aducea plicul în care se afla numirea sa ca medic de circumscripție în satul natal Șiria. Așa, a revenit doctorul Gheorghe Tămaș, între șirienii săi, aici regăsindu-i cu emoție pe o parte din prietenii din copilărie. Și-a contopit ființa și profesia cu lumea satului natal. De multe ori, când liniștea deplină a nopții se așternea pe străzile întunecate ale Șiriei, se puteau auzi pașii cadențați ai cailor și scârțâitul roților birjei care îl plimba pe doctorul Tămaș, de la un bolnav la altul. Animat de ideile liberale care îi dominau conduita în societate, milita pentru impunerea respectului față de om, față de familie, garantarea proprietății, apreciind că singurul criteriu în promovarea în diverse funcții, trebuie să fie cel al competenței profesionale. Dragostea pentru profesie și-a îmbinat-o cu pasiunea pentru citit, atât în limba română, cât și în cea maghiară și germană. În casă se vorbea curent limba germană, întrucât se căsătorise la Viena, în 2 octombrie 1920, cu Maria Kastyszyn, care l-a urmat ca o soție devotată în lungul său drum profesional, până la reîntoarcerea acasă. Fire sensibilă, torturată de mirajul vieții, ajuns acasă, doctorul Tămaș își găsește refugiul și în viața culturală a localității, unde trăiau în armonie românii, maghiarii și germanii, fiecare dintre ei ținând la păstrarea tradițiilor lor specifice. Familia doctorului Tămaș s-a implicat în organizarea anuală a „Kirchweih-ului” de către populația germană, eveniment tradițional de răsunet, care aducea la Șiria, nu numai nemții din județ, ci și o mulțime de oameni din localitățile dimprejur. Doctorul Tămaș, reușește să-și împlinească dorința de a transmite profesia de medic și singurei sale fiice, Birouașu Ileana Erasma, care o continuă cu aceeași dăruire profesională. Doctorul Gheorghe Tămaș rămâne la Șiria până la pensionare, iar în anul 1968 se mută la Timișoara. Aici, putea fi găsit deseori în piață, spre a vedea dacă nu cumva întâlnește un șirian cunoscut. A trecut în veșnicie la data de 14 iunie 1964, și a fost înmormântat în cimitirul „Iosefin” din Timișoara. A rămas prezent în lumea rezonanțelor medicale,

născute și trecute prin această vatră, împărțind șirienilor săi sănătate. Să ne bucurăm de numele acestui înaintaș, doctorul Gheorghe Tămaș, și să-i aducem într-o puternică vibrație, o binemeritată cinstire. Aducem pe această cale, caldele noastre mulțumiri distinsei fiice, doctor Birouășu Ileana Erasma, pentru informațiile furnizate.

1890 – Din ordinul Vienei, partea maghiară a comunei ce cuprindea partea de nord, se desparte administrativ de partea românească.

1891 – Din acest an, „Varmeghia” funcționează ca judecătorie de ocol, astăzi fiind sediul Serviciului Public de Evidență a Persoanelor și al grădiniței; Pretura, clădire în care se află cabinetele medicale.

1891 – Șiria maghiară avea pretură, judecătorie de ocol, notar cercual, fabrică de coniac, castelul Bohus și gara, iar Șiria românească avea poștă, telegraf, bancă, cetate.

1892 – La 28 mai este înaintat curții de la Viena Memorandumul românilor din Transilvania, care a contribuit la recunoașterea pe plan european a luptei duse pentru drepturile naționale. Acest act, care a fost aprobat de Consiliul Central al Partidului Național Român în ședința din 30-31 iulie 1887, a fost redactat de Ioan Slavici, din delegație făcând parte și locuitori ai Șiriei.

1893 – 19 ianuarie, în casa parohială din Șiria, unde locuia familia preotului Ioan Petranu, s-a născut fiul, care a primit numele de Coriolan. Înzestrarea nativă a fiului Coriolan este sesizată când acesta împlinește 3 ani și de aceea preotul Ioan Petranu își pune mari speranțe în viitorul fiului său. Din păcate, pierderea tatălui la vârsta de 10 ani aduce un adevărat cutremur în familia Petranu, mama fiind nevoită să-l suplinească și să preia toate sarcinile privind creșterea celor 2 copii. Greutățile prin care trece îl ambiționează tot mai mult, reușind să fie premiant de-a lungul tuturor anilor de școală. Cursurile gimnaziale le face la Arad, iar după absolvire, în 1911, se înscrie

la facultatea de Drept și Științe Politice din Budapesta, unde îl găsim studiind vreme de un an. Este înscris în Societatea „Petru Maior” din Budapesta și ales în conducerea Societății pe anul 1911-1912, ca al doilea notar, în dreptul numelui său fiind specificat „student în drept și bele-ărte”. Interesul pentru artă îl determină să părăsească Budapesta în 1912 și să se înscrie la cursurile de Istoria Artelor și Estetică a Universității din Berlin (1912-1913), continuându-și pregătirea profesională la Viena (1913-1916). La data de 12 martie 1917, sub îndrumarea reputatului profesor Iosef Strzygowski își va susține, la Viena, doctoratul în istoria artelor, cu lucrarea „Problema conținutului și istoria artelor”. Se angajează în 1918 ca funcționar de specialitate la Muzeul de Bele-ărte din Budapesta, dar în 1919 părăsește acest post ocupând postul de conferențiar de istoria artelor de la Universitatea din Cluj. Aici organizează primul seminar de istoria artelor, urcându-i-se vestea și la celelalte facultăți și determinând audierea cursurilor lui de mulți studenți înscriși la alte facultăți. Educația aleasă de acasă i-a rămas puternic imprimată în personalitate. Vedea pretutindeni mâna lui Dumnezeu. Avea o vorbă bună pe care o repetă de multe ori studenților: „trebuie să-i mulțumesc Domnului de ce mi-a dat și de ce nu mi-a dat”. S-a dedicat cu multă pasiune carierei didactice universitare ajungând să fie profesor titular la Universitatea din Cluj, la catedra de istoria artelor. Între anii 1920-1922 îndeplinește pe lângă activitatea didactică și funcția de inspector general al muzeelor din Transilvania. În această calitate este delegatul guvernului roman pe lângă Comisia de reparațiuni de la Budapesta pentru recuperarea tezaurului artistic transilvănean transportat în anii de război la Budapesta. Se achita de această sarcină în mod onorabil aducând înapoi în țara 7 vagoane, conținând obiecte înstrăinate din muzeele transilvănene, evaluate la 20 miliarde lei. În 1923 participă în calitate de consilier tehnic la conferința romano-maghiara de la Budapesta. Drept răsplată pentru munca sa este decorat cu titlul

de Cavalier al ordinului „Coroana României”. Ca inspector al muzeelor din Transilvania, le vizitează pe toate găsimu-le într-o stare jalnică, încărcate de obiecte puse de-a valma. Este primul care trasează o direcție nouă în organizarea și funcționarea acestor instituții de cultură, devenind astfel părintele muzeologiei românești. Cu sprijinul său s-au pus, în 1925, și bazele colecției de etnografie românească la muzeul din Arad. Desființarea funcției de inspector din lipsă de fonduri, l-a determinat pe Coriolan Petranu să se concentreze asupra activității sale universitare. Deoarece catedra de istoria artei de la Universitatea din Cluj nu dispunea de personal specializat și nici de material didactic, începe o muncă intensă de dotare cu cărți, planșe, mulaje, reușind în scurt timp s-o transforme în una dintre cele mai moderne din Europa. Profesori străini din Franța, Germania, Austria sunt invitați să țină cursuri și conferințe, ei aducând cuvinte de laudă pentru nivelul de pregătire al studenților. Pentru profesorul Coriolan Petranu, istoria artelor românești face parte din istoria acestui neam, care a fost înzestrat de la început cu darul de creator al frumosului. Inteligența sa scilipitoare și oratoria discursului cu multiple paranteze semnificative, revenirile succesive asupra creațiilor artistice, au întărit convingerea studenților că prin munca lor trebuie să devină creatori de valori, care să spargă tiparele timpului și să le asigure nemurirea prin creația lor. Este numit membru al Comitetului permanent al congreselor internaționale de știință artei și estetică susținând o serie de conferințe la Stockholm, Varșovia, Sofia, Berna, Paris. Pentru calitățile sale științifice, Academia Germană din Munchen îl numește membru corespondent. Contribuția sa în domeniul de istoria artelor o dovedește și lucrările publicate, între care amintim: „Revendicările artistice ale Transilvaniei” (1925), „Biserici de lemn ale romanilor ardeleni” (1934), „Monumentele istorice ale județului Bihor”, „Biserici de lemn” (1931), „Biserici de lemn din județul Arad”. Despre bisericile de lemn din județul Arad ne

mărturisește că „nu s-a scris o lucrare ori măcar un articol”. El arata pericolul ca ele să dispară cu toate că sunt încărcate de valoare artistică și teologică. Dacă din perspectiva politică istoria artei avea menirea, în concepția profesorului, să ajute la cunoașterea trecutului istoric al României reîntregite, sub aspect științific bibliografia semnată de eminentul specialist este o pledoarie călduroasă pentru cercetarea dovezilor istorice asupra civilizației naționale. În 1940 el însoțește Universitatea Română din Cluj la Sibiu, unde aceasta s-a refugiat după dictatul de la Viena. Moare în 17 iulie 1945, răpus de o boală nemiloasă, cu amărăciunea de a nu fi văzut reparată nedreptatea ce se făcuse țării sale, în vreme ce o parte din colegii săi erau internați de comuniști în lagărul de deținuți de la Caracal. La dorința sa, este înmormântat la Arad în capela familiei alături de tatăl său. În necrologul întocmit la moartea sa, de Ioan Moga, citim: „dormi în pace neuitat profesor și prețuite om Coriolan Petranu, Facultatea de Litere și Filozofie îți vor păstra veșnică memoria, așezând-o la loc de cinste în clădirea Universității Clujene”.

1894 – Dr. Ștefan Cicio-Pop își deschide un birou avocațial la Șiria, rezolvând cele mai complicate procese legate de împărțirea pășunilor trecute țărănimii precum și obținerea terenurilor viticole. Acest lucru a făcut ca personalitatea doctorului Ștefan Cicio-Pop să capete noi dimensiuni. A reușit să înscrie la activul său profesional ca avocat cea mai impresionantă listă de procese urbariale în urma cărora un număr însemnat de țărani și-au primit mici proprietăți agricole. A devenit astfel cel mai iubit om al podgorenilor, care îl vor socoti ca cel mai meritoriu reprezentant în susținerea intereselor lor la toate nivelele. La un moment dat, a ajuns la o solicitare atât de mare încât și-a dat seama că este în imposibilitatea apărării intereselor foștilor iobagi și jeleri în „procesele cu domnii” și apelează la ajutorul prietenului său dr. Iacob Hotăran. Împreună studiază întreaga legislație agrară a regimului dualist care i-a favorizat pe moșieri. Calitatea sa de specialist în

problemele agrare ale Transilvaniei și rezolvarea favorabilă a multor procese din mediul rural al Țării, a făcut ca personalitatea lui să capete dimensiuni de încredere neîntâlnite până acum. Țăranii din Țării și împrejurimi și-au găsit în el speranța că sistemul „iobăgesc” care a primit alte înfățișări de sorginte semi-feudală va fi înlăturat. Împreună cu dr. Iacob Hotăran cei doi fruntași români, ambii cu birouri notariale la Țării, s-au implicat cu toată capacitatea lor de profesioniști de seamă în a opri samavolniciile din timpul executării comasărilor micilor proprietăți românești. S-au specializat în problemele segregărilor de pășuni și păduri, intervenind cu succes în clarificarea provenienței proprietăților de această natură ale foștilor „urbarialiști” (iobagi), dar care intraseră între timp în sfera proprietăților comunelor politice controlate de către stat și uneori chiar ipotecate pentru datoriile comunale. Combătând subțirimea argumentelor folosite de guvern în ideea reîmpărțirii izlazurilor comunale, Ștefan Cicio-Pop îndruma autoritățile oficiale să rezolve lipsa pădurilor resimțită de populație prin împărțirea proprietăților „de mână moartă” cu suprafețe de 2.330.000 în comparație cu pășunile celor 4.000.000 de mici proprietari care au o suprafață de 2.100.000 de iugăre. Ștefan Cicio-Pop a pledat și pentru revendicările locuitorilor din Munții Apuseni a căror existență era legată de exploatarea pășunilor, prelucrarea și vinderea produselor forestiere, ocupații ruinate de dispozițiile guvernului prin care li s-a luat majoritatea pădurilor și pășunilor. Numele său s-a înconjurat de o atât de solidă construcție încât marea masă a țărânimii din Cercul Țării la alegerile parlamentare din 1905, 1906, 1910 le-a cerut tuturor cetățenilor cu drept de vot să-l voteze pe candidatul dr. Ștefan Cicio-Pop amenințându-i pe locuitori că cei ce nu vor face acest lucru, vor fi excluși din comunele unde locuiesc. Această legătură dintre avocatul dr. Ștefan Cicio-Pop și țărâניה Țării a rămas neîntreruptă toată viața. Anul 1895 a marcat un moment decisiv în devenirea sa politică intrând în cadrul Congregației

Comitatense Arădene ca reprezentant al românilor din Cercurile Electorale Șiria și Pâncota. În cursul anilor 1896 – 1898 și-a continuat activitatea național-politică în tot cuprinsul Comitatului Aradului, fixându-și Șiria ca unul din Centre. Aici a organizat o Mare Adunare Populară la care a adunat țărănimea din Valea Crișului Alb și din părțile Zarandului, în discursul său menționând printre altele: „Știm că Guvernul lui Tisza a voit să ne zdrobească cu desăvârșire. S-a dus însă Tisza și noi am rămas. Guvernului Wekerle, apoi ne-a dizolvat Comitetul Partidului Național. S-a dus și Wekerle și noi tot am rămas ceea ce am fost, partid bine încheiat și bine organizat.” După această adunare de la Șiria, guvernul maghiar a oprit conferința națională convocată pe 24 octombrie 1896. Ștefan Cicio-Pop și-a depus candidatura în Cercul Electoral Șiria avându-l ca și contracandidat guvernamental pe dr. Bogdanffy. Pe ziua de 16 ianuarie 1905, candidatul Ștefan Cicio-Pop a convocat la Șiria Adunarea Electorală la care a participat un număr mare de români din întreg Cercul Șiriei. Adunarea s-a transformat într-o Mare Adunare Națională Românească, toți alegătorii simțind bucuria prezenței candidatului lor și convingerea că se va lupta în Parlamentul maghiar pentru drepturile românilor. Dr. Ștefan Cicio-Pop a întrunit 1207 voturi față de numai 640 de voturi obținute de contracandidatul său. Împotriva alegerii de la Șiria a lui Ștefan Cicio-Pop s-a încheiat la Curia maghiară o contestație care însă a fost respinsă, iar Dieta maghiară în ședința din 17 martie 1905 a validat alegerea sa fiind recunoscut ca Deputat al Cercului Șiria. Astfel, după victoria obținută în fața reprezentantului puterii, dr. Ștefan Cicio-Pop reprezentantul Cercului Electoral al Șiriei, și-a deschis șirul intervențiilor sale în Camera Deputaților de la Budapesta. De la început s-a dovedit a fi un mare orator și un om de mare curaj. Debutul și l-a făcut în ședința din 8 mai 1905 a Dietei maghiare fiind apreciat nu numai de presa română, ci și de cea a naționalităților, ba chiar și de marile ziare maghiare. În urma desființării Dietei

ungare și dizolvării Corpurilor Legiuitorilor de la 15 februarie 1906 s-a hotărât fixarea noilor alegeri pentru luna aprilie 1906. Alegerea de la Șiria a fost ținută în ziua de 26 aprilie 1906 candidat al PNR fiind dr. Ștefan Cicio-Pop, iar din partea Guvernului, Gabanyi Miklos. Alegătorii români din Cercul Electoral Șiria au ales din nou candidatul PNR cu 1201 de voturi, candidatul guvernamental întrunind doar 526 de voturi. La această alegere au fost învinuiți un număr de 13 săteni din Măderat că în Adunarea Electorală a candidatului Gabanyi Miklos au cântat „Deșteaptă-te române”, motiv pentru care au fost bătuți și li s-a intentat și proces. Dr. Ștefan Cicio-Pop i-a apărut în fața tribunalului arătând că în multe cercuri electorale unde erau candidați români cu program guvernamental se lua inițiativa să se cânte „Deșteaptă-te române” spre a atrage simpatia alegătorilor masei de români pentru candidații guvernamentali români. După ce a analizat caracterul social al poeziei, care nu cuprinde nimic împotriva statului maghiar, Cicio-Pop a arătat că acest cântec nu poate să defavorizeze alegerea candidatului. Cuvântul său convingător a dus la achitarea țărănilor acuzați în acest proces. Pe data de 31 decembrie 1911 a convocat o adunare populară de dare de seamă la Șiria care s-a transformat într-o adevărată serbare națională. La această adunare au luat parte peste 30.000 de țărani din Comitatele Arad, Hunedoara, Timiș, Torontal, Bihor, așteptându-l pe Ștefan Cicio-Pop și Comitetul Partidului Național cu călăreți, cu fanfare populare, cu dansatori îmbrăcați în costume populare. Membrii comitetului și deputații au ținut să aducă țărănimii din Cercul Șiria recunoștința lor pentru credința către națiunea română, către partid și deputatul lor Ștefan Cicio-Pop pe care l-au ales în trei rânduri în Dieta Țării. Astfel, în mijlocului unui entuziasm nestăvilat s-a încheiat această adunare devenită istorică prin bilanțul pozitiv realizat în ridicarea conștiinței maselor populare ale țărănimii și intelectualității române. La începutul lunii mai 1914, s-a făcut la Șiria

dezvelirea monumentului luptătorului și publicistului Ioan Russu-Șirianu, ocazie cu care deputatul dr. Ștefan Cicio-Pop a ținut un emoționant discurs enumerând meritele incontestabile ale marelui patriot șirian Ioan Russu-Șirianu, care și-a pus întreaga viață în serviciul neamului românesc. Atunci a avut marea bucurie să-l cunoască pe fiul acestuia Vintilă Russu-Șirianu (mărturisire aflată de la Doamna Cristina Hoffman, nepoata lui Vintilă Russu-Șirianu) (Priescu&Purda, 2018: 22).

1895 – Se așează în Șiria, ca preot longeviv, Vasile Popovici. El va sluji la această biserică din Șiria peste 40 de ani, fiind poreclit „Popa Căruntu”, despre care se spunea că era plăcut enoriașilor pentru faptul că putea „cânta bine când servea, avea o voce plăcută” (Ursulescu, 2017: 31). El se pensionează în 1935.

1896 – Vine la Șiria, ca preot, dintr-un sat din Ardeal, Romul Măerușan, cunoscut sub numele de „popa cel tânăr”; era bine pregătit, înzestrat cu harul vorbirii, fiind pe placul credincioșilor, dar nu putea „să cânte ca ceilalți preoți, cu ton înalt, în schimb predica foarte frumos” (Ursulescu, 2017: 31).

1897 – Din căsătoria lui Ioan Russu-Șirianu cu cea de-a doua soție, Lucreția, se naște la data de 20 aprilie 1897, la Arad, fiul lor Vintilă. Copilăria și-o petrece în orașul de pe Mureș, unde la vârsta de 8 ani are șansa să îl cunoască în casa părintească pe O. Goga, pentru care acest băiețaș va rămâne peste ani „Piciule”. Era atent la tot ce se întâmpla în casă și îl interesau discuțiile mature, dar nu-și uita de bucuriile copilăriei, printre care și însoțirea tatălui, atunci când acesta pleca la Șiria. Bucuria mai mare o simțea mai ales toamna, când nu știa cum să facă să nu-i supere pe șirieni, spre a degusta din recolta anului. Dar Vintilă nu uită că împlinirea dorinței lui era condiționată de fiecare dată de tatăl său, căruia trebuia să-i dovedească că în ultimele două săptămâni nu a făcut vreo „bravură” deosebită. Uneori reușea, iar alteori îl petrecea cu lacrimi în ochi pe tatăl până la ieșirea în stradă, sperând zadarnic ca acesta să-și calce

înțelegerea. La această vârstă l-a cunoscut și pe George Enescu în casa nașului său, Ștefan Sihleanu, un arhicunoscut meloman, profesor de botanică la Facultatea de Medicină, director al Teatrului Național și un excelent pianist. Ion Russu-Șirianu, fiind și el meloman, era un mare admirator al lui Enescu. Școala a început-o la Arad, apoi a continuat-o la București. Tatăl său a devenit în anul 1905 deputat în Dieta ungară, după câștigarea alegerilor din cercul electoral Chișineu. Dieta a fost desființată la un an după începerea sesiunii, iar la noile alegeri, Ion Russu-Șirianu nu a reușit să obțină un alt mandat. A părăsit „Tribuna” în urma luptelor interne și hărțuit de autoritățile maghiare, s-a refugiat la București în anul 1909. Cu sănătatea șubredă de mai multă vreme, a trecut în veșnicie la data de 12 decembrie 1909, soția și fiul rămânând fără nici un venit de asigurare a traiului. Se îngrijește de ei Nicolae Iorga, găzduindu-i la Liga Culturală. Aici, între anii 1914-1916, Vintilă primește sarcini de bibliotecar și secretar tehnic. Contactul cu Nicolae Iorga îi oferă șansa de a-și îmbogăți cunoștințele, de a se perfecționa ca intelectual. Este bine venit în casa acestuia, unde alături de mama sa, se bucură de prețuire. Atunci când Ecaterina Iorga (Catinca), cade în disperare prin îmbolnăvirea gravă a unuia dintre copii, mama lui Vintilă este aceea care îi susține moralul și o ajută să-și îngrijească copilul. Vintilă primește o scrisoare de la unchiul său Ioan Slavici, prin care acesta îl înștiințează că în duminica de 17 aprilie 1914, va fi dezvelit bustul tatălui său în fața bisericii din Șiria, bust care a fost turnat în bronz, fiind primul monument de acest fel la românii din regatul ungar. Vintilă îi citește această scrisoare lui Nicolae Iorga, care îi face marea bucurie de a-i acorda banii necesari pentru a veni la Șiria. În anul 1915, la 18 ani, Vintilă face un curs de infirmier. În așteptarea plecării în armată ca voluntar, lucrează ca infirmier la Spitalul de răniți „amenajat în localul Școlii Centrale de Fete din strada Icoanei”. Aici, îl întâlnește, lucrând tot ca voluntar de „Cruce-Roșie” pe George Enescu. În volumul „Vinurile lor...”,

Vintilă Russu-Șirianu redă atmosfera dureroasă din acest spital „cu zile de iad”, căci zilnic „curgeau răniți ca o inundație a durerii”. Aici suna neconținut un înfiorător concert de gemete, de vaiete, de plânsete. Aici a simțit și Vintilă o mare durere, aflând de la un sergent că fratele său de tată, locotenentul Mircea Șirianu a fost ucis de un obuz la Turtucaia. Vintilă mărturisește: „pe acest frate nu-l iubisem, îl adorasem”. La 1917 toamna, îl găsim elev la Școala de ofițeri din Iași, la absolvire primind gradul de sublocotenent, grad cu care pleacă să lupte pentru „România Mare” și să-și răzbune fratele, pe Mircea, căzut la Turtucaia. Tot în anul 1917, îi apare primul volum de poezie „Noaptea”. Demobilizat în anul 1918, frecventează cursurile Facultății de Litere și Filozofie și scoate al doilea volum de versuri, „Foi galbene”. Eugen Lovinescu îl apreciază ca pe „un fraged pastelist și un frenetic căutător și chiar acumulator de imagini”. Scrie cu Cezar Petrescu o piesă despre un tânăr prizonier din anul 1918, „Ochii strigoifului”, ecouri despre care găsim abia la data de 1 ianuarie 1944, în revista „Corina”, când interpretul principal A. Popa – Marțian, declară că joacă rolul la cererea autorilor, îndeosebi „amabilității bine cunoscute a lui Vintilă Russu-Șirianu”. Datorită amicitiei cu Cezar Petrescu, a făcut parte din gruparea „Gândirii”. În intervalul august-decembrie 1921, a publicat mai multe poezii și trei schițe, iar în anii 1922 și 1923, a publicat șase schițe. În acest timp, era prezent și în periodicele: *Flacăra*, *Cugetul românesc*. În anul 1924, scrie în colaborare cu Alexandru Băbeanu piesa „Biruitoarea”, care se va juca pe scena Teatrului Național. În anul 1924, se căsătorește cu o fată de inginer, Alice Văleanu. Devine director de cabinet al ministrului de interne O. Goga și ajunge la aprinse controverse politice, între cei doi producându-se o ruptură. Se hotărăște să își vândă tablourile, să își închirieze apartamentul mobilat și să plece cu familia la Paris. Pleacă la Paris cu gândul să reia apariția „Buletinului franco-român”, pe care îl tipărise acolo până în anul 1915, fratele său dispărut,

Mircea. Într-o vizită la Paris, Titulescu îi apreciază inițiativa și îl sprijină cu 600 de abonamente, astfel continuându-și tipărirea pe o perioadă de 5 ani, până la revenirea în țară, în anul 1932, din motive de familie. În anul 1931, îl întâlnește la Paris pe O. Goga, pe care l-a însoțit în apartamentul Elenei Văcărescu, ajunsă la consacrare prin versuri scrise în limba franceză. În aceeași casă s-a întâlnit, după premiera „Oedip” la Opera din Paris, cu Enescu, reamintindu-și clipele lor grele petrecute ca voluntari în spital. Revenit în țară, se angajează ca funcționar la „Astra”, se izolează, simțindu-se zdrobit sufletește prin pierderea soției. Într-o dimineață din aprilie 1938, în timp ce se afla în frizeria Ateneului, Vintilă l-a întâlnit pe Goga. Au plecat împreună pe o alee din grădina Icoanei, discutând despre câțiva scriitori pe care Goga îi prețuia și nu i-a mai văzut de mult timp. Atunci Vintilă a simțit că Goga vrea să spună un cuvânt unui colaborator vechi, care îl iubește. A privit spre copacii înfloriți și apoi a spus: „eu am să mă retrag din politică”. Apoi, i-a făcut un semn de salut amical cu mâna și a dispărut. „Pentru mine, pe veci. Peste o lună, un atac fulgerător avea să-l răpună... Mare poet... Om fermecător, așa mi-a rămas în ochi”. După 8 ani, în casa dr. Petru Groza, l-a reîntâlnit și pe Enescu. Vintilă Russu-Șirianu își continuă activitatea de creație literară în domeniul teatrului. Cu piesa „Clocot”, despre grevele muncitorești de la atelierele Grivița din anul 1933, scrisă singur, se inaugurează Teatrul C.F.R. Giulești, la data de 8 septembrie 1946. Următoarea piesă „Mânzul nebun”, este scrisă din nou în colaborare cu Cezar Petrescu, fiind reprezentată la data de 16 martie 1947 la Teatrul Național. Preocuparea în domeniul teatrului îi dă șansa să o cunoască pe Irina Răchițeanu, cea care îi va asigura refacerea echilibrului sufletec. În anul 1949, la vârsta de 52 de ani, se căsătorește cu actrița Irina Răchițeanu, care avea 29 de ani. Ea s-a născut la data de 2 septembrie 1920 la Brăila, împreună cu sora ei, sculptorița Carmen, fiind fiicele medicului Octav Răchițeanu din Brăila și al Elenei Atanasiu.

Diferența de 23 de ani între Vintilă și Irina nu a stânjenit intensitatea și longevitatea sentimentului de iubire, care s-a așezat definitiv în această familie. Fantezia, mișcată de o afecțiune spirituală reală și reciprocă, este marcată și prin formula de adresare între cei doi: „Dusetin și Dusetina”. Aflându-se la Reșița pentru filmări, în anul 1950, la un an de căsătorie, Irina îi scrie: „dragul meu Dusetin” și semnează „Dusetă, Dusetina”. Adresarea este o plăsmuire a sufletelor lor flămânde de frumos și încărcate de căldură, în călătoria lor printre stelele pământene. Irina Răchițeanu își susține examenul de absolvire a Academiei de Muzică și Artă Dramatică, cu piesa monolog „Vocea omenească” de Jean Cocteau, interpretând „cu un fizic admirabil de scenă și cu calități dramatice care pot face în timp, meritul unei frumoase cariere”. Piesa este jucată la Teatrul „Muncă și lumină”, unde Irina Răchițeanu este angajată în calitate de artistă dramatică. În stagiunea 1942-1943, este distribuită în rolul „Matilda” din piesa „Eu și Tu” de P. Riccola, în regia lui Victor Ion Popa. Acesta este regizorul pe care îl consideră „meșterul meu care mi-a înălțat meseria, mi-a ridicat-o la rangul ei adevărat, m-a făcut să simt că slujesc într-un templu sfânt al artei”. A jucat în acest teatru, condus de Victor Ion Popa, până spre sfârșitul anului 1944, în 8 spectacole cu „suflu de lumină, de tinerețe, dor și de decență și bun gust în toate” (*Universul literar*, 1943). Își continuă interpretarea în următoarele stagiuni cu roluri grele, cum ar fi cel al Nastasiei din „Domnișoara Nastasia” de George Mihail Zamfirescu, presa aducându-i aprecieri elogioase. Stagiunea 1946-1947 constituie stagiune de vârf, jucând la Teatrul Comedia rolul Regina din „Strigoii” de Ibsen, la Teatrul Magador în rolul Margaret din „Năzdrăvanul Occidentului”, la Teatrul Național în rolul Carmina din „Frumoasa adormită”. La premiera piesei „Inspectorul de poliție” de J. B. Priestley, la Teatrul Național – Studio din noiembrie 1947, unde o interpretează pe Sheila, în sală se afla și Vintilă, care menționează în „Viața sindicală” că

Irina Răchițeanu „are o consistență morală și a jucat cu un dozaj just, cu convingere și seriozitate”. Căsătoria cu Vintilă i-a adus hrana sufletească necesară în ascensiunea ei profesională, fiind permanent susținută și încurajată. Distinsa doamnă Cristina Hoffman, nepoata lor, mărturisește că Vintilă o însoțea pe Irina la toate spectacolele și de fiecare dată o aștepta la ieșire cu un buchet de flori. Personalități de elită în cultura românească, precum Tudor Vianu, în „Contemporanul” din data de 10 mai 1957, referindu-se la rolul „Mara” din „Rețeta fericirii” de A. Baranga, afirma: „Irina Răchițeanu-Șirianu a fost o fericită distribuție cu un joc inteligent și sobru ca doctorița Mara”. Pentru meritele sale profesionale i s-a acordat titlul de „artist emerit”. Au continuat stagiunile anilor 1960-1970, în care la același Teatru Național, a fost distribuită în roluri principale alături de cei mai mari artiști români. Aș aminti printre acestea, rolul Doamnei Clara din piesa „Vlaicu Vodă” de Al. Davila. În „Scânteia” din data de 28 ianuarie 1965, Radu Popescu scria: „marele rol al doamnei Clara a fost jucat de Irina Răchițeanu-Șirianu, cu o forță, cu o autoritate, cu o prestață care o impun definitiv ca tragediană”. În această perioadă, Vintilă construiește schițe memorialistice, atât din materialul propriilor amintiri, cât și din altele reconstituite din cele aflate de la tatăl său, Ion Russu-Șirianu. Acestea sunt adunate în volumul „Vinurile lor...”, apărut în anul 1969, cuprinzând scene trăite cu Enescu, Brâncuși, Sadoveanu, Goga, Istrati, Breazu, Băltățeanu și cele aflate de la tatăl său despre Eminescu, Caragiale, Coșbuc. Aceasta rămâne cartea de bază a scriitorului care „toată viața s-a pierdut în felurite chipuri în lumina prietenilor săi, artiștii, s-a integrat făpturii lor, li s-a subsumat, dar tocmai de aceea a dobândit personalitate, creându-le o imagine literară autentică”. Cele mai semnificative poezii sunt adunate în acest volum „Îmi amintesc de aceste versuri”, care apare în anul 1972. Este anul când se manifestă primele semne ale unei boli necruțătoare, care și în vremurile noastre săgetează multe vieți omenești. Vintilă

încearcă să nu o bage în seamă și o însoțește pe iubita sa soție Irina la Brăila, unde sub regia lui Mihai Berechet, și el brăilean, la Teatrul „Maria Filotti”, este pusă în scenă „Vlaicu Vodă”. Revista „Teatru” din martie 1972, menționează: „prezența Irinei Răchițeanu-Șirianu, în doamna Clara, e un enorm câștig pentru spectacol și pentru trupă; această admirabilă actriță compune un portret de mare distincție și adâncime”. Atunci, în prezența soțului său, a creat un rol strălucit, plin de pasiune și de accente dramatice, pe care le avea în suflet. Irina Răchițeanu-Șirianu își îngrijește soțul bolnav până în ultima clipă, dragostea lor rămânând la aceeași parametri ai începutului căsătoriei, până în acea zi friguroasă de 25 februarie 1973, când Vintilă a încetat din viață.

1897 – 15 decembrie: se contopesc din nou cele două Țării.

1898 – Dr. Neumann Mihaly a înființat un prim birou de avocatură la Țiria, spre a răspunde necesităților și cerințelor populației din podgorie. Se pare că este un prim birou de avocatură înființat într-o altă localitate din județ, în afară de orașul Arad. Acesta oferea consultanță juridică gratuită clienților săi, scutindu-i de repetate drumuri la Judecătoria Arad. Este respectat și apreciat de locuitorii Țiriei pentru înaltul său profesionalism și pentru preocuparea de a aplană ajungerea în instanță a unor conflicte minore dintre localnici, ele referindu-se îndeosebi la necunoașterea legilor privind tranzacțiile de pământuri și imobiliare.

1898 – La 26 octombrie/7 noiembrie, sinodul parohial l-a ales pe Nicolae Firu învățător în comuna Țiria „cu 120 de voturi, având contracandidat pe Pavel Dîrlea din Gașa, care a obținut doar 60 de voturi”. Învățătorul Nicolae Firu a adresat o scrisoare comitetului parohial din Țiria, la 21 septembrie 1898, arătând că deține experiență în munca de dascăl, funcționând ca învățător mai mulți ani și că deține aptitudini pentru a conduce un cor vocal mixt sau bărbătesc (Ursulescu, 2017: 77). Într-adevăr,

scurt timp, Nicolae Firu a reînființat un cor mixt care va cânta „spre îndestulirea și bucuria tuturor la 21 februarie 1899”. A fost o mare bucurie pentru Șirieni că învățătorul Nicolae Firu a reușit să înființeze acest cor țărănesc, care începe să semene foarte mult cu corul lui Nicolae Ștefu. Din păcate, este scurtă șederea lui Nicolae Firu la Șiria, în 1900 el plecând la Oradea, unde va organiza un nou și puternic cor numit „Hilaria”.

1899 – În primăvara acestui an, 12 persoane române, maghiare și germane au fost arestate întrucât nu erau dispuse să semneze un contract de muncă. Pe 26 aprilie sute de oameni s-au adunat în fața primăriei și au cerut eliberarea lor. Jandarmeria a fost înfrântă, oamenii asediind clădirea și aruncând cu pietre în ferestre. Seara, cele 12 persoane au fost eliberate. În următoarea zi, un oficial al județului a sosit din Arad, iar cei 12 au semnat contractul de muncă („Világos”).

1900

1900 – Se dă în folosință Dispensarul Rural Galșa.

1901 – Din 2 ianuarie până la 5 decembrie 1908 a existat în Șiria un „Vilagos Polgari Kor”, care a căpătat o formă statutară, devenind o societate, care numai în acest mod putea susține diferite spectacole și concerte, având nevoie de aprobări din partea administrației maghiare.

1905 – 1906 – Școala din Șiria avea 864 de elevi români, germani și maghiari și un număr de 10 cadre didactice.

1905 – La conducerea Protopopiatului din Șiria, în a treia zi de Paști, a fost instalat preotul Mihai Lucuția. Acesta s-a născut în 1873 la Nădlac, unde și-a făcut și studiile primare, apoi a urmat gimnaziul din Hódmezővásárhely din Ungaria, unde și-a luat și bacalaureatul. Gândul de a urma preoția l-a avut încă din anii copilăriei, prezența lui în biserică putând fi văzută duminică de duminică. A fost încurajat, în drumul său, atât de părinți, cât

și de rudele apropiate, care îl îndemnau să se implice în glasul stranei, atât la răspunsurile acestuia, cât și în interpretarea unor pricesne. Așa se face că, după terminarea studiilor medii, se înscrie la Institutul Teologic Arad, luându-și diploma de licențiat în teologie în 1893. După absolvire, a funcționat ca învățător în satul Petroman din Eparhia Caransebeșului între 2 octombrie 1894 și 1 septembrie 1895, fiind iubit de elevi. După această scurtă carieră didactică, a fost numit cancelist la Consistoriul Eparhial Arad. Între timp, a fost hirotonit ca diacon ceremonial în 1895 la Biserica Episcopală. În același an, este numit ca preot la parohia Gai, unde funcționează timp de 7 ani, până în 1902, când a fost transferat în parohia Senteș. După 3 ani, în 1905, în a treia zi de Paști, directorul Institutului Teologic din Arad, Roman Ciorogariu, l-a instalat ca protopop al Țiriei. A condus acest protopopiat până la 1 octombrie 1931, când bolnav fiind, s-a retras la pensie. A fost un mare cântăreț, un bun orator și un administrator priceput. La Praznic făcea program cu stranele și cu tineretul pe care îl implica în cântarea bisericească, numărul lor ajungând la 50 după 3 ani de la instalarea sa ca preot la Țiria. În 1912, Mihai Pleșu a fost numit ca învățător la Țiria. Acesta a fost un specialist în domeniul cântecului, un renumit dirijor de cor, cu care părintele Lucația își construiește o relație apropiată în folosul bisericii și al creștinilor ortodocși din Țiria. Preotul Mihai Lucația este acela care face rost de partituri, participă la repetițiile săptămânale alături de acesta, ajungându-se ca, după 2 ani, formația corală de 80 de persoane să fie cunoscută în întreg județul. În calitate de protopop, el ține legătura dintre parohie și eparhie îndrumând, coordonând și supraveghind activitatea bisericească a parohiilor din protopopiat. Într-un document cu nr. 145 din 1909, el raportează Venerabilului Consistor, că în toate cele 16 comune din Protopopiatul Țiria, învățătorii sau unii țărani din sat îndeplinesc misiunea de cantori bisericești. De asemenea, informează organele eparhiale că există în Protopopiat un număr de 10-15 tineri, care ar dori să învețe la

școala de cantori cu condiția ca învățământul să fie gratuit. Pe această temă, tot în 1909, întocmește „Proiectul pentru recrutarea de cantori bisericești”, considerându-l o necesitate pentru înlocuirea învățătorilor confesionali. Activitatea formației corale devine foarte bogată în anul 1913, când se ajunge săptămânal la 2-3 repetiții, corul stăpânind un bogat repertoriu de colinzi, cântece bisericești și cântece patriotice. Acest cor se destramă în 1914, când învățătorul Mihai Pleșu este luat la concentrare. Anii războiului cu durerile lor au fost puternic simțite și pentru populația din Șiria. Părintele Lucuția, duminică de duminică, se ruga pentru cei plecați în război spre a se întoarce acasă. La 7 noiembrie 1918, Consiliul Național Român a convocat Adunarea Națională a națiunii române din Ungaria și Transilvania, la care urma să participe episcopii români din Ungaria și Transilvania și toți protopopii confesiunii ortodoxe și greco-catolice. Prin „Credenționalul” acordat de Consistoriul Român Ortodox semnat de episcopul Aradului Ioan I. Papp, se confirmă calitatea de delegat al Protopopului Mihai Lucuția la „Marea Adunare Națională Română ce se va convoca în acest an și la alte Mari Adunări Naționale Române care eventual se vor ține în decursul anului următor.” În prealabil, la 30 octombrie 1918, episcopul Aradului Ioan I. Papp, a cerut episcopilor români ortodocși și greco-catolici să își precizeze aptitudinea cu privire la Consiliul Național Român Central. Primul răspuns a venit din partea episcopului Miron Cristea al Caransebeșului sub formă de adresă la 1 noiembrie pentru Consiliul Național Român, în care se amintea dreptul fiecărui popor de a dispune liber de soarta sa, iar „interesele de viață ale neamului românesc pretind, ca un categoric imperativ, înfăptuirea acestui drept de liberă dispoziție și față de neamul nostru”. Printr-o adresă comună, din 21 noiembrie, ierarhii români ortodocși – Ioan I. Papp al Aradului, care era și locțiitor de Mitropolit, Miron Cristea al Caransebeșului și cei trei episcopi greco-catolici Demetriu Radu al Oradei, Valeriu Traian Frențiu al Lugojului și

Iuliu Hossu al Gherlei – și-au exprimat în scris adeziunea la Consiliul Național Român. Așa s-a ajuns ca cei doi protopopi de Țiria, Victor Ghitta – cel greco-catolic și Mihai Lucuția – cel ortodox, să facă parte din delegații celor două Consistorii care au participat la 1 decembrie 1918 la Alba-Iulia. În dimineața acestei zile, Protopopul Mihai Lucuția s-a aflat împreună cu ceilalți Protopopi ortodocși în Biserica Ortodoxă din Alba-Iulia, unde a fost săvârșită slujba de Episcopul Aradului Ioan I. Papp. Protopopul Mihai Lucuția a fost prezent și pe câmpul lui Horea, unde, la ora 14, s-au adunat toți delegații în fața celor 100.000 de români. În cuvântările ierarhilor români, s-a arătat că altarele bisericilor și vetrele familiilor au fost singurele instituții care au salvat ființa etnică a neamului, caracterizată prin legea, limba și datinile strămoșești. Singura tendință firească a unui popor, care locuiește pe un teritoriu compact, trebuia să fie unitatea națională și politică la care au aderat românii din Basarabia și Bucovina. La întoarcerea la Țiria, toate cele întâmplate la Alba-Iulia au fost transmise credincioșilor, părintele protopop sensibilizându-i pentru susținerea desăvârșirii statului național unitar românesc ca un deziderat al națiunii române. Acesta a continuat rugăciunile adresate lui Dumnezeu pentru reîntoarcerea acasă a celor plecați pe front. A fost o mare bucurie, când, printre aceștia, într-una din zile, l-a văzut bătându-i la geam pe învățătorul Mihai Pleșu, revenit cu gradul de caporal. Cu nou elan, împreună au reînceput organizarea corului și implicarea în viața culturală a localității, pentru ca întreaga comunitate să susțină actul unirii. În 1926, la solicitarea Episcopului Aradului Grigore G. Comșa, Protopopul Mihai Lucuția îi dă o serie de date și informații în legătură cu izvorul de la Feredeșu. De asemenea, îi propune în același timp să înceapă și lucrările de demolare, construire a unui schit și amenajarea izvorului. La solicitarea sa, cere și un sprijin material, menționând totodată că Comitetul Urbarial din Țiria a repartizat o parcelă de teren în vederea construirii unei capele și

a oferit o cantitate însemnată de material lemnos în acest scop. Deși bolnav, a ținut să participe la 11 aprilie 1931, la ceremonia religioasă cu ocazia depunerii pietrei de temelie a paraclisului de la Feredeșu cu hramul „Sfântul Mare Mucenic Gheorghe”. A fost prezent la acest moment alături de un mare număr de credincioși ortodocși din Țiriac și împrejurimi. După o perioadă de aproape 50 de zile, la 28 mai 1931, a participat la oficierea slujbei religioase de sfințire a Sfintei Cruci ce a fost montată pe turnul bisericii. În ciuda sănătății șubrede, a continuat să sprijine finalizarea tuturor lucrărilor de construcții, solicitând participarea benevolă a credincioșilor la aceste lucrări, care s-au finalizat la 9 septembrie 1931. Starea sănătății s-a agravat, determinându-l să se retragă la pensie, dar nu s-a putut despărți ușor de enoriașii săi. Împreună cu ei, la 9 iunie 1932, a urcat la Feredeșu la Sărbătoarea Înălțării Domnului, când a avut loc sfințirea paraclisului de la Izvorul Sfântul Gheorghe. A trecut la cele veșnice la 9 decembrie 1942, numele său rămânând nemuritor pe pământul țiriac (Priescu & Purda, 2018: 43-46).

1906 – La 15 octombrie a venit pe lume Traian Chira, la Vidra de Sus (Avram Iancu), fiind al unsprezecelea copil din familia ciubărarului Constantin Chira, tată a 12 copii. Rămasă singură săptămâni întregi, mama i-a învățat pe frații mai mari să ducă în spinare responsabilitățile casei până la revenirea tatălui, care își oferea ciuberele prin satele îndepărtate în schimbul bucatelor atât de necesare hranei zilnice în familia sa numeroasă. Remarcându-se ca elev cu multă pasiune pentru carte, învățătorul satului îi îndeamnă pe părinți să îl desprindă din mijlocul lor și să îl facă dascăl. A fost o hotărâre greu de luat, deoarece părinții știau că se vor angaja la greutăți și mai mari, pe care le vor resimți mai mulți ani și care vor trebui duse la bun sfârșit. De aceea, vara anului 1921 a rămas adânc întipărită în mintea viitorului învățător. Într-o neuitată seară de început de iulie 1921, pe când umbrele nopții se coborau spre așterne o liniște deplină peste sat, sosirea ei fiind salutăată de cântecul

greierilor, tatăl a intrat în casă și cu fermitate i-a spus fiului său: „Traiane, du-te și te fă dascăl. Acolo unde te duci, urechea să-ți fie deschisă doar la adevăr și dreptate și închisă la minciună și lingușire”. A urmat cursurile Școlii Normale de Învățător din Abrud, iar la data de 11 octombrie 1926, a obținut diploma de capacitate eliberată de către Școala Normală de Învățători din Deva. Între anii 1926-1930, a funcționat ca învățător la Școlile Primare din Paroșeni, Câmpeni, Avram Iancu. La data de 1 septembrie 1930, este transferat la cerere la Școala de șapte ani Șiria, unde funcționează până la data de 1 septembrie 1950, când, datorită ideilor sale care puteau reînvia liberalismul în această parte a țării, a căzut victimă regimului comunist, fiind mutat pe nedrept la Școala de șapte ani Târnova. Fie vânt, ploaie sau ger, timp de patru ani, învățătorul Chira, cu pașii săi cadențați în ritmul cântecelor patriotice pe care le iubea atât de mult, era văzut la aceeași oră, cu geanta în mână, îndreptându-se spre gara de tren. Parcurgea zilnic pe jos 12 kilometri, din care 6 kilometri era drumul dus-întors de acasă la gara Șiria, iar ceilalți 6 kilometri însemnau drumul de la gara Târnova la școală și înapoi. Își purta după sine zilnic documentele școlare: manuale, planificări, schițe de lecții, concepute cu multă migală. Gândul la folosul cât mai ridicat al demersului fiecărei lecții, îl măcina de la ieșirea pe poarta casei și până la intrarea pe poarta școlii. De multe ori, meditănd îndelungat, schimba totul și intra în clasă realizând lecția după un alt scenariu, care i se părea că ar fi mai folositor elevilor săi. Nu uita niciodată la întoarcere, să-și autoevalueze munca profesională din ziua respectivă, spre a-și perfecționa stilul și metodologia utilizate în procesul de predare-învățare. Avea convingerea că modul de conduită instructiv-educțională îi conferă sens întregului parcurs al vieții. De aceea, nu îl deranjau nici furiile naturii din timpul navetei, nici scârțâitul roților de tren, considerându-le încercări provocatoare, care însă nu îi pot schimba destinul și vocația. Așa se face că, după 17 ani, când prof. Marcel Priescu a ajuns director al Școlii

Generale din Târnova, i-a mai auzit numele de pe buzele foștilor elevi. Înțelepciunea, bunătatea, căldura sufletească, gândul de a fi folositor și a face bine și celor mici și celor mari, i-au adus prețuire peste ani. Au rămas ca mărturii ale roadelor minții și sufletului său, înscrisurile din cataloagele școlare, dintre anii 1950-1954, în care, într-o impecabilă caligrafie, învățătorul Traian Chira a înscris numele școlărilor săi. În anul 1979 a fost numit director al Școlii Generale Șiria. De la data de 1 septembrie 1954, naveta i se ușurează, reușind să se transfere la Școala Generală Galșa, unde funcționează până în anul 1968, când se pensionează. Șiria a fost locul unde și-a exersat din plin misiunea de adevărat apostol al neamului. După pensionarea directorului Mișcoi Teodor, între anii 1943-1950, a fost numit director al Școlii de șapte ani Șiria, acordându-i-se gradul superior și funcția de subinspector școlar. Ajuns la Șiria încă din septembrie 1930, în cadrul școlii a organizat un cor de copii pe trei voci egale, care avea ca scop să dezvolte aptitudinile muzicale ale elevilor, acest cor participând regulat la serviciile divine din biserică. S-a distins la concursul corurilor școlare și a primit premiul I la data de 14 iunie 1936. Tot sub bagheta domnului învățător Chira, a luat ființă din septembrie 1930, corul bărbătesc numit pe atunci „corul bisericesc”, alcătuit numai din țărani români, proprietari de puțin pământ, iar alții muncitori agricoli cu ziua. La înființare, corul avea 75-80 de cântăreți între 20-45 de ani. El a fost auzit în biserică din Șiria dând răspunsuri liturgice pentru prima dată la începutul lui martie 1931. Prima sa manifestare în public a avut loc a doua zi de Crăciun, la data de 26 decembrie 1932, în Sala Națională din Șiria, ridicată în picioare de interpretarea cântecelor patriotice. Manifestările artistice au continuat până în anul 1939, când din cauza evenimentelor ce s-au succedat (concentrări, mobilizări), activitatea corului s-a încheiat. Îmbinând hărnicia cu talentul, învățătorul Chira pune bazele unui cor mixt, în ianuarie 1931, el fiind alcătuit din corpul didactic al școlii și meseriași, cor care în

anul 1932 a devenit „Corul reuniunii de lectură și cântări a meseriașilor români din Șiria”. După un an, ajunge să fie cor independent, cu statut propriu, devenind „Societatea corală Lyra”, care la data de 1 decembrie 1938 s-a afiliat Căminului Cultural „Ioan Slavici”, rămânând cu numele „Corul Lyra”. Aptitudinile sale deosebite și pasiunea pentru muzică s-au remarcat și prin înființarea la Școala din Șiria a unei Fanfare a Străjerilor din Școală. Această fanfară l-a întâmpinat pe M. S. Regele Carol II, în zilele de 6-7 septembrie 1940, când a venit în mijlocul miilor de străjeri. Răsunetul fanfarei străjerilor din Șiria, sub comanda învățătorului Chira și a pasionatului muzician local, Koller, a răsunat în acele zile la Breaza, Predeal și Sf. Gheorghe. Numele acestui dascăl și director al Școlii din Șiria a fost de multe ori auzit în acea zi providențială de 5 octombrie 2013. Este sâmbăta în care, din inițiativa unui grup de trei intelectuali de seamă, fii ai satului, așezați la Timișoara, prof. univ. dr. Marius Costa, prof. univ. dr. Alexandru Stupariu și prof. Delia Ponta, s-a organizat la Școala Generală Șiria revederea colegială, după 69 de ani de la înscrierea în clasa I și 65 de ani de la absolvirea clasei a IV-a. Colegii prezenți, toți aflați la o vârstă onorabilă de peste 75 de ani, au găzduit în memoria lor, chipurile nealterate ale dascălilor care au deschis drumul devenirii lor în viață. Resimțindu-se pentru câteva ore școlarii de altădată, s-au îmbrăcat în haina recunoștinței, prin cuvinte pline de elogi la adresa acelor dascăli de seamă. Numele lor a fost rechemat din împărăția luceferilor, cel mai des fiind amintit învățătorul și directorul Traian Chira. Acest om bun și generos și-a păstrat până la adâncă bătrânețe chipul mereu luminat de un zâmbet cald și prietenos, gata de a împărți pe mai departe din darurile sale sufletești și a primi cu bucurie zâmbetul plin de recunoștință al foștilor săi elevi. A reușit să-și transmită vocația profesională distinsei sale fiice, doamna educatoare Sorina Baltă, învățând-o să știe să facă din fiecare moment de oboseală, din fiecare deștelenire de drum cu generații de

preșcolari, momente de aleasă bucurie. Din dorința de a deveni un adevărat balsam sufletesc, cuvintele de recunoștință și admirație pentru vocația distinsului învățător și director Traian Chira, cei trei intelectuali de seamă care au organizat întâlnirea la 65 de ani de la absolvirea învățământului primar, au invitat pe cel mai apropiat urmaș în viață, pe fiica acestuia, educatoarea Sorina Baltă. Domnia sa, sub impulsul unor puternice emoții, a re trăit neuitate momente în care prezența tatălui a fost hotărâtoare pentru viața întregii familii. Totodată, a mărturisit că întregul curs al vieții îi va rămâne marcat de această întâlnire, unde, cu migală și aleasă prețuire, a fost creionat portretul minunatului său tată. Chiar dacă trecuseră aproape 70 de ani, foștii elevi l-au păstrat cu căldură în suflete, apreciind că se înscrie în galeria marilor sculptori de suflete și caractere, care au muncit pe tărâmul educației. A plecat la 7 septembrie 1998, la vârsta de 92 de ani, cu aceleași simțăminte patriotice.

1907 – Emil Monția își deschide propria sa „cancelarie advocațională” în Șiria. S-a născut într-o străveche vatră românească, la Șicula și a venit pe lume la data de 25 decembrie 1881, după stilul vechi și la data de 6 ianuarie 1882 după stilul nou. Emil este fiul preotului paroh din Șicula, Florian Monția, a cărei primă soție, Maria, a fost sora memorandistului Ioan Cure din Covăsânț. Aceasta trece la o vârstă tânără în veșnicie, părintele rămânând să-și crească tânărul copil, Cornel Isaia. Cu aprobarea Episcopiei Aradului, se recăsătorește cu Maria Demetrovici din Arad, din această căsătorie născându-se alți 5 copii, între care și viitorul muzician, Emil Monția. În familie a primit, de mic copil, o educație așezată sub dimensiuni religioase. Era prezent în strana bisericii alături de cântăreți, fiind încurajat de către aceștia să-i însoțească în răspunsurile liturgice. De la această vârstă, încearcă să armonizeze răspunsurile stranei, pe care apoi le prezintă tatălui său care își dă seama că are înclinații spre domeniul muzical. Anii de școală i-a început în satul natal, unde se păstra un valoros patrimoniu

folcloric. Satul își avea horele sale tradiționale din zilele de duminică și sărbători, când ceterașii locali își dovedeau talentul și veleitățile. Înclinațiile muzicale ale viitorului maestru, depistate de către tatăl său, sunt exersate încă din acești ani, Emil Monția fiind trimis să învețe cântatul la vioară la lăutarul șiculan Didianu, al cărui renume s-a răspândit în împrejurimi datorită varietății și frumuseții melodiilor pe care acesta le interpreta. După anii de școală primară din satul natal, Emil Monția urmează primii doi ani de liceu la Arad, continuând apoi la Timișoara unde își ia bacalaureatul în anul 1899. La Timișoara, în anii de liceu, a făcut vioara, violoncelul și pianul în particular, pasiunea pentru muzică evidențiindu-se tot mai mult. Ascultă dorința tatălui său de a-l vedea licențiat în drept și se înscrie în anul 1899 la Academia din Oradea, unde studiază primii trei ani această specialitate, ultimul an continuându-l la Cluj, unde își va da și doctoratul. În anii studenției nu-și părăsește pasiunea pentru muzică. Astfel, la Oradea înjghebează în anul 1903, o orchestră de cameră în repertoriul căreia introduce piese ale compozitorilor români ai vremii, precum Iacob Mureșanu, Ciprian Porumbescu, precum și din creația universală. Aranjamentele instrumentale, în cea mai mare parte de inspirație folclorică, precum „Doina codrului”, „Doina ciobanului”, toate sunt orchestrate și dirijate de către studentul la drept de la Oradea, Emil Monția. Între anii 1903-1904, în timp ce își face serviciul militar la Viena, studiază compoziția folclorului și pianul cu renumitul profesor din patria clasicismului muzical, Eusebiu Mandicevschi, contemporan cu Brahms, care lasă înrâuriri hotărâtoare în formarea viitorului compozitor. Mandicevschi – membru al comisiei pentru cântece populare în Ministerul Instrucțiunii din Viena, a cultivat în lucrările sale izvorul nesecat al folclorului muzical al popoarelor, publicând zece volume de prelucrări de melodii populare românești, germane, maghiare, rusești și scoțiene, pentru diferite instrumente. La Viena, Emil Monția, în timpul

studiului ia contact și cu un alt mare muzician român, Ioan Scărlătescu, tânăr titrat al Conservatorului din București și a celui din Viena, care va ajunge să funcționeze doi ani ca dirijor al Capelei române din Paris. Influența acestor doi profesori îi vor spori admirația și orientarea spre creația populară, Emil Monția convingându-se tot mai mult că neamul românesc are o zestre folclorică incomensurabilă. Între anii 1905-1906, îl găsim pe Emil Monția debutând în practica de avocatură la Tinca, Arad și Lipova. Pasiunea pentru muzică îi aduce întâlnirea pe drumul vieții cu tânăra Mărioara Dojec din Lipova, o bine cunoscută pianistă care îi va deveni soție. De la început, viața de familie îi dă posibilitatea să-și îmbogățească noțiunile muzicale aparent simpliste. Soția sa îi depistează puterea ascunsă, dar excepțională de creație în domeniul muzical, și-l îndeamnă să facă o punte de legătură între echilibratul stil clasic pe care îl învățase de la mentorii săi și stilul autentic al creațiilor muzicale folclorice de care era îndrăgostit încă din copilărie. Anul 1907 devine un an semnificativ pentru cariera lui Emil Monția, care își deschide propria sa „Cancelarie advocațională”, în frumoasa reședință de plasă – Șiria. Aici găsește o harnică populație țărănească și organizații de meșteșugari, întrunite într-o uniune comunală de breslă și o localitate cu efervescentă culturală în care se remarcă corul de țărani și meșteșugari, cu o echipă de teatru, cu condeieri de seamă și cu militanți pentru libertate și unitate națională. În anii premergători primului război mondial, Emil Monția este de mai multe ori chemat la concentrare iar în anul 1914, este mobilizat și trimis pe frontul galițian, fiind luat apoi în anul 1915 ca prizonier la ruși. Face parte dintre voluntarii români concentrați în lagărul de la Darnița de lângă Kiev. În timp ce era în Kiev, cânta în orchestra operei de aici și lua lecții de muzică rusească de la directorul conservatorului, Eduard Caudella. În virtutea cunoștințelor dobândite și adunând material folcloric din zonă, scrie „Suita rusească” pentru orchestră, care se prezintă în câteva concerte de către formații

instrumentale particulare. Din luna mai 1918, Emil Monția face parte din comandamentul Corpului de Voluntari ardeleni și bucovineni de la Iași, având gradul de căpitan. În data de 14 noiembrie 1918, el pleacă în interes de serviciu din Iași „în Transilvania”, urmând să se întoarcă după terminarea misiunii la București. Deplasarea în Transilvania are ca scop participarea la lucrările de pregătire ale Marii Adunări de la Alba Iulia, unde Emil Monția împreună cu țaranul șirian Nicolae Lăzărescu este ales în Marele Sfat Național Român, înființat la propunerea lui Vasile Goldiș, care avea menirea să reprezinte națiunea română din Transilvania, Banat și Țara Românească, față de toate națiunile lumii. Terminându-și misiunea, Emil Monția se reîntoarce pentru puțin timp în capitală, plecând la Sibiu pe data de 19 martie la sediul comandamentului Corpului Voluntarilor Români – for suprem parlamentar, care conduce Transilvania până la unirea definitivă cu țara. Aici primește funcția de consilier pe lângă Ministerul Agriculturii și Comerțului, funcție pe care o va păstra și în București după constituirea primului guvern al României întregite. Între anii 1919-1924, el se stabilește la București, unde îl reîntâlnește pe mentorul său, Ioan Scărlătescu, pe care l-a cunoscut în timpul stagiului militar de la Viena. În ședința Marii Adunări Naționale din 1 decembrie 1918, Alexandru Vaida-Voevod a propus constituirea Marelui Sfat Național compus din 212 membri. Președinte a fost ales Gheorghe Pop de Băsești. Între cei aleși în Marele Sfat, Cercul Șiria a avut trei reprezentanți: dr. Ștefan Cicio-Pop, Emil Monția și Iuliu Grofșoreanu. Menirea Marelui Sfat era de a reprezenta națiunea română din Transilvania, Banat și Țara Ungurească față de toate națiunile lumii. La 2 decembrie 1918, ora 9, membrii Marelui Sfat s-au întrunit în clădirea Tribunalului de la Alba-Iulia și au ales organele de conducere și delegația care să prezinte regelui Ferdinand I și guvernului Brătianu rezoluția Marii Adunări Naționale. Marele Sfat a ales și un organ reprezentativ – Consiliul Dirigent – care va funcționa ca un

organism politic provizoriu cu atribuții legislative executive și administrative limitate în Transilvania în perioada 2 decembrie 1918 – 4 aprilie 1920. Activitatea a cuprins 12 compartimente între care și cel al comerțului și agriculturii care a fost condus cu rang de ministru de Victor Bonțescu. Din însărcinarea Consiliului Dirigent, Monția a fost numit ca și consilier al acestuia, funcție pe care o va păstra și în București după constituirea primului guvern al României întregite. În decembrie 1920, ia ființă primul nucleu al societății compozitorilor români, în lista membrilor fondatori figurând și numele lui Emil Monția. În fruntea comitetului de conducere al acestei societăți se afla marele George Enescu. La propunerea secretarului Constantin Brăiloiu, a fost organizat un concurs cu premii pentru culegeri folclorice la care s-a prezentat și Emil Monția cu 111 melodii populare din Ardeal și Banat. În anul 1927, Emil Monția se reîntoarce la Șiria, care va rămâne localitatea sa adoptivă până la sfârșitul vieții. În timpul liber, după terminarea ocupației de avocat, Emil Monția își înlocuia profesia cu pasiunea, continuându-și începuturile culegerilor folclorice și îmbinându-le cu compozițiile personale. În timpul liber, pornește în călătorie prin satele crișene și bănățene, notând sute și sute de melodii populare, pe care le prelucrează acasă la Șiria, sub forma cântecului propriu-zis, al celui doinit, de joc, de nuntă, de cătănie, romanțe, colinde. De la Șiria, a continuat să păstreze legătura cu societatea compozitorilor români, dedicându-i în anul 1931 lui George Enescu la împlinirea a 50 de ani de viață, o colecție de 121 de doine și cântece populare românești, aranjate pentru voce și pian, dar rămase needitate. Între cei doi s-a păstrat o cordială amiciție, George Enescu în concertele sale alegând de repetate ori piese pentru vioară și pian din compozițiile lui Emil Monția. Creația monțiană mai numără, fără să fie editate colecțiile: „21 bucăți pentru vioară și pian”, „10 suite de cântece populare pentru orchestra mare”, „Muzică de balet”, 5 opere: „Ileana”, „Fata de la Cozia”, „Haiducul

Cercel”, „Moștenitorul”, „Peștera din munți”, și multe coruri, miniaturi pentru vioară, violoncel cu acompaniament de orchestră. Poemul lirico-dramatic în trei acte, „Fata de la Cozia”, se evidențiază prin realizarea sa muzicală aparte. Libretul operei are ca bază de inspirație poezia cu același nume a lui Dimitrie Bolintineanu. Episodul dramatic scoate în evidență calitățile eroice ale fetei orfane, Irina, nepoata răzeșului Moș Gavrilă. Ea este iubita lui Dorin, fiul lui Vlad Țepeș, domnul Munteniei. Tânărul vlăstar domnesc pleacă în fruntea oștirii muntene în lupta contra turcilor care au invadat țara. Irina insistă să-l însoțească, dar nefiind ascultată, se îmbracă în hainele de oștean ale tatălui său decedat și ia parte la război travestită în oșteanul Irimie, sub comanda căpitanului Udrea. În luptă, ea îl ucide pe Pașa, comandantul oștirii turcești, când acesta vrea să-l calce cu copitele calului pe Dorin. Vlad Țepeș binecuvântează două cununii: pe a fiului său, Dorin cu Irina și a fiicei sale, Chira cu iubitul ei Udrea. Poemul a fost interpretat de o seamă de valoroși soliști bucureșteni iar în anul 1936, a fost reprezentat pe scena operei din Cluj, spectacolul fiind transmis de către postul de radio din București. Spectacolul „Fata de la Cozia”, reprezentat de aceeași operă din Cluj, s-a realizat și pe scena arădeană în anul 1941, bucurându-se de o mare apreciere, printre invitații compozitorului aflându-se și membrii corului bărbătesc din Șiria. În încheierea spectacolului, corul din Șiria a interpretat bine cunoscuta lucrare a lui Emil Monția, „La fântâna cu găleată”. Paleta melodică a compozițiilor sale cuprinde un număr impresionant de creații muzicale, peste 1000 de titluri: coruri, doine, colinde, romanețe, cântece patriotice, muzică de cameră, muzică simfonică și muzică de teatru. Muzicologul Ioan T. Florea afirmă „romanețele și cântecele sale, mult apropiate de firea melodiei populare, au uneori o expansivitate duioasă, ca un zâmbet printre lacrimi, ca o lină ploaie cu soare („Bădișoru-i dus departe”, „Murguleț căluțul meu”, „Spune-mi codrurile vecine”, „Duce-m-aș și tot m-aș duce”), altele au ținuta

expresivă a însoțitorilor cântece de biruință. Creația sa muzicală a fost îmbrățișată de interpreți bine cunoscuți de mare prestigiu ca George Folescu, Alexandru Lupescu, Lucreția Enescu, Nicolae Secăreanu iar mai târziu de Arta Florescu și Mircea Emândi, în fonoteci păstrându-se înregistrate numeroase compoziții semnate de Emil Monția”. Sub semnul valorii, iubirii, prieteniei și al căutărilor, și-a petrecut anii de viață la Șiria. Avea o deschidere sinceră spre tână generație, dorindu-se a fi un izvor folositor în construcția caracterială a acesteia. Meșterul care a așternut un soare de amiază peste plaiurile șiriene trăiește și astăzi prin puterea artei sale, în Muzeul Memorial „Ioan Slavici și Emil Monția” din Șiria. Aici, mobilierul camerei, pianul și violoncelul, edițiile unor lucrări și fotografiile de familie, întăresc convingerea oricărui vizitator că Emil Monția „și-a slujit neamul, călăuzit de imboldul dragostei adevărate pentru cei mulți” (Ovidiu Bîrlea – Folclorist). Adorând spiritul popular, într-o zvâcnire sensibilă și ascensiune patriotică, realizează o creație de valoare, încărcată de farmec și melodie. Personalitate cu multiple valențe spirituale – violonist, compozitor, dramaturg, poet, pasionat folclorist, înzestrat cu vaste cunoștințe muzicale și deosebit de sensibil la freamătul de autenticitate artistică a creației poporului, Emil Monția ocupă un loc bine definit în cultura românească din prima jumătate a secolului al XX-lea. Compozitorul, asupra căruia vârsta uitase să-și pună amprenta bătrâneții, și-a trăit o rodnică și admirabilă viață în casa personală din Șiria. De aici și-a pornit drumul călătoriei spre veșnicie în ziua de 12 februarie 1965. Pe fereastra camerei de lucru a compozitorului, tabloul florilor de gheață țesut de bătrâna iarnă purta încă amintirile sărbătorilor de Crăciun, când colindătorii își începeau popasul pe la case cu colindul „O, ce veste minunată” a lui Emil Monția. Această casă păstrează și astăzi dimensiunea sufletească a compozitorului care a înzestrat-o cu o nemăsurabilă iubire de oameni. Ea aparține familiei Gurban Ioan și Hildiko, fiind în prezent „Cămin de

îngrijire a persoanelor vârstnice”. Patronii ei s-au ridicat prin actele de mărinimie și grijă aleasă pentru cei ce locuiesc aici, la rangul de binefăcători, asigurând în acest fel continuitate „iubirii de semeni”, ce-o purta compozitorul Emil Monția. Chiar dacă au trecut mulți ani de când Emil Monția se află în lumea celor drepți, această casă îi poartă pe placa comemorativă, numele iar zidurile ei transmit peste ani prețuirea omului care, „dăruindu-se pe sine, merită să fie dăruit neuitării” (Priescu & Purda, 2018: 55-64; Priescu, 2014: 66-75; Priescu 35, 2013: 12-13).

1908 – Frecventează școala 219 copii și 88 clasele a IV-a – a VI-a. La școala populară din Criminiștea Șiriei, aflată sub conducerea învățătorului Savu Crișan, frecventează cursurile un număr de 61 de elevi. Funcționa și o școală de repetiție, având înscriși 117 elevi. În preajma Unirii Transilvaniei cu România, crește numărul elevilor care frecventează școala, ajungându-se la 400.

1908 – Primele informații despre jocul cu mingea la Șiria, una improvizată din cauciuc, datează din anul 1908. Jocul cu o minge din piele este amintit prima dată la Șiria în anul 1908, când proprietarul fabricii de coniac și spirt „Zwack” din Șiria, francezul Andre Dephanis, aduce o astfel de minge din Franța. Primul joc de fotbal la Șiria s-a desfășurat în anul 1908, împotriva echipei AAC din Arad. Jocul s-a desfășurat pe un teren improvizat la marginea comunei, în zona gării (locul târgului), a avut mai mult un caracter demonstrativ și a fost urmărit de un numeros public. În anul 1910 a luat ființă primul club de fotbal din Șiria, care a funcționat pe lângă fabrica de coniac și spirt. Președintele clubului a fost ales Carol Fessler, iar jucătorii erau în special angajații fabricii. În anul 1913 s-a organizat primul campionat al județului (comitatului) Arad, la care au participat zece echipe. Șirienii au reușit să se situeze pe locul III, o performanță deosebită. În anul 1929 a avut loc reorganizarea Federației Române de Fotbal. În vestul țării a luat ființă „Liga de Vest”, formată din trei serii care cuprindeau cele

mai bune echipe de fotbal din județele Arad, Timiș și Bihor, exceptând echipele divizionare. A fost un campionat interjudețean, echipa din Șiria făcând parte din Seria a II-a, alături de celelalte competitoare din județul Arad și de câteva echipe din județul Timiș. În anul 1930 a avut loc o adevărată senzație în lumea fotbalului din vestul României. A.S. Șiria a câștigat campionatul „Ligii de Vest”, fiind declarată cea mai bună echipă din mediul rural. Ca o recompensă a evoluției excelente a formației șiriene, Federația Română de Fotbal a deplasat echipa națională a României pentru un joc amical la Șiria. Echipa națională se afla pe drumul de întoarcere spre București și a făcut o escală la Arad, după ce a participat la prima ediție a Campionatului Mondial care s-a desfășurat în Uruguay. În ziua de 5 septembrie 1930 a avut loc jocul de fotbal, pe terenul de la locul târgului din Șiria, în fața a peste 1500 de spectatori. Rezultatul final al partidei a fost unul extraordinar, 1-1, în naționala României evoluând printre alții Sfera, Ploeșteanu, Burger, Kotormany și Bindea. În anii 1931, 1932, 1934 și 1936 formația din Șiria a câștigat campionatul „Ligii de Vest”, care în 1933 s-a transformat în campionat județean. În anii 1931 și 1937 echipa șiriană a câștigat „Cupa Județului Arad”, o competiție de mare prestigiu. Perioada cuprinsă între anii 1929 – 1937 este considerată ca fiind cea mai bună a fotbalului din Șiria. În anul 1931, A.S. Șiria, după ce a câștigat faza județeană a Cupei României, a întâlnit pe teren propriu echipa U.D.R. Reșița, care evolua în Divizia A. Oaspeții s-au impus greu cu 3 -1. În anul 1932, în urma unor neînțelegeri, a avut loc o scindare a clubului. Astfel s-au format două cluburi; Șiriana și Triumviratul. Din lipsă de fonduri, Șiriana s-a retras din campionat în anul 1934, iar Triumviratul, în ciuda scindării, a continuat să joace în campionat tot sub numele de A.S. Șiria. În anul 1935, în formația șiriană a apărut Bőzsi Fazekas, prima femeie jucătoare de fotbal din România, care a primit cu mare greutate din partea Federației Române de Fotbal dreptul de a fi

legitimată. În campionatul 1935-1936 aceasta a reușit să înscrie 18 goluri în 12 partide. În vara anului 1936, echipa din Șiria a fost invitată și a efectuat un turneu cu jocuri, în mai multe orașe din Transilvania. La finalul campionatului 1947-1948, echipa din Șiria devine din nou campioană județeană. În vara anului 1948 au început lucrările de asanare a terenului și de construcție a actualului stadion comunal, coordonatorul acestora fiind Gheorghe Greffner, directorul sportiv al clubului. A fost o realizare grandioasă, unică în județ, o mândrie a tuturor șirienilor. Terenul de joc a fost amenajat de specialiști ai clubului U.T.A., iar sămânța de iarbă englezească a fost adusă de la București. În ziua de 4 iunie 1949 a avut loc primul joc pe noul stadion al comunei, împotriva Victoriei Ineu (scor 2 – 0). Lucrările la tribună au continuat pe toată durata anului 1949. În anul 1949, echipa din Șiria, deși s-a clasat doar pe locul III, în urma unor contestații a fost declarată campioană județeană. O altă perioadă pozitivă a fotbalului șirian a fost cea cuprinsă între anii 1954 – 1957. Evoluând în campionatul regiunii Banat, în ediția 1955 – 1956, Șiriana s-a clasat pe locul V, un rezultat foarte bun. În data de 24 iunie 1956, în prezența a 3500 de spectatori, s-a desfășurat la Șiria jocul dintre echipa locală și Vörös Meteor din Gyula – Ungaria. Scor final 2 – 1 în favoarea oaspeților. La sfârșitul sezonului competițional 2002 – 2003 Șiriana Șiria a devenit campioană județeană obținând promovarea în Divizia C (a rezistat un singur sezon) și a câștigat de asemenea faza județeană a Cupei României (Greffner, 1997: 46). La 31 iulie 2011, în urma lucrărilor de modernizare, stadionul din Șiria a căpătat o nouă înfățișare.

1909 – S-a născut Dr. Teodor Voștinaru, la 10 septembrie 1909 în Minișul de Sus, județul Arad, unde părinții au locuit pentru puțin timp. Revenind acasă la Șiria, a urmat cursurile primare, apoi cele secundare la liceul „Samuil Vulcan” din Beiuș. Cursurile universitare teologice le-a făcut la Institutul de Propagandă FIDE din Roma, devenind licențiat în teologie în

1934. Se întoarce în țară, unde funcționează ca preot, secretar episcopesc și canonic la Episcopia Unită din Lugoj, apoi ca protopop la Arad. Își desăvârșește perfecționarea profesională obținând doctoratul în drept canonic în 1941 la Roma, după care revine în țară. În 1948, după desființarea Bisericii Greco-Catolice, este arestat și purtat prin închisori și la Canalul Dunărea-Marea Neagră timp de 5 ani. Revenit în libertate, este supravegheat în continuare în serviciile pe care le ocupă până în ianuarie 1965 când din cauza sănătății deteriorate, în urma suferințelor din anii grei de închisoare, se pensionează de boală. Om de aleasă cultură, a publicat studii și articole pe teme istorice, între care menționăm „Spiritualitatea geto-dacilor”, „Romanitate și creștinism în formarea poporului român”, „Obiceiuri romane la căsătoria românilor”, „Permanențe spirituale daco-romano-creștine”, precum și numeroase articole pe teme religioase. De asemenea, lucrează la „Monografia comunei Șiria”. Aceasta este îngrijită și revăzută în anii următori de George Voștinar, fiind publicată de Fundația Culturală „Ioan Slavici”, Arad, 1996, existând mențiunea „închin această carte comunei și consătenilor mei”. Dr. Teodor Voștinaru trece la cele veșnice în 8 martie 1982, el înscriindu-se printre personalitățile de seamă ale Șiriei.

1909 – A fost dată în exploatare linia electrică Arad-Podgoria. La început, tramvaiul a avut tracțiune mecanică pe benzină, iar din 1911, tracțiunea este electrică și aparține Societății Electrice. Cu acest tramvai se transportau fructele podgoriei spre Arad, de asemenea era folosit pentru circulație de locuitorii din localitățile aflate între Lipova-Ghioroc-Arad-Pâncota. Acest tramvai electric, cunoscut sub numele de „Săgeata Verde” avea și misiunea de a asigura transportul elevilor la școli, precum și a salariaților la locurile de muncă. Pentru realizarea construirii acestei căi ferate s-a solicitat de către Societatea de Acțiuni Transporturi Feroviare Arad-Podgoria avizul Ministerului Comerțului din Ungaria. Acesta

este primit la 25 septembrie 1905, în baza lui înființându-se la 4 octombrie 1905 la Arad Societatea pe Acțiuni a Căii Ferate de Interes Local Arad-Podgoria, acționarii principali fiind Petterfi Antoniu din Arad și dr. Simon Steiner din Budapesta. Lucrările de construcție au început la 11 decembrie 1905 și a fost dată în folosință această linie la 30 noiembrie 1906 („Calea ferată îngustă Arad-Podgoria”). Tramvaiul electric a circulat pe trei direcții: Arad-Ghioroc, Ghioroc-Pâncota și Ghioroc-Radna, locul de întâlnire fiind în Ghioroc, unde în centrul localității traseul avea o formă stelară. Până la electrificarea liniei realizată în 1913, în Podgorie circula o garnitură trasă de un automotor pe benzină. Deoarece se întâmplau dese defecțiuni, Societatea care le avea în exploatare a înlocuit motoarele pe benzină cu automotoare electrice, fabricate de firma Granz-Danubius din Budapesta (Nicoară, Tudur & Foster, 2010: 194). Pe întreg traseul Arad-Podgoria a fost anunțată darea în exploatare la 10 aprilie 1913 a acestei „prime căi electrificate” din estul Europei și a opta din lume, după SUA, Franța, Elveția, Suedia și Austria („Povești de Arad”). Pe această linie ferată electrică Arad-Podgoria au rulat 15 automotoare electrice de la Granz-Danubius, Budapesta. Costul căii ferate dată în folosință a fost de 2.500.000 de coroane. În 1948, societate acestei căi ferate a fost naționalizată, iar la 13 ianuarie 1982 a fost trecută de la C.F.R. la I.J.T.L.-Arad. În 1991 a fost dezafectată calea ferată Pâncota-Ghioroc-Radna, rămânând în exploatare doar linia Arad-Ghioroc cu tramvaiul orașului. La Șiria existau 3 stații de oprire denumite Halta 5 în Centru, Halta 4 lângă Biserica Greco-Catolică și Halta Poala Muntelui.

1910 – Populația totală era de 7.315 de persoane din care maghiari 1.524, români 4.770, nemți 997, alte naționalități 24.

1910 – Existau în Șiria școlile: Școala Primară de Stat cu 11 profesori, Școala primară confesional-ortodoxă cu 4 profesori, Școala confesionalo greco-catolică cu un profesor, Școala primară confesională romano-catolică cu 3 profesori,

Școala medie confesională romană-catolică, Școala tractuală superioară ortodoxă și Școala industrială pentru profesioniști cu cursuri serale.

1910 – A luat ființă cinematograful așezat în centrul comunei, vizavi cu halta trenului electric.

1910 – Lua ființă circumscripția sanitar-veterinară condusă de un medic veterinar asistat de trei tehnicieni, care deservește localitățile Șiria, Galșa și Mâsca (Voștinaru, 1996: 92).

1911 – 5 februarie, Victor Ghitta a fost numit ca paroh local la Biserica Greco-Catolică din Șiria. În scurt timp, a fost ridicat la gradul de protopop. Ghitta s-a născut în 1869 în localitatea Sinte Mare din județul Arad, într-o familie de preoți greco-catolici. A urmat școala primară în satul natal, Seminarul Teologic la Blaj și apoi Institutul Romano-Catolic de grad universitar de la Alba-Iulia. Tatăl său era un prețuit slujitor al bisericii, dorind ca fiul său să-i devină continuator, astfel că, din clasa a doua, Ghitta este prezent printre cântăreții de strană, reușind ca la terminarea ciclului primar, vocea lui să poată fi auzită printre răspunsurile date de strană la Sfânta Liturghie. Având o viziune clară și o temeinică pregătire, se remarcă de la început ca un misionar destoinic, fiind prețuit de către credincioși. După numirea lui ca preot paroh, a rămas la Șiria unde și-a desfășurat activitatea până în 3 noiembrie 1938, când pensionându-se, locul i-a fost luat de către preotul Teodor Pop, venit la Șiria de la Chereleuș. Districtul Protopopesc al Șiriei cuprindea Bisericile Unite din Șiria, Galșa, Minișul de Sus, Nadăș, Bârzava și Julița. Ghitta era membru al Consiliului Consistorial al Eparhiei Române Unite de Oradea, al cărui episcop era Demetriu Radu. Protopopul Victor Ghitta, ca dovadă a aprecierilor de care se bucura din partea Episcopiei, a făcut parte din suita Episcopului Demetriu Radu care a participat la hirotonirea ca Episcop de Lugoj a lui Valeriu Traian Frențiu, hirotonire care a avut loc în Catedrala din Blaj. Părintele Victor

Ghitta a îndeplinit la Șiria, între 1911-1938, și funcția de inspector al bisericilor și preoților din acest Protopopiat Greco-Catolic. Până în 1874 sediul Protopopiatului se afla la Galșa, apoi în Bocsig până în 1881, după care s-a mutat la Șiria. În această calitate, a îndrumat, coordonat și supravegheat activitatea bisericească a parohiilor din Protopopiat, inspectând anual fiecare parohie. De asemenea, a supravegheat și călăuzit activitatea catehetică, pastorală, culturală și socială a preoțimii, îngrijindu-se ca ordinele și dispozițiunile autorităților superioare să fie executate. Întreaga viață bisericească din protopopiat este prezentată prin raportul anual general pe care îl înaintează Consiliului Eparhial. Victor Ghitta organiza cu regularitate Sinoadele Protopopești, care erau întruniri ale preoților din protopopiat în care se discutau problemele referitoare la credincioșii de sub păstoriarea fiecărui preot și despre problemele bisericii. Ele se țineau de două ori pe an. De mare valoare îl constituie Sinodul Protopopesesc din primăvara anului 1934 cu tema „Istoria Parohiei Șiria” redactat olograf (scris de mâna Protopopului Victor Ghitta). Din acest document, aflăm că parohia din Șiria s-a înființat la 8 iulie 1834, ocazie cu care au trecut la unire „219 familii, dimpreună cu familiile lor. Total=1052 suflete)”. Sunt precizate, de asemenea, numele preoților și al capelanilor până la numirea sa ca paroh la 5 februarie 1911. „Biserica s-a zidit din material solid de către Fondul Religionar Catolic în anii 1847-1854 și în toamna anului 1901 s-au făcut reparări mai însemnate și s-a pictat interiorul bisericii.” Se menționează, de asemenea, că în 2 iulie 1927, un uragan puternic a ruinat turnul bisericii – partea de lemn făcând stricăciuni atât la acoperiș cât și în interior. Reparațiile s-au realizat din fondurile diecezane Oradea, Prefectura Arad, Comuna Șiria și prin colecta credincioșilor, menționându-se sumele cu care a contribuit fiecare din ei. Casa parohială s-a zidit în anul 1854. Tot cu această ocazie, s-a schimbat acoperișul bisericii care până atunci era acoperită cu șindrilă de brad, acum

înlocuindu-se cu eternit. Se menționează de asemenea că numărul sufletelor a scăzut foarte mult începând din 1914, ajungându-se aproape la jumătate datorită numărului mare de morți și dispăruți din timpul Primului Război Mondial și a celor care nu s-au mai reîntors acasă. Acest material a fost redactat la Șiria, la 14 februarie 1934, purtând semnătura originală „Victor Ghitta”. Protopopul Victor Ghitta a fost și un orator de seamă și un bun organizator. A format corul Bisericii Greco-Catolice care, sub bagheta învățătorului dirijor Ioan Țiplea, a ajuns la 100 de coriști. De asemenea, împreună au pregătit și un cor al copiilor. Fiind un adevărat far spiritual, în Șiria este ales printre protopopii celor două confesiuni: cea ortodoxă și cea greco-catolică care participă la Adunarea Națională de la Alba-Iulia. Sub semnătura Episcopului său, dr. Demetriu Radu de Oradea, Protopopului Victor Ghitta i s-a înmănat un „Credențional” pe baza căruia i s-a acordat calitatea de „delegat în Marea Adunare Națională Română ce se va convoca în acest an și în alte Mari Adunări Naționale Române, care eventual se vor mai ținea în decursul anului următor”. Protopopul Victor Ghitta a făcut parte din soborul de preoți care în dimineața zilei de 1 decembrie 1918 a participat la săvârșirea Sfintei Liturghii în biserica Greco-Catolică din Alba-Iulia. Sfânta Liturghie a fost săvârșită cu mare fast de Episcopul Valeriu Traian Frențiu. Până la sfârșitul vieții, sufletul său a rămas îndurerat, căci pe cei doi copii i-a pierdut la Șiria din cauza necruțătoarei boli – tifosul exantematic – care nu făcea diferență între vârste. Așa au căzut victime Octavian în 1920, la 19 ani și Sabin, în 1922, la 25 de ani. A plecat din Șiria cu această durere pe care a simțit-o până la sfârșitul vieții (Priescu, Purda; 2018: 47-50).

1912 – Prof. univ. dr. Pavel Ciurdar s-a născut în localitatea Șiria, la data de 24 octombrie 1912, fiind fiul lui Ciurdar Pavel și Ciurdar Elena (născută Debeleac). A copilărit în satul natal, unde a făcut și școala elementară. Studiile liceale le-a finalizat la Liceul „Moise Nicoară” din Arad în anul 1931.

În această perioadă a rămas orfan de tată, care a fost împușcat în mod accidental de către un polițist care își curăța arma. În urma lui au rămas doi copii, de 10 și 12 ani. Fratele decedatului, Ciurdar Ioan (tatăl lui Mircea și a lui Vioara), îl angajează pe cel mai mare dintre frați la căile ferate ca să își poată întreține familia. În timpul liceului a fost un elev eminent. Vărul său, Puiu Amar, student la medicină, l-a îndemnat să urmeze această carieră la Cluj. La propunerea directorului școlii din Șiria de atunci, domnul Traian Debeleac, s-a constituit un comitet de inițiativă, format din doctor Simion Z. Pop, doctor Gheorghe Tămaș și Ioan Bozgan, care au făcut apel la preoți, medici, și alți oameni înstăriți din sat să contribuie cu o sumă lunară de 50-100 de lei pentru a putea fi întreținut în școală. Din primul an primește bursă de merit, cu care poate să își continue studiile până la capăt. În fiecare vacanță venea la Șiria, unde lucra cu ziua ca să își adune bani să poată contribui la întreținerea familiei. După terminarea facultății, rămâne intern la „Clinica Medicală,, a profesorului Hațegan, iar după terminarea stagiului de internat, mai face o specializare la Viena, în medicină internă. La înapoierea în țară, este mobilizat ca medic militar și trimis pe front, iar când se înființează Spitalul Militar din Odesa, lucrează în acest spital până se îmbolnăvește de hepatită acută virală. Este trimis să se trateze în țară la Sibiu, unde s-a mutat Facultatea de Medicină din Cluj. Încă din convalescență, profesorul Hațegan îl ia ca și asistent al său și continuă activitatea în această clinică până la pensionare. Parcurge toate gradele didactice, inclusiv la conducerea Clinicii (în ordine cronologică: Hațeganu, Goia, Grigore, Ciurdar). Are o bogată activitate științifică, publicând peste 300 de articole în țară și în străinătate, și fiind coautor la manualele de Semiologie Medicală și Medicină Internă. În anul 1960, se înscrie la doctorat și pregătește o lucrare în patologia renală, la susținere spunându-i-se că de fapt i se recunoaște titlul de doctor în științe medicale, pe baza activității științifice desfășurate până la acea dată. În anul 1946, s-a căsătorit la Cluj,

cu una dintre fiicele protopopului greco-catolic și profesor la Facultatea de Matematică, Gherman. A rămas ortodox toată viața. A îmbrățișat ideile liberalismului, care i-au fost inoculate de către profesorul său, Hațegan, pe care l-a elogiât în întreaga sa viață. În anul 1947, s-a născut primul copil, Ioan, apoi în anul 1949, fiica Maria, iar în anul 1953, Monica. Ioan devine medic radiolog, iar soția acestuia, Ariana, medic oncolog, ambii ajungând la Clinica de Oncologie din Cluj. Profesia s-a transmis pe mai departe, fiul lor, Sergiu, fiind și el student în ultimul an la Facultatea de Medicină din Cluj. Maria, a devenit profesoară de limba engleză și a emigrat în Canada, unde a avut 3 copii, dintre care cel mare a făcut medicina în Franța, iar astăzi este unul dintre marii specialiști din Montreal. Monica a ajuns și ea în Canada, așezându-se tot în Montreal, unde a deschis un cabinet de arhitectură. Aproape în fiecare vară, doctorul Pavel Ciurdar venea la Șiria și oferea consultații celor din comună și din satele învecinate, iar pe cei cu probleme mai complexe, îi ducea la Clinica din Cluj pentru diagnostic și tratament. Și-a manifestat dorința ca după pensionare, să deschidă un cabinet medical în Șiria. Dar cu puțin timp înainte de pensionare, i s-a descoperit un cancer de colon. A rezistat 2 ani, după care au apărut metastazele în ficat, care i-au adus sfârșitul. A decedat la data de 21 august 1984, și fiindcă în zilele de 23 și 24 august nu era permis să se facă înmormântări, a fost înhumat a doua zi, în 22 august, fapt care a atras nemulțumirea rudelor din Șiria, care nu au putut să participe la înmormântare. Cu o zi înainte să își dea sfârșitul, și-a exprimat dorința să nu fie înmormântat în cavoul familiei, și ca atare a fost înmormântat într-un alt cimitir din Cluj, fiind mutat doar după 7 ani, de către soție în cavoul familiei. Urmașii care păstrează tradiția de medic, îi enumerăm: fiul Ioan Ciurdar, medic radiolog, Cluj; nora Ariana, medic oncolog, Cluj; nepotul din partea fratelui, Octavian Ciurdar, medic primar stomatolog, Arad; fiul acestuia, doctor Daniel Ciurdaru, medic chirurg la Arad; soția acestuia, Alina Ciurdar,

medic diabet, Arad; fiica nepotului George Ciurdaru din partea fratelui, doctor Doina Ciurdaru, reprezentant al unor firme farmaceutice din București; ginerele celei de-a doua fete, doctor Andrei Zbutia, medic chirurg, Ploiești; nepoata din partea verișorului primar, Mircea Ciurdaru, doctor Hasneș Ciurdaru Doina, medic balneolog la Vatra Dornei.

1912 – Timp de 12 ani, până la sfârșitul anului 1924, îl găsim învățător la școala primară Șiria pe Mihai Pleșu. Este apreciat de locuitorii Șiriei, atât pentru activitatea desfășurată la clasă, cât și pentru preocuparea lui de a forma un cor bărbătesc pe 4 voci, cor care va ajunge la cifra de 80-100 de tineri. În perioada războiului, Mihai Pleșu a fost concentrat după care s-a reîntors la Șiria, unde a continuat să-și ducă la bun sfârșit misiunea de dascăl și luminător al satului. A ridicat prestigiul corului bărbătesc, învățând o seamă de pricesne noi și câteva cântece populare și patriotice. Plecând la Sântana, la gimnaziul de fete, la 6 decembrie 1922, el și-a manifestat dorința de a reveni la Șiria în prima zi de Crăciun, pentru a dirija corul țăranilor pe care l-a pregătit pentru marea sărbătoare a nașterii Mântuitorului.

1914 – Între anii 1914-1945, școala maghiară din Șiria și Galșa a fost desființată, elevii fiind trecuți la secția română, ea reînființându-se în toamna anului 1945, cu un număr de 28 elevi în patru clase simultane, sub conducerea învățătorilor Endrefy Ladislau și Kleidl Anna. Datorită scăderii numărului elevilor, secția maghiară s-a desființat în anul 1962.

1919 – Un tren blindat al armatei comuniste maghiare bombardează cetatea, din gara Șiria, cu un tun de calibru greu, presupunând că în cetate s-ar afla unități ale armatei române.

1919 – La 20 februarie are loc asasinarea Virginiei dr. Hotăran și a fiului Gheorghe. Virginia dr. Hotăran s-a născut la Curtici, dintr-o tradițională familie românească așezată pe aceste meleaguri. Ea s-a căsătorit cu avocatul Iacob Hotăran, fiu de țăran din comuna Șimand, care s-a așezat în comuna Șiria spre

a-și profesa îndeletnicirile sale avocațești. Casa Hotăran era locul unde se adunau șirienii pătrunși de sentimentul dreptății și al sacrificiului pentru întregirea neamului românesc. Astfel de întâlniri erau organizate și de către soția avocatului, Virginia Hotăran, care făcea parte din „Reuniunea Femeilor Române” din Arad dornice de înfăptuirea unirii românilor în România cea Mare. Făcând parte din generația intelectualilor de frunte ai satului, care prețuia datinile și obiceiurile încercând să se implice cu folos în dezvoltarea vieții culturale a Țării, fiind o mare și adevărată româncă, a știut să țină trează conștiința românilor din această comună. Avea priceperea și gustul înnăscut pentru tot ceea ce este frumos, casa și gospodăria păstrând permanent o ținută impecabilă. A înființat în Țaria, Filiala Reuniunii Femeilor Române, cu scopul să deschidă un atelier de țesături și cusături care să ducă la păstrarea specificului portului românesc Țarian. Dumnezeu i-a dăruit 4 copii frumoși, deștepți, sănătoși dintre care 3 feciori și o fată. Își simțea sufletul plin de bucurie când, plimbându-se pe străzile Țării, era privită de sătenii care îi șopteau admirație: „sunteți o mamă fericită!”. Toți cei 3 feciori au urmat studiile liceale la Sibiu pentru a deprinde o limbă românească curată și pentru a-și însuși limba germană. Anul 1914 i-a găsit pe cei doi copii mai mari, Victor și Gheorghe, cu studiile de drept și de medicină terminate. Cel mai mic copil, Nicolae (Titi), fiind ultimul, îi era și cel mai drag. Chemarea frontului s-a adresat și familiei Hotăran unde doar Victor a fost scutit de serviciul militar din cauza miopiei. Gheorghe, din clipa mobilizării, a fost înrolat ca medic pe frontul rusesc, în luptele grele din Carpați, unde s-au prăpădit atâția distinși intelectuali din Ardeal. S-a întors din război cu sănătatea zdruncinată, cu nervii distruși și cu mintea întunecată. Cel de-al treilea băiat, Titi, a fost trimis și el pe frontul rusesc și în cumplitul ger din iarna anului 1914-1915 s-a prăpădit. Aflând acest lucru, femeia, care până atunci era atât de vioaie, și-a pierdut pentru totdeauna zâmbetul, rămânând în

tăcere, doar cu destoinicia pe care o purta. Nu se plângea nimănui, dar suferea permanent în tăcere. Acum, iubirea de mamă și-o concentra mai mult asupra fiului bolnav Gheorghe, medicul pe care îl încuraja mereu și pe care îl îngrijea ca pe un copilaș neajutorat, căci boala i se agrava tot mai mult. Încă mai spera ca zvonul despre dispariția lui Titi să nu fie un adevăr. Începuseră să apară și zile când în casa Virginiei Hotăran mai pătrundea o rază de lumină agățându-se de speranța că printre cei ce se întorceau de la război, va auzi într-o zi și bătăile la geam ale fiului său. A trăit cu această speranță timp de 3 ani. În acele zile istorice când românii din Ardeal simțeau că răsare soarele dreptății îi reapăruse și Virginiei Hotăran un palid și fugar zâmbet pe față. Aerul libertății era tot mai mult simțit, iar feciorii înapoiți de pe front, la Șiria, cântau pe străzile satului „Deșteaptă-te române”. Dar furia foștilor stăpânitori n-a încetat, victimele din Arad fiind urmate de cele din județ. La 29 decembrie, cu ocazia vizitei Generalului Berthelot la Arad, răzbunarea dușmanilor noștri se dezlanțuie cu furie, între victime, cei mai mulți fiind țărani veniți ca să-l primească pe marele prieten al României. Armata franceză, care a doua zi a ocupat orașul la ordinul Generalului Berthelot pentru apărarea lui, n-a putut împiedica furia răzbnării ungarilor. Au urmat nopți și zile de groază. Toate județele românești de la granița de vest au trăit sub teroarea bandelor de secui. Cu gândurile lor sălbatice, au sosit și la Șiria în ziua de 20 februarie 1919 cu un tren blindat de pe Valea Crișului. Scopul era răzbnarea împotriva șirienilor și a avocatului Hotăran căruia nu i se ierta românismul de care dădea dovadă. Soldații înarmați au împânzit toate străzile. De la gară, un grup s-a îndreptat spre casa avocatului Hotăran. L-au găsit acasă, l-au bătut în casa lui, l-au imobilizat și apoi l-au dus în trenul din gară. Pe Virginia Hotăran și pe fiul ei bolnav Gheorghe i-au asasinat în chip barbar. Cadavrele lor au fost ciuruite de gloanțe, străpunse de baionete și apoi aruncate jos într-un adevărat lac de sânge. Casa era plină

de soldați cu arme și nimănui din partea familiei, sau vecinilor nu li s-a îngăduit să intre înăuntru. Acea casă îngrijită odinioară, înfățișa acum o praveliște groaznică, căci aici se așternuse tabloul necinstit al morții. Zecile de ghivece cu flori au fost călcate în picioare și amestecate cu petele de sânge ale celor două victime. A doua zi, la 21 februarie, a avut loc înmormântarea la care nu a avut voie să asiste nimeni în afară de membri familiei. De asemenea, s-a interzis desfășurarea ei după o ceremonie, precum și anunțarea ei prin bătaia de clopot. Un preot a avut dreptul doar să spună o scurtă rugăciune. Soțului ei, eliberat la somarea Consiliului Dirigent din Sibiu, nu i s-a îngăduit să asiste. În fața celor două sicrie a stat împietrită doar fiica Cornelia cu soțul ei dr. Gh. Popa, două surori bătrâne ale Virginiei Hotăran și încă trei prieteni. În acest timp, casa era împânzită de soldați. A doua zi, după înmormântarea Virginiei Hotăran, aceste hoarde teroriste au părăsit Țiria. La încheierea Marii Adunări Naționale de la Țiria, din 9 iunie 1919, destinată alipirii Banatului la România cea nouă, a luat cuvântul domnul Ștefan Cicio-Pop, care după ce a adresat cuvinte de mângâiere neobositului luptător naționalist dr. Iacob Hotăran pentru pierderea grea pe care a suferit-o, a adresat rugămintea mulțimii să se deplaseze la mormântul celor doi, unde să rostească cu toții o rugăciune. Întreaga adunare s-a deplasat la cimitir unde Ștefan Cicio-Pop a depus o frumoasă coroană de flori naturale, urmat fiind de delegația de nepoți și nepoate a tribunilor din Abrud, Baia de Criș și Hălmagiu. În numele Ligii Tinerime Bănățene, a „Frăției” și Surorilor de Cruce din întreaga Transilvanie, a fost depusă o imensă cunună cu fundă în tricolor de către dr. Amos Frîncu. S-au păstrat momente de reculegere și s-a rostit „Tatăl Nostru”. Ziarul „Frontul de Vest” din 13 martie 1939, scrie despre „pioasa pomenire a martirei de la Țiria Virginia dr. Hotăran”. Această acțiune organizată la 20 de ani de la dispariția celor doi martiri a fost organizată de Reuniunea Femeilor Române din Arad condusă de doamna Eugenia Cicio-Pop.

Atunci, în biserica din Şiria, din inițiativa lor, a fost organizat parastasul pentru cei doi eroi Virginia și fiul ei, inginerul Gheorghe Hotăran. Biserica a fost plină până la refuz și numeroși şirieni au stat afară până la terminarea oficierii parastasului. Slujba religioasă a fost oficiată de protopopul din Şiria și de preoții C. Monția din Şiclău și M. Măcinic din Şiria. Răspunsurile au fost date de renumitul cor „Lyra” dirijat de învățătorul Traian Chira. În final, părintele protopop a vorbit despre neînfricată româncă Virginia dr. Hotăran și fiul său Gheorghe, morți pentru credința strămoșească și pentru sentimentele de români adevărați. De la biserică s-a format un lung cortegiu în frunte cu preoții, oaspeții, țărani și străjerii, care purtau frumoase cununi de flori naturale spre grădina bisericii unde își dorm somnul de veci acești martiri. După un scurt serviciu divin, doamna Eugenia Cicio-Pop, soția marelui luptător național dispărut dr. Ștefan Cicio-Pop, pe vremuri trimisul şirienilor în Parlamentul din Budapesta, a rostit cuvinte zguduitoare, pe fețele celor prezenți putând fi văzute șiroaie de lacrimi. Doamna Eugenia Cicio-Pop a spus „ea a fost cea mai mare și adevărată româncă care a știut să țină trează conștiința românilor din acest ținut frumos și din aceste falnice comune românești. Pilda ei să fie mereu trează în inimile și conștiința noastră, ca să știm și noi să jertfim tot ce avem mai scump pe acest pământ, pentru scumpa noastră țară, și pentru Tron Regele nostru iubit”, apoi a adresat un îndemn copiilor zicându-le: „iar voi copii, cu mic cu mare, când intrați să vă închinați la Sfânta Biserică, ziceți o rugăciune pentru aceea care și-a vărsat sângele pentru ca voi să vă puteți ruga și vorbi în scumpa noastră limbă românească și să aveți o țară liberă și mândră, de care copiii marii martire n-au avut parte.” Pe monumentul funerar al celor doi martiri găsim scris: „Virginia dr. Hotăran născută Răducan și fiul ei dr. Gheorghe Hotăran au suferit moarte de martiri sub loviturile și gloanțele soldaților republicei ungurești. Dormiți în

pace pe pământul românesc stropit cu sângele vostru” (Priescu & Purda, 2018: 76-79).

1919 – Este anul când nu mai este recunoscut învățământul confesional și toți învățătorii din Țiria au trecut la școala de stat. În cercul școlar Țiria funcționau 57 de învățători, din care 45 erau de stat și 12 confesionali, dar subvenționați de stat. Din primul an de după Unire, numărul elevilor din Țiria crește, ajungând să fie înscriși în clasele I-IV de la școala primară de stat 477 de elevi, din care 351 români, 103 germani, 21 maghiari și 2 evrei. Tot în 1919, se înființează la Țiria o școală de ucenici, care era frecventată de un nr. de 43 de elevi, din care 18 români, 8 maghiari și 17 germani. Aici lecțiile erau ținute de învățătorii Ioan Mladin, Petre Ciongradi și Ed. Chencinschi. Elevii erau cuprinși în următoarele categorii de vârstă: 13 între 10-14 ani, 27 între 16-18 ani, și 3 între 18-20 ani.

1919 – Prof. univ. dr. Traian Boroș s-a născut la 31 decembrie 1919 într-o familie modestă de țărani, având o singură soră, Maria. Traian învață de mic copil să muncească, părinții atribuindu-i misiuni pe măsura puterilor lui încă din primele clase primare. Imaginea părinților săi, etichetată cu calități precum cinstea, hărnicia, bunătatea și respectul reciproc i-au rămas ca o icoană care l-a călăuzit de-a lungul vieții. Istețimea minții a fost remarcată prin ușurința cu care reușea să memoreze poezii, înainte de a stăpâni tainele scrisului, cititului și socotitului. Deși sfârșitul fiecărui an a adus puseuri de căldură în familia Boroș, încununarea cu premiul I și coroniță a fiului Traian, n-a însemnat scutirea de îndeletniciri gospodărești pe perioada vacanței. Răsplata pe care o primea era dreptul de a putea hoinări înspre seară pe la diverși prieteni. La sfârșitul clasei a III- a, învățătorul i-a adăugat la coroniță ca premiu și cartea „Povești” de Ioan Slavici. Lectura unor povești precum „Zâna Zorilor”, „Ileana cea șireată”, „Doi feți cu stea în frunte” și altele i-au trezit bucuria și mândria că s-a născut în același sat cu marele scriitor Ioan Slavici. Așa a început prețuirea

viitorului medic pentru opera scriitorului șirian, despre care dorea să afle tot mai multe. Mai târziu, când ajunge să lectureze volumul „Nuvele”, mărturisește că se simte plimbându-se printre personaje pe care le recunoaște ca fiind șirieni. Desigur această lectură l-a făcut să se simtă de mic copil un adevărat prizonier sufleteș al lumii satului său natal. Așa a și rămas întreaga viață, căci, fie că se afla la Cluj sau în străinătate, dorul de casă îl cuprindea mereu chiar și după pierderea părinților, sora sa Maria și nepoata Mărioara Benea trezindu-se pe neașteptate cu el sosit acasă. La îndemnul unor inimoși dascăli ce slujeau școala din Șiria, părinții s-au hotărât să se înhămeze la ani de muncă și sacrificiu pentru a-și trimite fiul la studii pe mai departe. A continuat învățământul liceal în vestita capitală a Țării Moșilor, localitatea Brad, aici a întâlnit un mediu elevat de studii, cu profesori de înaltă vocație. Din primul an de liceu, pentru a răspunde exigențelor profesorului de limba română, a trebuit să apeleze la biblioteca școlii. Știa de la colegii mai mari că bibliotecarul era un bătrânel care rar scotea câte un zâmbet. Și-a luat inima în dinți și prima carte pe care a solicitat-o a fost „Mara” de I. Slavici. Întrebat fiind de unde este bătrânul bibliotecar s-a luminat și-a început să-i zâmbească, apoi a mărturisit că Ioan Slavici este scriitorul său preferat. Așa s-a creat între cei doi o apropiere sufletească, elevul Traian fiind într-un fel un protejat al acestuia. Din clasa a II-a de liceu, figura proeminentă a profesorului de biologie, care era și dirigintele clasei, l-a făcut să acorde o atenție mai mare biologiei. Antrenat fiind în activitatea cercului școlii, participa la diferite comunicări, îndeosebi pe profilul anatomiei și fiziologiei umane. Așa i-a venit gândul să îmbrățișeze în viitor profesia de medic. Primul om căruia i-a mărturisit această intenție a fost renumitul medic de la Șiria, Dr. Lengyel. De la el a aflat multe lucruri despre viața unui medic, care este o viață de luptă continuă, plină de renunțări, de nopți nedormite, dar și cu imense satisfacții sufletești. Medicul dă sănătate din sănătatea lui și viață din propria viață. Ajuns student la Facultatea de Medicină din Cluj, în vacanță îl însoțea de multe ori

pe Dr. Lengyel la diversele consultații pe care le făcea fie la cabinetul său, fie prin sat. Ba mai mult în ultimi ani, viitorul medic era pus să diagnosticheze și chiar să propună tratamente de către Dr. Lengyel. Ca student, și-a însușit cu temeinicie cunoștințele necesare pentru viitoarea profesie de medic, aplecându-se în mod deosebit asupra neurologiei. După absolvirea facultății, a vrut să se întoarcă medic în satul natal, dar profesorul de neurologie l-a convins să rămână ca preparator la Facultatea de Medicină din Cluj la disciplina pe care acesta o conducea. N-a renunțat la gândul de a lăsa ca moștenire domeniul medical și în familia surorii sale Maria. A reușit chiar să și-l împlinească, cei doi nepoți Mărioara și Ionuț realizându-se ca profesioniști de înaltă competență în domeniul medical. A lucrat ani la rând în clinica din Cluj, ajungând practicant la gradul de medic primar. Această muncă a îmbinat-o cu cea de om de știință, obținând pe rând titlurile universitare de șef de lucrări, conferențiar și apoi profesor universitar. În anul 1971, în urma susținerii tezei de doctorat „Contribuții la unele aspecte epidemiologice, clinico-statistice și sociale în bolile vasculare cerebrale” a primit titlul de doctor în științe medicale. Ca profesor universitar la Facultatea de Medicină din Cluj se interesa de noii studenți intrați la medicină și proveniți din Șiria, Pâncota și localitățile din jur, pe care îi chema la cabinetul său și-i îndemna să-și dea toată strădania pentru însușirea profesiei de medic. Prin ei, profesorul simțea că de fapt ține legătura cu lumea podgorenilor pe care n-a putut s-o uite niciodată. Au fost multe cazuri când, venind acasă și rugat de sora sa Maria, a trebuit să treacă pe la patul consătenilor săi suferinzi care l-au solicitat să-i consulte. Pe unii mai gravi i-a dus și i-a internat în clinica din Cluj. Mare i-a fost bucuria când, revenind acasă, i-a găsit ameliorați sau vindecați. Având un deosebit dar oratoric, prelegerile sale clinice au rămas întipărite în memoria studenților, care erau tot mai numeroși la cursurile sale de neurologie. A adus contribuții valoroase în domeniul patologiei tumorale a măduvei spinării. A publicat un mare număr de articole de specialitate în reviste din țară și

străinătate. I-a învățat pe studenți să-și controleze cuvintele și să le dirijeze de așa natură încât să le fie folositoare bolnavilor. I-a învățat de asemenea să fie înțelegători și buni cu oamenii suferinzi. Convins fiind că medicul trebuie să aibă o viziune mai largă și un grad de cultură mai ridicat decât bolnavii săi, îi însoțea de multe ori pe studenții de la medicină la vizitarea expozițiilor artistice sau în sălile de concerte, fiind un pasionat în domeniul artelor și creației muzicale culte. În munca de cercetare l-au pasionat tipurile de boli vasculare cerebrale, ducându-și contribuția în rezolvarea multor cazuri. Ajuns la pensionare, a părăsit Clujul, plecând cu familia în Germania, urmându-și singura fiică pe care și-a dorit-o realizată ca medic desăvârșit într-o lume liberă. Când aceasta a hotărât să treacă într-o altă societate, în cea americană, nu numai că nu s-a împotrivit, ba mai mult, a încurajat-o. Dorul de casă, mărturisește nepoata sa, Mărioara Benea, îl aducea mai des la Șiria din Germania, decât la Cluj. De fiecare dată în ultimi ani își vizita toate rudeniile, prietenii și colegii șirieni de vârsta lui. S-a stins din viață departe de aceștia, în Germania. O coincidență este legată de trecerea lui în lumea celor dreپți. Ea constă în faptul că pe certificatul de deces eliberat în Germania, la cauza morții s-a înregistrat „Hemoragie cerebrală masivă”. Acest diagnostic este tocmai ultimul capitol din lucrarea de doctorat a celui care a fost Prof. Univ. Dr. Traian Boroș. Numele său a rămas înscris în cartea de onoare ce reprezintă tezaurul șirian, iar la Facultatea de Medicină din Cluj îl găsim înscris printre marii înaintași ai Școlii Medicale Clujene.

1920 – Ia ființă Casa Culturală „Ioan Slavici”, în cadrul căreia se țineau conferințe și spectacole artistice. Activitatea culturală s-a dezvoltat de-a lungul anilor, atingând apogeul între anii 2004-2019, când s-au diversificat formațiile artistice, existând 3-4 generații de dansatori cu un bogat repertoriu în care sunt valorificate dansurile tradiționale locale și îmbinate cu cele județene și cele tradiționale naționale. De asemenea există formația de fanfară, formația de teatru, grup vocal „Podgoreni” și coruri.

Printr-o bună conlucrare între membri acestor formații, sunt realizate spectacole de înaltă ținută artistică cu regularitate și în mod deosebit în zilele de sărbătoare.

1921 – 28 aprilie, se naște la Șiria, Mircea Ciurdaru, în casa lui Ioan și a Silviei Ciurdariu, unde a copilărit alături de sora sa mai mică, Vioara. Bucuria cea mare era când, tatăl său Ioan, angajat la Căile Ferate, conductor șef pe tramvaiul electric Arad-Pâncota, mare iubitor de natură și de vânatoare, îl accepta în escapadele sale prin crângurile și luminișurile Munților Zărandului. După terminarea cu „cununiță” a școlii elementare din satul natal, doar setea de cunoaștere și de învățatură și ambiția mamei sale, Silvia, femeie aprigă și dreaptă, cu mare respect pentru carte și cărțurari, îl determină să părăsească ocrotirea și fericirea cuibului părintesc, pentru ca să studieze timp de 8 ani, începând din clasa a V-a, la Colegiul Național „Moise Nicoară” din Arad. De la început se remarcă printre colegi ca un elev strălucit, sclipitor la minte, cu un umor sănătos și debordant, generos și prietenos, mare iubitor de literatură și de istorie, cu înclinații speciale pentru limbile străine (va fi un vorbitor fluent de limba franceză), și pentru studiu în general. Terminarea studiilor liceale ca elev eminent, înseamnă însă o mare provocare a vieții. Era în anul 1940, când în România începeau vremurile grele și tulburi. Deși dorea cu ardoare să studieze medicina, posibilitățile materiale ale familiei, care fuseseră grav afectate în urma unor repetate crahuri bancare, nu-i mai permit, astfel încât la doar 20 de ani, trebuie să renunțe la o mare pasiune și să ia drumul Bucureștiului, pentru a se dedica carierei militare. Astfel, devine student al Academiei Militare, unica facultate din România absolvită (scutită) de taxe universitare, după ce trece cu brio examenul de admitere, a cărui exigență era unică, datorită ștachetei înalte a candidaților, proveniți din vârfurile societății românești. Deși coleg de an cu Regele Mihai și cu mulți fii de generali și de fruntași politici din Guvern și Parlament, el termină studiile militare ca șef de

promoție și este rugat să se alăture, ca ofițer, elitei militarilor Gărzii Regale, astfel încât, în anul 1943 devine cel mai tânăr sublocotenent al acesteia. Sarcinile sale sunt de la început de a însoți permanent membrii familiei regale a României, astfel încât, alături de majestățile lor, își desfășoară activitatea în garnizoanele Palatului Regal din București, la Palatul Peleş din Sinaia sau la Palatul de la Săvârșin. Era o perioadă de maximă efervescentă intelectuală, în care cunoaște toate marile personalități ale României interbelice, fiind un fin și atent observator și martor al evenimentelor epocii. Leagă numeroase prietenii cu artiști și intelectuali de renume, dar cel mai apropiat rămâne de colegul și prietenul său din facultate, Regele Mihai, de care îl leagă numeroase afinități și pasiuni comune, alături de care va trăi toate provocările și durerile istoriei acelei perioade atât de greu încercate ale României. La data de 23 august 1944, întoarcerea armelor împotriva armatei Germaniei fasciste, înseamnă și intrarea Batalionului de Gardă Regală a României pe front, în linia întâi. Tânărul sublocotenent Mircea Ciurdariu preia comanda unei companii în cadrul Regimentului 85 Infanterie Ineu și a Batalionului 21 Vânători de Munte, în fruntea căreia eliberează de sub ocupația fascisto-hortistă, Ardealul, inclusiv comuna Șiria, între hotarele ei având loc lupte grele, întreaga Ungarie și parte din Cehia, până în munții Tatra, unde cade grav rănit, iar compania sa este aproape decimată. Curajul și loialitatea sa, faptele sale de vitejie și modul exemplar în care și-a protejat militarii din subordine, au fost pe larg comentate în presa vremii, numele și fotografia domniei sale fiind permanent prezente în pagina 1 a marilor cotidiene naționale și europene. În acea cumplită iarnă a anului 1945, în luna ianuarie, este evacuat în țară, la Arad, și internat la Spitalul Militar Ineu, unde va suporta o operație foarte grea și unde va rămâne până în vara aceluiași an. Pentru meritele sale armate și pentru jertfa sa, a primit numeroase distincții și decorații, dintre care enumerăm doar două: „Coroana României cu Spadă și

Panglică de Virtute Militară, clasa V” și „Medalia Victoria”. După restabilire, revine în Garda Regală din București, unde va rămâne până la abdicarea forțată din data de 30 decembrie 1947, când se cerea istoriei lovește din nou cumplit, familia regală fiind obligată să părăsească definitiv România și să ia drumul exilului. Fiind foarte apreciat și iubit de către întreaga familie regală, cu surprindere se regăsește pe lista membrilor și apropiaților, pentru care Regele Mihai solicită primului ministru aprobarea de a părăsi țara, pentru a-i însoți în Occident, în lumea liberă. Rădăcinile sufletești, adânc ancorate în pământul românesc, pe care îl consideră sacru, îl determină să refuze această onoare și rămâne în țară, deși știe că se expune la riscuri și persecuții care nu vor întârzia să apară. Se reîntoarce acasă, singur, trist, demoralizat, fără bani și rămas fără prieteni, perioada 1948-1950 petrecând-o la Șiria, mereu amenințat de poliția politică-comunistă nou instalată în țară, ceea ce îl obligă să stea lungi perioade ascuns de consăteni, în colibe de păstorilor din munți. În anul 1950, se căsătorește cu distinsa economistă Felicia-Otilia, a treia fiică din cele 6 fete ale familiei preotului-director de școală, Ioan Mizeș și soția Florica, din comuna Hălmațiu-Arad, familie de preoți de multe generații, în bisericile cărora drapelul național tricolor a fost mereu la loc de cinste, fluturând de-a lungul catapetesmei, și a căror viață a fost strâns legată de istoria neamului românesc din Transilvania, în special a Țării Moșilor din Munții Apuseni. Moșii și strămoșii Feliciei-Otilia, născută Mizeș, au fost pe rând participanți și făuritori ai istoriei României moderne, adesea surghiuniți, deportați și aproape întotdeauna prizonieri pentru patriotismul lor înflăcărat și pentru iubirea lor de țară și de neam. Ei sunt cei care au făcut Revoluția de la 1848, alături de Crăișorul Munților, Avram Iancu, bărbații Mizeș au participat la protestul intelectualilor memorandiști din anii 1893-1894, ei au fost în rândul întâi al Mișcării Unioniste și făuritorii României Mari de la 1 decembrie 1918. Ei au dat jertfă vie în cele două războaie

mondiale, și au participat la eliberarea Transilvaniei de sub ocupația fascisto-hortistă, mai apoi la eliberarea României de sub ocupația sovietică și la rezistența împotriva regimului ateu-comunist. Privită cu dușmănie și adversitate de către regimul comunist, tânăra familie, Mircea și soția sa Felicia-Otilia, va fi obligată imediat după căsătorie să ia drumul exilului politic, în Valea Jiului la Petroșani, unde vor locui și vor munci până la pensionare. Vor urma mulți ani grei și triști, trăiți în spaimă și teroare, ani în care interogatoriile și perchezițiile la domiciliu se vor ține lanț. În această perioadă, locotenentul Ciurdariu va relua cu tenacitate studiul, pentru noi recalificări și specializări în domeniul minier, astfel încât, în anul 1958, când va fi obligat să părăsească cariera militară, va fi apt să se angajeze la Combinatul minier, secția cercetare-proiectare, unde va fi deosebit de apreciat și stimat. Marea bucurie a celor doi soți, Mircea și Felicia-Otilia, va fi nașterea unicei lor fiice, Doina, cea care va deveni bucuria și lumina ochilor lor și căreia îi vor dedica întreaga lor viață. Înzestrată cu o căldură și sensibilitate aparte, caută tot timpul să își găsească locul de unde poate aduce sprijin și mângâiere celor din jur. De aceea, și-a ales profesia de medic, pe care a practicat-o o viață cu temeinicie, reușind să obțină mai multe specializări pe diverse domenii medicale. Nu a acceptat niciodată ignoranța și superficialitatea în medicină și educație, iar atunci când a diagnosticat suflete schilodite și trupuri bolnave, cu un profesionalism ridicat, a aplicat cele mai eficiente tratamente și balsamuri vindecătoare. Ecourile și mulțumirile primite de la bolnavi au ajuns și în casa părintească, chiar dacă distinsa doamnă doctor Ciurdariu Hasneș Doina se afla departe de ea. Din dorul și dorința de a se reîntoarce pe plaiurile arădene natale, au cumpărat, în anul 1960 o proprietate, situată în vecinătatea Șiriei, pe care cu trudă sisifică și cu mari privațiuni își vor construi o casă, în care se vor retrage definitiv, în anul 1981, după pensionare. Aici, în curtea casei din Șiria, aflată pe strada care-i poartă numele, și pe

care, din respect pentru eroul-fiu al satului, consătenii i-au dat numele „Locotenent Mircea Ciurdariu” unde acesta și-a trăit ultimii săi ani din viață, depănând cu bucurie amintirile vieții și firul istoriei zbuciumate trăite, alături de puținii prieteni rămași din vremurile fericitei sale copilării. Ca un trăsnet pe cer senin, liniștea familiei a fost zbuciumată din nou, de data aceasta definitiv, prin moartea subită a locotenentului Mircea Ciurdariu, la data de 10 mai 1994. Fiul și eroul satului, „Pruncul Regelui”, care a purtat faima Șiriei în mijlocul elitelor vremii sale, până în Palatul Regal, și-a înălțat spiritul la Ceruri, de unde veghează și se roagă pentru plaiurile sale natale.

1922 – Ia ființă „Reuniunea de Lectură și Cântări a Meseriașilor din Șiria”, în care era cuprins și corul mixt al Bisericii Ortodoxe condus de învățătorul Ioan Tocăniță. Repertoriul corului cuprindea pricesne și piese religioase, dar și alte cântece cu caracter laic.

1924 – Se înființează la Șiria o cooperativă de consum.

1925 – Elevii care frecventau liceele din Arad, Beiuș, Lipova, Sântana, în vacanța de vară au dat naștere la o societate de lectură cu sediul în actualul Centru de Documentare și Informare. Aici se întruneau săptămânal, prezentau noutățile în diverse publicații și pregăteau programele artistice. Pe lângă lecturile care se citeau din creațiile literare ale unor scriitori români, se citeau și creațiile proprii ale membrilor acestei societăți. Setea intelectuală a elevilor șirieni plecați să-și continue studiile și revenirea acasă în vacanțele școlare, s-a continuat o lungă perioadă să fie dovedită prin viața acestei societăți de lectură, care a lăsat ca amintire tabloul societății din 1938, președinte fiind Petru Slavici, iar secretar Gheorghe Voștinar.

1927 – Este introdus în comună curentul electric, care a fost produs inițial de către Societatea de Electricitate Ghioroc-Pâncota.

1927 – S-a născut la Șiria, la data de 5 noiembrie 1927, dr. Otto Greffner profesor cu înaltă vocație, om de cultură și cercetător istoric. A venit pe lume într-o familie de etnie germană, în care exista o pasiune aparte pentru viața sportivă a comunei. Își amintește cu plăcere de anii copilăriei, când casa părintească era deschisă pentru toți iubitorii fotbalului din Șiria, pasiune pe care tatăl a încercat și a reușit să o insufle și fiului său. Gheorghe Greffer, între anii 1948-1949, a vegheat la construirea stadionului din Șiria, o lucrare grandioasă, unică în județul Arad. Fiului Otto, remarcându-se din primii ani de școală prin pasiunea sa pentru lumea cărții, părinții se străduiesc să-i asigure o educație aleasă. Astfel, după absolvirea liceului, își continuă drumul perfecționării și construcției sale spirituale, realizând studii universitare în domeniul istoriei și filozofiei, în cadrul Universității din Cluj, unde ulterior a dobândit și titlul de doctor în știință. N-a putut niciodată să accepte ideea de a fi un dezrădăcinat de locul natal, de aceea a continuat activitatea tatălui său, îmbinând pasiunea pentru istorie cu cea pentru sport, cea de-a doua considerând că trebuie să și-o dedice în primul rând Șiriei. Acest lucru a făcut ca, după terminarea studiilor universitare, cu toate că i s-au făcut diverse oferte spre a activa în divizia B în fotbal, să renunțe, înțelegând că datoria lui este să joace sub culorile echipei șiriene. Atunci când a simțit că locul său trebuie preluat de un tânăr, s-a retras, dar tot cu folos îmbrățișând misiunea de antrenor al echipei din Șiria timp de 17 ani. Intelectualul de excepție dr. Otto Greffner, a fost omul cu har și vocație, care și-a dedicat o parte din anii profesiei sale muncii de instrucție și educație a elevilor. A lucrat ca profesor la Liceul German din Arad, unde apreciat fiind pentru calitățile sale didactice, s-a bucurat de multă prețuire, atât din partea colegilor, elevilor, cât și a părinților. Și-a dovedit și calitățile sale de bun gospodar și manager în anii când s-a aflat în fruntea acestui liceu ca director adjunct. Ca profesor, a fost permanent preocupat să-și conecteze profilul moral cu statutul de

profesionist desăvârșit. Pasiunea pentru carte și pentru agonisirea de noi cunoștințe a purtat-o cu el și atunci când a plecat în Germania. Ca dovadă, el ajunge în lumea universitară, făcând parte dintre profesorii universitari prețuiți atât la Universitatea din München, cât și la Universitatea din Basel, Elveția. Numele său și calitățile sale de om și intelectual de excepție, ajung să fie recunoscute și de Guvernul bavarez, care îi încredințează timp de trei ani funcția de consilier pe probleme de politică est-europeană. Otto Greffner a reprezentat cu demnitate și pe specialistul care a dat notorietate unei discipline ce reprezintă cartea de vizită a unei țări – istoria. Pasionat pentru cercetare, desfășoară o activitate remarcantă în cadrul Muzeului Județean de Istorie Arad, unde ocupă și funcția de director adjunct. La baza muncii sale de cercetare, așează satul românesc cu valorile sale, stabilește arii și zone geografice de interes, în care demersul merge de la dimensiunea istorică la cea geografică a unor fenomene. El ajunge și mai departe, încercând să stabilească punți de legătură între fenomenul istoric și cel artistic. Dincolo de calitatea sa de cercetător, de specialist preocupat de sublinierea laturilor informativ-documentare și a celor interpretative, la loc de cinste se situează și autoritatea sa științifică de investigare de teren, ipoteză fără de care nu poate fi finalizată munca de cercetare. Cu credința celui care a vrut ca binele și frumosul să învingă, și-a folosit toate capacitățile intelectuale în conturarea unei prestațe solide pe care micimea unora să nu o poată dărâma. A trăit prin cercetare și pentru cercetare, visând cu ochii deschiși spre absolut. În concepția sa absolutul aducea cu o piramidă, în care fiecare treaptă era relativă și astfel am învățat că nu putem ajunge la absolut, decât urcând aceste trepte. Rod al cercetărilor sale în domeniul istoric, a publicat o serie de cărți în legătură cu cel de-al doilea război mondial. În fraze atent meșteșugite, a rememorat fapte și întâmplări care au marcat existența noastră, creionând cu multă migală conturul istoric al acelor vremuri. Pentru el, indiferent

unde s-ar afla în țară sau în străinătate, cea mai mare bucurie este aducerea aminte a locului natal. Nici un tratament nu l-a simțit mai de folos în cei de peste 30 de ani de suferință, decât balsamul vorbelor despre plaiurile șiriene și lumea acestui ținut. El conturează lumea vie a satului natal, simțindu-se parte integrantă a ei în cartea „Aspecte din viața sportivă a comunei Șiria”. Încearcă să retrăiască istoria acestei localități, pe care a iubit-o de așa natură încât nu poate să-și exprime iubirea prin eleganța vorbelor, dedicându-i cea de-a doua carte „Monografia Cetății Șiria”. Ca o recunoaștere a incontestabilelor sale merite în dezvoltarea patrimoniului cultural și a sportului șirian (fotbal în mod special) la propunerea primarului ing. Valentin Bot, Consiliul Local a hotărât ca stadionul din Șiria să poarte numele „Otto Greffner”. Plină de emoție a fost acea zi de 31 iulie 2011, când în fața stadionului s-a oprit căruciorul cu roțile în care se afla omul care își citea numele pe frontispiciul acestui măreț stadion. I-au rămas întipărite în memorie și păstrate pentru totdeauna, până la trecerea în veșnicie, momentele în care, intrând în stadion, a putut să asculte bătăile din palme, care de data aceasta nu însemnau o încurajare a echipei locale, ci aveau semnificația respectului adus distinsei sale personalități. Cred că în turul făcut în jurul stadionului, Otto Greffner și-a rememorat anii tinereții și a uitat de suferințele bolii, simțindu-se pentru moment poate un biruitor. A fost un dar care credem că l-au întărit, dar care l-au și determinat să-și formuleze o ultimă dorință, aceea ca atunci când Dumnezeu îl va chema, trupul să-i fie depus în pământul considerat cel mai cald culcuș, aflat în cimitirul catolic din Șiria. I s-a împlinit această dorință, fiind condus pe ultimul drum de un sobor de trei preoți: Ciurariu Ioan, Orb Pavel și Poneavă Teodor, membrii familiei, autorități locale, foști colegi și prieteni. Însăși natura s-a simțit îndurerată, dezlănțuindu-se în acele momente ale slujbei de înmormântare, cu o ploaie nemaîntâlnită până atunci în istoria Șiriei.

1927-1928 – Din Anuarul întocmit de învățătorul T. Debeleac, aflăm că biblioteca școlii număra 450 de volume. În Șiria exista în vremea aceea un Cerc Cultural și o „Reuniune de lectură și cântări a meseriașilor români”.

1930 – Plasa Șiria cuprinde localitățile Agriș, Arăneag, Covăsânț, Cuvin, Drauț, Galșa, Ghioroc, Măderat, Mâsca, Pănatul-Nou, Pâncota, Seleuș, Șiria. Populația totală a Șiriei era de 6.042 din care: 759 maghiari, 4.280 români, 985 nemți, 18 alte naționalități.

1930 – La sfârșitul anilor 1930 apar primii jucători de tenis de masă la Șiria. Mesele erau improvizate și confecționate de către tâmplarii locali în conformitate cu dimensiunile regulamentare. Primul care a confecționat mese de tenis de masă a fost meseriașul local, de profesie rotar, Desztik Carol din Șiria. În anii 1939-1940 au avut loc concursuri locale la Căminul Cultural „Ioan Slavici” Șiria. Antrenamentele și concursurile se desfășurau, cel mai adesea, la Cămin și în sălile restaurantului central din Șiria (fostul cinematograf). Printre promotorii tenisului de masă se numără Raduly Dini, frații Naiu din Galșa, Aster Ludovic, frații Bartok și Vesescu Aurel. Din vara anului 1945 ia ființă, pe lângă clubul AS Șiriana, secția de tenis de masă. La început sediul secției de tenis de masă devine localul reuniunii germanilor din Șiria, restaurantul Raab, din cartierul german. În ianuarie 1946 are loc primul concurs intern pentru desemnarea campionului comunei Șiria. Au participat, în total, 14 sportivi, concursul desfășurându-se în sistem eliminatoriu. Finala a avut loc între Desztik Carol și Raduly Dini, câștigător și primul campion de după război fiind Carol. Tradiția campionatului intern a avut loc în fiecare an, până în 1968. Câțiva dintre cei care au câștigat campionatul sunt: Desztik Carol (1946, 1947), Betsy Attila (1948, 1949, 1950, 1952, 1955), Molnar Ladislau (1951, 1956), Kiss Bela (1953), Zimmerman Carol (1954), Blaj Petru (1957, 1958, 1959, 1961) și Greffner Otto (1964). În 1947 are loc prima întâlnire

intercomunală între echipa din Șiria și formația sportivilor din Lipova. Competiția s-a desfășurat în sălile școlii generale din Șiria. În fața unui numeros public, echipa din Șiria formată din Betsy Attila, Desztik Carol, Greffner Otto și Kiss Bela a câștigat cu un scor de 6-4. În 1948 ia ființă primul campionat județean de tenis de masă, campionat la care ia parte și Șiria. Între anii 1949-1952, în cadrul campionatului județean, Șiria se clasează între echipele fruntașe din județ (Greffner, 1997: 41-43).

1931 – Ioan Lasca se naște la data de 24 septembrie 1931, în comuna Vălișoara, județul Alba, situată în zona munților Trascăului, într-o casă de țărani săraci, fiind al doilea dintre cei opt frați. Este crescut de către bunici, părinții fiind nevoiți să plece la București, spre a sluji în familii bogate pentru că foloasele obținute de pe munca pământului nu puteau să le acopere cheltuielile necesare pentru întreținerea familiei. Tristețea se așterne asupra copilăriei sale, trecându-i pe sub priviri atrocitățile și urmările dezastruoase ale războiului, care așternuse multă durere în familiile din satul său natal. Dragostea de carte îl face să obțină bucurii din primii ani de școală, simțind protecția și încurajarea învățătorului din sat, care, în acele vremuri grele, trebuia să-și facă singur apostolatul de la clasa I și până la clasa a VII – a. Își continuă învățătura de carte în Școala Profesională de Viticultură și Vinificație de la Micăsasa, de lângă Mediaș, iar apoi în Școala Tehnică Viticolă Miniș. Așa a reușit să ajungă în anul 1954 la Șiria, fiind repartizat ca tehnician viticol la Gostatul de aici, unde a lucrat timp de 15 ani. Domeniul viticol îi rămâne ca pasiune și în ultimii 20 de ani înainte de pensionare, când i se deschide apetitul pentru plantele medicinale, fiind angajat al Plafarului Oradea pentru această zonă. Itinerarul vieții sale exemplare îl situează ca un model sacru, necesar pentru viețuitorii locului de toate vârstele, căci el știe să le tonifice încrederea în viață. Puterea modelatoare, experiența de viață, sunt închinare slujirii adevărului, binelui,

frumosului public, așezate pe suportul nativ al talentului său. Acesta îl face să navigheze zeci de ani între vindecarea sufletească și cea trupească, cu alte cuvinte, între realizarea unor creații artistice și vindecarea trupului, prin tratament cu plante medicinale. Având convingerea că frumosul este o necesitate a vieții, s-a aplecat asupra elaborării unor lucrări artistice, în calitate de creator în domeniul poeziei, al picturii, al instrumentării pieselor muzicale. Creațiile sale literare, precum și tablourile, transmit mesaje hrănitoare și benefice tuturor cititorilor și privitorilor, prezența dumnealui fiind semnalată la toate expozițiile de pictură sau creație literară, organizate în cadrul Muzeului Memorial „Ioan Slavici” Șiria. Inoculându-i-se din copilărie dragostea de neam și de țară, acest sentiment va fi un adevărat fir călăuzitor, care va străbate întreaga sa creație literară. Simțind nevoia de exprimare a interiorului său prin intermediul poeziei, Ioan Lasca nu uită însă nici de pământul și oamenii cu care și-a împărțit bucuriile și supărările, așezându-i la loc de cinste pe bunici, părinți, rude și prieteni. Truda și vitejia celor care s-au jertfit pentru acest pământ legendar sunt cântate în versurile sale, care, în totalitate sunt scăldate în apa strălucitoare a eroismului românesc. Citindu-le, nu poți să nu te ospătezi cu folos din aceste sentimente de respect al poetului și de prețuire a limbii și istoriei poporului nostru. O parte din creația sa literară și-a publicat-o în cele două volume de versuri „Balada lui Ion românul” și „Zestrea românului”. Poetul optimist, ajunge prin ambele volume la concluzia că sentimentul patriotic trebuie să fie fără granițe între generațiile de ieri, de azi și de mâine, iar transmiterea lui este o datorie sfântă a românului. Din toate, a reieșit că știe să-și individualizeze personalitatea, atât prin condei, cât și prin pensulă, plimbându-se cu ușurință printre imaginile artistice care îmbină realitatea cu ficțiunea. Spiritul creator îi menține tinerețea sufletească, făcându-l în stare să intre permanent în competiție cu sine însuși. O dovadă o constituie tematica variată a lucrărilor artistice,

concretizate prin 300 de tablouri, realizate în ulei, tempera și acuarelă, care facilitează călătorii în spațiul geografic, istoric, spiritual, în succesiunea anotimpurilor, în universul satului, al familiei și al vârstelor. Ele aduc un câștig informațional și educațional care îndeamnă la autodepășire pe orice creator, domnia sa fiind un model de dovedire că barierele vârstei pot fi depășite cu alte realizări, care multiplică bucuriile. Rămân neuitate serile șiriene, în care, chiar și păsările cerului își întrerupeau trilarurile lor obișnuite, spre a asculta, cu admirație, alături de localnici, într-o tăcere meditativă, melodiile încântătoare, ieșite din taragotul instrumentistului Ioan Lasca. Ele par să-și răspândească ecourile asupra întregii naturi, care după potopul de lumină și căldură, își dorește liniștea serii. De multe ori, adierea blândă a vântului de vară, dădea impresia că aduce miresme de tei, mentă și alte plante medicinale, din curtea lui Ioan Lasca, acestea purtând în ele melodii ce pregătesc așternerea somnului dulce de noapte. Era un alt tratament adus ca dar locuitorilor acestui ținut podgorean, care după o zi de muncă doresc un balsam sufletesc, care nu poate fi asigurat decât de un adevărat pasionat pentru artă. Aceste aptitudini creatoare au fost declanșate din primii ani ai copilăriei, dar și-au găsit cel mai favorabil teren pe plaiul unde s-a zămislit opera caldă și înălțătoare a celui din urmă principe al generației marilor clasici, scriitorul Ioan Slavici. În relaționarea pozitivă cu șirienii, așezându-se definitiv pe aceste plaiuri, creatorul de frumos Ioan Lasca și-a contopit idealul trupesc și sufletesc cu urmașii eroilor lui Ioan Slavici, astăzi fiind recunoscut ca „un ales fiu al satului”. Prețuirea sa pentru cele realizate prin lucrarea artistică gândită, trăită, elaborată și exprimată, nu poate fi decât un răspuns la îndemnul lui Tudor Vianu: „orice creație e un act al dăruirii de sine, o faptă a iubirii, prin care prinde viață și căldură întreaga comunitate umană chemată să se înalțe și să se bucure de acel dar”. Dorind „un suflet sănătos într-un trup sănătos”, Ioan Lasca își extinde aria pansamentelor

vindecătoare, de la suflet la trup. Vindecarea pe cale naturistă a multiplelor boli de care nu suntem lăsați uitării, îl face să se aplece, cu temeinicie asupra unui aprofundat studiu, privind rolul vindecător al plantelor medicinale. Așa, începe munca de culegător de plante medicinale, îmbinată cu studiul individual, cu experimente, care îi aduc speranțe și bucurii, agonisind de-a lungul anilor rezultate spectaculoase în acest domeniu. Dacă la început a fost o mică ceainărie, bogată ca sortimentație, căci avea circa 150 de plante, ulterior i s-a adăugat un mic laborator, destinat observației și cercetării folosului plantelor medicinale și terapiei naturiste. Tratamentul cu plante medicinale l-a învățat de la bunici, Ioan Lasca beneficiind în copilărie de vindecarea miraculoasă a plantelor medicinale. Virtuțile terapeutice ale ceaiurilor, proprietățile calmante, relaxante, antibacteriene, digestive etc. sunt urmărite ani de-a rândul. Dotându-se cu minimul necesar de ustensile în laboratorul personal, realizează diverse combinații de plante, care pot vindeca sau ameliora cele mai variate afecțiuni, și care pot fi consumate sub formă de ceaiuri sau infuzii. Pornind de la studiile publicate, privind efectul terapeutic al „Biterului Suedez”, Ioan Lasca realizează o rețetă proprie, în care sunt amestecate 100 de ingrediente naturiste. Preparatul lui, sub formă finală de tinctură, îi dă numele de „Biterul Carpaților”, despre efectele sale vindecătoare fiind martori mulți consumatori din Șiria și alte localități din județ și din țară. Rezultatele fac ca numele lui să depășească granițele comunei, la poarta casei, întâlnindu-se deseori localnici cu cei veniți de mai departe, fie doritori de tratamente naturiste, fie continuatori în aceste tratamente, convingși fiind că le-au fost folositoare. Modest, binevoitor, Ioan Lasca preia mulțumirile bolnavilor ca hrană sufletească, din care izvorăște îndemnul de a continua să trudească, pe tărâmul pasiunii pentru frumos și sănătate (Priescu, 2013: 12).

1932 – Se construiește Căminul Cultural Gașa.

1932 – Se dă în folosință Căminul Cultural Mîsca.

1935 – Eparhia Aradului publică în revista „Biserică și școală” organizarea unui concurs pentru ocuparea unui post vacant de preot, la Parohia Șiria II, rămasă vacantă după pensionarea preotului Vasile Popovici. În urma concursului, acest post este ocupat de preotul Dimitrie Rujan, născut în Mândruloc, care „a fost instalat pe seama parohiei a II-a din Șiria, la data de 17 iunie 1935”. El va fi apreciat de organele de specialitate, încredințându-i-se și funcția de protopop provizoriu, la „1 iunie 1949 până în 1951, când Protopopiatul Șiria va fi desființat definitiv” (Ursulescu, 2017: 32).

1936 – Conf. univ. dr. Marius Doru Costa s-a născut în familia doctorului în Drept Gheorghe Costa, fiul învățătorului cu același nume, de la care a învățat că datoria intelectualului român așezat la țară este de a participa la bucuriile și necazurile celor în mijlocul cărora trăiește, îndrumându-i cu folos. Învățătorul Gheorghe Costa, al cărui arbore genealogic descinde din familii de dascăli și preoți ortodocși, a ținut să păstreze și să transmită cu sfințenie modestia ca o virtute a familiei Costa. În acest climat l-a format pe fiul său Gheorghe, pe care cu mari eforturi materiale l-a întreținut în liceul din Beiuș, trimițându-l apoi la Cluj unde a absolvit facultățile de Drept și Teologie. Însuflețit de înaltele sentimente de dragoste de neam și țară, doctorul în Drept Gheorghe Costa a fost un promotor al împlinirii idealurilor naționale ale românilor. În 1936, mutându-se la Șiria, și-a deschis un Birou Notarial, unde, așa cum își amintește Dr. Marius Doru Costa „veneau de multe ori cei lipsiți bănește, iar tata pe lângă că îi ajuta le mai dădea și bani pentru mâncare”. Tot Dr. Marius Doru Costa mărturisește că „soarta nu i-a fost recunoscătoare” ci dimpotrivă, odată cu înscăunarea comunismului, loviturile și umilințele s-au succedat cu înverșunare. „Tata a fost catalogat chiabur, iar familia mea a fost evacuată din casă și, grație unei familii cu profunde sentimente umane, am fost găzduiți într-o magazie din curtea familiei Pera, cărora le port o sinceră recunoștință. Au continuat

presiunile, mai marii regimului scoțându-ne ulterior în plină iarnă în stradă, cu toate că tatăl meu era paralizat. Prin bunăvoința compozitorului Emil Monția am fost primiți în locuința dumnealui. Cu eforturi financiare mari am reușit să ridicăm o casuță din chirpici. Aici și-a petrecut tatăl meu ultimi ani ai vieții, cu speranța că Dumnezeu își va întoarce fața către țară și vom scăpa de ororile regimului tiranic. Tata a închis ochii la umbra Bisericii ortodoxe din Siria, în dangătul clopotelor și cu conștiința împăcată”. Studentul de elită la Medicină, Marius Doru Costa se remarcă din primul an prin seriozitate, temeinicie dar și multă modestie, bucurându-se de o călduroasă apreciere atât din partea colegilor cât și a profesorilor de la Facultatea de Medicină din Timișoara. O zi de neuitat a rămas în viața tânărului absolvent al acestei Facultăți, chemarea primită din partea marelui chirurg Acad. Prof. Dr. Pius Brânzeu spre a-l căuta la catedră. Această celebritate a chirurgiei europene, membru emerit a Uniunii Medicale Balcanice i-a propus să-i fie asistent. A rămas pe moment înmărmurit, iar apoi cu bucurie și prin modestia cuvintelor a adresat mentorului său mulțumiri și angajamentul că se va înhăma în munca istovitoare ce-l va aștepta. Tânărul medic urma de acum să-l însoțească pe acest titan al medicinei românești, academicianul Dr. Pius Brânzeu scolar în Franța la Strasbourg, premiat cu o distincție mult râvnită de medicii de pretutindeni care era acordată doar odată la trei ani pentru cea mai bună lucrare de chirurgie. Dr. Marius Doru Costa și-a ales ulterior din ecuația clinicilor din Timișoara, Spitalul C.F.R., pe care decenii la rând l-a considerat ca prima sa casă. Discutând cu Dr. Șora Mariana despre Conf. Univ. Dr. Marius Doru Costa, aceasta a mărturisit că „am avut fericirea de a-l cunoaște atât în anii studenției cât și în timpul rezidențiatului făcând practica în chirurgie la domnia sa. Noi, studenții, și apoi medicii rezidenți, ne miram de marea lui putere de muncă care se întindea chiar și până la 12 ore petrecute în operații cu foarte puține pauze între ele. A știut să ne încurajeze pe toți cei care

ne-am ales profesia de medic, destăinuindu-ne din tainele profesionalismului său și atenționându-ne îndeosebi asupra cazurilor la care putem interveni ca medici de familie, pe profilul de chirurgie, pentru ca pacientul să primească un prim ajutor. De multe ori în vizitele la patul bolnavului revenea de 2, 3 ori mai ales atunci când era un pacient operat de curând sau necesita o supraveghere mai apropiată. Totdeauna ne ducea după el. Când nu avea suficient instrumentar sau acesta era învechit sau neadecvat, Dr. Marius Costa găsea căi și metode pentru a crea altele cu care rezolva cu mare succes situația bolnavului. De câteva ori, cu fruntea descrețită, ne spunea că pacientul îi este consătean și că este din Țiriac. Nu bănuiam atunci că peste ani mă voi reîntâlni cu domnia sa, așezându-mă ca medic specialist de familie tocmai în comuna sa natală, pe care am înțeles de atunci că o iubea cu pasiune”. Dr. Marius Doru Costa a crescut în jur tineri chirurghi, având o mulțime de discipoli. I-a învățat nu numai profesie ci le-a format și conduita cu bolnavul în sensul ca acesta să fie mereu încurajat. Fără să vorbească prea mult, prefera să se bucure în sine de fiecare mare succes înregistrat în prelungirea vieții omenești. Modestia moștenită l-a făcut să prefere ca răsplată bucuria interioară și rămânerea în anonimat. Animat de dorința de a face un bine, căci afirma că „binele te încarcă de energie pozitivă”, avea o putere nepuizabilă de muncă. Cu credința în Dumnezeu își punea la muncă întreaga capacitate pentru a găsi calea pentru ca viața omului de pe pat să meargă înainte și să-l ridice din nou mulțumit în picioare printre ai săi. A lucrat și în săli de operație vitrege, în blocuri operatorii chiar și atunci când erau în curs de reamenajare, avându-i alături pe prietenii săi de-o viață renumiții medici primari: Dr. Ștefănescu, Dr. Enescu, Dr. Sarmeșiu, Dr. Georgescu, Prof. Dr. Russo, Dr. Rada. Purtau împreună compasiunea față de suferințele bolnavilor încurajându-i în lupta cu greutățile pricinuite de boli. Acesta a fost firul călăuzitor al întregii sale cariere, fir care a respectat permanent acuratețea

informațiilor științifice actualizate. Deseori, Dr. Marius Doru Costa își mărturisea ca un imbold spiritual: „trebuie să fac tot ce îmi stă în putință pentru alinarea suferințelor semenilor mei”. Era recunoscut în mediul clinic medical timișorean pentru executarea dificilelor intervenții chirurgicale în boli precum arteriopatii, afecțiuni gastro-intestinale, afecțiuni mamare, insuficiențe venoase, ginecologice, colonice. Avea grijă ca atunci când operațiile erau cu urmări definitiv invalidante pentru pacienți, să asigure o susținere psihologică a acestora, astfel încât ei să-și poată depăși cu demnitate handicapul post-operator. Atunci când timpul îi permitea sau când oboseala îl doboră, locul de refacere îl alegea în „casa din chirpici” din Șiria. Dar și aici de multe ori liniștea era întreruptă de consătenii care îl apelau spre a le alina suferința. Atunci când situația o cerea, după câteva minute sau ore, îi lua în propria mașină și îi ducea, internându-i în Spitalul C.F.R. Timișoara. Altădată, din aceeași mașină coborau alți consăteni cu zâmbetul pe față bucuroși și mulțumiți că Dr. Marius Doru Costa i-a vindecat. Chiar dacă anii i-au dat calitatea de medic pensionar, el este prezent în Spitalul C.F.R. Timișoara așa cum era prezent de-a lungul atâtor ani. Discipolii săi, care activează atât în țară cât și în străinătate, îl reprezintă cu cinste în plan profesional și didactic-medical.

1936 – După 40 de ani de slujire în Biserica din Șiria, preotul Romul Măerușan, cel care i-a înmormântat pe martirii Virginia dr. Hotăran și pe fiul ei, Gheorghe Hotăran, se pensionează, în același an trecând și la cele veșnice. În urma concursului organizat a fost ales preot Mihai Măcinic, care „înainte a slujit la catedrala din Arad” (Ursulescu, 2017:32). Acesta împreună cu preotul Rujan au organizat corul copiilor, amândoi fiind pasionați de cântarea bisericească.

1937 – S-a născut în Șiria, la data de 26 iulie 1937, cel ce avea să devină prof. univ. dr. Alexandru Stupariu. S-a născut într-o casă aproape de „toltiș”, la trei case distanță de casa

bătrână a familiei Slavici. Copilăria a petrecut-o tot la Șiria, bucurându-se de caracterul ferm al consătenilor și de tradițiile locului, dar și suportând rigorile pregătirii – desfășurării – consecințelor celui de-al doilea război mondial. S-a refugiat cu familia în Munții Zărandului, fiind de asemenea martori ai zbaterilor politice de după război. La Șiria a copilărit la bunici, părinții fiind cu activitatea în Arad. Tatăl său a fost ofițer activ de cavalerie. Plecat pe frontul de est, a fost luat prizonier și a stat în lagăr în URSS. A revenit acasă bolnav. Mama sa a fost inițial casnică, iar ulterior funcționară. Din casa în care s-a născut, bunicii s-au mutat în casa de vis-a-vis de biserica ortodoxă, deoarece bunicul său a îndeplinit slujba de crâsnic al bisericii. La vremea aceea activau în Șiria protopopul Aurel Adamovici, preotul Dimitrie Rujan și preotul Măcinic. La vârsta de cinci ani, în Joia Paștelui, Alexandru Stupariu a căzut din turnul bisericii, de la toacă și și-a fracturat tibia, simțind totodată dureri în coloana vertebrală. La grădiniță a fost doar trei zile, pentru că nu s-am putut adapta cu îngrădirile de aici, fiind obișnuit cu libertatea în natură, cu viața pe dealuri și în pădure. Școala a început-o în anul 1944 la Șiria, având ca învățătoare pe domnișoara Florica Moldovan, pe care o va purta în suflet întreaga viață. De asemenea, își amintește cu plăcere de directorul școlii de atunci, Traian Chira – dascăl dăruit. Din această perioadă își amintește că iarna, fiecare elev mergea la școală cu câteva bucăți de lemn sub braț, pentru a se putea încălzi în clasă. A fost mereu prezent activ la toate acțiunile bisericii. A slujit ca diac în biserică și la înmormântări, spunea Apostolul și cânta în strană împreună cu viitorul preot al Șiriei, Teodor Poneavă. Bucuriile sărbătorilor le simțea din plin, prin participarea în grupul de colindători și însoțirea preoților la sfințitul caselor. Bunicii prof. univ. dr. Alexandru Stupariu, Grada Teodor și Maria (cunoscuți ca Todor a lui Vântu și soția Măriuță), erau mândri că se implica în viața bisericească, încă din anii copilăriei. După ce a absolvit școala primară la Șiria în

anul 1948, s-a mutat la Arad cu părinții. Între anii 1948-1951, a urmat pregătirea la Școala Pedagogică „Dimitrie Țichindeal” din Arad, unde a beneficiat de profesori excelenți și a fost lăudat pentru bagajul de cunoștințe dobândit la Șiria. L-a avut coleg de clasă și pe distinsul învățător Mircea Puicaru, un venerabil profesionist, care își primește și astăzi pe stradă, cu plecăciune, salutul de mulțumire și respect din partea zecilor de generații de foști elevi ai școlii din Șiria. În urma examenului de admitere din anul 1951, a fost declarat elev al liceului „Moise Nicoară” din Arad. A fost prima serie care a terminat liceul cu zece clase, în anul 1954 și a avut parte de niște profesori de elită, între care și Ascanin Crișan, Mihai Popa, Eduard Găvănescu, I.Popescu – Bălănești, Tudor Belu, Nicolae Șoneriu. Fiind un tânăr ambițios, a continuat să se pregătească pentru a da examen de admitere la Facultatea de Medicină din Timișoara. Greutățile familiale l-au determinat să rămână în orașul Arad, unde exista o facultate de Medicină Veterinară prestigioasă, fiind recunoscută în întreaga țară. A urmat cursurile acestei facultăți până în anul 1957, când a fuzionat cu cea de la București, și astfel a ajuns prof. univ. dr. Alexandru Stupariu în anul 1959, absolvent al Facultății de Medicină Veterinară București, primind titlul de „doctor medic veterinar”. În anii studenției a avut fericirea de a-i avea ca profesori pe niște adevărați savanți, care i-au implementat un spirit de exigență în practicarea profesiei de medic veterinar. Cu diploma în buzunar, s-a prezentat la primul loc de muncă: Circumscripția Sanitară Veterinară Stănișești, regiunea Bacău, unde a funcționat un an, după care s-a transferat aproape de părinți, la Aradul Nou, iar între anii 1961-1965 și-a desfășurat activitatea în comuna Vânători, regiunea Crișana. În anul 1964, a fost chemat în învățământul superior, la Facultatea de Medicină Veterinară Timișoara, unde a ocupat prin concurs postul de asistent universitar. A urcat de-a lungul anilor treptele universitare, ajungând la titlul de profesor universitar. A susținut și teza de doctorat, acordându-i-se titlul științific de „doctor în

științe medicale – medicină veterinară – specialitatea fiziologie”. A predat cursul și a fost titular la două discipline: *Fiziologia* și *Fiziopatologia*. În paralel cu activitatea didactică, a desfășurat și o bogată activitate științifică. După 44 de ani la catedră, bilanțul este concretizat prin: 17 manuale didactice și cărți de specialitate publicate; 214 lucrări științifice și studii de cercetare, publicate în țară și străinătate; coordonarea a peste 60 de lucrări de licență; participarea la congrese, conferințe, sesiuni științifice, în țară și străinătate; finalizarea unor contracte științifice de cercetare cu Academia Română, Academia de Științe Agricole și Silvicultură, Institutul de Cercetări Farmaceutice, Institutul „Pasteur”; a fost în colectivul de omologare al produsului „Boicil”. A primit mai multe distincții, între care: *Om Internațional* (1993 – Cambridge), *membu de onoare* al AGMVR, *membu de onoare* al Asociației elevilor iubitori de animale Timișoara, *președinte de onoare* al filialei Timiș a AGMVR, *președinte de onoare* al Clubului Medicilor Veterinari Pensionari „Valeriu Pinteș” Timișoara. De asemenea, a fost *membu al unor foruri științifice*, precum: Societatea Română de Științe Fiziologice, Societatea Română de Fiziopatologie, Federația Europeană de Științe Fiziologice, Uniunea Internațională de Științe Fiziologice, Societatea Științelor Medicale din România, Asociația Științifică „Timișoara Medicală”, Asociația Generală a Medicilor Veterinari din România, Colegiul Medicilor Veterinari din România, Asociația Felină Română. Din anii de liceu a început să își dezvolte pasiunea pentru scris. Astfel, în anul 1951, a început activitatea literară în cadrul Cenaclului Literar „Alexandru Sahia” din Arad, condus de marele om de litere, Alexandru Popescu-Negură. Din anul 1970, în paralel cu activitatea didactică, s-a ocupat de jurnalistică și a început să publice articole în presa locală, ajungând la un număr de peste 400, pe diverse teme: sociale, educative, psihologice, călătorii, filozofice, religioase, etc. A lucrat cu edituri prestigioase din Timișoara, București și Arad. Prima carte publicată în domeniul

literaturii a fost „De-a valma”, iar ultima, a 50-a, este „Preotul iconom-stavrofor Horia Țâru, de la Altar la Amvon”. A scos de asemenea în cinci volume, cartea „Medici veterinari slujitori ai Muzelor”. Între lucrări amintim câteva: „Gânduri, gânduri... năvalnice gânduri”; „Temeiuri de reflecție”; „Cele bune și de folos nouă”; „Neliniști de cugetător”; „Iureșul vieții”; „Valeriu Pinteă, o viață așa cum a fost”. Biografia personală a fost inclusă în: „The International Directory of Distinguished Leadership”, SUA 1994; „Dicționarul specialiștilor din România”, volumul II, 1998; „Personalități de marcă din Timișoara”, volumul II, 2008. Între ziarele și revistele în care a publicat se numără: „Actualitatea Șiriană”, „Adevărul”, „Agricultura Banatului”, „Diana”, „Ferma”, „Jurnal medical veterinar” și o sumedenie de alte publicații, îndeosebi din orașele Timișoara, Cluj, Baia Mare, Arad și București. A avut emisiuni la Radio Timișoara și Europa Nova. A călătorit în 16 țări. În tinerețe a fost sportiv de performanță la disciplina „Alpinism și orientare turistică” și a participat la multe competiții în țară și străinătate, ocupând sistematic loc pe podium, iar ulterior a devenit instructor și arbitru gradul I la această disciplină. A îndeplinit și funcția de secretar al Federației Române de Turism-Alpinism, filiala Arad. În ceea ce privește familia prof. univ. dr. Alexandru Stupariu, acesta face parte dintr-o familie creștină, temeinică și armonioasă. Soția dumnealui, Delia, este medic primar de medicină generală, băiatul Călin este medic specialist de medicină generală, nepotul Alin este inginer – electrotehnică și telecomunicații. A rămas o premieră în istoria Șiriei inițiativa celor trei colegi: prof. univ. dr. Alexandru Stupariu, prof. univ. dr. Marius Costa și prof. Delia Ponta, de a organiza întâlnirea din data de 5 octombrie 2013, în școala din Șiria, la 69 de ani de la înscrierea în clasa I și 65 de ani de la absolvirea clasei a IV-a. Răsfoind cataloagele, la fiecare popas la rostirea numelui colegilor, pronunțându-se cuvântul „prezent”, în sală s-au auzit valuri de elogi la adresa cadrelor didactice.

1939 – În modesta familie a harnicilor țărani Crâșnic Ioan și Sofia din Șiria se naște fiul care va purta prenumele tatălui, cel care va deveni prof. univ. dr. Ioan Crâșnic. Anii copilăriei și-i petrece la Șiria, unde de la începutul studiilor primare se remarcă un elev eminent, dascălii săi întrevăzându-i un viitor de seamă. Își face învățământul liceal la prestigiosul liceu „Moise Nicoară” din Arad situându-se și aici pe primul loc în promovarea anilor de liceu. Din clasa a X-a, gândurile lui se îndreaptă spre a-și îmbrățișa profesia de medic. Acordă o muncă suplimentară pregătirii la disciplinele chimie și biologie, participând și obținând rezultate meritorii la etapele olimpiadelor școlare la aceste discipline. Hărnicia îl caracterizează și în anii studenției, pe care îi parcurge la prestigioasa Universitate de Medicină din Cluj. Pentru rezultatele obținute în anii studenției, la absolvirea facultății i se încredințează postul de asistent universitar la catedra de biochimie. Dr. Ioan Crâșnic, la vârsta de 32 de ani, ajunge cel mai tânăr „doctor în științe medicale”, prin teza sa de doctorat evidențiindu-se o asiduă muncă de cercetare desfășurată în domeniul biochimiei. Se reîntoarce pe plaiurile arădene încărcate cu multă știință de carte și aici va conduce zeci de ani laboratorul de analize medicale al Spitalului Județean Arad. Dovedind înalte calități manageriale, deține pe rând funcțiile de director al Spitalului Județean Arad și apoi al DSP Arad. Face parte dintre membrii fondatori ai Facultății de Medicină și Farmacie din cadrul UVVG Arad, pe care o conduce în calitate de decan. Apropiat fiind de studenți, cursurile prof. univ. dr. Ioan Crâșnic sunt audiate în permanență de un număr mare de studenți, printre ei găsimu-se, de multe ori, și cei veniți de la alte facultăți. Cu mult tact pedagogic, el știe să le insufle studenților dragostea și responsabilitatea în profesia de medic. Nu poate să se considere un deșănțat al satului, de aceea uneori chiar săptămânal putea fi văzut pe străzile Șiriei, stând de vorbă cu diverși locuitori, care apelează la sprijinul său,

știindu-se în Țiria că dr. Ioan Crâsnic nu refuză să ajute nici un Țirian și că are satisfacții când, venind acasă, este întâmpinat cu mulțumiri. Îi cunoaște pe țirienii săi chiar dacă aparțin categoriilor diferite de vârstă, iar aceștia se obișnuiesc ca înainte de a face un consult de specialitate la Policlinica sau Spitalul Județean să treacă pe la dr. Ioan Crâsnic, a cărui părere este luată ca hotărâtoare. Ziua de 21 ianuarie 2016, a fost o zi de doliu, nu numai pentru familie și apropiați, ori pentru medicina arădeană, ci și pentru toți țirienii, căci a trecut la cele veșnice omul de aleasă omenie, medicul și profesorul de o înaltă ținută profesională – prof. univ. dr. Ioan Crâsnic. Numele său va rămâne înscris în istoria acestei localități, fiind o cinste că în Țiria s-a născut cel care a fost prof. univ. dr. Ioan Crâsnic.

1940 – Frecventau școala doar 55% din totalul populației. Directorul școlii era înv. Traian Chira, care în rapoartele sale vorbește despre greutatea materiale ale copiilor. El cere aprobarea schimbării programului de desfășurare a cursurilor în perioada de iarnă, din lipsă de combustibil. De asemenea se menționează lipsa acută a manualelor școlare și a materialului didactic. Este scoasă în evidență strădania învățătorilor din acea vreme: Traian Chira, Elena Marian, Vasile Homescu, Georgiana Homescu, Rujan Virginia, Agrima Zenobia, Petica Sidonia. Școala de Ucenici își continuă activitatea la Țiria, iar cursurile se desfășoară în zilele de luni, marți și vineri, de la orele 16 la 20, cheltuielile de întreținere și plata personalului didactic fiind suportate de comună.

1941 – În casa prețuitei familii de dascăli din Țiria, Georgiana și Vasile Homescu, la 16 ianuarie 1941, se naște fiul Radu Homescu, viitorul intelectual de elită, în al cărui suflet iubirea pentru plaiul natal va rămâne permanentă întreaga viață. Dascălii țirieni sunt aceia care îi pun primul condei în mână, cei doi părinți sesizând că fiul lor are o dotare intelectuală aparte. După absolvirea anilor de studiu la Țiria, el urmează Liceul „Ioan Slavici” (fostul și actualul Liceu „Moise Nicoară”) din

Arad, 1957. Apoi, urmează Facultatea de fizică și se specializează în informatică, fizică și biofizică, matematică, biologie moleculară, astronomie, biblioteconomie, diplomatie, fiind un desăvârșit autodidact și scriitor pentru multiple domenii ale culturii. Între 1964-1969 a activat ca fizician la Institutul Oncologic București, Laboratorul de spectroscopie (i.r., u.v., vizibil) al Secției de sinteze de citostatice. Efectuează cercetări în domeniile biociberneticii, biofizicii moleculare și informaticii medicale. Între 1969-1990 a activat ca cercetător (1969-1970), șef atelier și șef de laborator (1972 și 1973-1990) la Laboratoarele Catedrei de Cibernetică economică, Facultatea de Cibernetică economică, Academia de Studii Economice (ASE) București. Are numeroase contribuții la organizarea, dotarea și conducerea celui mai puternic centru de calcul universitar și centru de calcul coordonator al Ministerului Învățământului; precum și contribuții la realizarea bibliotecii de specialitate din domeniul ciberneticii și informaticii și contribuții la introducerea instruirii programate în învățământul superior. Între 1990-1991 a fost conferențiar universitar la Universitatea „Aurel Vlaicu” din Arad (universitate de stat), titular al cursurilor de „Fizică” și „Fizică și Biofizică”. Între 1990-1991 a fost și primul rector fondator al Universității „Aurel Vlaicu” din Arad. În perioada 20 mai 1990-13 februarie 1992 a fost senator în Parlamentul României, membru al Comisiei de Politică Externă; membru al Comitetului Director al Uniunii Interparlamentare; președinte al Comitetului de organizare al Primei Reuniuni a Comisiilor de Politică Externă ale Parlamentelor Statelor din Balcani (mai 1991); președinte al Grupului parlamentar de prietenie România-Japonia și membru al grupurilor parlamentare de prietenie cu Statul Israel, Republica Federală Germania, Republica Portugheză și Republica Italiană; conducător al primei delegații a Parlamentului României la Sesiunea Adunării Uniunii Europene Occidentale (Paris, iunie 1991); membru al misiunii de pace în Orientul Mijlociu (ianuarie 1991). Între 6 august 1991 - 30 iunie

1995 a fost ambasador al României în Statul Israel; între 1995-2001 consilier diplomatic (1995-2000) și ministru consilier (din 2000) la Direcția Relații Culturale și Științifice, Ministerul Afacerilor Externe. În perioada 1997-2001 a fost profesor universitar asociat la Universitatea de Științe Agronomice și Medicină Veterinară (1997-2000), Universitatea „George Barițiu” din Brașov (1998-2001), ambasador al României în Republica Filipine (15 noiembrie 2001-26 octombrie 2006); din 26 octombrie 2006 este pensionar și profesor asociat la universității din București interesate de activitatea didactică în domeniile de expertiză menționate („Radu Homescu”). Se informează pe toate căile posibile despre Siria, iar dorul revederii și-l liniștește prin cel puțin câte o vizită anuală acasă, mărturisind că „venirea la Siria este cel mai valoros medicament pentru sănătatea sa sufletească”.

1941 – Populația totală era de 5.878 de locuitori, din care 496 maghiari, 4.031 români, 1.067 nemți și 284 alte naționalități.

1942 – Crăciunaș Petru Teodor s-a născut în comuna Siria la data de 3 iunie 1942. Copilăria și-a petrecut-o în comună, dar și în Arad trei ani, timp în care tata era angajat la CFR și a urmat și școala de impiegăți. Cum însă, pentru prezentarea la examenul de absolvire a școlii i s-a cerut înscrierea în PMR, a renunțat și s-a reîntors în comună. Școala generală a urmat-o în comună. Ca elev al școlii, în clasa a șaptea a fost admis pentru a participa la Olimpiada de matematică, regiunea Banat, unde a obținut premiul al doilea. Întrucât părinții nu aveau posibilitatea de a plăti taxa pentru internat și tatăl său nu accepta ideea de a face naveta, studiile liceale le-a început la Liceul „Vasile Alecsandri” din Galați unde funcționa ca inginer fratele mamei, Gheorghe Voștinar, autorul Monografiei comunei Siria. Ca o situație amuzantă privind sosirea lui Crăciunaș Petru Teodor în Galați (portul specific din comună, pantaloni bufanți până sub genunchi), cât și faptul ca

era bine brunețel, îi aduce aminte o întâmplare. După ce a rezolvat o problemă de matematică în perioada de pregătire pentru examenul de admitere, domnul profesor l-a întrebat de unde este și, când a răspuns că din Șiria, i-a zis „din Șiria, da' vorbești bine românește”. Cum însă unchiul său s-a mutat cu serviciul la Timișoara, și el s-a transferat la „Școala Medie 7”, fostă „Liceul clasic” și actual „Colegiul Bănățan”. A terminat liceul în 1960, obținând nota maximă la toate cele șapte obiecte prevăzute la Examenul de Bacalaureat. În același an a început studiile universitare la Facultatea de Matematică a „Institutului Pedagogic” din Timișoara, devenind după doi ani „Universitatea din Timișoara”, studii pe care le-a absolvit în 1965 ca șef de promoție. Prin repartiție ministerială, a fost angajat ca asistent la Catedra de Matematică a Institutului Politehnic „Gherghe Asachi” din Iași, actualmente Universitatea Tehnică „Gheorghe Asachi” din Iași, promovând pe parcursul anilor până la gradul de Conferențiar. Privind activitate didactică, în perioada octombrie 1974 - iulie 1979 a fost detașat la Institutul de Matematică al Universității din Constantin, Algeria, în urma acordului de colaborare științifică dintre România și Algeria. Menționăm că prin activitatea desfășurată încă din primul an, a reușit să determine conducerea institutului să adopte modelul școlii matematice din România și să acorde predarea cursurilor fundamentale de matematică unor colegi români detașați și dâșii în cadrul universității. În 1966 a fost admis la Doctorat în cadrul Facultății de Matematică a Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași, activitatea de pregătire prin doctorat finalizând-o în anul 1973 prin susținerea Tezei de Doctorat „Unele contribuții la problematica actuală din teoria distribuțiilor cu aplicații în mecanică” sub conducerea Prof. Dr. Docent Ilie Popa. Privind activitatea științifică menționăm faptul că prima lucrare științifică i-a fost publicată în Revista „Red. Accad. Naz. dei Lincei” din Italia. Au urmat peste 60 de articole publicate în revistele de specialitate din România și din alte țări între care

Spania, Franța, China, Bulgaria și altele. A redactat ca autor sau a participat ca coautor la redactarea a 8 cursuri pentru studenți între care trei în limba engleză pentru studenții secției cu predare în engleză de la Facultatea de Construcții a Universității „Gh. Asachi” și unul în franceză pentru studenții Universității din Constantine, Algeria. Și-a încheiat activitatea profesională la catedră prin pensionare anticipată în 2003 când, la solicitarea familiei băiatului său, a emigrat împreună cu toată familia în Canada, fiind în prezent și cetățean canadian. După recunoașterea oficială a studiilor universitare, a predat și aici încă cinci ani în cadrul unei școli internaționale subordonate Universității Cambridge din Anglia. A părăsit comuna Șiria la vârsta de 14 ani, dar a fost o despărțire datorată doar pentru studii și profesie, dar niciodată o despărțire sufletească, fapt ce l-a determinat să revină în toate vacanțele și concediile, inclusiv în perioada când a funcționat ca detașat în Algeria și după emigrarea în Canada până la decesul mamei în 2012. Toate aceste reveniri au fost momente de puternice trăiri sufletești prin întâlnirea multor cunoștințe, mai ales prin participarea la slujbele bisericești, în corul bărbătesc alături de tatăl său până la decesul neașteptat în 1985, dar și după aceea. De altfel, acest fapt l-a ajutat ca, în comunitatea bisericii românești „Nașterea Maicii Domnului” din Laval să se ocupe de micul lor grup de credincioși din corul bisericii. Anii au trecut și se apropie de 77 de ani. Mulțumește lui Dumnezeu pentru toate câte le-a trăit, pentru bucuria pe care i-a dat-o de a-și vedea copiii bine apreciați în colectivele în care își desfășoară activitatea, cu familii bine închegate și înconjurați de numeroși prieteni, atât din comunitatea românească, cât și dintre colegii de serviciu. Gândurile sale se îndreaptă din ce în ce mai mult spre trecut, trecut în care comuna Șiria, prin amintirea părinților, a dascălilor, a doamnei Șunca, domnii Popi, Galea, Popovici, Burticală, Baltag, doamnele Gligor și Popovici, a tuturor celor cunoscuți, dintre care mulți, prin felul de a fi, a contribuit la

formarea sa ca om. Cu multă recunoștință mulțumește autorităților comunei pentru acordarea titlului de Cetățean de Onoare și cum, cu adevărat se zice că cei mai importanți ani de școală sunt cei șapte ani de acasă, poate sa privească acest titlu ca o recunoștință din partea sa adusă părinților, tuturor celor ce l-au înconjurat în anii copilăriei și l-au ajutat să se realizeze în viață.

1945 – Al doilea război mondial a lăsat urme de tristețe și durere și asupra Șiriei, căci în urma dezastrului, printre numărul mare de eroi căzuți la datorie s-au aflat și șirienii Ardelean Gheorghe, Ardelean Simion, Ardelean Teodor, Benea Dimitrie, Borlea Costică, Brădean Petru I, Brădean Petru II, Brădean Teodor, Bulcu Petru, Cîrpaci Lajos, Cizmaș Gheorghe, Cizmaș Nicolae, Crăciunaș Ioan, Crișovan Traian, Crucea Gheorghe, Curuțiu Mihai, Gurban Petru, Iescău Petru, înv. Chiriciu Aurel, înv. Șuteu Traian, înv. Țiplea Ioan, Iuța Petru, Jivan Gheorghe, Miloș Teodor, Mladin Ștefan, Moldovan Teodor, Moțiu Traian, Muntean Crăciun, Neamțu Ștefan, Olaru Gheorghe, Orb Ioan, Papp Mihai, Petcovici Ștefan, Petica Petru, Sărăndan Gheorghe, Șimăndan Gheorghe, Simarton Savu, Toda Ionuț, Todreoi Nicolae, Tripa Savu, Văgălău Petru, Vancu Teodor, Vărădie Solomon, Vera Dumitru, Vesescu Miron și Voian Ioan (Poneavă, 2015: 10). Dintre aceștia, nu s-au mai întors acasă mulți.

1945 – În toamna acestui an ia ființă în Șiria Gimnaziul Unic, funcționând în continuare, cu același eșalon de cadre didactice, și Școala primară de stat. Pentru funcționarea gimnaziului unic, care își desfășoară cursurile în trei săli de clasă și o cancelarie, la școala din deal la colectivul de cadre didactice existent, se mai adaugă un număr de 7 profesori. Învățătorii și profesorii sunt prezenți activ în viața școlii și a comunei, fiind printre primii care au înțeles sensul dezvoltării societății după nenorocirile provocate de război. Elevii din Gimnaziul Unic au învățat ca limbă modernă franceza și s-au

inițiat cu bazele fizicii și chimiei. Școala primară de stat avea următoarea încadrare: Chira Traian, Ștefănescu Sergiu, Agrima Căpitan Zenobia, Șonca Nicolae, Burticală Alexandru, Homescu Vasile, Homescu Georgiana, Șonca Petica Sidonia, Moldovan Florica, Amar Ioana, Rujan Virginia, iar Gimnaziul Unic: Poliș Natalia, Petica Ecaterina, Costăchescu Lucia, Gyuri Nicolae, Antal Petru, Tamaș Aurelia, Rujan Dumitru.

1945 – Reînvie viața sportivă în Țiria, la 14 iulie organizându-se ședința de constituire a Clubului Sportiv „Țiriana”, la care iau parte peste 100 de persoane. Inițiatorul acestei acțiuni a fost Greffner Gheorghe, care lipsea la acest moment, fiind dus în lagărul din Siberia.

1946 – 24 octombrie: se naște Crăciunaș Silviu în comuna Țiria, din părinții Crăciunaș Petru Traian și Crăciunaș Maria, născută Voștinaru. Viitorul prof. univ. descinde dintr-o veche familie de țărani de frunte ai Țiriei, tatăl său dirijând ani la rândul corul Bisericii din Țiria, fiind apropiat de lumea intelectuală a satului, motiv pentru care se bucură de mult respect din partea consătenilor săi. Își face studiile între 1953-1960 la Școala Gimnazială „Ioan Slavici” Țiria, apoi, între 1960-1964, urmează Colegiul Național Bănățean Timișoara. Asemenea fratelui său și el este ajutat de unchiul ing. Voștinaru, care funcționa în Timișoara. Între 1964-1969 urmează Facultatea de Matematică din cadrul Universității de Vest Timișoara, iar în 1984, obține titlul de doctor în matematică în cadrul Universității „Alexandru Ioan Cuza” Iași. Desfășoară o bogată activitate profesională, fiind pe rând cadru didactic la Universitatea „Dunărea de Jos” Galați, la Universitatea din Constantine - Algeria, la Universitatea „Lucian Blaga” Sibiu și apoi la Universitatea Româno-Germană din Sibiu de unde s-a și pensionat. Împlinirea profesională a prof. univ. dr. Silviu Crăciunaș s-a remarcat prin rezultatele de excepție obținute în activitatea didactică și cea științifică desfășurată în cadrul acestor universități. O dovadă o reprezintă faptul că este

membru al Societății de Științe Matematice din România, membru corespondent al publicației Gazette des Mathematiciens, Franța; membru în Comitetul de redacție al publicației General Mathematics; recenzor la publicația Zentralblatt fur Mathematik; referent științific la publicația General Mathematics; editor al revistei on-line Poesis Literary Magazine. Profesionalismul, pasiunea, priceperea, seriozitatea, răbdarea și consecvența și întotdeauna spiritul mereu prietenos, distins și sobru cu care își întâmpină studenții, precum și acuratețea și generozitatea cu care i-a îndrumat în formarea lor profesională a făcut să rămână ca o amintire vie în memoria celor care i-au fost studenți și după ce au ajuns la catedră. Aceștia își exprimă recunoștința, aprecierea și admirația pentru felul în care a știut să facă din disciplina sa un obiect de învățământ iubit de studenți. Mentor de mare forță, cu discipolat apostolic a căutat în toată cariera sa să facă din studenți ingenioși performeri aplicând permanent o grilă de evaluare a lor la standarde ridicate. A publicat 13 cărți la diverse edituri din țară și din străinătate precum și peste 20 de articole profilate pe domeniul matematic, susținând totodată și multiple conferințe în centrele universitare din țară. Profesorul de matematică Silviu Crăciunaș este și un mare iubitor de literatură, el scrie poezii, inclusiv traduceri în limba engleză, condeiul său s-a îndreptat și spre scrierile în proză, fiind autorul cărților „În umbra destinului” și „Lazaret – suflete rătăcite”. Iubirea de plaiul natal și-o păstrează în aceeași intensitate, simțind nevoia de a se reîntoarce anual acasă la Șiria.

1948 – Șiria are o populație totală de 5.646 locuitori, din care 4.129 români, 801 germani, 558 maghiari, 18 alte naționalități. Această scădere se datorează evenimentelor militare, deportărilor populației germane în Rusia și scăderii natalității (Greffner, 1997: 7).

1948 – S-a înființat stația de radio-amplificare de unde se transmiteau programele radio la difuzoarele care erau montate în aproape toate casele.

1949 – Se adaugă și prestări de servicii către populație prin înființarea unui depozit de legume și fructe la cooperativa de consum Șiria.

1948-1949 – S-a trecut la reorganizarea învățământului, ținându-se cont de prevederile legii pentru reforma învățământului. Școala va funcționa cu două cicluri: ciclul I (clasele I-IV) și ciclul II (clasele V-VII). De asemenea, va funcționa și secția germană cu clasele I-IV, până în 1961, și secția maghiară cu clasele I-IV, care s-a desființat din lipsa populației școlare.

1948-1949 – Se trece la predarea pe obiecte de către profesori, întâmpinându-se greutăți în încadrarea școlii cu cadre de specialitate, situație întâlnită în întreaga țară. În primul an după reformă, școala din Șiria a fost încadrată cu următorii: Moldovan Florica, Homescu Georgiana, Constantinescu Ana, Virginia Rujan, Elena Marian, Șonca Nicolae, Ștefănescu Ioan, Șonca Sidonia (n. Petica), Olasz Margareta și Niesll Ștefan, învățător. În anii următori reformei, s-au așezat la Șiria cadre didactice de valoare precum învățătorii Balaban Demetra, Marian Elena, Constantinescu Ana, Ila Cornel, Burticală Alexandru, Bădescu Ștefan și profesorii Vintilescu Virgil, Ionescu Miron, Ionescu Elvira, Galea Pavel, Baltag Serafim, Wunderlich Johann, Nicolicioiu Dumitru, care au realizat o adevărată reformă educațională.

1949 – Sistemul medical privat se desființează și ia ființă circumscripția medicală Șiria, care capătă un caracter de stat. La început există un singur dispensar medical, încadrat cu un medic de medicină generală și 2-3 asistenți, care asigură asistența medicală în Șiria pentru copii și adulți. Ulterior, ia ființă și al doilea dispensar, încadrat cu același număr de personal, cu studii superioare și medii. Circumscripția medicală are și o casă de

nașteri încadrată cu medic și moașă. După revoluție, sistemul medical se organizează sub forma cabinetelor medicale individuale, în Șiria existând trei cabinete de medicină generală conduse de medici specialiști de familie, toate desfășurându-și activitatea în localul fostului dispensar Șiria 1. Tot în acest local funcționează și cabinetul de stomatologie. Cele trei cabinete deserveșc pacienții înscriși, prin consultații și prescrierea de medicamente în regim gratuit și compensat (Voștinaru, 1996: 92).

1949 – Este înființată biblioteca comunală, organizată în Castelul Bohus. În cadrul ei se desfășoară acțiuni culturale precum simpozioane, recenzii de cărți, expoziții, aniversări și comemorări și lansări de creații artistice de diferite genuri.

1950 – 1970 – În această perioadă se cimentează o bună echipă de handbal la Șiria, care se va clasa pe locuri fruntașe în campionatul județean și internațional. Se remarcă jucătorii Nahbar Mihai, Csaki Mihai, Haas Sebastian, Hach Sepi, Raber H. și Stoian Emil. Cu toate acestea, există mențiuni că handbalul a fost un sport prezent pe meleagurile Șiriene încă dinaintea celui de-al doilea război mondial. Inițial se juca în 11, dar apoi s-a trecut la jocul în 7 (Greffner: 1997: 41).

1951 – Odată cu desființarea cultului Greco-Catolic, trecerea Bisericii Greco-Catolice din Șiria la Biserica Ortodoxă, este numit ca preot Teodor Pop, fost preot Greco-Catolic, care „se retrage din parohie pe motiv de boală la 1 septembrie 1957” (Ursulescu, 2017: 33).

1951 – Se naște Eugenia Nichici, la 31 ianuarie 1951, în comuna Șiria. A urmat cursurile Școlii Elementare I-VIII în localitatea natală, apoi Liceul Industrial nr 6 din Arad. Între anii 1968-1989 a avut mai multe locuri de muncă și a absolvit cursuri de perfecționare în diferite domenii. Din 2 decembrie 1990 este stabilită în Italia, unde s-a căsătorit cu Prato Armando-Valentino, din comuna Venosa, provincia Potenza. În 2011 a tipărit volumul de poezii intitulat „Puterea Cuvântului”, apoi

nuvelele „Jocul Dragostei”, „Deșertul arzător al vieții” și „Românul rebel”. A donat numeroase tablouri creație proprie, Centrului de Documentare și Informare „Nicolae Ștefu” Șiria, lucrări de artă care, de la deschidere, încântă vizual vizitatorii Centrului. Tablourile fie ilustrează peisaje din Șiria și din Venosa, fie sunt forma exprimării autoarei prin diverse tehnici, precum cea a paietelor sau a nasturilor.

1953 – Ia ființă la Șiria Școala specială de surzi, care se transformă ulterior în Școala ajutătoare Șiria.

1956 – Ia ființă la Șiria „Banca de Credit Furnica”, avându-i ca membri fondatori pe Lăzărescu Petru, Aulariț Constantin și Tușa Alexandru. Activitatea băncii se deschide cu un număr de 1200 de membri, numărul lor crescând an de an, ajungându-se până la 2800. Împrumuturile bancare se adresau populației din localitățile Șiria, Galșa, Mâsca și Covăsânt, fiind o instituție folositoare populației din aceste localități. Activitatea Băncii „Furnica” s-a desfășurat fără întrerupere până în 2010, ultimul președinte al ei fiind Ivancovici Florica.

1956 – Repartizarea prof. univ. dr. Miron Ionescu și prof. univ. dr. Virgil Vintilescu la Șiria. Două personalități proeminente ale științei și culturii românești, înălțați pe cea mai înaltă treaptă academică, în cele două centre universitare, Cluj și Timișoara au fost profesori de Limba și Literatura Română la cele două clase de a V-a, la Șiria, în anul școlar 1959-1960 și în primul trimestru al anului școlar următor. Cei doi oameni iluștri, prof. univ. dr. Miron Ionescu și prof. univ. dr. Virgil Vintilescu, slujitori de seamă ai învățământului românesc sunt autori ale unor valoroase studii realizate în domeniile Științele Educației și Literatura Română. Miron Ionescu s-a născut la 30 iulie 1933, în comuna Văideeni, județul Vâlcea, iar Virgil Vintilescu la 24 octombrie 1932 în satul Lupoia, județul Gorj. Au absolvit în același an 1956 Universitatea „Victor Babeș” din Cluj, domnul prof. univ. dr. Miron Ionescu la Facultatea de Pedagogie-Psihologie, iar domnul prof. univ. dr. Virgil Vintilescu la

Facultatea de Filologie. Au fost repartizați ca profesori la Șiria, în 1956, primul în Învățământul Special, iar celălalt în cel General. După un an au devenit colegi la catedra de Limba și Literatura Română în Școala de 7 ani Șiria, unde domnul prof. univ. dr. Miron Ionescu primește și misiunea de director. Pregătirea profesională a domniilor lor, strategia de predare și învățare a Limbii și Literaturii Române în cei 4 ani petrecuți la Șiria face ca absolvenții claselor a VII-a să fie remarcați prin notele mari obținute la această disciplină la intrarea în Învățământul Liceal. În paralel cu activitatea la catedră, între 1957-1959, prof. univ. dr. Virgil Vintilescu dedică o muncă științifică susținută realizării Muzeului „Ioan Slavici”, fiind unul dintre fondatorii lui. Cei doi dascăli valoroși, îndrăgostiți de profesie părăsesc învățământul preuniversitar în 1960, reușind fiecare să ocupe câte o catedră universitară, unul la Cluj iar celălalt la Timișoara. Înzestrați cu o solidă pregătire științifică și cu o iscusință didactică aparte, prin entuziasmul lor comunicativ, în scurtul timp petrecut la Șiria au reușit să rămână în memoria foștilor elevi ca profesioniști de seamă, exegeți ai Limbii și Literaturii Române. La ore era o liniște ce nu cunoștea nici o defecțiune, deși nu era vorba de o tăcere îngrozită, ci numai de una respectuoasă, orele de Limba și Literatura Română fiind așteptate cu lăcomia de a sorbi cuvintele domniilor lor pline de frumusețe și curățenie sufletească. Așa se întâmpla deseori ca sunetele stridente ale clopoțelului, care anunța sosirea recreației, să nu reușească să străpungă privirile ațintite ale elevilor spre acești dascăli. Valorificând conținutul educativ al lecțiilor, cei doi distinși profesori, printr-o exprimare liberă și spontană foloseau cuvintele în fraze îmbrăcate într-un permanent veșmânt sărbătoresc, așezându-le cu multă migală la fundamentul spiritual al elevilor din această școală. Consecvența lor pasiune pentru un permanent contact cu noutățile, i-a făcut să devină nedezlipiți de studiul individual în specialitate, în toată perioada în care au slujit într-un învățământ gimnazial, aici la

Șiria. Condeiu neîntrerupt și abundent, asaltat de-o inegalabilă putere de creație, alerga cu viteză uimitoare spre noutățile de specialitate, pentru ca cei doi Maeștrii ai Scrisului și Vorbitului să poată realiza parametri superiori de autodepășire. Răsplata efortului lor intelectual a fost primită, prin ascensiunea din învățământul gimnazial de la Șiria în cel superior, domniile lor ajungând pe cea mai înaltă treaptă a lumii academice. Domnul prof. univ. dr. Miron Ionescu a ocupat toate funcțiile didactice, de la asistent la profesor universitar. A acumulat o experiență didactică concretizată într-o activitate științifică și publicistică remarcabilă. Ea s-a concretizat prin 32 de cărți, 24 de volume litografiate, 10 îndrumătoare și caiete pentru lucrări practice, peste 250 de studii publicate în reviste de specialitate, peste 200 de conferințe, prelegeri și comunicări științifice la diferite manifestări științifice interne și internaționale, 85 de referate pentru susținerea și acordarea titlului de doctor în Științele Educației. Domnul prof. univ. dr. Virgil Vintilescu a desfășurat începând din 1960 o prestigioasă activitate universitară la Universitatea de Vest și la Universitatea Tibiscus din Timișoara. A obținut titlul de doctor în Filologie în 1964 la Universitatea din București cu teză despre „Viața și opera lui Ioan Slavici”. În 1971 a devenit membru de onoare al Societății de Limba Română din Voievodina. A elaborat și publicat un număr de 6 cursuri universitare, a scos 16 volume tipărite, peste 120 de studii și articole apărute în reviste prestigioase. Cursurile universitare, volumele și studiile publicate atestă o viziune personală asupra fenomenului literar românesc pe care îl studiază cu pasiune și discernământ. Este recunoscut ca unul dintre marii specialiști ai Literaturii Române din secolul al XIX-lea, pe care o interpretează în volume de documente literare, într-o construcție laborioasă și originală. Deși cu un statut aparte, fiind conducători de doctorate – prof. univ. dr. Miron Ionescu în specialitatea Științe ale Educației la Universitatea din Cluj și domnul prof. univ. dr. Virgil Vintilescu în specialitatea

Literatura Română la Universitatea din Timișoara – n-au uitat să muncească cu același elan spre a realiza învelișul spiritual al studenților, asemeni anilor în care râvna și dorința realizării învelișului spiritual îi viza pe acești foști elevi de la Șiria. Prin autenticul lor spirit intelectual de aleasă superioritate, amintirea celor două voci distincte în arealul științific și cultural românesc, stârnesc marea bucurie pentru generațiile care au avut șansa de a-i întâlni ca profesori la Șiria. De aici au început să-și dovedească disponibilitatea ireproșabilă pentru cariera didactică, identificându-și pe parcursul anilor viața cu știința și cu construcția profilului moral și spiritual al celor trecuți ca elevi sau studenți prin școala domniilor lor. Așa au reușit, printr-un exercițiu didactic organizat sub patronajul unei înalte exigențe, să promoveze încă din școala gimnazială, calități vitale precum cinstea, vigoarea, demnitatea, corectitudinea, respectul și vocația pentru profesia aleasă. Dimensiunea muncii domniilor lor este evidențiată prin studii, articole, volume de cărți, care sunt căutate în fondurile documentare ale bibliotecilor sau în librării, constituind pagini de excepțională valoare documentară în pregătirea studenților în cele două specialități: Științele Educației și Literatura Română. Ca semne de crescută apropiere sufletească a domniilor lor față de Șiria, sunt nenumărate reîntoarceri în lumea amintirilor legate de aceste locuri, atunci când în viața universitară au întâlnit câte un student de pe plaiurile podgorene. Urcăți în vârful piramidei sociale, unde se află și azi, au revenit la Șiria ca exegeți și atunci când foștii studenți, dornici de a urca ierarhia profesională, în scaunul de la catedră, trebuiau evaluați pentru obținerea gradelor didactice 2 sau 1. Dar niciodată autoritatea și exigența domniilor lor n-au putut fi doborâte aici la Șiria, de o toleranță excesivă, care să-i determine să accepte criteriul indulgenței în aprecierea muncii celor care își făceau apostolatul într-o școală în care, cu ani în urmă domniile lor, slujeau învățământul șirian. Prin verticalitatea morală, vocația lor profesională, tenacitatea,

onestitatea și prestața academică vor rămâne o veșnică coloană de lumină vie pentru învățământul și cultura românească (Priescu, 2014: 85-89).

1956 – Profesorul Velciov Rocuș (1938-2015) venit la Șiria la data de 1 septembrie, ca tânăr absolvent al Școlii Normale din Timișoara, spre a-și exersa profesia de învățător. La Șiria și-a reîntâlnit peste un an o consăteană, Ecaterina (1938-1985), tot din Dudești, județul Timiș, născută în anul 1938, ca și el, purtând același nume de familie, Velciov, repartizată și domnia sa tot ca învățătoare la Șiria. Toate aceste coincidențe, care nu știm dacă au fost întâmplătoare sau nu, au fost însoțite de împlinirea unui gând comun, întemeierea împreună a unei familii. Au hotărât să-și ducă împreună apostolatul în Șiria, fără a se gândi să plece într-o altă localitate. Cu talent, devotament profesional și căldură, au parcurs un dificil drum de instrucție și educație, așezând fundamente solide la construcția spirituală și morală a elevilor lor. S-au încununat cu bucurii primite de la multe generații de foști elevi. În Șiria, și-au construit împreună o casă, în care, într-o zi cu un cald răsărit de soare, la data de 5 mai 1970, s-a născut fiul lor, Gigi, astăzi medic specialist în Canada. Momentul fericit le-a dublat responsabilitatea în educație. Au înțeles că modelul lor uman trebuie să fie folositor de acum acasă, la școală și în societate. Rețeta după care și-au desfășurat activitatea a pornit din suflet, căci așa au învățat de la dascălii lor, că mulțumirile vin numai iubindu-ți profesia. Au pus creionul în mâna multor elevi și cu răbdare și căldură sufletească i-au învățat ce știau mai bine. Pasionat de disciplina geografie, învățătorul Rocuș Velciov a urmat cursurile universitare la secția fără frecvență, calificându-se ca profesor de geografie, catedră pe care a devenit titular în școala din Șiria, unde a profesat până la pensionare. În familia de dascăli adevărați s-au continuat trăirile roadelor muncii lor în momente de bucurie. S-au sfătuit spre a îndruma cu folos neputința sau stângăcia elevilor, îmbinând calitatea de educator

cu mângâierea părintească. Dar a sosit mult prea devreme, în noiembrie 1985, cea mai îndurerată zi din viața profesorului Rocuș Velciov și a fiului său Gigi, zi în care soția, mama și învățătoarea Ecaterina Velciov a plecat printre stele. Zdrobiți de fulgerătoarea dispariție, cei doi au rămas îndoliați în suflet pentru tot restul vieții. A plecat prea devreme, la numai 47 de ani, în grădina luminii cerești după ce a dăltuit cu grijă și migală 28 de ani formarea caracterelor în cetatea luminii pământeste. Cu vocea-i caldă și seninătatea privirilor, cu mare ambiție și cu multă vocație, învățătoarea Ecaterina Velciov a urcat toate gradele profesionale, iar atunci când se părea că a ajuns la împlinire totală, a sosit durerosul moment al despărțirii. Obișnuitele sunete ale clopoțelului, ale cărui mesaje le-a ascultat de sute de ori în cei 28 de ani petrecuți în școala din Șiria, s-au oprit dintr-o dată. Încurajat și ajutat de rude, colegi și prieteni, profesorul Rocuș Velciov a conștientizat că trebuie să se întărească, spre a nu fi sufocat de avalanșa problemelor pe care viața i le va mai pune în față. Cu mare efort, a reușit să-și așterne un curcubeu asupra sufletului său răvășit, doar după câțiva ani, când a întâlnit-o pe doamna Rafaela, care cu un devotament exemplar a suplinit calitățile de mamă și soție, îngrijindu-l pe profesorul Velciov în mod ireproșabil 25 de ani, până în ultima clipă a vieții. L-a ajutat profesia să se întărească, căci contactul cu elevii era tratamentul zilnic care îi folosea spre refacere. A continuat să se bucure în școală de prețuirea colegilor, care puteau tot timpul să învețe de la el ce înseamnă vocație, măiestrie, cinste, omenie, respect și corectitudine. Aceste trăsături i-au adus respect și prețuire și din partea părinților prin calitatea sa de diriginte. Pentru istoricul și geografia Șiriei, el era o adevărată enciclopedie, fiind cunoscător al tuturor străzilor și a istoricului fiecărei familii. Și-a păstrat cu luciditate aceste cunoștințe și în anii ce au urmat după întreruperea activității la clasă, pensionându-se. Întâlnirile pe stradă cu diverși locuitori ai comunei, îl făceau să lege

obișnuitul salut de câte o scurtă biografie a celui întâlnit. Revederile colegiale după ani a foștilor elevi ai școlii din Țiria îi luminau privirea și îi deschideau sufletul, știindu-se părtași la împlinirile lor. Uita în aceste momente de anii ce-i purta pe umeri, ascunzându-se de realitățile bătrâneții. În cei 59 de ani petrecuți la Țiria, prin calitățile sale profesionale, prin profilul moral dovedit, s-a bucurat de respectul „consătenilor”, căci așa-i numea, pentru că a hotărât ca aici să rămână până la capătul vieții. În cimitirul catolic din Țiria, trupul său a fost așezat lângă cel al soției și se va contopi cu pământul țirian, deasupra căruia vor rămâne răsărite roadele minții și sufletului lor nobil. Îl rugăm pe bunul Dumnezeu ca locul de reîntâlnire a acestor două suflete să fie hărăzit în frumoasa grădină a paradisului ceresc.

1957 – Este numit ca preot paroh la Biserica Romano-Catolică Țiria Krisztinicz Gyula, care funcționează până în anul 1978.

1957-1987 – Revine în satul natal preotul Pavel Mihai, care va sluji în Țiria până la pensionare în 1987.

1960 – Este inaugurat Muzeul Memorial „Ioan Slavici” în castelul comunei, prin strădania prof. univ. dr. Virgil Vintilescu și prof. univ. dr. Miron Ionescu care și-au început cariera didactică în Țiria. Din 1969 până la pensionare, muzeul a fost condus de muzeografa Ileana Florea (Voștinaru, 1994: 135).

1962 – Este anul în care în Țiria s-a încheiat procesul de colectivizare. Acest proces a dus la comasarea terenurilor în unități mari, la lichidarea dreptului de proprietate individuală, a dreptului de moștenire, la confiscarea unor unelte de producție și animalelor de muncă, destrămându-se în acest fel gospodăriile țărănești tradiționale. Tineretul din Țiria a început să ia drumul Aradului părăsind domeniul agricol și încercând să se angajeze ca muncitori în industria arădeană. Țăranii rămași acasă au muncit din greu în unitățile de colectivizare care au îmbrăcat diferite denumiri între care amintim GAC, CAP. Primii președinți au fost Sălăjan și Zomoniță Dumitru. În Țiria existau,

până în 1947, 360 de colne unde se sărbătorea cu mult fast în fiecare an culesul strugurilor. Și aceste colne au fost confiscate, iar proprietarii lor denumiți chiaburi, au fost condamnați la ani de închisoare, fiind deportați în Bărăgan. Între ei s-au aflat Secula, Mătu Gheorghe, Bălțeanu Mihai, Suciu Dumitru și Borlea Lungu. Cei care au rămas în agricultură au fost împărțiți în 3 categorii: țărani săraci, mijlocași și chiaburi (Poneavă, 2015: 23). În Țiria, până la desființare în 1992, a funcționat CAP Podgoria, președinte fiind Benea Constantin și CAP Țiriana, președinte fiind Fălcan Ioan. După desființare, țirienii și-au recăpătat proprietățile private asupra pământurilor.

1962 – Se înființează agenția CEC cu doi angajați și deservește Țiria, Gașa și Mâsca, la început într-un local închiriat, după care devin proprietarii sediului actual aflat la parterul blocului din preajma Primăriei Țiria (Voștinaru, 1996: 90).

1966 – Începe construcția noului edificiu de școală, sub primarul Petcovici Teodor, inaugurându-se în octombrie 1969. Construcția cuprinde 11 săli de clasă, un laborator și dependințe care rezolvă pentru moment problema spațiului de școlarizare. Încadrarea școlii în anul școlar 1964-1965 a fost următoarea: învățătorii: Andresz Francisc, Andresz Elisabeta, Velciov Ecaterina, Șiclovan Nicolae, Cuciureanu Silvia, Wekerle Ana, Wekerle Iosif, profesori: Chiriliuc Ioan, Bădescu Ștefan, Baltag Serafim, Wunderlich Ioan, Burticală Alexandru, Nicolicioiu Dumitru, Cașu Ioan, Sas Emil, Nedea Vasile, Ugron Livia, Els Elena, Velciov Rocuș, Marksteiner Iosif și Crâsnic Ioan.

1968 – Are loc o nouă împărțire teritorial administrativă, iar Țiria devine sediu de comună.

1970 – În cadrul festivalului cultural „Primăvara Arădeană”, a fost deschisă expoziția permanentă „Emil Monția”, punându-se la dispoziție două săli în cadrul Muzeului Memorial „Ioan Slavici și Emil Monția” (Voștinaru, 1996: 135).

1970 – În scopul valorificării tradițiilor folclorice, a luat ființă societatea culturală „Ioan Slavici”, fiind ales ca președinte inv. Traian Chevereșan (Voștinaru, 1996: 135).

1970 – Se înființează Centrul de Legume și Fructe, în casa Zimmerman, unde Ioan Lasca este tehnician, având îndatorirea de a urmări calitatea plantelor medicinale, a legumelor și fructelor ce erau colectate din împrejurimi, ajungându-se până la orașul Arad. O parte dintre acestea erau exportate. Cerința de plante medicinale a făcut ca unii locuitori ai Țiriei să le cultive. Ioan Lasca a locuit în gazdă la avocatul Emil Monția, care l-a încurajat în perfecționarea sa în această profesie. El mărturisește că „la cana de ceai sorbită împreună”, Emil Monția îi asculta cântecele interpretate la taragot. Ioan Lasca a continuat să se ocupe de plantele medicinale și după desființarea CLF-ului, la 88 de ani (în 2019) fiind recunoscut ca inventator al rețetei proprii de „Bitter-ul Carpaților”, scos sub denumirea de „Țiriadin”.

1971 – S-a înființat Universitatea Populară cu trei serii de cursuri: Logică formală, Etică, Seri țiriene, fiind condusă de prof. Ioan Fărcaș.

1971 – Se înființează SMT Stațiunea de Mașini și Tractoare care deservește cu mașini agricole cele două unități cooperatiste existente în Țiria, având ca director pe Mihăiceanu George. Ulterior, se transformă în SMA, iar din 1991, în Agromec, în această perioadă conducerea fiind preluată de ing. Chivu Marin.

1972 – Este inaugurată stația de televiziune Țiria, ridicată pe un vârf ce domină cetatea de pe o poziție cu 18 m mai înaltă (Voștinaru, 1996: 135).

1974 – Un alt fiu al satului, preot Teodor Poneavă, înzestrat cu temeinică pregătire profesională, cu aptitudini în domeniul scrisului, își desfășoară activitatea în satul natal până la pensionare. El se remarcă în rândul intelectualității de frunte a Țiriei, atât prin predicile sale, cât și prin valoarea artistică a

scrierilor sale, atât în volumele de versuri, cât și în cele de proză publicate. Este o personalitate prezentă și în presa vremii, prin numeroase articole publicate în reviste și ziare îndeosebi cele cu iz cultural.

1976 – La 1 noiembrie cobora din Țara Moșilor crișeni, la poalele lui Vilagoș, tânăra familie de medici Dr. Balasz și Kati Orban. Personalități complexe, prin zestrea minții și bogăția sufletului lor, s-au situat de la început în vârful piramidei intelectualilor șirieni și au rămas aici timp de 9 ani. Vocea repetată a chemării pământului natal spre casa părintească a distinsei doamne Dr. Kati a reușit să le înduplece sufletul să se mute la Nădlac, dar niciodată nu s-au înstrăinat de Șiria. Aici, uneori pe jos, de multe ori cu bicicleta și rareori cu mașina, doctorii Orban și-au împărțit drumurile între dispensar și casele suferinzilor. De pe această vatră a înțelepciunii și a înaltului lor profesionalism, au slujit împreună la Șiria permanent 5.600 de pacienți și și-au înscris definitiv numele în abecedarul vieții lor. Din privirea lor senină au știut să reverse în sufletul bolnavilor curaj, speranțe și multă încredere.

1978 – Prin strădania primarului Todor Petcovici, s-a reușit construirea noului local de școală care a fost terminat definitiv în 1975 și inaugurat în 1978. El reprezenta al treilea local de școală absolut necesar datorită creșterii numărului elevilor, precum și a duratei de școlarizare trecându-se la învățământul obligatoriu de 10 ani (Poneavă, 2015: 52).

1979 – Se înființează la Șiria învățământul liceal seral, ca secție a Liceului Agro-Industrial Sântana.

1979 – A luat ființă, drept club al copiilor preșcolari și școlari, Casa Pionierilor și Șoimilor Patriei, unde activitățile școlare erau completate cu activități în cercurile de electronică, creație literară, desen, karting. După revoluție, a devenit Clubul Elevilor (Voștinaru, 1996: 135).

1983 – Începe construcția unui bloc de locuințe cu 12 apartamente, având spații comerciale la parter. Blocul este situat

în intersecția spre Arad. În 1987 a fost dat în folosință. În spațiile comerciale s-a deschis un magazin de mobilă, librărie, cofetărie. Tot în această perioadă, s-a trecut la construirea celui de-al doilea bloc, de lângă Primărie, fiind destinat la parter pentru o farmacie și agenție CEC, iar la cele două etaje, apartamentelor pentru locuințe, în număr de 6 (Voștinaru, 1996: 145).

1984 – Se reînființează Corul mixt al Bisericii Ortodoxe Țiria din inițiativa părintelui Poneavă Teodor, instruirea și dirijarea făcându-se de către profesorul Dumitru Popovici.

1984 – Delegația Bisericii Ortodoxe din Țiria în frunte cu preoții Pavel Mihai și Poneavă Teodor, însoțiți de membrii corului Bisericii Ortodoxe din Țiria au participat la 2 decembrie 1984 în Catedrala Episcopală din Arad la instalarea Preasfințitului Dr. Timotei Seviciu, ca Episcop al Aradului, Ienopolei și Hălmagiului. Arborele său genealogic are legături adânci în Țiria. Bunicul său Petru Seviciu, originar din Țiria, a funcționat ca învățător la Măsca în anii școlari 1920-1921 și 1927-1928. În Țiria mai supraviețuiesc rudenii și la data a instalării Preasfinției Sale ca Episcop. Preasfințitul Episcop Dr. Timotei Seviciu s-a născut la 4 iunie 1936 la Timișoara din părinții Caius și Vioara. Aici a făcut școala elementară și liceul, după care a urmat cursurile de licență și doctoratul în teologie la Institutul Teologic Universitar din București. În 1962 a susținut examenul aprofundat de admisibilitate. A fost hirotonisit diacon în 1961 și preot în 1968 de Înaltpreasfințitul Mitropolit Nicolae al Banatului. Din 1961 a funcționat în cadrul Mitropoliei Banatului ca profesor la Seminarul Teologic din Caransebeș, apoi ca secretar eparhial la Episcopia Aradului, ca secretar și vicar administrativ la Arhiepiscopia Timișoarei și a Caransebeșului, îndeplinind și atribuțiile de redactor responsabil la revista „Mitropolia Banatului”. Între 1967-1968 și 1971-1972 a urmat cursuri ecumeniste în Elveția, la Institutul Ecumenic de la Bossey și la Facultatea de Teologie Protestantă din Neuchatel,

apoi la Facultatea Teologică din Fribourg. La 5 iunie 1973 a promovat doctoratul în teologie la Institutul Teologic Universitar din București, cu teza „Doctrina hristologică a Sf. Chiril al Alexandriei, în lumina tendințelor actuale de apropiere între Biserica Ortodoxă și Vechile Biserici Orientale”. La 15 decembrie 1975, Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, a ales pe P.C. Arhimandrit dr. Timotei Seviciu ca vicar administrativ al Arhiepiscopiei Timișoarei și Caransebeșului, ca episcop vicar, comisia canonică juridică conferindu-i titlul de „Lugojanul”. În această înaltă calitate a fost colaborator apropiat al Înaltpreasfințitului Mitropolit Nicolae, desfășurând o bogată activitate pastoral-misionară și social-culturală. A publicat numeroase studii, predici, recenzii, cărți, fiind prezent în revistele centrale bisericești. Festivitatea a fost onorată de prezența Înaltpreasfințitului Mitropolit Antonie al Ardealului, Înaltpreasfințitului Mitropolit Nicolae al Banatului, Preasfințitului Episcop Emilian al Alba-Iuliei, Preasfințitului Episcop Vasile al Oradiei și Preasfințitului Arhiepiscop-Vicar Ierachim Hunedoreanul al Episcopiei Aradului, bucuria delegației Siriei a continuat să se răspândească în sat și la întoarcerea delegației, Înaltpreasfințitul Dr. Timotei, care de atunci și în prezent păstorește clerul credincios ortodox din județul Arad și este considerat și un fiu al satului Șiria. Domnia sa a pășit pe meleagurile siriene încă din anii copilăriei, de care își amintește cu mult drag fiind prezent anual fie la diferite sărbători fie la Mănăstirea Feredeu, și la Biserica Ortodoxă din Șiria.

1986 – 21 septembrie: La cinematograful din Șiria într-o însorită zi de duminică pentru orele 16 este anunțată premiera filmului „Pădureanca” cu intrare gratuită. Evenimentul a fost anunțat atât prin presă, cât și prin afișele puse în comună. Au fost prezenți la premiere regizorul Nicolae Mărgineanu și următorii actori: Victor Rebengiuc (Busuioc), Manuela Hărăbor (Simina), Adrian Pintea (Iorgovan), Șerban Ionescu (Șofron), Ioan Haiduc (Toboșarul).

1987 – S-a ridicat în incinta Școlii Ajutătoare Șiria, o clădire destinată drept cămin pentru 200 de elevi ai acestei școli.

1987 – Un alt fiu al satului, preotul Pavel Savu Mihai, va sluji, reîntorcându-se printre șirienii săi, din parohia Berechiu. Acesta primește și misiunea de preot paroh al bisericii din Șiria.

1987 – Începe alimentarea cu apă potabilă a Șiriei, de la Uzina de Apă Ghioroc. La început, în zona centrului civic, după aceea extinzându-se pe toate străzile. În anul următor (1988) a început construcția canalizării comunei, construindu-se la marginea satului și o stație de epurare a apei uzate.

1991 – Corul bărbătesc al Bisericii Ortodoxe din Șiria își mărește numărul, ajungând la peste 50 de membri și un bogat repertoriu de cântece bisericesti interpretate pe patru voci.

2000

2001 – A fost dată în folosință Biserica Penticostală Betania, care la început a făcut parte din „Centrul Creștin Timișoara”, primele evanghelizări au avut loc în luna mai 2001, iar primul botez în 2003, în Centrul Creștin Timișoara, unde s-au botezat un număr de 8 suflete. Membrul fondator al Bisericii este Redeș Dorin, care este și diaconul bisericii Penticostale Betania din Șiria.

2004 – În urma alegerilor locale care au avut loc în iunie 2004, a fost ales primarul comunei Șiria în persoana ing. Valentin Bot.

2004 – Comuna Șiria se afiliază la Asociația Comunelor din România, organism care are ca obiective, printre altele, armonizarea intereselor comunelor membre în vederea dezvoltării economico-sociale echilibrate a acestora; organizarea unor activități proprii pentru formarea și perfecționarea profesională a aleșilor locali, a funcționarilor publici, precum și

a personalului contractual din administrația publică locală a comunelor membre; și organizarea, la nivelul filialei județene, în baza unui acord de cooperare, de activități stabilite prin lege ca atribuții ale autorităților administrației publice locale în diverse domenii, cum ar fi: auditul public intern, urbanismul, amenajarea teritoriului și autorizarea executării lucrărilor de construcții, serviciile publice comunitare locale de evidență a persoanei, controlul privind comercializarea produselor și a serviciilor de piață, poliția locală, fără a se limita la acestea (Prezentare A.Co.R.).

2004 – Are loc amplasarea primului loc de joacă pentru copii în localitatea Șiria și se stabilește amplasamentul locului de joacă pentru copii în Măsca. În 2007 se amenajează un parc de joacă pentru copii în „Câmpuț”. În 2016 se reamenajează locurile de joacă pentru copii și se achiziționează noi echipamente.

2004 – Concesionarea cabinetelor medicale către medicii de familie.

2004 – Se organizează prima ediție a manifestării „La cules de vii în Podgorie”. Evenimentul este deja unul cu tradiție în comuna Șiria, desfășurându-se anual.

2004 – Se organizează prima ediție a „Zilelor Șiriei”. În anii următori, manifestarea avea să devină cel mai mare și mai apreciat eveniment organizat pe teritoriul comunei Șiria. „Zilele Șiriei” se desfășoară pe o perioadă de două zile, în ultimul weekend al lunii iunie, având o zi dedicată competițiilor sportive și muzicii ușoare și o zi dedicată folclorului național românesc. Evenimentul reunește tineri talentați, dornici de afirmare și artiști consacrați, organizatorii dorind, prin acest mod, ca fiecare ediție a „Zilelor Șiriei” să rămână una memorabilă.

2004 – Prin proiectul Phare 2002, se dotează cu calculatoare Primăria comunei Șiria. În anul 2013 se achiziționează utilaje, pluguri pentru dezăpezire, iar în 2014 se achiziționează două tractoare și o remorcă pentru lucrări edilitar-

gospodărești. În urma proiectului depus pe Măsura 322, în 2015 se mai achiziționează un lot de utilaje necesare înfrumusețării comunei și ridicării nivelului de trai al cetățenilor.

2004 – Profesorul de muzică Victor Șofrag înființează Grupul Vocal „Podgoreni”, care ajunge să fie cunoscut atât în țară, cât și în străinătate. Chiar dacă profesorul a plecat din localitate, el continuă să revină la Șiria ori de câte ori este solicitat.

2004 – Se întocmește studiul geotehnic pentru Sala de Sport Șiria. În 2007 se dă în folosință, iar în 2017 au loc reparații de întreținere la acoperișul acesteia.

2005 – Participarea Consiliului Local Șiria la proiectul „Drumul vinului între tradiție și modernism”.

2005 – Se efectuează studiul de fezabilitate „Reabilitate DC 88b Mănăstirea Feredeșu L-4,8 km comuna Șiria” și studiul de fezabilitate „Reabilitare acces carosabil din DJ 708 b la gara comunei Șiria”. În același an se efectuează demersurile necesare pentru trecerea drumurilor forestiere din proprietatea Statului, în patrimoniul comunei Șiria și se amenajează o subtraversare sub DJ 709.

2006 – Se efectuează studiul de fezabilitate „Alimentare cu apă Galșa și Mâșca. În 2008 are loc aprobarea valorii devizului general recalculat pentru investiția „Alimentare cu apă a localităților Galșa și Mâșca”. În același an se aprobă studiul de fezabilitate „Sistem integrat de alimentare cu apă Șiria” (Front de captare, reabilitare și rețele de alimentare cu apă Șiria), proiect PHARE. În 2007 se efectuează studiul de fezabilitate pentru lucrarea „Canalizare menajeră ET1”. În 2009 se încheie contractul de delegare a gestiunii serviciului de apă și canalizare – rețeaua de alimentare cu apă a localităților Galșa și Mâșca, cu operatorul SC Compania de Apă Arad SA. În același an se stabilesc indicatorii tehnico-economici pentru proiectul „Extinderea și modernizarea infrastructurii de apă și apă uzată din județul Arad”. În 2010 se efectuează studiul de fezabilitate

pentru lucrarea „Extindere rețele de apă potabilă în localitățile Galșa și Mâsca”.

2006 – Se demarează lucrările de consolidare la Valea „Pârâul” din Șiria.

2006 – Primăriei Șiria, situată pe strada 85 Infanteriei, nr. 184, i se aduc o serie de modernizări.

2006 – Se aprobă înființarea clubului Sportiv „Șiriana” Șiria.

2006 – Se efectuează studiul de fezabilitate pentru lucrarea „Modernizare DC 88B-Șiria- Feredeu”. În 2009 au loc lucrările de modernizare la DC 88B- drumul către Mănăstirea Feredeu-4,8 km.

2007 – Participarea Consiliului Local Șiria la programul PHARE 2005 coeziune Economică și Socială.

2007 – Încep lucrările de instalare a încălzirii centrale la grădinițele din Șiria. În 2009 se efectuează studiul de fezabilitate privind obiectivul „Înființarea unei grădinițe în satul Galșa, comuna Șiria, jud. Arad”. Au loc reparații capitale la Grădinița II din localitatea Șiria în 2014, iar un an mai târziu aceluiași proces se spune și Grădinița I din localitatea Șiria. În 2016 au loc reparații la acoperișul Grădiniței nr.1 Șiria. În 2017 se efectuează lucrări de amenajare în incinta grădinițelor din Șiria și Galșa.

2008 – Aprobarea studiului de fezabilitate pentru modernizarea stadionului din comună. Doi ani mai târziu, în 2010, se demarează lucrările de modernizare a stadionului. În 2011 se inaugurează stadionul din localitatea Șiria și i se atribuie denumirea de Stadionul „Otto Grefner” Șiria. În 2017 au loc lucrări de construire și montare a tribunelor pe stadion și lucrări de reparații la gardul acestuia.

2008 – Are loc asigurarea și amenajarea unui spațiu pentru Centrul de permanență Șiria și amenajarea și darea în folosință gratuită a unui imobil Serviciului de Ambulanță Județean Arad. În 2009 i se atribuie denumirea de Centrul de

Permanență Medicală „I. T. Mera”, în memoria renumitului medic balneolog născut la Șiria.

2008 – Comuna Șiria participă la Programul Național de Dezvoltare Rurală „Viața la țară europeană”- Măsura 322-Renovarea și dezvoltarea satelor”, Proiect Integrat de Modernizare a Comunei Șiria.

2008 – Comuna Șiria se asociază cu ADI – Sistem Integrat de Gestionare a Deșeurilor.

2008 – Este numit preot Botezatu Iulian, care agonisise o experiență bogată în anii desfășurați în Parohia Poenari din Protopopiatul Sebiș. Înzestrat cu calități oratorice, îmbină cu competență și pricepere cunoștințele de specialitate cu cele agonisite prin lectura particulară care i-a asigurat un nivel ridicat de cultură generală.

2008 – Se aprobă studiul de fezabilitate privind lucrarea „Îmbunătățirea rețelei de străzi din comuna Șiria”.

2008 – Se efectuează studiul de fezabilitate privind lucrările de modernizare la căminele culturale din comuna Șiria. În 2012 se finalizează schimbarea acoperișului de pe clădirea Muzeul Memorial „Ioan Slavici” Șiria, a sălii mici și a bucătăriei de la Căminului Cultural Șiria. În același an se pavează curtea și se finalizează lucrările de modernizare la bucătăria Căminului Cultural Șiria și la sala mică a Căminului. Denumirea oficială a clădirii va fi Casa de Cultură „Ioan Slavici” Șiria.

2008 – Se elaborează studiul de fezabilitate privind lucrarea „Amenajarea eco-peisagistică a Parcului Central din Șiria” în cadrul Programului național de îmbunătățire a calității mediului prin realizarea de spații verzi în localități.

2008 – Administrația publică locală condusă de primar ing. Valentin Bot restaurează o cruce în memoria luptătorului naționalist Iovu Crestici, care a rămas în istoria localității, donând edificiul primăriei. Crucea se află în cimitirul din curtea Bisericii Ortodoxe Șiria.

2008 – Este restaurată crucea preotului Mihai Borlea (1801-1865), căsătorit cu Maria Vancu (1802-1845), părinții lui Sigismund Borlea, de către primarul ing. Valentin Bot.

2008 – Are loc modernizarea spațiului din fața Stadionului „Otto Grefner” Șiria.

2009 – Preotul Botezatu Iulian și preoteasa Botezatu Angela iau legătura cu conducerea Școlii Gimnaziale „Ioan Slavici” Șiria și propun înființarea unui cor al copiilor care să dea răspunsurile liturgice în simbol de renaștere a corului bisericesc din care a făcut parte și Ioan Slavici, numele căruia este purtat astăzi de școala din Șiria. Chemarea înscrierii copiilor ca membri ai acestui cor cei doi o răspândesc și prin credincioșii ortodocși, ea reușind să prindă viață în scurt timp. Se ajunge la un număr de peste 30 de copii, corul interpretând la început privesne, participând la concertul de colinde, iar în urma eforturilor depuse de cei doi, corul se înscrie alături de celelalte două coruri în a susține răspunsurile liturgice în Biserica Ortodoxă din Șiria. Membrii corului sunt copii atât din clase primare, cât și din cele gimnaziale.

2009 – Are loc avizarea și aprobarea Master Planului și a listei de investiții prioritare 2009-2013 pentru realizarea Sistemului Integrat de Gestionare a Deșeurilor în Județul Arad.

2009 – Are loc instrumentarea Proiectului Integrat: „Îmbunătățirea rețelei de străzi în satele Șiria, Galșa, Mâsca; Modernizarea Căminului cultural în sat Galșa și Înființarea unei grădinițe în satul Galșa, comuna Șiria, jud. Arad” prin Programul „Fondul European Agricol pentru Dezvoltare Rurală” - Programul Național de Dezvoltare Rurală - Măsura 322 „Renovarea, dezvoltarea satelor, îmbunătățirea serviciilor de bază pentru economia și populația rurală și punerea în valoare a moștenirii rurale”.

2009 – Se aprobă studiul de fezabilitate pentru lucrarea „Modernizare drum comunal DC 68 A cariera Galșa L 2.046”.

2009 – Se elaborează studiul de fezabilitate a indicatorilor tehnico-economici și a planului anual de evoluție a tarifelor și a taxelor pentru proiectului “Sistem integrat de gestionare a deșeurilor județul Arad”.

2009 – Se întocmește documentația de avizare a lucrărilor de intervenții; privind obiectivul „Îmbunătățirea rețelei de străzi în satele Șiria Galșa, Mâsca”.

2009 – Se întocmește documentația de avizare a lucrărilor de intervenții pentru investiția „Modernizare Școala Gimnazială „Ioan Slavici” Șiria”. Un an mai târziu, au loc lucrări de reabilitare la corpul A al școlii și amenajarea terenului de sport din incinta acesteia. În 2012 se amenajează curtea școlii și se inaugurează corpul de clădire nouă, construit prin programul POR. În 2015 au loc lucrări de reparații capitale la acoperiș, iar în anul 2016 Școala Gimnazială „Ioan Slavici” Șiria intră în reabilitare tehnică și se efectuează lucrări de reparații. În 2017 au loc lucrări de vopsitorie a terenului de sport de la școala din Șiria.

2009 – Se modernizează remiza pompieri, cu garaje, din Șiria.

2010 – Are loc modernizarea Drumului comunal DC 68A Galșa.

2010 – Are loc montarea Monumentului Eroilor. Monumentul Eroilor – încadrat de două tunuri demilitarizate, de calibru 76 MMND din 1942 – amplasat în Piața din fața Stadionului, reamintește trecătorilor de gloria eternă de care s-au acoperit eroii șirieni. An de an, administrația publică cinstește memoria acestora prin desfășurarea unei ceremonii în fața monumentului, cu ocazia Zilei Eroilor.

2010 – Are loc racordarea instituțiilor publice de pe raza localităților Galșa și Mâsca la sistemul public de alimentare cu apă.

2010 – Au loc lucrări de modernizare și amenajare în localitatea Mâsca și în parcul Bisericii Ortodoxe din Galșa.

2010 – Comuna Șiria participă la Grupul de Acțiune Locală Microregiunea Podgoria Aradului.

2010 – Înființarea serviciului public de distribuție a gazelor naturale în comuna Șiria, județul Arad.

2010 – Se elaborează studiul de fezabilitate privind obiectivul „Îmbunătățirea și dezvoltarea infrastructurii agricole prin modernizarea de drumuri agricole de exploatație existente și construirea de drumuri agricole de exploatație noi pe teritoriul comunei Șiria, județul Arad”.

2011 – Are loc predarea către Operatorul Regional SC Compania de Apă Arad SA, a serviciului de canalizare menajeră a localității Șiria și Stația de epurare din comuna Șiria.

2011 – Se întocmește documentația de avizare a lucrărilor de intervenții privind obiectivul „Îmbunătățirea rețelei de străzi în satele Șiria, Galșa, Mâsca”.

2012 – A luat ființă, din inițiativa unui grup de credincioși din Șiria, care au migrat în Statele Unite, Biserica Penticostală „Maranata”. Aceștia au revenit pe plaiurile natale cu gândul de a face o biserică penticostală în limba română, în localitatea lor de baștină. Prima locație a constituit-o fostul cinematograful din Șiria, după care a fost cumpărat un imobil vechi ce a fost recondiționat. Acest imobil se află în 2019, în renovare și extindere, intenționându-se ca noul locaș de înălțare a Bisericii „Maranata” din Șiria să poată fi dat în folosință cu ocazia sărbătoririi atestării documentare a localității. Membrul fondator al bisericii este prof. univ. dr. Moș Ghiocel, un om de aleasă cultură, preocupat permanent de autoperfecționare în acest domeniu, de ridicare a calității actului de cult penticostal, nu numai în Șiria, ci și în întreg județul Arad. Activând în continuare în cadrul acestei biserici, prof. univ. dr. Moș Ghiocel – un intelectual cu viziune largă, inițiator al multor acțiuni de colaborare a cultelor spre folosul sufletesc al tuturor credincioșilor – asigură valoarea ridicată a serviciului de cult penticostal din această biserică.

2012 – Se asfaltează peste 10 km de străzi în localitățile Șiria, Galșa și Mâsca. În același an se continuă lucrările la „Drumul Vinului” pe strada Tudor Vladimirescu din Șiria și se pietruiesc și întrețin toate străzile din comuna Șiria.

2012 – Se efectuează lucrări de întreținere, curățare a pășunii din localitățile Șiria, Galșa și Mâsca.

2012 - Începând cu acest an, se efectuează lucrări pentru extinderea și modernizarea infrastructurii de apă-canal în comuna Șiria. Lucrările se efectuează etapizat de-a lungul următorilor ani.

2012 – În acest an se construiește prima capelă mortuară în cimitirul ortodox din Șiria. În 2013 și 2015 se construiesc capele și în cimitirele ortodoxe din Galșa și Mîsca. În 2016 se execută lucrări de reparații și renovare la capelele din Șiria și Galșa. Anual, cimitirele sunt supuse unor acțiuni de curățare și întreținere generală.

2012 – Se achiziționează un autoturism marca Dacia-Duster, prin Programul național de stimulare a înnoirii Parcului auto național din anul 2012 (programul rabla) pentru Serviciul pentru situații de urgență, prin casarea a trei autoturisme Dacia care nu mai erau în stare de funcționare.

2012 – Se construiește o sală de ședințe în incinta Primăriei comunei Șiria. În această sală au loc ședințele de Consiliu Local, primirea delegațiilor străine și ședințele festive.

2012 – Se depune un proiect pentru construirea unui număr de 40 de apartamente în Blocuri ANL.

2012 – Se desfășoară lucrări de întreținere la spațiile de pe domeniul public (parcuri, podețe, canale).

2012 – Se finalizează lucrările de modernizare a centrului localității Șiria.

2012 – Se finalizează lucrările de modernizare la Căminul Cultural din Mâsca, iar un an mai târziu are loc sfințirea și inaugurarea acestuia. În 2018 se efectuează lucrări de reparații generale.

2012 – Se finalizează lucrările de reamenajare a Dispensarului medical din Mâsca.

2012 – Se încep lucrările de introducere a gazului metan în comuna Șiria.

2012 – Se încep lucrările de modernizare la Școala Gimnazială Galșa. În 2013 se amenajează terenul de sport în curtea școlii din Galșa și se continuă lucrările de modernizare. În anul 2014 au loc lucrări de extindere și reparații capitale la acoperișul Școlii Gimnaziale Galșa. În anul 2016 au loc lucrări de reparații generale la Școala Primară din Galșa. În 2017 au loc lucrări de vopsitorie a terenului de sport de la școala din Galșa.

2013 – Se continuă lucrările de introducere a gazului metan în comuna Șiria, finalizându-se în acest an 22 de km de rețele de gaz.

2013 – În 2013 se demarează lucrările pentru renovarea și modernizarea Căminului Cultural Galșa. În 2014 are loc sfințirea și inaugurarea acestui așezământ cultural. La inițiativa primarului ing. Valentin Bot, i se atribuie denumirea de Casa de Cultură „Gheorghe Popa de Teiuș” prin avizul Comisiei de avizare denumiri organizat la nivelul Instituției Prefectului (adresa 6960/ 30. 10. 2013) și prin hotărârea 163/25.11.2013 a Consiliului Local Șiria. De asemenea, în fața Casei de Cultură din Galșa, se amplasează bustul renumitului prefect al Aradului, Gheorghe Popa de Teiuș.

2013 – Se desfășoară prima ediție a manifestării „O floare pentru fiecare mamă”. Evenimentul va avea loc în fiecare an în preajma zilei de 8 martie.

2013 – Se efectuează lucrări de întreținere a spațiilor și imobilelor aparținând domeniului public din localitățile Șiria, Galșa și Mâsca.

2013 – 20 martie: Se aprobă stema comunei Șiria, prin *Hotărârea nr. 116 din 20 martie 2013 privind aprobarea stemelor comunelor Conop, Frumușeni, Hălmagiu, Olari, Șiria și Zerind, județul Arad*, publicată în: Monitorul Oficial nr. 193

din 5 aprilie 2013. Hotărârea cuprinde „descrierea și semnificațiile elementelor însumate ale stemei comunei Șiria, județul Arad”, având anexată reprezentarea grafică a stemei în Anexa nr. 1.5. Potrivit acestei anexe, „stema comunei Șiria se compune dintr-un scut triunghiular cu marginile rotunjite, tăiat de o linie crenelată. În interiorul scutului, în câmp albastru, se află un ciorchine de struguri de aur, cu două frunze argintii (bogăția viticolă a zonei), flancat la dreapta de o sabie cu lama de argint și garda de aur, cu vârful în jos (simbolizează actul istoric al capitulării armatei revoluționare în fața trupelor țariste în anul 1849), iar la stânga de o pană de găscă de argint (aducând aminte de fiul comunei, scriitorul Ioan Slavici). Linia crenelată separă câmpul albastru de cel argintiu (simbolizează cetatea medievală a Șiriei). Scutul este timbrat de o coroană murală de argint cu un turn crenelat (semnifică faptul că localitatea are rangul de comună).

2013 – Anul 2013 este un an plin din punct de vedere al infrastructurii. Se asfaltează peste 12 km de străzi în localitățile Șiria și Galșa și se efectuează lucrări de întreținere a drumului către Cetatea Șiriei. Totodată, au loc lucrări de întreținere a tuturor străzilor din comuna Șiria și pietruirea celor care nu sunt asfaltate. Se semnează contractul de finanțare pentru proiectul amenajarea și modernizarea de drumuri de exploatație agricolă existente în comuna Șiria prin Programul National de Dezvoltare Rurală, Axa IV LEADER, măsura 411.25. Se depun două proiecte prin intermediul GAL Podgoria Miniș-Măderat, dintre care unul pe Măsura 125, „Reabilitare și întreținere drumuri de exploatație agricolă”, în care s-a semnat și contractul de finanțare. În 2013 se continuă lucrările la „Drumul Vinului” pe strada Tudor Vladimirescu din Șiria.

2013 – Se depune proiectul prin intermediul GAL Podgoria Miniș-Măderat pe Măsura 322, „Înființare Centru de Documentare și Informare în localitatea Șiria”. În anul 2014 se finalizează proiectul, iar un an mai târziu, în 2015 are loc

inaugurarea Centrului de Documentare și Informare „Nicolae Ștefu” Șiria. Clădirea adăpostește două săli de bibliotecă, una destinată copiilor și una destinată adulților, precum și două săli Biblionet dotate cu calculatoare echipate complet și conexiune prin WI-FI.

2013 – Se efectuează lucrări de întreținere, curățare și fertilizare prin administrarea de îngrășăminte a pășunii din localitățile Șiria, Galșa și Mâsca.

2013 – Se încep lucrările de construire a Centrului Local de Informare și Promovare Turistică din localitatea Galșa. În 2015 are loc inaugurarea acestuia.

2014 – După 89 de ani de tăcere în tensiune, așternuți între Șiria și Panciu, la data de 18 iunie 2014, la Biserica „Sfinții Apostoli Petru și Pavel” din Panciu, primarul comunei Șiria, ing. Bot Valentin și consiliera județeană Popa Garofița, s-au întâlnit cu primarul orașului Panciu - Iulian Nica, Traian Victor Negoiescu- directorul Direcției Județene pentru Cultură Vrancea și cu preotul paroh, Ștefan Aga. Toți cei de față s-au deplasat la cimitirul „Movila”, ce aparține parohiei „Sfinții Apostoli Petru și Pavel”, unde au fost reînhumate osemintele scriitorului Ioan Slavici, iar din pământul aflat pe mormântul acestuia, au pus câte o lopată în racla care a fost adusă la Șiria și amplasată la baza impunătorului monument ridicat în parcul din Șiria. Evenimentul sărbătoresc al sfințirii monumentului a avut loc în luna septembrie a aceluiași an, iar prezența delegației orașului Panciu, a fost un moment istoric ce va rămâne înscris peste ani în cartea de aur a comunei Șiria și a orașului Panciu.

2014 – Se amenajează parcul central din localitatea Șiria, centrul localității Șiria, Galșa și Mâsca. Se efectuează lucrări de întreținere a spațiilor și a mobilierului urban aparținând domeniului public din comuna Șiria. În 2014 se continuă lucrările de introducere a gazului metan în comuna Șiria, finalizându-se în acest an 50 de km de rețele de gaz. Se efectuează lucrări de întreținere, curățare și fertilizare prin

administrarea de îngrășăminte a pășunii din localitățile Șiria, Galșa și Mâsca.

2014 – Se asfaltează peste 14 km de străzi în localitățile Șiria, Galșa și Mâsca, se efectuează lucrări de întreținere a tuturor străzilor din comuna Șiria și pietruirea celor care nu sunt asfaltate. Se continuă lucrările de întreținere a drumului către Cetatea Șiriei. Are loc reabilitarea și întreținerea drumurilor de exploatație agricolă, din comuna Șiria, proiect depus pe Măsura 125 - 2 km și demararea lucrărilor de proiectare pentru asfaltarea drumului către Cetatea Șiria. Se continuă lucrările la „Drumul Vinului” pe strada Tudor Vladimirescu din Șiria.

2014 – Se execută lucrări de reparații exterioare la Muzeul Memorial „Ioan Slavici și Emil Monția” Șiria.

2015 – Are loc amenajarea parcului central din localitatea Șiria - etapa a 2-a și amenajarea centrului localității Șiria, Galșa și Mîsca. Se execută lucrări de curățare a șanțurilor din comuna Șiria și se amenajează platforme betonate pentru colectarea selectivă a gunoiului menajer în comună. În 2015 se introduce gazul metan în instituțiile publice din comuna Șiria, școli, grădinițe și primărie. Are loc extinderea iluminatului public pe drumurile comunale, se amenajează piste pentru biciclete, se dezvoltă zonele industriale. Se execută lucrări de întreținere a spațiilor și imobilelor aparținând domeniului public din localitățile Șiria, Galșa și Mâsca.

2015 – Are loc ediția I a Festivalului „Ioan Slavici”.

2015 – Se asfaltează străzile în localitățile Șiria, Galșa și Mâsca. Se începe asfaltarea drumului către Cetatea Șiria - proiect depus pe Măsura 322. Are loc pietruirea drumurilor de exploatație agricolă, din comuna Șiria proiect depus pe Măsura 125.

2015 – Se efectuează reparații exterioare și zugrăveli la Școala Generală Mâsca și se amenajează terenul de sport din curtea școlii. În 2018, se stabilesc indicatori tehnico-economici

la lucrările de amenajare a gardului Școlii din Mâsca și se efectuează lucrări de reparații la școală și grădiniță.

2015 – Se reamenajează clădirea veche în care s-a aflat arhiva Primăriei, iar în 2018 se efectuează lucrări de modernizare a subsolului Primăriei, devenind locul de adăpostire a arhivei.

2016 – Ziua de 7 martie a anului 2016 va rămâne o zi de mare bucurie pentru comuna Șiria, întrucât atunci a poposit, în frumoasa grădină de întâlnire a muntelui cu șesul, nepoata lui Vintilă Russu-Șirianu, Cristina Hoffman. Ea este fiica lui Carmen, sora Irinei Răchițeanu-Șirianu, care a crescut în aceeași casă cu unchiul său Vintilă și mătușa Irina. A fost atât de atașată față de ei, încât i-a iubit ca și pe proprii părinți. Ne-a povestit că unchiul Vintilă, care era un intelectual de mare cultură, vorbind o franceză ireproșabilă, a conversat cu domnia sa în această limbă, de când avea 4 ani. A luat-o cu el la spectacole, dezvoltându-i de mică gustul pentru artă. A învățat de la el că sinceritatea, corectitudinea, respectul și prețuirea trebuie să-i fie nelipsite ființei umane. În ciuda diferențelor de vârstă, unchiul și mătușa sa s-au iubit și s-au prețuit cu aceeași intensitate, neamintindu-și să fi existat între cei doi momente de supărare. Atunci când boala de cancer își dovedea tot mai mult supremația asupra ființei unchiului Vintilă, mătușa Irina n-a lăsat pe nimeni să îl îngrijească și a făcut-o singură, într-o mare suferință ascunsă. I-a rămas în memorie acea dimineață când mătușa Irina, cu lacrimi în ochi și în hohote de plâns, a ieșit din camera unchiului Vintilă și a anunțat celor din casă dispariția lui. Din acel moment, Irina Răchițeanu-Șirianu a hotărât să-i păstreze amintirea, prin gestul de a nu-și mai vopsi părul niciodată. A rămas cu acest păr cărunț până la capătul vieții. Doamna Cristina Hoffman a plecat din România în anul 1978, după ce a absolvit Institutul de Artă Teatrală și Film București. A lucrat o vreme la Munchen, la studiourile de televiziune, apoi la Paris, în ultimii 17 ani a fost reprezentanta German Films în Franța. A ajuns

directorul Biroului German de Film și a Festivalului de Film German la Paris, fiind în același timp delegata Berlinalei în țările Europei Centrale și de Est. În anul 2008, a primit titlul de selecționar pentru Festivalul de Film Canes. În anul 2013, a fost numită director al Institutului Cultural Român din Berlin. Împreună cu soțul său, actorul Dan Nuțu, organizează un atelier de film documentar, numit Aristoteles, la care participă absolvenți de film din Europa Centrală și de Est, care într-o lună învață și elaborează de la idee și până la final, câte un film documentar. Desigur, pentru Șiria – sat cultural românesc, organizarea unei ediții Aristoteles aici avea să constituie o mare onoare. Simțindu-se ca o rădăcină din arborele genealogic al lui Ion Russu-Șirianu, distinsa doamnă dorește ca din acel moment să rămână legată de Șiria. De aceea, își propune să împlinească ca o datorie față de înaintașii săi, aducerea rămășițelor lui Ion Russu-Șirianu și ale lui Vintilă Russu-Șirianu, de la București și înhumarea lor în cimitirul Bisericii Ortodoxe din Șiria. A mărturisit de asemenea că a trăit la Șiria împreună cu soțul său, o revelație care nu se uită, fiind impresionați de edificiul cultural al Șiriei. Muzeul, Căminul Cultural, Centrul de Informare și Documentare, Școala Generală, Stadionul și nu în ultimul rând minunatul Teatru de Vară „Ioan Slavici”, sunt dovezi grăitoare că la Șiria sunt celebrate valorile iar actul cultural se poate oficia în numele bunului gust și al frumosului. Aceste instituții culturale pot asigura fertilitatea cuvintelor, care să difuzeze lumină și să-i miruiască cu pacea, liniștea și binele, pe toți cei care viețuiesc pe pământul acestor înaintași de seamă.

2016 – Are loc amplasarea bustului monumental Ioan Slavici în fața Școlii Gimnaziale „Ioan Slavici” Șiria.

2016 – Are loc proiectarea tehnică și implementarea proiectului „Înființare grădiniță și afterschool în Comuna Șiria, Județul Arad”, lucrare care se intenționează a fi finalizată până în anul 2020. **2016** – Au loc reparații generale la străzile comunei și lucrări de extindere a asfaltării în localitatea Șiria.

2016 – Implementarea proiectului „Îmbunătățirea și Dezvoltarea infrastructurii agricole, prin amenajare de drumuri agricole de exploatare existente în Comuna Șiria, Județul Arad Etapa III”. În același an are loc asfaltarea drumurilor comunale și îmbunătățirea și dezvoltarea drumuri agricole de exploatare etapa II.

2016 – Lucrări de renovare la sala de căsătorii, realizarea sonorizării și dotarea cu aparatură modernă audio.

2017 – Are loc cofinanțarea din bugetul comunei Șiria a proiectului POIM 2014-2020, „Fazarea proiectului Extindere și Modernizare Infrastructura de Apă și Apă uzată în județul Arad”.

2017 – Se aprobă implementarea proiectului „Modernizare străzi și trotuare în comuna Șiria” precum și PUG și Regulament Urbanistic al comunei Șiria. Au loc lucrări pentru amenajarea șanțurilor comunei și pentru termoizolarea dispensarului Gașa. În același an se reabilitează sistemele de încălzire centralizată.

2017 – 22 martie, are loc ceremonia de reînnumare a doi dintre cei mai prestigioși exponenți ai comunității șiriene, scriitorul și politicianul Ion Russu-Șirianu și fiul acestuia, scriitorul și publicistul Vintilă Russu-Șirianu. Ceremonia a fost oficiată de un sobor de preoți. Osemintele celor doi au fost aduse de la Cimitirul Belu din București prin implicarea directă a primarului comunei Șiria, ing. Valentin Bot.

2017 – Se aprobă Proiectul Tehnic pentru investiția „Modernizare drum comunal DC 87 L=4,8 Km” și au loc lucrări de asfaltarea străzilor din comuna Șiria.

2018 – Are loc reabilitarea și modernizarea clădirii în care se amenajează pentru prima dată în istoria Șiriei, SPCLEP Șiria, destinată eliberării actelor de Stare Civilă și întocmirii, preschimbării buletinelor populației domiciliată în comuna Șiria și Covăsânț.

2018 – Se stabilesc indicatori tehnico-economici la lucrările de amenajare centru în localitatea Mâasca etapa I. Au loc lucrări de amenajare centru în localitatea Mâasca etapa II. Au loc lucrări în vederea înființării spațiului verde în localitatea Mâasca.

2018 – 19 august: Sărbătoare la Teatrul de Vară „Ioan Slavici” și la Muzeul Memorial, sub genericul „Slavici și Monția sub frământările împlinirii Marii Uniri”:

Muzeul Memorial „Ioan Slavici și Emil Monția” Șiria

SIMPOZION ORELE 10:00 – 11:15

1. Primar ing. Valentin Bot – Realizările din Șiria - un simbol al prețurii înaintașilor;

2. Dr. Doru Sinaci, directorul Bibliotecii Județene „A.D. Xenopol” Arad – „Viziunea geopolitică a lui Ioan Slavici”;

3. Prof. Marcel Priescu – „Monția de la Prima Alba Iulia la Marea Unire”;

4. „Două surori” de Ioan Russu-Șirianu – scenetă interpretată de Cercul de actori ai Casei de Cultură „Ioan Slavici” Șiria. Regia artistică: Viorel Popa & Camelia Trif;

5. Deplasare la Mănăstirea Feredeșu și ridicarea unei panahide în memoria lui Ioan Slavici și a lui Emil Monția.

Teatrul de Vară „Ioan Slavici” Șiria

PROGRAM CULTURAL-ARTISTIC

ORELE 18:00 – 21:00

1. Colaj muzical din compozițiile lui Emil Monția și a altor compozitori români, interpretat de Corul „Emil Monția” Arad, dirijor prof. Ovidiu Boar;

2. Corul „Podgoreni” Șiria, dirijor prof. Victor Șofrag;

3. Suită de melodii interpretate de Fanfara Comunei Șiria, dirijor Puiu Muntean;

4. „Polipul Unchiului” – comedie într-un act de Ioan Slavici în interpretarea Cercului de actori ai Casei de

2018 – Au loc lucrări de amenajare a parcărilor, lucrări de reparație a trotuarelor și amenajarea pistei de bicicliști în comuna Șiria. Se continuă lucrări de reparații de poduri și scurgeri ape pluviale.

2018 – Demararea proiectului „Îmbunătățirea și dezvoltarea infrastructurii agricole prin amenajarea de drumuri agricole de exploatare existente în comuna Șiria, etapa III, județul Arad”. Au loc lucrări suplimentare de reparații și modernizare a străzilor în comuna Șiria. Au loc lucrări de amenajare și prelungire a străzii Calea Aradului. Tot în acest an se refac marcajele rutiere pe străzi și parcările domeniului public. Se semnează contractul de lucrări modernizare DC 87.

2018 – Implementarea proiectului „Înființare Centru Social Comunitar în Localitatea Șiria, Județul Arad”.

2018 – Implementarea proiectului „Înființare bază sportivă în satul Galșa, comuna Șiria, județul Arad”.

2018 – Se demarează proiectul cultural dedicat Centenarului Marii Uniri 1918-2018, sub genericul „Vecuire Șiriană Sub Flacăra Centenarului”, prin următoarele acțiuni:

- Sărbătorirea Eroilor printr-un parastas urmat de recitări și un montaj muzical-literar, acțiune desfășurată la Monumentul Eroilor;

- Zilele Șiriei cinstesc Centenarul Marii Uniri;

- Slavici și Monția sub frământările împlinirii Marii Uniri;

- Sărbătoarea Vinului în Podgoria Miniș-Măderat;

- Șiria și Marea Unire, urmată de interpretarea unor cântece patriotice realizare de prestigioasa interpretă Veta Biriș.

2018 – Se execută lucrări de modernizare a Remizei PSI Mâsca, primarul comunei reușind să doteze fiecare localitate cu mijloc auto corespunzător realizării intervențiilor PSI.

2018 – Se execută lucrări în vederea montării stâlpilor metalici pentru camerele de supraveghere video și instalarea sistemelor video în comuna Șiria.

Cultură „Ioan Slavici” Șiria. Regia artistică: Viorel Popa & Camelia Trif;

5. Expoziția de fotografii „Pădureanca”, realizată de lect. univ. dr. Virgiliu Jireghie;

6. Actorul Ion Haiduc de la Teatrul Nottara București adus acasă la Slavici de primul film din cariera sa;

7. „Testamentul Reginei Maria acum la Centenar”, însoțit de două cântece patriotice. Interpretează actrița Alexandra Aga de la Teatrul Nottara București;

8. „Doina” de Mihai Eminescu recitată de actorii Alexandra Aga & Ion Haiduc și interpretată melodic de Corul „Emil Montșia” Arad.

2018 – Duminică, 25 noiembrie 2018, de la orele 15:00, la Casa de Cultură „Ioan Slavici” Șiria, a avut loc anuala festivitate închinată Zilei Naționale a României. Evenimentul s-a desfășurat sub genericul „Vecuire Șiriană Sub Flacăra Centenarului”. Ediția din acest s-a deschis cu lansarea cărții cu titlul „Șiria și Marea Unire”, care vine în sprijinul afirmației că Șiria a fost una din pepinierele marelui act de la 1 decembrie 1918. Programul a continuat după cum urmează:

- Fanfara Bisericii „Bethesda” Șiria;

- Colaj de cântece și poezie patriotică - Elevii Școlii Gimnaziale „Ioan Slavici” Șiria;

- „Din Țara Moșilor noi am venit” – Tariful de la Vârfurile, coordonatori: Vlad Ghilea și Ioan Ghilea;

- Soliști: Nadia Demian, Diana Selagea;

- Ansamblul Folcloric „Șiriana” Șiria;

- „Așa-i românul” – suită de cântece patriotice interpretate de îndrăgita artistă Veta Biriș.

2019 – Se amplasează pe Merezin crucea de 22 de metri înălțime care poate fi văzută din toate direcțiile. În proiectele Primarului și ale Consiliului Local Șiria se menționează și realizarea iluminatului crucii și a cetății Șiriei în acest an.

2019 – Are loc ediția a XIV-a a Zilelor Șiriei sub genericul „Șiria pe treptele istoriei. 1169-2019. Împlinirea a 850 de ani de atestare documentară a localității Șiria”. Manifestarea sărbătorească se va extinde pe întreaga săptămână 24 iunie – 30 iunie cu activități zilnice cuprinzând următorul program:

- luni, 24 iunie – „Ziua Iei”, acțiune culturală organizată la Cetatea Șiriei.
- marți, 25 iunie – Ziua porților deschise la Primăria Șiria;
- miercuri, 26 iunie – „Slavici și Monția – personalități emblematice în cultura șiriană”, lansarea cărții „Reflecții” a scriitoarei șiriene Eugenia Nichici, evenimente desfășurate la Muzeul Memorial „Ioan Slavici și Emil Monția” Șiria.
- joi, 27 iunie – „Deschide-ți sufletul spre Domnul”, concert la Teatrul de Vară.
- vineri, 28 iunie – Sfințirea crucii de pe Merezin și Conferința preoțească de vară organizată de Arhiepiscopia Ortodoxă Arad și Protopopiatul Lipova la Casa de Cultură „Ioan Slavici” Șiria.
- sâmbătă, 29 iunie:
 - Biserica Ortodoxă Șiria – „Ioan Russu-Șirianu și Iuliu Traian Mera – comemorare la 110 ani de la trecerea în veșnicie”
 - Conacul Bohus – Sfințirea Muzeului Satului și lansarea cărții „Șiria pe treptele istoriei. 1169-2019. Un compendiu de istorie șiriană”
 - Stadionul „Otto Greffner” Șiria – Deschiderea Zilelor Șiriei.
- duminică, 30 iunie:
 - Parada portului popular
 - Parada formației de pompieri
 - Spectacolul folcloric extraordinar închinat marelui eveniment șirian al anului 2019.

Cetățenii de onoare ai Comunei Șiria, începând cu anul 1996

Pentru meritele deosebite aduse în diverse domenii ale activității desfășurate în Șiria, a fost conferit titlul de „Cetățean de onoare al Șiriei” următoarelor persoane:

1996

Nr. crt.	Nume și prenume
1.	Înaltpreasfințitul Părinte Arhiepiscop Dr. Timotei Sevcicu
2.	Prof. Univ. Dr. Crîsnic Ioan
3.	Prof. Univ. Dr. Costa Marius Doru
4.	Prof. Univ. Dr. Crăciunaș Petru
5.	Ing. Voștinaru George
6.	Preot Poneavă Teodor
7.	Veteran de Război Benea Gheorghe

1997

Nr. crt.	Nume și prenume
1.	Prof. Păcurar Ioan
2.	Dr. Birouasiu George-Mircea
3.	Dîrlea Gheorghe
4.	Ing. Goian Viorica
5.	Jurist Morariu Eugenia-Emila
6.	Huiu Ioan
7.	Ec. Moldovan Mircea
8.	Ing. Voștinaru Teodor Ioan
9.	Lăzărescu Ioan
10.	Prof. Chiriluc Ioan

1998

Nr. crt.	Nume și prenume
1.	Învățător Dumitru Gheorghe
2.	Economist Ioja Livius
3.	Inginer Crișan Mircea
4.	Învățător Popa Octavian
5.	Profesor Herlo Rodica
6.	Academician Dimitrie Vatamaniuc
7.	Prof. Cristina Struțeanu
8.	Prof. Dr. Otto Greffner

2000

Nr. crt.	Nume și prenume
1.	Prof. Ungurean Maria
2.	Înv. Lupulescu Vasile
3.	Col. Mișcoi Ioan
4.	Col. Miclăuș Gheorghe
5.	Veteran Gorcea Petru

2002

Nr. crt.	Nume și prenume
1.	Comisar Cherechean Gheorghe Mircea

2004

Nr. crt.	Nume și prenume
1.	Petcovici Teodor
2.	Ec. Fălcan Ioan
3.	Judecător Trif Gheorghe
4.	Ing. Vărădeu Emil Teodor

2006

Nr. crt.	Nume și prenume
1.	Nicolae Danciu Petniceanu
2.	Sylvie Jost
3.	Patricia Pasco
4.	Elaine Macquard

2015

Nr. crt.	Nume și prenume
1.	Ionașcu Ion
2.	Ioan Lasca
3.	Ecaterina Turcuș
4.	Ioan Botaș
5.	Prof. coregraf Viorel Nistor
6.	Michele Gressus
7.	Dr. ing. Titus Slavici
8.	Părinte Arh. Tăucean Ilie (Iarion)
9.	Prof. Marcel-Ioan Priescu
10.	Prof .Univ. Dr. Radu Homescu

2017

Nr. crt.	Nume și prenume
1.	Emeric Jenei

2018

Nr. crt.	Nume și prenume
1.	Conf. univ. dr. Mornoș Cristian
2.	Dr. Orban Ecaterina – Maria
3.	Dr. Onel Mircea
4.	Ing. Dedulea Nicolae
5.	Prof. Simarton Olimpia-Marioara
6.	Prof. Secheșan Vioara-Ileana
7.	Înv. Puicaru Mircea-Ionel
8.	Prof. Nedea Vasile
9.	Prof. Roșu Simion
10.	Prof. Chivu Carmen-Mariana
11.	Prof. Damian Catița
12.	Prof. Crețu Iosif
13.	Prof. Doinea Marioara-Floare
14.	Prof. Bradin Maria-Stela

Decernarea titlului de „Cetățean de Onoare” își va continua mersul istoric și în anul 2019, nominalizarea având loc prin HCL din luna iunie 2019, iar conferirea titlului făcându-se în cadrul spectacolului extraordinar dedicat celor 850 de ani de atestare documentară a localității Șiria.